

Ministerul Educației al Republicii Moldova

Tatiana CARTALEANU
Mircea CIOBANU
Olga COSOVAN

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a 9-a

Ministerul Educației al Republicii Moldova

Tatiana CARTALEANU
Mircea CIOBANU
Olga COSOVAN

Limba și literatura română

Manual pentru clasa a

9-a

Știința, 2016

CZU 811.135.1+821.135.1.09(075.3)

C 27

Elaborat în baza curriculumului disciplinar în vigoare și aprobat prin Ordinul ministrului educației (nr. 321 din 28 aprilie 2016). Editat din mijloacele financiare ale *Fondului special pentru manuale*.

Comisia de experți: *Ion Condrea*, prof. școlar (gr. did. superior), Liceul Teoretic „Ion Incuț”, com. Vorniceni, rn. Strășeni; *Rodica Cotruță*, prof. școlar (gr. did. superior), Liceul Teoretic „Boris Dînga”, Criuleni; *Silvia Reșetnic*, prof. școlar (gr. did. superior), Liceul Teoretic „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Drochia; *Rodica Guțu*, prof. școlar (gr. did. superior), Liceul-Internat cu Profil Sportiv „Anton Cehov”, Chișinău

Recenzenți: *Tatiana Baci*, doctor în psihologie, conferențiar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”; *Alexei Colîbneac*, profesor universitar, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, maestru în arte

Redactori: *Elena Ungureanu*, *Aurelia Borzin*

Corectori: *Mariana Belenciuc*, *Maria Cornesco*

Redactor tehnic: *Nina Duduciuc*

Machetare computerizată: *Romeo Șveț*, *Anatol Andrițchi*

Copertă: *Romeo Șveț*

Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința,

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova;

tel.: (+373 22) 73-96-16; fax: (+373 22) 73-96-27;

e-mail: prini@stiinta.asm.md; prini_stiinta@yahoo.com;

www.editurastiinta.md

DIFUZARE

ÎM Societatea de Distribuție a Cărții PRO-NOI,

str. Alba-Iulia, nr. 75; MD-2051, Chișinău;

tel.: (+373 22) 51-68-17, 71-96-74; fax: (+373 22) 58-02-68;

e-mail: info@pronoi.md; www.pronoi.md

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Î.E.P. Știința se obligă să achite deținătorilor de copyright, care încă nu au fost contactați, costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cartaleanu, Tatiana

Limba și literatura română: Man. pentru cl. a 9-a /Tatiana Cartaleanu, Mircea Ciobanu, Olga Cosovan; comisia de experți: Ion Condrea [et al.]; Min. Educației al Rep. Moldova. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2016 (Tipogr. „BALACRON” SRL.) – 176 p.

ISBN 978-9975-85-012-4

811.135.1+821.135.1.09(075.3)

© *Tatiana Cartaleanu, Mircea Ciobanu, Olga Cosovan*. 2010, 2016

© Î.E.P. Știința. 2010, 2016

ISBN 978-9975-85-012-4

CUPRINS

UNITATEA 1. PATRIA / LIMBA ROMÂNĂ

Literatură

Grigore Vieru. <i>În limba ta</i>	6
---	---

Limbă și comunicare

Originea și evoluția limbii române	11
Rezumatul	14

UNITATEA 2. UNIVERSUL / NATURA

Literatură

Miorița	22
Ion Druță. <i>Toiagul păstoriei</i>	30

Limbă și comunicare

Stilurile funcționale ale limbii literare	40
Conversația cotidiană	46

UNITATEA 3. ADOLESCENȚA

Literatură

Mircea Eliade. <i>Memorii (Tentațiile unui tânăr miop)</i>	50
Nicolae Labiș. <i>Moartea căprioarei</i>	58

Limbă și comunicare

Structura morfologică a cuvîntului	64
--	----

UNITATEA 4. FAMILIA / ȘCOALA

Literatură

Lucian Blaga. <i>Hronicul și cîntecul vîrstelor</i>	70
Liviu Damian. <i>Apă cristalină</i>	79

Limbă și comunicare

Structura vocabularului	83
Tehnici ale dialogului	94

UNITATEA 5. DRAGOSTEA

Literatură

Mihai Eminescu. *Lacul* 98

Nichita Stănescu. *Pînă tîrziu, așteptînd o fată...* 102

Limbă și comunicare

Tipuri de dicționare 105

Curriculum vitae 112

UNITATEA 6. LUMI FANTASTICE

Literatură

Ray Bradbury. *Casa* 116

Limbă și comunicare

Părțile de vorbire. Ortografia lor 124

Proiectul. Dezbateră. Polemica 131

UNITATEA 7. TIMPUL / ISTORIA

Literatură

Vasile Alecsandri. *Istoria unui galbîn* 136

Limbă și comunicare

Sinonimia și omonimia sintactică 147

Correspondența. Cererea. Raportul 154

UNITATEA 8. ARS POETICA

Literatură

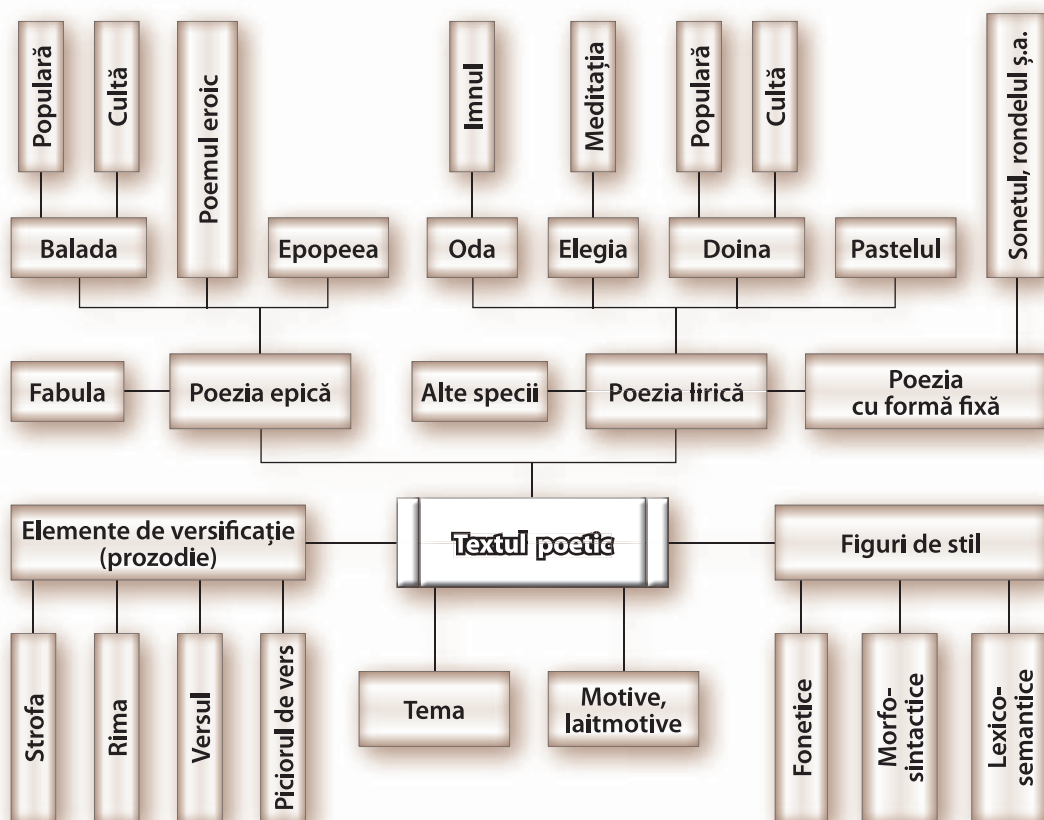
Tudor Arghezi. *Testament* 162

Limbă și comunicare

Sintaxa frazei. Punctuația 168

Lansarea și receptarea mesajului 172

PATRIA / LIMBA ROMÂNĂ

LITERATURĂ

Constantin Brâncuși.

▲ Măiastra

▼ Masa tăcerii

ÎN LIMBA TA

de Grigore VIERU

În aceeași limbă
 Toată lumea plînge,
 În aceeași limbă
 Rîde un pămînt.
 Ci doar în limba ta
 Durerea poți s-o mîngîi,
 Iar bucuria
 S-o preschimbi în cînt.

În limba ta
 Ți-e dor de mama,
 Și vinul e mai vin,
 Și prînzul e mai prînz.
 Și doar în limba ta
 Poți rîde singur,
 Și doar în limba ta
 Te poți opri din plîns.

Iar cînd nu poți
 Nici plînge și nici rîde,
 Cînd nu poți mîngîia
 Și nici cînta,
 Cu-al tău pămînt,
 Cu cerul tău în față,
 Tu taci atuncea
 Tot în limba ta.

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Explicați, cu ajutorul unui șir de sinonime, sensurile posibile ale cuvîntului „limbă”. Selectați-le pe cele potrivite în contextul poeziei.
- 2 Asociați, lucrînd în grupuri, noțiunea de limbă cu diferite concepte și realități.
- 3 Comentați distincția *aceeași limbă – limba ta*, în diverse raporturi posibile (propriu–străin; general–particular etc.).
- 4 Comentați sensurile contextuale pe care le sugerează perechile de noțiuni: *durere – mîngîi(ere)*; *bucurie – cînt*; *rîde – plînge*.
- 5 Explicați ce înțelegeți prin expresiile „vinul e mai vin”; „prînzul e mai prînz”.
- 6 Urmăriți contextele în care apar conjuncțiile și adverbele: *ci, doar, iar, și, nici, tot*. Numiți raporturile logice pe care le introduc și rolul lor în construcția și expresivitatea textului.

LUMEA TEXTULUI

- 1 Comentați opinia autorului că lumea *rîde* sau *plînge* în aceeași limbă.
- 2 În secvențele care încep cu „... doar în limba ta”, poetul atribuie limbii materne niște funcții suplimentare, de natură psihologică. Formulați-le în cîteva fraze explicative.
- 3 Comentați semnificația perechilor de opoziții/antiteze, construite în formula unor paralelisme sintactice:

A. <i>Ci doar în limba ta</i> <i>Durerea poți s-o mîngîi,</i> <i>Iar bucuria</i> <i>S-o preschimbi în cînt;</i>	B. <i>Și doar în limba ta</i> <i>Poți rîde singur,</i> <i>Și doar în limba ta</i> <i>Te poți opri din plîns.</i>
--	---

Amintiți-vă: **Paralelismul** sintactic este reluarea unei structuri sintactice (parțiale sau totale), în cîteva strofe ale unui și aceluiași text poetic.

- 4 Examinați structura poeziei ca fiind una construită funcțional pe opoziții: Comentați-le. Aceeași limbă – limba ta; Plînge – rîde; Durere – mîngîiere; Tăcere – vorbire; A mîngîia – a cînta etc.
- 5 Comentați relația posesivă formulată în sintagmele „al tău pămînt”; „cerul tău”. Discutați cu colegii dacă putem vorbi, în acest caz, de utilizarea formală a persoanei a II-a, avînd sensul valabil pentru persoana I.

- 6 Deduceți, în urma unei discuții cu colegii, dacă, în contextul poemului, sintagma: „în aceeași limbă” are sensul: a) „în una și aceeași limbă” (comună pentru toți); b) „în toate limbile”; c) „fiecare în limba lui”; d) „o limbă universală” (mimică, gestică, pantomimă, limbajul filmului mut etc.).

Charlie (Charles) Chaplin

Marcel Marceau

Mr. Bean-Atkinson Rowan

- 7 Explicați sensul sintagmelor: *limbajul corpului*; *limbajul culorilor*; *limbajul semnelor*. Reperați trăsăturile/caracteristicile comune pentru limbajul verbal și cel nonverbal.
- 8 Argumentați că poezia studiată este și un text programatic, în care autorul își exprimă viziunea despre sursele de inspirație și despre mijloacele artistice de creare a textului poetic.
- 9 Redactați un text inspirat din expresia: „a tăcea... în limba ta”.

LUMEA CĂRȚILOR

- 1 Comparați mesajul poetic privind funcțiile limbii materne (și ale limbajului, în general), din poezia studiată, cu forma și mesajul altor texte ale aceluiași autor.
- 2 Alcătuiți un portofoliu printat sau electronic cu texte (poetice, eseistice, publicistice) despre limba română, însoțite de fișele voastre de lectură.

Autorul și opera

Grigore Vieru (1935–2009) este unul dintre cei mai mari lirici români, născuți pe teritoriul de azi al Republicii Moldova. Temele și motivele poeziei lui Gr. Vieru gravitează în jurul câtorva noțiuni fundamentale: Patria, neamul, graiul matern; mama, femeia (dragostea), lumea copilăriei. Ceea ce îl face distinct între alți poeți e modernitatea expresiei, ingeniozitatea poetică, metaforismul dens și gustul pentru poetizarea lucrurilor simple.

Volume de versuri: *Numele tău* (1968); *Aproape* (1974); *Fiindcă iubesc* (1980); *Taina care mă apără* (1983); *Rădăcina de foc* (1988) etc.

3 Organizați pentru colegi o conferință-prezentare de carte, în cadrul căreia fiecare participant va prezenta un volum de Grigore Vieru: *Albinuța*; *Numele tău*; *Aproape*; *Fiindcă iubesc*; *Mama*; *Cel care sunt*; *Rădăcina de foc*; *Taina care mă apără*; *Acum și în veac* etc.

4 Găsiți imaginea și ideea din poezia *În limba ta* similară cu mesajul ultimului vers din următorul catren al lui Grigore Vieru:

Noros ori clar ca o amiază

Eu sînt poetu-acestui neam

Și-atunci cînd lira îmi vibrează,

Și-atunci cînd cîntece nu am...

- Comentați rolul expresiv al perechilor de antiteze în acest catren.

5 Comentați finalul poeziei *În limba ta* ca pe unul paradoxal, așa cum îl vede și criticul Alex Ștefănescu: „Foarte frecvente sînt poemele cu final neașteptat. Ideea surprinzătoare cu care se încheie asemenea poeme are rezonanță în conștiința cititorului și nu poate fi uitată ușor”. Confirmați această opinie cu cel puțin încă un final memorabil-paradoxal dintr-o altă poezie de Gr. Vieru.

6 Examinați metaforele lansate de lingvistul Ferdinand de Saussure. Alegeți una. Lucrați în tehnica asocierilor forțate, completînd tabelul:

Specific primului termen	Comun pentru ambii termeni	Specific celui de-al doilea termen
<i>limba</i>		<i>fluviu / covor / stradă</i>

- Limba este un fluviu care curge mereu, fără odihnă și la nesfîrșit.
- Limba este un covor ce-și are valoarea în îmbinările de culori, nu în tehnicile de lucru prin care a fost țesut.
- Limba este ca o stradă, mereu refăcută, dar rămînînd aceeași.

DINCOLO DE CĂRȚI

1 Poezia *În limba ta* a fost publicată, întâia dată, avînd dedicația: „Lui Kaisyn Kuliev” (poet din Kabardino-Balkaria).

- Imaginați-vă o corespondență dintre poeți și transcrieți mesajul acestei poezii în formă de scrisoare către un prieten. Puteți începe astfel: „Dragă prietene, Eu cred că...”

2 Comentați opinia lingvistului de notorietate mondială Eugeniu Coșeriu (născut la 21 iulie 1921 în comuna Mihăileni, județul Bălți), care afirma că sistemul limbii „poate fi considerat ca ansamblu de «impunerii», dar, de asemenea, și chiar mai bine, poate fi considerat ca *ansamblu de libertăți*...” (Eugen Coșeriu, *Sistem, normă și vorbire*).

3 Comentați aforismul poetului Gr. Vieru: „Este nedrept să înveți copilul cum să moară pentru patrie, înainte de a-l învăța cum să trăiască pentru ea”.

- 4 Imaginile de la pagina 6 reproduc două lucrări ale lui Constantin Brâncuși. *Măiastra* reprezintă, în ideea sculptorului, pasărea miraculoasă din mitologia populară, pasărea cântătoare sau cântecul însuși (o altă lucrare a sculptorului, *Pasăre în văzduh*, întruchipa ideea de zbor). *Masa tăcerii* face parte (împreună cu *Coloana infinitului* și *Poarta sărutului*) din complexul memorial de la Târgu-Jiu, consacrat soldaților căzuți în Primul Război Mondial. Lucrarea sugerează minutele de reculegere în amintirea celor dispăruți.
- Identificați secvențele din poezia lui Grigore Vieru care trimit la ideea de cântec, ca expresie a bucuriei, și a tăcerii, ca expresie a durerii.

- 5 Documentați-vă în privința limbii/ limbilor oficiale în SUA, Marea Britanie, Australia, Germania, Franța, Italia, Elveția, Georgia, Cipru și a limbilor care se vorbesc pe acest teritoriu. Prezentați o comunicare de 3-5 minute despre situația lingvistică din țara respectivă.

- 6 Listați motivele care v-ar face să începeți a studia, independent sau în afara școlii, limba:

a) Spaniolă;	e) Turcă;
b) Italiană;	f) Ucraineană;
c) Latină;	g) Polonă;
d) Greacă;	h) Cehă.

- 7 Argumentați (de la persoana I) opțiunea unui elev pentru studierea limbii germane, în contextul cazului descris.

Octavian Ungureanu, elev în clasa a IX-a, este pasionat de psihiatrie. Este un elev de performanță, membru al echipei olimpice la biologie, și are șanse să obțină o bursă de studii în străinătate. Octavian cunoaște limba română, limba rusă și limba engleză. Acum a început să studieze limba germană.

Pieter Bruegel. Turnul Babel

- 8 Selectați activitățile pe care le realizați, operînd cu/în limba română.

Vorbesc, scriu, gîndesc, lucrez la calculator, corespundez, explic, povestesc, relatez, dialoghez, rîd, glumesc, învăț, mă întristez, sufăr, compun, cînt, înțeleg.

- Pe care dintre acestea le realizați fără dificultăți în alte limbi?

- 9 Comparați opiniile despre limbă ale unui lingvist (Sextil Pușcariu) și ale unui poet (Grigore Vieru). Comentați similitudinile și formulați concluzii.

a) „Dacă trecutul influențează limba, limba, la rîndul ei, e în stare să ne lămurească asupra trecutului unei națiuni, mai ales pentru epocile îndepărtate, pentru care lipsesc documentele istorice.”

S. Pușcariu

b) „Vorbindu-ne corect și frumos limba, omenim astfel pe străbuni, pe cei care au creat societatea cuvintelor civilizate. Uitînd un cuvînt trebuincios, o expresie din comoara graiului matern, uiți ceva din istoria poporului tău.”

Gr. Vieru

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

ORIGINEA ȘI EVOLUȚIA LIMBII ROMÂNE

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1 Examinați harta alăturată. Numiți țările în care se vorbesc limbi romanice. Relatați despre răspândirea limbilor romanice pe alte continente.
- 2 Povestiți despre una dintre țările în care se vorbește o limbă romanică. Explicați utilizarea mai largă sau mai restrânsă a limbii date.
- 3 Citiți textul. Formulați ideea principală și ideile secundare derivate din ea. Definiți sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor marcate.

Harta Europei cu țările în care se vorbesc limbile romanice

Mă uit uimit la vîrfurile acestea stîncoase ce se-nalță în cer ca niște falnice turnuri de cetăți și gîndul mă duce cu sute de ani în urmă, în trecutul **glorios** al neamului nostru. Din cîte primejdii ne-au scăpat pe vremuri munții și codrii aceștia! Aici, în întăriturile acestea zidite de Dumnezeu, au stat adăpostiți aproape o mie de ani strămoșii noștri, cînd, prin șesurile Dunării, **curgeau puhoai** de barbari, cînd noroadele **sălbatic** ale Asiei se năpusteau **cu duiumul**, împingîndu-se unele pe altele, asupra Europei, jefuind orașele și pustiind pămîntul pe unde treceau. În munții aceștia **s-a înche**găt tăria și unitatea neamului românesc. Ei au fost ocrotirea și scăparea noastră în zilele de groază, **cetatea sfîntă** în care s-au păstrat așa de **curate** credințele și limba, și datinile poporului nostru. În locurile acestea **tăinu**ite, pe veci **îngră**dite de străjile Carpaților, **plutesc** umbrele strămoșilor noștri de descălecătoare.

Alexandru Vlahuță

Un cuvînt cu personalitate

CUVÎNT Limba latină folosea în mod curent pe *verbum* pentru „cuvînt”. Locul lui *verbum* a fost luat apoi de cuvîntul latinesc *parabola*, împrumutat din greacă, care la început a indicat acțiunea de a pune un obiect alături de altul, deci a face o comparație. În textele creștine termenul era folosit pentru a denumi alegoriile, comparațiile prin care Hristos își predica învățăturile. *Parabola* a ajuns să însemne „cuvîntul lui Hristos” și apoi s-a extins la sensul de „cuvînt” în general. Latinescul *parabola* a devenit franțuzescul *parole*, italianul *parola*, spaniolul *palabra*.

În română, acest sens este transmis prin alt cuvînt latinesc – *conventus* – „adunare, reu-niune”. Acest termen există și în celelalte limbi romanice, dar înseamnă „mănăstire”. Evoluția de sens de la „adunare” la „cuvînt” a fost explicată de cei mai mulți lingviști printr-un fond comun balcanic, în care termenii care înseamnă „adunare” înseamnă și „conversație, cuvînt”.

Marius Sala

- 4 Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Patriot • Național • Apatrid • Cosmopolit • Poliglot • Emigrant • Migrant • Imigrant

- 5 Citiți articolul. Alcătuiți un conspect al lui, distingând informația principală de cea secundară.

Cereale s.f. pl. Nume dat unor plante cultivate, din familia gramineelor, ale căror boabe servesc în alimentarea oamenilor și a animalelor sau în diferite industrii; grîne.

De *cereale* se leagă un singur derivat, și acela împrumutat de-a gata, adjectivul *cerealier* (fr. *céréaliér*). Atît rom. *cereale*, cît și corespondentele sale romanice (it. *cereale*, fr. *céréales*) coboară din lat. *cerealia*, a cărei biografie, în interiorul limbii latine, este vrednică de tot interesul.

În latină adjectivul *cerealis*, *cereale* este simțit, de romani, ca un derivat din numele zeiței holdelor, *flavia Ceres* „blonda Ceres”, cum o tratau strămoșii noștri, atribuindu-i un epitet cromatic. Pînă la pătrunderea neologismului *cereale*, limba română a exprimat aceeași idee prin cuvinte din fondul statornic al dicționarului, înzestrate cu o polisemie remarcabilă. Vechiul substantiv feminin *bucată* dobîndește acest sens, dar numai la plural. Alt sinonim vechi pentru *cereale* îl aflăm în pluralul *grîne*; în sfîrșit, *pîine* și *pită* completează seria sinonimelor vechi ale neologismului *cereale*, cu observația că, și ele, sînt întrebuițate, cu acest sens, mai ales la plural.

George Tohăneanu. *Dicționar de imagini pierdute*

- 6 Explicați legătura dintre domeniul de activitate al zeului și semnificația actuală a substantivului comun:

Faunus (zeu al turmelor și păstorilor) – *faună*

Flora (zeiță a florilor) – *floră*

Chaos (zeul începutului și originii Universului) – *haos*

Hermes (mesager al zeilor din Olimp) – *hermeneutică*

Mercur (patron al negustorilor) – *mercurial*

Vulcan (zeu al focului) – *vulcan*

Ce prenume porți?

Unele prenume românești uzuale au fost, în limba latină sau greacă, nume de zeități:

Aurora – numele zeiței dimineții în mitologia romană;

Diana – numele zeiței vînătorii în mitologia romană;

Dionis – numele zeului vinului în mitologia greacă;

Maia – fiica lui Atlas și mama lui Hermes în mitologia greacă;

Venera – numele zeiței primăverii și a vegetației în mitologia romană.

FORȚA CUVÎNTULUI

- 7 Citiți afirmația lingvistului. Propuneți alte expresii românești pe care le considerați plastice.

„Bogăția sau sărăcia unei limbi în comparațiune cu altele nu stă în numărul cuvintelor, adică ele nu se pot recunoaște dintr-un paralelism lexical, căci orice limbă, fie ea cît de incultă, are expresiunile sale particulare și ingenioase, care ar fi intraductibile în limba cea mai cultă: *A fi unghie și carne cu cineva*; *A se face luntre și punte*.”

Lazăr Șăineanu

- 8** Traduceți într-o limbă pe care o cunoașteți fragmentul propus. Discutați dificultățile cu un coleg care a efectuat traducerea în aceeași limbă. Explicați momentele la care ați ezitat. Concluzionați.

„– Dumneavoastră, ca fiecare boier, numai ne-ați poruncit să aducem bolovanul, dar n-ați pus umărul împreună cu noi la adus, cum ne spuneți dinioarea, că de-acum toți au să ieie parte la sarcini: de la vlădică pînă la opincă. Bine ar fi, dac-ar fi așa, cucoane, căci la războiu înapoi și la pomană năvală, parcă nu prea vine la socoteală... Iar de la bolovanul dumneavoastră am înțeles așa: că pînă acum noi, țărani, am dus fiecare cîte o piatră mai mare sau mai mică pe umere; însă acum sîntem chemați a purta împreună tot noi, opinca, o stîncă pe umerele noastre...”

Ion Creangă

- 9** Comparați concluziile pe care le-ați formulat la ex. 8 cu opinia de mai jos a scriitorului Marin Preda. Sînteți de aceeași părere? Aveți o opinie diferită? De ce?

„Ni se dau asigurări că Ion Creangă a avut mare succes în Anglia și putem fi convinși de acest lucru, dar ceea ce este evident este faptul că nu putem fi convinși că operațiunea de traducere nu s-a putut produce fără o sărăcire a expresiei, care, atît la Creangă, cît și la alți scriitori români, este atît de tare încorporată în conținut. Care dintre noi nu va simți imediat în ce constă, de pildă, farmecul «de conținut» al acestei fraze: «...tă-vă Dumnezeu să vă bată, privighetori!» Urmează însă să traducem într-o limbă străină această expresie. Și dacă mi se va răspunde că este intraductibilă, mai rămîne să adăugăm că o mare parte din opera lui Creangă este intraductibilă. Este necesară traducerea-creație...”

Marin Preda

- 10** Susțineți sau contestați, prin cîteva argumente, afirmația poetului polonez:

Poporul care trăiește în inima propriului său grai, generație după generație, rămîne misterul unui gînd nedescifrat pînă la capăt.

Karol Josef Wojtyła

- 11** Discutați opinia de mai jos a poetului Mihai Eminescu, referindu-vă la o seamă de fapte care ar ilustra-o. Raportați exemplele acumulate la ziua de astăzi a culturii românești. Desfășurați într-un text argumentativ unul dintre gînduri:

(a) Poporul nostru își are civilizația sa proprie.

(b) În civilizația românească intră elemente comune și altor popoare.

„Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în același grad și în același chip; fiecare popor își are civilizația sa proprie, deși în ea intră o mulțime de elemente comune și altor popoare.”

Mihai Eminescu

Limba română face parte din grupul limbilor romanice, provenind, alături de limba franceză, italiană, portugheză, spaniolă, retoromană, sardă, provensală, dalmată, din limba latină, vorbită pe întreg teritoriul Imperiului Roman.

Caracterul latin al limbii române este determinat de categoriile gramaticale preluate și de vocabularul moștenit în cea mai mare parte din limba latină.

Împrumuturile din alte limbi (slavonă, greacă, turcă, maghiară), chiar semnificative uneori, nu schimbă structura limbii.

Alături de cuvintele moștenite din latină, vorbitorii de limbă română preiau cuvinte din limbile romanice: franceză, spaniolă, italiană, precum și din limbile germanice de circulație internațională: germană și engleză.

REZUMATUL

DIN CUVÎNT ÎN CUVÎNT

1 Citiți textul. Alcătuiți planul de idei. Expuneți rezumativ textul în 1/3 din volum (35-40 de cuvinte), păstrînd termenii evidențiați.

Operațiunile de **cucerire** a ultimelor **cetăți** au început în vara anului 106. Probabil că **regele** Decebal spera să mai organizeze o rezistență, spre răsărit, unde mai avea cetăți care încă nu fuseseră cucerite. Poate voia să treacă mai departe, dincolo de munți, să înjghebe o **coalitie** cu bastarnii și roxolanii cu care se aliase în cursul expediției moesice din iarna dintre anii 101–102.

Sfîrșitul regelui este redat într-o scenă a **Columnei lui Traian**. Regele apare așezat lîngă trunchiul unui copac, sprijinit în genunchiul și brațul stîng, iar piciorul drept întins, cu **scutul** căzut alături; în mîna stîngă ține un **pumnal** ușor curbat, pe care-l duce spre gît. Cîțiva călăreți, cu brațele ridicate, în care țineau probabil **lăncile**, sînt încă în avînt... Decebal a preferat moartea dezonoarei.

Istoria Românilor, vol. I

Alcătuirea unui **rezumat** presupune următorii pași:

- Identificarea ideilor principale.
- Reformularea lor, prin suprimarea verbelor-predicate și utilizarea construcțiilor verbale.
- Eliminarea informațiilor secundare, a detaliilor.
- Redactarea textului.
- Verificarea volumului cerut (dacă acesta nu este indicat în item, rezumatul trebuie să aibă volumul de 1/3 din textul propus).

2 Analizați afirmațiile și argumentele pe care scriitorul i le atribuie poetului latin Publius Ovidius Naso (Ovidiu), exilat la Tomis (8–17/18 d.Hr.). Extrageți pe două coloane ideile și argumentele aduse în sprijinul lor.

Latina mea și-a pierdut din puritate, fiindcă n-o vorbesc decît cu Honorius și cu Dochia, a cărei conversație e un amestec de latină și getă pe care-l înțeleg foarte bine, deoarece înțeleg și geta tot atît de bine ca latina. Sînt chiar ispitit să scriu versuri în această limbă, în care, pe măsură ce îi deslușesc tainele, îi aflu suavitatea și armonia. E o limbă făcută pentru poezie, căci, dacă pare la început dură și barbară, strecurată așa prin bărbile oamenilor locului, ea prinde cu totul alt ton, cînd o scrii sau cînd Dochia, a cărei gură s-a modelat sub vorbirea latinească, o pronunță în fața mea fără să-și dea seama de schimbare. Nimeni sau aproape nimeni nu mai înțelege aici poemele mele. Nemaivînd cititori, la ce bun să mai scriu? Fără-ndoială, nu pot trăi fără să scriu. Voi muri în ziua în care nu voi mai putea ține în mînă stiletul. Dacă aș scrie în getă, ar însemna pentru mine să-mi refac un public și chiar o celebritate.

Vintilă Horia

De exemplu, pentru afirmația din text: *Latina mea și-a pierdut din puritate* există argumentul: *Fiindcă n-o vorbesc decît cu Honorius și cu Dochia.*

- 3** Dezvoltați, într-un text argumentativ, ideea că limba vorbită de o persoană „își pierde din puritate”, dacă nu este practică într-un mediu lingvistic elevat.

Unde locuiești?

Primele hrisoave din sec. XV atestă numeroase toponime: *Vorniceni, Dumești, Cornuști, Țigănești, Lozova, Sadova* (1420), *Brănești, Cristești, Cîrlani, Pirjolteni, Șendreni* (1429), *Macicăuți, Peresecina* (1436), *Horodiște* (1466), *Grozești* (1479), *Bujor, Scorțești* (1482), *Boghiceni* (1489), *Leușeni* (1495), *Costești* (1499) ș.a.

După Anatol Eremia

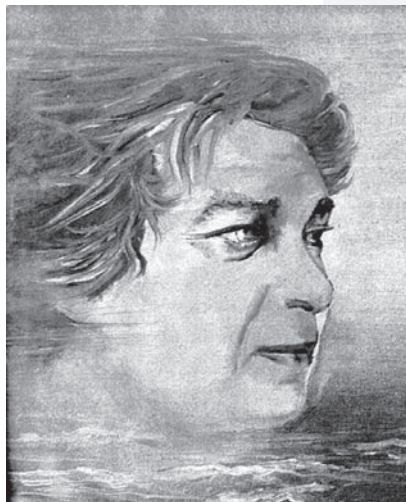
MAGIA CUVÎNTULUI

- 4** Citiți fragmentul de memorii de mai jos. Analizați modalitatea de a evoca o persoană (în plan subiectiv/obiectiv, fizic/moral). Scrieți despre un om apropiat, accentuând atitudinea dvs. față de el și insistând pe motivele unei asemenea atitudini.

Dintre prietenii mei din anii facultății, cel mai mult m-a atras – și această atracție era vecină cu fascinația – Nichita Stănescu, pe care l-am cunoscut mai îndeaproape cu prilejul primei luni de convocare militară într-o cazarmă de lângă Călărași, în vara lui 1953. Aristocrat rus pe linie maternă, Nichita era o ființă străină parcă de lumea înconjurătoare, înzestrat atât fizic (era frumos, înalt, subțire, „tras ca prin inel”, cu părul mătăsoș, de-un blond ireal, cu ochii de-un albastru care te umplea de o bucurie fără pricină), cât și psihologic cu atributele angelismului. Sursa primordială a angelismului său era credința lui – una din acele credințe spontane și naive care-ți sînt date ca un har – în poezie.

Nu numai că el părea a trăi în poezie, că privea lumea mizerabilă în care trăiam din perspectiva poetului (făcînd-o mai ușoară, mai ireală, mai neliterală), dar prezența lui, gesturile lui, ceea ce spunea el putea introduce, pe neașteptate, o scîlpire poetică în însuși cotidianul cel mai apăsător, monoton și brutal prozaic, cum era acel al vieții de cazarmă de la Călărași. Chiar și cînd glumea, el glumea delicat metaforic.

Matei Călinescu

Nichita Stănescu
Portret de Traian Mocanu

- 5** Examinați proverbele. Discutați cu colegul de bancă despre semnificația fiecăruia. Alegeți un proverb și, într-un brainstorming în perechi, lansați și înregistrați mai multe (7-10) idei derivate din el. Dezvoltați individual una dintre idei, elaborînd un text coerent.

Cîinele toată iarna își face casă, iar vara se duce la umbră.

Cine vara n-are minte iarna nu gustă plăcinte.

Să nu te găsească iarna fără brînză și fără pînză.

- 6** Citiți aforismele selectate de Tudor Vianu pentru ideea de PRIETEN. Găsiți două aforisme care exprimă aceeași idee. Analizați paralel ideea și imaginea pe care se edifică maximele.
- Nu-ți face repede prieteni, dar, după ce ți i-ai făcut, nu-i îndepărta repede de tine.* (Solon)
- Cît timp vei fi fericit, vei număra mulți prieteni; dar vei rămîne singur, dacă zilele tale se vor acoperi cu nori.* (Ovidius)
- Este ușor să găsești un prieten în fericire, foarte greu în nenorocire.* (Democrit)
- Nu este un prieten prietenul tuturor.* (Aristotel)
- Mulți își ocolesc prietenii cînd aceștia cad din bogăție în sărăcie.* (Democrit)
- La bine, nu poți răsufla de prieteni; la greu, rămîi singur!* (Epictet)
- Prietenul este al doilea eu.* (Cicero)
- Prietenul meu nu poate fi prietenul întregii lumi.* (G. Lessing)
- 7** Citiți poezia și explicați esența formulei poetice. Prezențați, într-un text coerent de o pagină, cum ați realiza videoclipul ce însoțește lectura poeziei: ce se va vedea pe ecran, ce sunete se vor auzi, cum va fi vocea celui/celeia care citește poezia.

Toamna, soldații

Cînd plouă rece, cînd iarna
se anunță neprietenoasă
cînd se desfundă cîmpia și cînd
ziua e din ce în ce mai joasă,
încît te izbești cu capul de lumina ei
rece și albicioasă,
și arborii uită că au fost verzi,
și ora serii că este frumoasă,
noi totuși sîntem tineri și neschimbați,
și ținem pe umeri arma sticloasă
și ne facem la fel datoria
cînd prima zăpadă se lasă.
Noi sîntem soldații în termen
cei care învață partea spinoasă
a vieții care trebuie apărată
ca să rămînă pururi frumoasă.

Nichita Stănescu

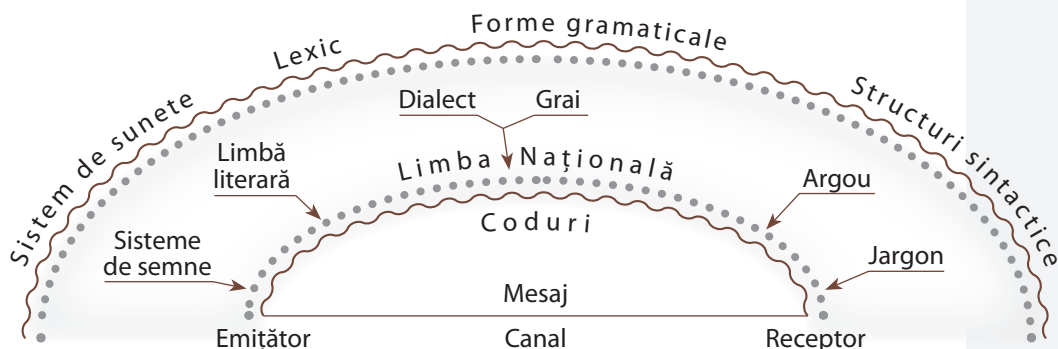
Mihai Greucă. *Recruții*

- 8** Citiți descrierea pe care prozatorul Vladimir Beșleagă o face camerei de lucru a scriitorului Miron Costin. Care sînt indiciile epocii (sfîrșitul secolului al XVII-lea)? Ce obiecte din iatac vădese ocupația preferată a cărturarului?
- ...Aici era lumea lui.
- Aici, între dulapurile cu cărți, la masa încărcată cu hîrtii... călimara grea cu două fîntîni... paharele de lemn pline cu pene de gîscă, – aici se știa alt om, cel adevărat... Aici primea pe feciori, cînd veneau să-l vadă... La iatacul aista îl purta gîndul cînd se afla departe de casă... Aice năzuia să ajungă mai degrabă... Aici, de cum intra, se vedea scăpat de grijile mărunte și trecătoare ale vieții. Aici, cetind cu sete, se cufunda în cele vremi slăvite de altădată, în lumea gîndurilor de aur, a veșnicei, nepieritoarei înțelepciuni omenești... Aici se zbătea luptînd de unul singur cu amarul greutăților și nenorocirilor ce se abăteau asupra Casei și Țării...

Vladimir Beșleagă

- 9 Numiți câteva obiecte de birotică pe care le considerați recent intrate în uz. Care dintre ele nu au avut echivalente în secolele trecute?
- 10 Descrieți cabinetul de lucru al unui om de litere contemporan: cum vi-l imaginați?

VIAȚA CUVÎNTULUI

Evoluția limbii române

Prima atestare documentară de text românesc este *Scrisoarea lui Neacșu* (1521). Judecând după coerența textului, la acel moment exista deja o tradiție a scrisului în limba română, cu utilizarea alfabetului chirilic.

În secolele XVI–XVII se consolidează variantele principale ale românei literare și se definitivează forma scrisă a acestora. Se atestă împrumuturi din limbile slave, maghiară, turcă, greacă.

În secolele XVIII–XIX, paralel cu literele chirilice, intră în uz literele alfabetului latin, iar vocabularul românesc se completează masiv prin împrumuturi grecești, franceze, germane; mai multe cuvinte împrumutate anterior din limbile turcă și greacă se arhaizează și sînt înlocuite prin neologisme de origine franceză sau germană.

Către sfîrșitul secolului al XIX-lea, se constituie sistemul ortografic în baza alfabetului latin.

- 11 Analizați articolul lexicografic. Explicați, în cîte un enunț, de ce sensurile 1–3 sînt considerate învechite. Recomandați un alt cuvînt pentru a reda aceeași noțiune într-un limbaj modern.

Apiri verb

1. *Reflexiv reciproc (Învechit)* A avea o dispută cu cineva pentru un anumit lucru, a avea o discuție aprinsă.
2. *Reflexiv reciproc (Învechit)* A se judeca cu cineva, a fi în proces cu cineva.
3. *Tranzitiv (Învechit)* A chema sau a da în judecată, a reclama în fața justiției.
4. *Tranzitiv* A se plînge de faptele cuiva, a reclama.
5. *Tranzitiv* A arăta (în mod răutăcios și adesea tendențios, exagerînd sau mințind) faptele cuiva; a vorbi de rău.

- 12 Citiți scrisoarea boierului Ciogolea Serdarul către domnitorul Vasile Lupu (1653). Rezumați în cîte un enunț esența mesajului:

- a) în calitate de autor;
- b) în calitate de cititor.

Milostive Doamne,

Eu, unul den slujitorii Măriei tale cei străini, mîncînd pîinea și sarea Măriei tale de atîția ani, ferindu-mă de osîndă, să nu-mi vie asupra pîinea și sarea Măriei tale, care o mîncînc dentr-atîția ani, îți fac știre Măriei tale pentru Ștefan Gheorghie, logofătul cel mare, că-ți este cu adevărat hiclean, și s-au ajuns cu Racoți și cu domnul muntenesc, și sînt gata oștile, și a' lui Matei-Vodă, să vie asupra Măriei tale. De care lucru adevărat să crezi Măria ta că nu este într-alt chip.

13 Modernizați limbajul scrisorii, realizînd următoarele sarcini:

a) Din șirurile de sinonime ale cuvintelor, alegeți echivalentul actual pentru sensul din text:

Osîndă Condamnare, pedeapsă, penitență, lege, ștraf, pedepsie, certare, judecată, pilduire.

Hiclean/viclean Duplicitar, fals, fariseu, fățarnic, ipocrit, mincinos, perfid, prefăcut, șiret.

b) Pentru acest sens al verbului, găsiți un echivalent reflexiv reciproc:

A se ajunge A ajunge la învoială; a cădea de acord.

c) Identificați formele arhaizate și înlocuiți-le cu forme moderne ale aceluiași cuvinte.

14 Rescrieți integral textul scrisorii, adaptîndu-i limbajul la cerințele exprimării corecte de astăzi.

15 Textul propus mai jos este o rețetă dintr-o carte de bucate din sec. al XVII-lea. Explicați sensul cuvintelor evidențiate. Remarcați cuvintele cunoscute, dar ortografiate altfel. Scrieți rețeta ca pentru o carte de bucate din sec. al XXI-lea.

Învățăături de a face multe feluri de dulcețuri

Coji de naramză și de lămîie

Să iai coji de lămîie groase și să le cureți de miezul sau pelițele cele didesupt. Deci să le pui în apă **amoi**, să stea 4 zile și 4 nopți, **premenind** apa de 2 ori zioa, apoi le scoate dintr-acea apă și le pune în apă cînd fierbi, fierbîndu-le pînă ce să vor muia. Deci scoate-le și le pune în apă rece să stea alte 2 zile amoiu, **mutînd** adese zioa apa, apoi să aibi gata la fieșcare **litră** de coji o litră și jumătate de zahăr topit și curățit, și să pui cojile în zahărul acela și, încet, încet, le fiarbe ca un ceas, spumîndu-le cu lingura. Deci le ia de la foc și le lasă să stea în zahăr 8 zile, încălzindu-le pe spuză au pe cărbuni în toate zilele cîte o dată, ca să pătrunză mai bine zahărul cojale; și **umplîndu**-se acele zile, să le pui într-un vas și le păstrează.

O lume într-o carte de bucate

FORȚA CUVÎNTULUI

16 Continuați șirul cu exemple proprii, pe care le considerați specifice limbii noastre, pentru a arăta în ce rezidă farmecul metaforei românești.

Astfel, românește: ușa are o *broască*, trăsura o *capră*, pușca un *cocoș*, usturoiul un *cățel*, stativele două *iepe* etc., toate împrumutate regnului animal și aplicate pe obiecte neînsuflețite. Iată, încă, cîteva metafore poetice luate de la părțile corpului omenesc: românește plaiul are un *picior*, moneda o *buză*, carul o *inimă*, pămîntul o *sprînceană*, ziua o *geană*; asemenea un *ochi* de lanț (=ineluș), de sticlă (=geam) sau de funie (=laț); clopotul are o *limbă* și coșciugul o *pleoapă* (=capac).

Lazăr Șăineanu

17 Scrieți denumirea obiectului despre care se poate spune că are:

ursoaică –
cioc –

aripă –
solz –

talpă –
braț –

MAGIA CUVÎNTULUI

18 Poeziile de mai jos fac parte din ciclul *Jocuri de cuvinte pentru părinți și copii*. Alegeți un text și explicați în scris: în ce rezidă jocul de cuvinte? De ce pentru părinți și copii?

***

Dacă ai venit
să mă cumperi
pentru că ai venit,
apoi pleacă cu venit cu tot
de unde-ai venit,
venitură!

***

Nu tot străinul
mi-e dușman,
nu tot dușmanul
mi-e străin.

***

Ce liniște adîncă între stele!
Acolo, sus,
în cer sînt numai stele – printre ele
vedete nu-s.

Vasile Romanciuc

Hartă veche a cerului înstelat, cu constelații

19 Descrieți un joc pe care îl practicați, folosind reperele din tabel. Formulați apoi niște instrucțiuni pe care le dați persoanelor ce nu l-au mai jucat și nu l-au urmărit niciodată.

Denumirea	
Participanții	
Obiectele, echipamentul	
Locul	
Timpul	
Scopul	
Ordinea acțiunilor	
Regulile	
Determinarea învingătorului	

20 Explicați, în cîteva teze, cu exemple din texte literare, afirmația lui Paul Valery: *Poezia este un joc*.

TEST DE EVALUARE

Citiți poezia. Rezolvați itemii testului, demonstrând competența de interpretare a textului.

ABECEDAR

Lui Liviu DAMIAN

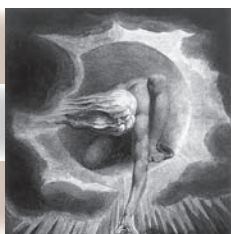
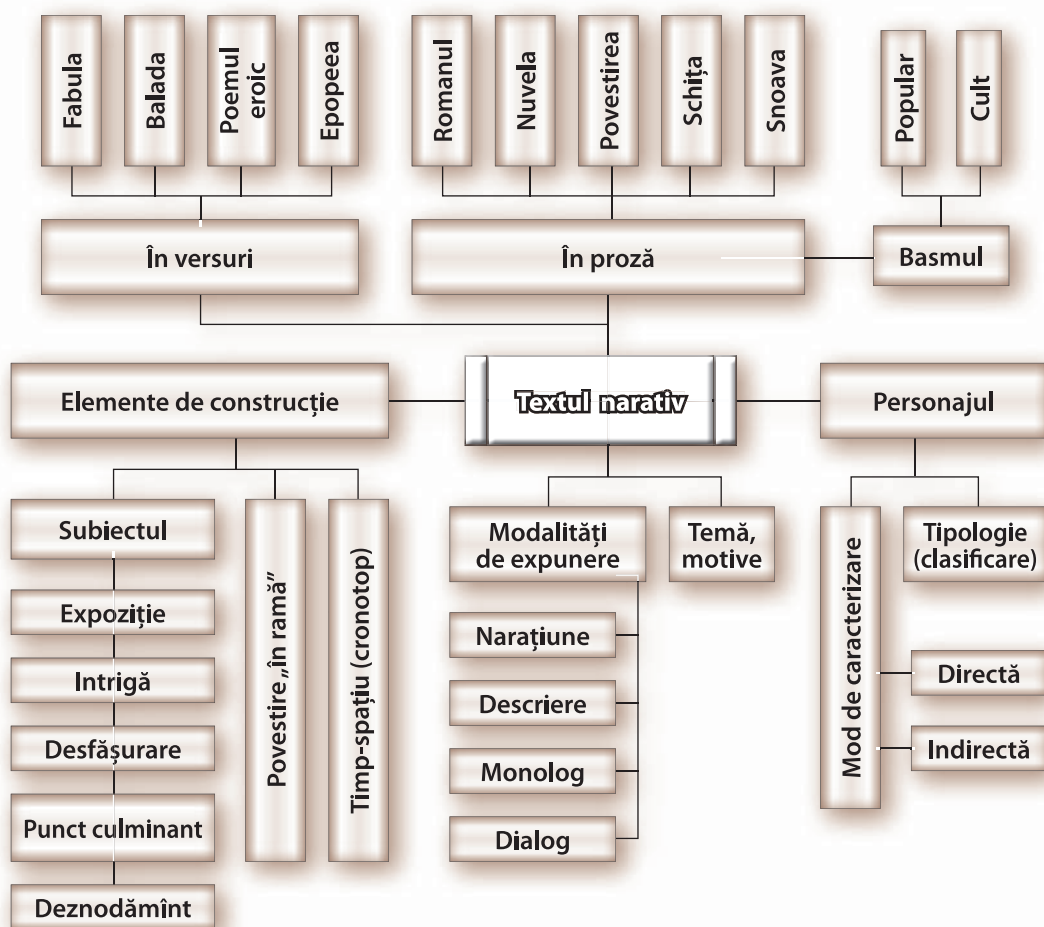
Cînd eram mic,
mă jucam în cuvinte.
Jucam prost –
am pierdut aproape
toate cuvintele.
N-aveam de la cine
lua altele.
Tata era luat
și dus departe.
Mama tăcea.
Acum încep
să învăț din nou cuvintele.
Vai, la vîrsta mea
ce greu e să le-nveți!
Pînă cînd spun m a m ă,
îmi crește mare feciorul,
pînă cînd spun t a t ă,
îmi albește capul.
N-am timp de pierdut,
mă silesc să le-nvăț
măcar pe cele mai sfinte.
Încerc să fac cîntece
din numai două cuvinte.

Grigore Vieru

1	Explicați, în cîte un enunț, diferența de sens dintre secvențele: <i>îmi albește capul – îmi încărunțește capul.</i>	2 puncte
2	Alcătuți două enunțuri dezvoltate, ilustrînd polisemia substantivului <i>cuvînt</i> .	2 puncte
3	Exemplificați, selectînd citate din text, 3 figuri de stil diferite din lista: <i>repetiția, epitetul, hiperbola, exclamația, metafora.</i>	6 puncte
4	Explicați, în text coerent de 4-5 rînduri, cum înțelegeți sintagma „cuvintele cele mai sfinte”.	5 puncte
5	Formulați, în limitele unui enunț dezvoltat, tema textului.	2 puncte
6	Comentați, în 2-3 enunțuri, semnificația contextuală a simbolului din titlu.	3 puncte
7	Comparați mesajul poeziei „Abecedar” cu mesajul poeziei „În limba ta”, producînd un eseu de 8-10 rînduri.	10 puncte

2 UNITATEA

UNIVERSUL / NATURA

LITERATURĂ

Gheorghe Vrabie.
Ilustrație la balada *Miorița*

MIORIȚA

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrîncean.
Iar cel ungurean
Și cu cel vrîncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman
Ș-are oi mai multe
Mîndre și cornute,
Și cai învățați
Și cîni mai bărbați!...
Dar cea Mioriță
Cu lînă plăviță
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
– Mioriță laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță Mioară?
– Drăguțule bace!
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi,
Că-i iarba de noi

Și umbră de voi.
Stăpîne, stăpîne,
Îți cheamă ș-un cîne
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrîncean!
– Oiță birsană,
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În cîmp de mohor,
Să-i spui lui vrîncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice p-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stîinii
Să-mi aud cîinii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vîntul cînd a bate
Prin ele-a răzbate
Ș-oile s-or strînge,
Pe mine m-or plînge
Cu lacrimi de sînge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor,
Să le spui curat

Că m-am însurat
Cu-o mîndră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și pâlținași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlne
Măicuță bătrînă
Cu briul de lînă,

Din ochi lăcrimînd,
Pe cîmpi alergînd,
Pe toți întrebînd
Și la toți zicînd:
„Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mîndru ciobănel
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui,
Spicul grîului;
Perișorul lui,
Pana corbului;
Ochișorii lui,
Mura cîmpului!...”

Tu, Mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuță
Să nu-i spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și pâlținași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!...

Variantă înregistrată de Vasile Alecsandri

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Precizați, cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor: *plai, ortoman, mioară, plăviță, laie, bucălaie, birsană, baci, zăvoi, strungă, paltin (pâlținaș)*.
- 2 Scrieți forma literară actuală a cuvintelor: *aice, aste, paseri, moldovan, cîni*.
- 3 Explicați sensul enunțurilor:
mări, se vorbiră; că-i iarbă de noi și umbră de voi.
- 4 Comentați, în context, sensul secvențelor: *pe l-apus de soare; gura nu-i mai tace; să le spui curat; cîni mai bărbați; mi-au ținut cununa; tras printr-un inel.*
- 5 Selectați din text cuvintele din cîmpul lexical al păstoritului, al nunții și al naturii, plasîndu-le într-un tabel după modelul:

natura	păstoritul	nunta

- 6 Identificați diminutivele și comentați valoarea lor expresivă în text.
- 7 Precizați sensul cuvîntului *mîndru*, -ă din îmbinările *mîndru ciobănel* și *mîndră crăiasă*.
- 8 Comentați rolul figurilor de stil din următoarele secvențe: *picior de plai, gură de rai, negru zăvoi, lacrimi de sînge.*

- 9** Explicați formula de caracterizare a ciobanului: *Fețișoara lui, Spuma laptelui; Mustăcioara lui, Spicul grîului; Perișorul lui, Pana corbului, Ochișorii lui, Mura cîmpului!*
- Argumentați dacă este vorba (doar) de un portret fizic.
  - Definiți figura de stil.
  - Precizați eventuala ezitare între comparație și metaforă (definiția poetică): e vorba doar de o suprimare, din considerente prozodice, a elementului de relație („ca”), ori de o viziune plastică mai profundă? Argumentați.
- 10** Identificați cîteva cazuri de enumerație și relevați funcția lor stilistică.
- 11** Comentați rolul repetițiilor și delimitați cîteva situații în care repetarea cuvintelor/sintagmelor la început de enunț formează anafore.

Anafora este reluarea unui cuvînt/grup de cuvinte la începutul mai multor unități sintactice ori metrice, pentru accentuarea unei idei sau pentru obținerea unor simetrii.

- 12** Analizați structura sonoră a versurilor baladei, avînd în vedere următoarele aspecte:
- tipul de rimă (îmbrățișată/împerecheată);
  - stabilitatea ori dispunerea liberă a numărului de versuri succesive care rimează;
  - lungimea (dimensiunea) versurilor;
  - piciorul de vers (măsura).
- 13** Descrieți efectul produs de enumerarea unor acțiuni (la care se adaugă efectul acumulator și de accentuare al repetiției) în versurile:

*Din ochi lăcrimînd,
Pe cîmp alergînd,
Pe toți întrebînd
Și la toți zicînd...*

- 14** Relevați rolul stilistic al paralelismului sintactic în versurile:

*A. Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!*

*B. În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stîinii
Să-mi aud cîinii.*

- 15** Remarcați o gradație în primele șase versuri ale textului citat în exercițiul precedent.
- 16** Prezența dativului în versurile: „ca să *mi-l* omoare”; „ca să *mi te*-omoare” subliniază o atitudine personală a autorului și o afectivitate față de personaj (se numește „dativ etic” și nu are valoare sintactică, ci numai stilistică). Cum explicați implicarea afectivă a autorului anonim?

LUMEA TEXTULUI

- 1** Precizați genul și specia din care face parte textul studiat. Argumentați.

Amintiți-vă: **Genul liric** este subiectiv, autorul (eul liric) își expune *direct* gândurile, sentimentele; **genul epic** este, în general, obiectiv, prezintă *indirect* poziția autorului (narratorului), care relatează fapte, evenimente, întâmplări din viața personajelor; **genul dramatic**, îmbinând calități ale celorlalte două genuri, cuprinde creații literare scrise sub formă de dialog și destinate interpretării scenice, presupunând conflicte puternice.

- 2 Balada este considerată o specie a genului epic. *Miorița*, la o analiză atentă, îmbină elemente ale tuturor genurilor.

● Împărțiți textul baladei în trei secvențe, care ar întruni particularități ale genurilor:

- a) **epic** (descriere, narațiune, obiectivitate, detașare);
- b) **dramatic** (prezența dialogului, dramatismul ascendent, conflictul, afecțiunea autorului);
- c) **liric** (subiectivism, expunere directă a gândurilor și sentimentelor, limbaj afectuos, emoțional, metaforic).

Ștefan Luchian. *Cioban cu oi*

- 3 Demonstrați că acțiunea (narațiunea) propriu-zisă a baladei este scurtă, incluzând succint fazele narative: cadrul și situația surprinsă; personajele; conflictul (complotul) și motivația lui.
- 4 Cum am putea defini faza începînd cu a doua adresare a ciobanului către oaia năzdrăvană? Alegeți varianta potrivită: a) ipoteza (presupunerea) unei evoluții; b) exprimarea unei dorințe; c) o meditație lirică; d) un text ritualic.
- 5 Descrieți momentul ales pentru crimă din trei perspective posibile:
- a) un timp ales întâmplător, arbitrar pentru realizarea planului;
  - b) un timp ales pentru a asigura succesul complotului;
  - c) un timp ritualic, simbolic.
- 6 Comentați semnificația imaginilor metaforice din primele două versuri în context și în contrast cu crima urzită și cu atmosfera în care se uneltește.
- 7 Formula ipotetică, a unei întâmplări posibile, exprimată prin prezumtivul „Și de-o fi să mor [...] (Să-i spui lui vrîncean/Și lui ungurean/Ca să mă îngroape...)” a fost interpretată în cele mai diverse moduri. Împărțiți-vă în echipe și discutați asupra valabilității următoarelor ipoteze:
- a) Ciobanul este fatalist, nu se opune destinului, nu încearcă să lupte;
  - b) Formula ipotetică „de-o fi” nu exclude lupta. Pur și simplu, ciobanul, în cazul în care ar pierde lupta, ar dori să fie înmormîntat într-un anumit fel;
  - c) Esențială în acest pasaj este atitudinea senină și demnă în fața morții, lipsa fricii (nici-decum opoziția viață–moarte / luptă–predare);
  - d) Autorul anonim numai pornește de la o situație reală, concretă (relația dintre ciobani), dar pune accentul pe latura poetică și viziunea panteistă, într-un elogiu suprem naturii și relației om–natură.

8 Interpretînd moartea ciobanului ca pe un dat al sortîi și chiar ca pe un ritual necesar (legat de ideea sacrificiului), comentați opinia lui Mircea Eliade:

„În universul valorilor folclorice atitudinea păstorului exprimă o decizie existențială mai profundă: nu te poți apăra în fața destinului cum te aperi împotriva dușmanului; nu poți decît să impui o nouă semnificație consecințelor ineluctabile (inevitabile – *n.a.*) ale unui destin gata să se împlinească”.

9 Subiectul baladei include o înlănțuire de motive, între care se remarcă următoarele:

- Motivul transhumanței** (al ciclității unui proces continuu – de exemplu, urcarea turmelor la păscut, în munți, vara, și revenirea, la șes, toamna) constituie în esență un regim natural, circular, repetabil, imperturbabil, căruia i se subordonează circuitul uman;
- Motivul complotului** (în contradicție cu atmosfera senină a vieții, naturii) își are originea în cele mai vechi texte, mitologice și biblice;
- Motivul mioarei năzdrăvane;** al ființei oraculare, predestinării, ursitoarelor, moirelor;
- Motivul testamentului** reprezintă o modalitate artistică de a exprima un crez, o dorință, o atitudine;
- Motivul măicuței bătrîne** reprezintă idealul căutării insistente a copilului căzut în luptă ori răpus de dușmani, soartă...;
- Motivul (alegoria) moarte–nuntă** exprimă credința continuității și împlinirii destinului (și) dincolo de moarte.

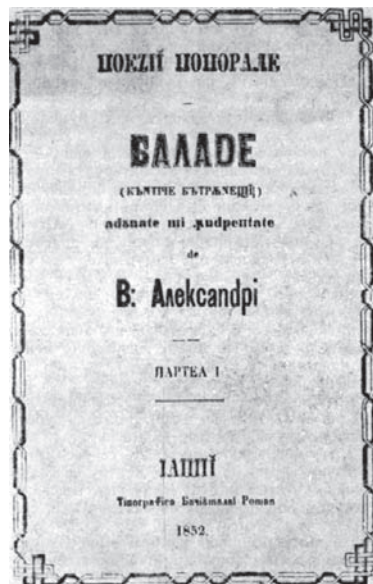
● Regăsiți aceste motive în balada *Miorița* și comentați valorificarea lor în text.

● Aduceți exemple de alte texte populare sau culte, în care sînt prezente unele dintre motivele enumerate.

10 Comentați semnificația alegoriei *moarte–nuntă* sub următoarele aspecte:

- mitologic** (continuarea și împlinirea destinului uman dincolo de moarte);
- etnografic** (și **folcloric**) (omul trebuie să treacă, obligatoriu, prin trei faze ale existenței: *nașterea* (și botezul); *nunta* (și cununia) – pentru a asigura continuitatea neamului; *moartea* (și ceremonialul de înmormîntare) – ca ritual de „trecere”. De aici obiceiul de a-i înmormînta pe tinerii necăsătoriți sub forma unei nunți);
- panteist** (îngemănarea cu natura ca rost suprem al vieții și „trecerea” senină în sînul naturii).

Notă: Alegoria *moarte–nuntă* apare frecvent în întreaga cultură balcanică, dar și la alte popoare europene și neeuropene.

Prima ediție de balade adunate și îndreptate de V. Alecsandri

Motivul este o unitate structurală minimă (unii o numesc „microtemă”), care e reprezentată de o situație cu caracter de generalitate (de exemplu: încercările/probele la care e supus eroul într-un basm); un personaj mitologic (motivul lui Icar, motivul Meșterului Manole); detaliu al naturii, mai ales în poezia populară (codrul, riul, ramul etc.); un număr simbolic (3, 7, 12) ori formulă consacrată (*fortuna labilis* (în latină) = soartă schimbătoare, *panta rhei* (în greacă) = totul curge, *carpe diem* (latină) = trăiește-ți clipa).

- 11** Argumentați viziunea panteistă a autorului anonim, alegând, eventual, din motivațiile de mai jos:
- Cadrul natural este dominant ca mediu și atmosferă, fiind și unicul descris cu minuțiozitate;
  - Comuniunea om–natură este subliniată (și) de structura metaforică esențială: mioara vorbește, oile plîng, fluierile cîntă în bătaia vîntului, moartea e concepută ca nuntă („a lumii mireasă” fiind chiar natura), iar cortegiul nupțial e alcătuit din elemente ale naturii/cosmosului;
  - Moartea înseamnă revenire în sînul naturii, contopirea cu ea;
  - Umanul se substituie prin natural (ciclitarea naturală a transumanței; portretul ciobanului se face nu prin comparație, ci prin definiții poetice: *Mustăcioara lui*, / *Spicul grîului ș.a.m.d.*; ceremoni- alul nupțial/sacrificial e asigurat de natură etc.).

Cioban cu turma de oi la păscut

- 12** Citiți informația despre „autorul” baladei.

Autorul și opera

Miorița este o baladă populară. Adică, respectînd trăsăturile specifice ale unui text folcloric (caracter **oral**, **anonim**, **colectiv**, **tradițional**, **sincretic**), putem vorbi despre un autor neidentificat. Mai exact, textul baladei, avînd inițial un autor (azi necunoscut), a circulat pe cale orală, astfel încît orice nou interpret al baladei putea să intervină, eliminînd sau adăugînd anumite figuri, secvențe, pasaje, perfecționîndu-i (evident, în viziune proprie) conținutul (mesajul) și forma (stilul).

Desigur, în cazul *Mioriței*, fără a cunoaște numele altor (co)autori, știm că varianta ajunsă pînă la noi a fost descoperită de Alecu Russo, apoi prelucrată și publicată de Vasile Alecsandri. Adică am putea spune că, în acest caz, nu-i cunoaștem pe primii autori ai textului (convențional, spunem că autorul ei este „poporul”), dar îi cunoaștem pe ultimii.

Referindu-se la textele folclorice prelucrate de Vasile Alecsandri și comentînd eforturile cercetătorilor de a distinge „folclorul prelucrat”, pe de o parte, de operele lui Alecsandri „inspirate” din poezia populară, pe de altă parte, criticul Nicolae Manolescu scria: „*Miorița* și celelalte «poezii populare» sînt opera lui Alecsandri. Aceasta nu înseamnă inexistența unor texte sau nuclee populare, ci doar că operele, așa cum se prezintă ele acum, sînt culte”; „Lirică, imaginativă și feerică în substanța ei profundă, *Miorița* este capodopera lui Alecsandri, cu nimic mai prejos de *Luceafărul* eminescian”.

(A se remarca, în același sens, că după „prelucrarea” unor texte populare de către Alecsandri, acestea practic nu au mai circulat, pe cale orală sau scrisă, în alte forme.)

Alexandru Plămădeală. Cioban. Mulsul oilor

- Discutați cu colegii la tema paternității *Mioriței* și redactați un eseu: „*Miorița* și autorii/autorul ei”.

LUMEA CĂRȚILOR

- 1** Citiți fragmentul din *Vechiul Testament* („Facerea”) și comparați realizarea motivului complotului în raport cu interpretarea lui în *Miorița*, relevând similitudinile.

[...] 2. Apoi a mai născut pe Abel, fratele lui Cain. Abel a fost păstor de oi, iar Cain lucrător de pământ.

3. Dar după un timp, Cain a adus jertfă lui Dumnezeu din roadele pământului.

4. Și a adus și Abel din cele întâi-născute ale oilor sale și din grăsimea lor. Și a căutat Domnul spre Abel și spre darurile lui,

5. Iar spre Cain și spre darurile lui n-a căutat. Și s-a întristat Cain tare și fața lui era posomorită.

6. Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Cain: „Pentru ce te-ai întristat și pentru ce s-a posomorit fața ta?”

7. Când faci bine, oare nu-ți este fața senină? Iar de nu faci bine, păcatul bate la ușă și caută să te târască, dar tu biruiește-l!”

8. După aceea Cain a zis către Abel, fratele său: „Să ieșim la câmp!” Iar când erau ei în câmpie, Cain s-a aruncat asupra lui Abel, fratele său, și l-a omorât.

9. Atunci a zis Domnul Dumnezeu către Cain: „Unde este Abel, fratele tău?” Iar el a răspuns: „Nu știu! Au doară eu sînt păzitorul fratelui meu?”

10. Și a zis Domnul: „Ce ai făcut? Glasul singelui fratelui tău strigă către Mine din pământ”.

Cain și Abel. Fragment de relief.
Catedrala din Lincoln. I 145

- 2** Balada *Miorița* s-a bucurat de o atenție deosebită din partea cercetătorilor și a scriitorilor. G. Călinescu, Mircea Eliade, Alexandru Piru ș.a. au inclus-o în categoria miturilor esențiale ale poporului român. Mulți scriitori au apelat, în textele lor, la teme și motive mioritice. Identificați motive mioritice în textele literaturii culte. Pentru orientare: *Mai am un singur dor* de Mihai Eminescu; *De-a v-ați ascuns* de Tudor Arghezi; *Gorunul* de Lucian Blaga; *Baltagul* de Mihail Sadoveanu; *Miorița* de Nicolae Labiș.

- 3** Citiți poezia *Mai am un singur dor* de Mihai Eminescu:

MAI AM UN SINGUR DOR

de Mihai EMINESCU

Mai am un singur dor
În liniștea serii
Să mă lăsați să mor
La marginea mării;
Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin.
Nu-mi trebuie flamuri,

Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împlețiți un pat
Din tinere ramuri.

Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted.
Pe când cu zgomot cad

Isvoarele-ntr-una,
Alunece luna
Prin vârfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vânt,
Deasupra-mi teiul sfânt,
Să-și scuture creanga.

Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,

M-or troieni cu drag
Aduceri aminte.
Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
Fiindu-mi prietini,
O să-mi zâmbească iar.
Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi.

● Poezia lui Eminescu reprezintă un model tipic de viziune panteistă: contopirea cu natura pînă la disoluție totală. În același timp, la o lectură atentă, vom regăsi în poezie multe din motivele mioritice. Identificați aceste motive și stări care demonstrează că *Mai am un singur dor* este, în esență, *Miorița* lui Mihai Eminescu.

DINCOLO DE CĂRȚI

- 1 Audiați romanța *Mai am un singur dor* pe versurile lui M. Eminescu și relevați tonalitatea elegiacă și notele unei seninătăți, limpezimi și atitudini calme (și calde) de contopire cu natura într-o viziune panteistă.
- 2 Audiați poemul pentru voce și orgă *Miorița* (compozitor Tudor Chiriac). Redați, în scris, pe o jumătate de pagină, emoțiile trăite.
- 3 Vizionați filmul *Baltagul* (după romanul cu același nume) de M. Sadoveanu.
  - Comentați/discutați despre realizarea motivelor mioritice.
  - Remarcați succesiunea cadrelor narative cu cele poetice, lirice și dramatice.

Secvență din filmul „Baltagul”. Regia: Mircea Mureșan

TOIAGUL PĂSTORIEI

de Ion Druță
(fragmente)

„Mioriță laie,
Laie-bucălaie,
De trei zile-ncoace,
Iarba nu-ți mai place,
Gura nu-ți mai tace...”
(*Miorița*)

Nikolai Pastuhov în rolul lui Călin din spectacolul *Frumos și sfânt* de Ion Druță. Teatrul Armatei din Moscova. Regia: Ion Ungureanu

Și... n-avea oi. Era nalt și zdravăn cît un munte, căci de acolo, de la munte o fi coborît neamul lor pentru a se căpă-tui pe dealurile noastre. Era tăcut, trist de cele văzute, trist de cele ce urma să le vadă, iar cînd totuși scotea o vorbă, glasul îi era sonor, senin, cu unduiri de glume adunate de prin cîntece vechi. Sătenii îl ascultau și-l ascultau, și-l tot ascultau – poate, poate mai spune ceva, căci știe o lume întreagă că în gîtlejul cela lung și osos, ars de soare și bătut de vînturi, picură un răcnet ce poate înfiora, la un ceas de supărare, o pădure întreagă.

– Apăi, dac-o trăit la stîină și-o tot mîncat caș dulce, ziceau cei cu glasurile subțirele atunci cînd baciul, o dată pe an, ieșindu-și din fire, cutremura codrul dintr-un capăt în altul.

[...] Sătenii, cum îl zăreau, îi strigau de departe:

– Hai noroc, bădie, ce mai faci?

– Bine, răspundea, de obicei scurt, așezînd cu grijă un suspin între două zîmbete senine. Voi ce mai faceți?

– Tot bine.

Și cam atît, pentru că, de, așteaptă oițele, iar turma își are socotelile sale. Și chiar că socotit și măsurat era cum nu se mai poate. Măsurat la umbrel, măsurat la cătătură, măsurat în toate poftel și pornirile sale, și nu se lăsa furat de nici una din patimile, de nici unul din viciile acestei lumi. Crescut pe lîngă stîină, sub cupola albastră a cerului, de dimineață pînă sara, de cu primăvară pînă toamna tîrziu, an cu an, o fi ajuns singur cu mintea lui la acel mare adevăr că nimic nu e veșnic pe lume – toate sînt trecătoare.

Purta iarna cușmă înaltă, țuguiață, suman lung, pînă la călcîie, iar vara – pălărie de paie, cămeșă de cîneapă tot lungă, pînă la genunchi, prinsă la brîu cu un chimir bătut cu aramă, un chimir în care totdeauna purta amnar, cremene, iască, așa încît, dacă din întîmplare într-o clipă s-ar fi stins toate focurile pe lume, de la chimirul cela ar fi început a se înfripa viața din nou.

Știa mii și mii de lucruri din viața turmelor, și cei care țineau cîte-o cornută la casă veneau cine știe de pe unde

după sfat, după povață, și se întorceau fericiți cum nu se mai poate, pentru că, ziceau, intri cu un cârlan ca vai de dînsul în ograda lui, și ieși de acolo cu un berbec de toată frumusețea.

Părea că a și fost adus pe lume anume pentru a nu se pierde sămînța mioarelor niciodată, și el era conștient, era mîndru de înalta sa misiune, dar...

N-avea oi. Cioban de viță veche, cioban din creștet pînă în tălpi, el totuși n-avea oi. An cu an i s-o fi tot împutînat turma, și atunci cînd nu a mai avut ce paște, a părăsit dealurile celea fumurii din depărtare și s-a întors în satul lui de baștină. Adică vroia să se întoarcă, dar, din întîmplare, s-a oprit pe-o clipă sus, pe-un vîrf de deal, deasupra satului, și acolo a rămas, pentru că cel de-a petrecut atîția ani de unul singur, numai el și dealurile, revine cu greu înapoi în mijlocul oamenilor.

Și-a ridicat deci o căsuță acolo în vîrf de deal, pe un petic de pămînt moștenit de la răposata sa maică. Niște rude mai îndepărtate se zice că ar fi vrut să vină să-l ajute, dar el a ținut morțiș să le facă pe toate singur, cu mîna sa, și poate anume de aceea căsuța ridicată de dînsul aducea prin ceva a stîină. Cu vremea și-a înjghebat și ograda, și porțiță și-a făcut – mă rog, ca toată lumea, numai că prea semăna ograda ceea a ocol; porțița prin ceva amintea de strunga prin care trec dimineța oile cînd le vine vremea mulsului.

– Mă rog, zîmbeau înțelegători sătenii, dac-o trăit pe dealuri și în afară de stîină n-o văzut nimic în viața lui...

[...] Domina totuși satul. Îl domină, iată, și pace! Era la mijloc ceva nemaipomenit, ceva misterios, ceva de necrezut. Sărac lipit pămîntului, fără brumă de carte, cu tăcerile lui nesfîrșite, curmate din cînd în cînd de cîte un cuvîntel adunat din două silabe, el totuși continua să domine un sat bogat din vale, un sat bun de gură, un sat cu studii fel de fel. Era un fenomen ce nu putea fi ignorat, drept care autoritățile iată că încep a-i cam lua la ochi pe cei ce caută

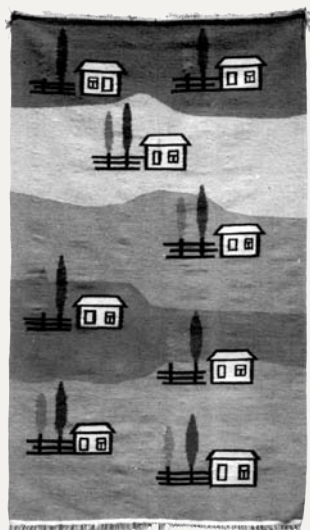
cu tot dinadinsul să intre serile în sat pe lîngă căsuța ciobanului din vîrf de deal. Și-i tot adună pe cei bănuți ba la o adunare, ba la un seminar. Fac ce fac, spun ce spun, și iară trec la elementele vechi care chiftesc de răutate, pentru că în temelia acestei lumi noi zac îngropate visele lor de altădată. Iată, de-o pildă, astmaticul acela din vîrf de deal. Voi, cei tineri, poate știți, da poate nici nu știți că, fie vorba între noi, cazul lui încă nu e pecetluit, se mai cercetează. Am fost obligați să revenim, ne-a obligat el însuși, pentru că, la drept vorbind, nu a tras nici o învățătură din cele ce i s-au întîmplat, și cum coboară în vale, cum intră în vorbă cu un om, gata – îi fug ochii în zare spre cele dealuri fumurii din depărtare.

– Ei și?

– Cum, adică „ei și”? Omul nostru, mulțumit de realitățile din jur, nu are pentru ce iscodi depărtările și numai cei care au ținut cîndva oi ori le țin, ori vor să le mai țină...

– Care oi, stimați tovarăși, care oi?! Dacă vreți să știți, ciobănitul ista al lui n-a fost decît o comedie curată, pentru că oile iestea ale lui n-au fost decît niște oițe imaginare, închipuite! Iar oia imaginată parcă o poți tunde, o poți mulge, poți închea laptele ei?! Iaca, dați-i o cornuță în carne și oase și-o să vedeți că nici nu va ști cum s-o mulgă... Și chiar de-a mulge-o el cu chiu, cu vai, nu va ști ce să facă apoi cu laptele. Acuma, pentru c-o venit vorba, nici oi nu mai are, nici cioban nu mai este, fiindcă, iaca, vine o boare de vînt și-l repede de toate gardurile. Așa se ține omul care are oi și mănîncă brînză?! Iar dacă și-o închipuit colo o pocitură de fluier și cîntă, o face pentru a-și antrena plămîinii; s-a întors bolnav, sărmanul, de-acolo de unde s-a întors, și doctorii i-au spus că dacă n-o să-și antreneze plămîinii, nu mai calcă iarbă verde...

O fi știut de undeva satul, i-o fi suflat cineva că părinții, atîta vreme cît mai sînt în viață, urmează a fi cinstiți? Oricum, oamenii, pe măsura puterilor, pe măsura înțelegerii, căutau să-l cîntească. Pe vreme

Maria Saka-Răcilă.
Căsuțe (tapiserie)

de secetă ori cînd anul era ploios, satul din vale îl considera pe singuraticul din vîrfurile dealului un fel de sfînt, căci, într-adevăr, trebuie să fii un sfînt ca să treci prin toate cîte a trecut el, rămînînd pururea binevoitor față de soartă și față de lume. Ajungînd la zile mai bune, satul îl considera un prostănac de modă veche, un mocan care pentru toate împrejurările nu are decît un singur cuvînt adunat din două silabe. Cînd se întîmpla cîte un an bogat, cu roade în vîi, cu noroc în toate cele, sătenii, aburiți de vin, declarau sus și tare că ciobanul din vîrfurile dealului e fără doar și poate un chiabur, un reacționar, un dușman de clasă, dacă vreți, căci a recunoscut-o chiar el, șezînd serile lîngă foc cu fluierul la gură. Consultați documentele ș-o să vedeți de ce se tot plînge fluierul acela...

Se plîngea, adică, pînă mai nu demult, căci acum a amuțit. Era bolnav sărmanul cioban și, spre cîmplă în-grijorare a satului, era limpede că n-o s-o mai ducă mult. Doctorii ziceau că plămîinii i s-au întunecat cu totul, dar, cu plămîinii așa cum erau, a mai dus-o vreo patru-cinci ani.

Într-o iarnă grea și cumplită, cînd satul nu mai avea cu ce-și încălzi sobele, cei care împărțeau cărbuni, cînd s-a ajuns cu rîndul la dînsul, au zis: lasă, are moșneagul co-joace, are tizic, s-a descurca el cumva, iar datoria noastră, e să ne îngrijim mai întîi de cei ce au copii.

– Bi...

Valul acela de friguri însă a fost crîncen și-a ținut din cale-afară de mult. Într-o noapte cu viscol, cînd gemeau acolo în vîrfurile dealului niște viscole, că te cuprindeau fiorii, bătrînul și-a dat obștescul sfîrșit. De-ar fi fost vreme bună, l-ar fi bocit și pe dînsul cum îi boceau pe alții, l-ar fi jelit din toată inima, dar, pentru că era frig, oamenii ieșeau din case gata înțepați și tot mîrșiau mai într-o mîneacă, mai într-o mînușă, în sens că – iaca, după ce-a trîntit un sat întreg pe maidanul acela de-a nășădit rărunchii în oameni, amu n-a mai putut-o întinde pînă la vară – să-l fi înmormîntat și pe dînsul ca lumea. Că amu unde Dumnezeu pe frigul ăsta să faci tu groapă, să duci sicriul, să-l mai și îngropi, pentru că, pînă vii tu cu sicriul, lutul acela scos din groapă, el, tămîia mamei lui, îngheață, se face iară bocnă!

Oricum, l-au petrecut și pe el pe lumea celor drepți. Vreun an și ceva s-a tot discutat ce să i se pună pe mormînt – cruce sau stelă de piatră? Și dacă cruce, apoi cine s-ar cuveni să i-o pună, iar dacă stelă, apoi cine ar trebui s-o plătească? Aceste banale dezbateri s-au iscat în urma faptului că atunci cînd a rămas casa din vîrfurile dealului pustie, fără stăpîn, și putea să intre oricine, o mare sărăcie a țîșnit de prin toate

ungherele, și din cele ce rămîneau de la răposat nu ajungea nici pentru cruce, nici pentru piatră cioplită. În cele din urmă, s-a zis: las' mai încolo, poate se răspunde de pe undeva vreo rudă și-o vom pune la cheltuială, iar pînă una-alta, mormîntul de la marginea cimitirului a rămas o simplă moviliță de pămînt, care, după prima ploaie, a și prins a se încinge cu buruieni, pierzîndu-se printre mormintele uitate, părăsite...

Peste o vreme însă forurile raionale au început a pisa autoritățile locale că – ce e cu mormintele celea părăsite de la marginea cimitirului? Era o problemă delicată la mijloc, pentru că satul continua să ocupe primul loc pe raion la îngrijirea fațadelor, și ar fi fost o adevărată tragedie dacă într-o bună zi tocmai cimitirul i-ar fi dat de smin-teală. Ar fi fost o mare nedreptate, pentru că sătenii din vale, oameni cumsecade, harnici, înstăriți, aveau un cimitir de toată frumuse-țea. La fiecare mormînt – găduceau de fier, vopsit frumos, cu porțiță, cu strat cu flori, cu fotografii, cu inscripții aurite.

La începutul lui mai, de Ziua Victoriei, de ziua pomenirii eroilor, la cimitir se aduna tot satul. Aduceau pomeni, pomușori, șipuri cu vin, și mai că o zi întreagă se tot închina, se tot lăsa să cadă cite-o picătură de vin ba pe mormîntul unuia, ba pe mormîntul al-tuia, se tot pomeneau de bine cei dragi, cei scumpi, care au fost – și acuma iată că nu mai sînt. Și tot așa din lacrimă în lacrimă, din vorbă în vorbă, din pahar în pahar, și numai cele cîteva morminte părăsite apă-reau din cînd în cînd pentru a strica voia bună a tuturor. În cele din urmă, a fost stabilit un termen după care, dacă nu se vor răspunde moștenitorii, mormintele urmau să fie nivelate, întrucît, oricum, locuri libere rămaseră puține acolo, în cimitirul acela...

S-a încheiat un termen stabilit, dar nu a venit nimeni să se declare moștenitorul fluierului celui din vîrf dealului, și atunci a mai fost stabilit un termen – și iară nu vine nimeni. O vreme cele cîteva morminte au

stat așa, fără nici un termen, iar mai apoi au fost arate, și locurile eliberate – împărțite celorla cu mortul pe laiță.

Dar stai, stai, că nu sfîrșește chiar aici povestea singuraticului păstor din vîrf dealului.

Cu mormîntul așa dărîmat cum era, a mai răzbătut o dată stăpînul fluierului de soc în viața satului său natal. După o altă iarnă lungă și grea, cînd cu chiu, cu vai a început a se desprîmăvăra, cum iară s-a adunat lumea la cimitir, la marele praznic al pomenirilor. Primăvara însă întîrziase în anul acela precum rar se întîmplă să întîrzie. Abia de se zbicise pămîntul pe la începutul lui mai. De trecut puteau trece pe cărărușele de printre morminte, iar încolo, nici o palmă de pămînt uscat, nici o tufă de iarbă ca să te poți așeza omenește, pentru a închina un pahar pentru sufletul celor duși.

Apoi, tocmai cînd fierbea lumea aduna-tă, pentru că nimeni nu știa cum ar face să se înceapă odată praznicul, tocmai atunci cînd ochii tuturor căutau un loc bun pentru veșnica pomenire, răsare de pe marginea cimitirului un covoraș verde, țesut din lu-mina unei primăveri ce abia urma să vină.

– Haidem, mă, la iarbă verde!

Era el, locul acela sfînt unde fusese pînă mai nu demult mormîntul singuraticului de la marginea cimitirului. Acum stătea de jur împrejur acoperit cu o pătură de iarbă deasă, iarbă măruntă, iarbă frumoasă ca mătasa. Era singurul strop verde în tot cimitirul, și se crucea lumea, întrebîndu-se cine-o fi semănat-o, de unde-o fi luat sămînță, că așa frumusețe de iarbă satul nici că văzuse...

Era iarbă de munte, iarbă de pășune. „O fi ținut-o prin buzunare, o fi rătăcit-o prin cusătura hainelor” – ziceau oamenii. O fi purtat-o în sufletul, în inima lui și, ca să vezi, pînă la urmă a răsărit.

Nu putea să nu răsără, pentru că dac-o fost cioban și-o ținut oi...

1984

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

1 Nuvela *Toiagul păstoriei* a fost calificată de comentatori în mai multe feluri. În opinia lor, ea este:

- a) „o tulburătoare baladă modernă” (Grigore Vieru);
- b) o proză în versuri;
- c) o parabolă modernă;
- d) „un poem filozofic și parabolic” (Eliza Botezatu);
- e) o alegorie nostalgică, elegiacă;
- f) un text moralizator și ironic;
- g) o elegie.

- Alegeți una sau mai multe variante și argumentați.
- De ce nu e posibilă o calificare „rigidă” a textului drușian?

Parabola este o istorioară alegorică cu un cuprins religios sau moral; pildă. *Prin extensie*: alegorie, metaforă. În literatura populară au circulație largă și/sau parabolele *Ulciorul cu galbeni*, *Cearta nu aduce folos*, *Plugul de aur*, *Doi frați* etc. În literatura religioasă se cunosc nenumărate parabole biblice: *Pilda sămănătorului*, *Pilda despre fiul risipitor*, *Parabola samariteanului* etc.

Alegoria este un procedeu artistic constând în exprimarea unei idei abstracte prin mijloace concrete. Alegorii sînt fabulele, pildele, proverbele, ghicitorile, cimiliturile etc.

2 Păstorul este un om singuratic. Depistați contextele în care apar derivatele cuvîntului *singur* și analizați-le.

3 Remarcați dacă personajul trăiește un conflict cu propriul eu. Dar cu semenii? Ce semnifică cuvîntul „Bine”, unicul prin care răspunde la orice întrebare păstorul:

- 1) resemnare; 2) atitudine indifereentă; 3) împăciuitoism; 4) sfidare; 5) credință în valorile perene, în ciuda mercantilismului omenesc; 6) renunțare la căutarea altor adevăruri decît a celui că „toate sînt trecătoare”?

Argumentați că acest „Bine” își are rădăcina în similitudinile personajului cu baciul din Miorița.

Nicolae Grigorescu. *Ciobanaș cu turma de oi*

4 Titlul nuvelei este o metaforă-simbol („cel care a luat toiagul, îndemnînd turma în urma lui, nu va mai putea nici el fără turmă, nici turma fără el”). Ce reprezintă, în opinia dvs., **toiagul**:

- emblemă a ciobăniei;
- crezul păstorului;
- un suport spiritual;
- rezistența omului în fața furtunilor și a destinului?

Consultați în acest sens și *Dicționarul explicativ*.

5 Autorul alege ca motto al nuvelei un bine cunoscut pasaj din balada *Miorița*. Cum se încadrează el în mesajul nuvelei?

6 În textul nuvelei se atestă mai multe repetiții. Identificați 3 dintre ele. Ce sugerează ritmul pe care acestea îl creează? (În ajutor elevului: anotimpurile, repetarea îndeletnicirilor, repetarea destinului, cîntecul, unduirea etc. De exemplu: „Măsurat la umblet, măsurat la cătătură, măsurat în toate poftele și pornirile sale...”)

7 Elementele naturii devin simboluri și motive mai ales în textele lirice. Proza drușiană e de un lirism aparte. Fraza este curgătoare și condensată în imagini create în baza celor mai frecvenți tropi și figuri poetice: epitetul, personificarea, metafora, metonimia, oximoronul, simbolul, paradoxul, ironia, aluzia etc. Alegeți 5 dintre ele și analizați-le sub raportul structurii și al efectului stilistic.

De exemplu: „așezînd cu grijă un *suspin* între două *zîmbete*” – personificare + metaforă + metonimie, expresie care ulterior își găsește reflectare într-o altă formulă poetică: „îi rămăsesese doar *zîmbetul* cel blind, împănat între două *suspine*”.

8 Sfirșitul nuvelei, prin simbolul ierbii de munte, semnifică perpetuarea neamului, speranța, legămîntul cu natura... Recitiți ultimul alineat și identificați figurile de stil.

Phillipe de Champagne. *Bunul păstor*

LUMEA TEXTULUI

1 Nuvela *Toiagul păstoriei* este o „inversare a genialei idei mioritice. O inversare pe cît de neașteptată, pe atît de firească” (Grigore Vieru). Nu oile rămîn fără păstor, ci păstorul – fără oi. Încercați să explicați această parafrază din perspectiva actualității.

2 Discutați cu colegii replica: „Dacă vreți să știți, ciobănitul ista al lui n-a fost decît o comedie curată, pentru că oile iestea ale lui n-au fost decît niște *oițe imaginare, închipuite!*” Notăți toate asocierile și ideile în legătură cu visul, creația, imaginația, credința.

3 În opinia dvs., Ciobanul întruchipează destinul:

- a) unui om de rînd;
- b) unui neam întreg;
- c) autorului;
- d) lui Dumnezeu-Creatorul;
- e) unui om cu calități alese;
- f) unei idei;
- g) unei credințe ce nu moare;
- h) mai multor oameni concomitent.

Motivați și exemplificați.

4 Păstorul este protagonistul nuvelei. Dar cine este cel de-al doilea personaj al nuvelei? Caracterizați-le, utilizînd secvențe din textul nuvelei, conform tabelului.

Autocaracterizare prin limbaj	Caracterizare de către autor	Caracterizare reciprocă

Autorul și opera

Ion Druță (n.1928 în Horodiște, jud. Soroca) este autorul unui impresionant număr de schițe și nuvele (*Sania, Bătrînețe, haine grele, Toiagul păstoriei* etc.), romane (*Frunze de dor, Povara bunătății noastre, Clopotnița* etc.), drame (*Casa mare, Frumos și sfînt, Horia* ș.a.), eseuri. Nuvela *Toiagul păstoriei* a fost scrisă în 1984, după o îndelungată amînare. La întrebarea: „Ce v-a servit ca imbold, ca sursă de inspirație pentru neobișnuita baladă, povestire, rugăciune, poate, *Toiagul păstoriei*?”, scriitorul relatează, într-o emisiune televizată: „...Acum vreo treizeci și ceva de ani [...] mi-a venit o idee, cu un cioban înalt, zdravăn, care avea de toate, dar n-avea oi. Mi-am notat această idee, am pus punct și mi-am dat seama intuitiv că e vorba de o mare nuvelă, dar că eu nu sînt gata să o scriu. Trebuie să mulțumesc Domnului că mi-a dat destulă minte să nu o stric. Am pus în masă păgînuța și la fiecare 4-5 ani reveneam la cele notate de mine, citeam jumătatea ceea de pagină și-mi spuneam: «Nu, acum încă-i prea devreme. Acum doi ani (cînd scriitorul pregătea pentru tipar cele 4 volume de *Scrieri – n.a.*) (...) am zis: «sau o scriu acum, sau niciodată». Și ceea ce n-am putut scrie 30 de ani, am scris în trei zile. Vorba e că au trebuit să se întîmple foarte multe în viața mea, în viața poporului meu, ca pînă la urmă aceste întîmplări să-și găsească loc în *Toiagul păstoriei*”.

5 Subiectul nuvelei este relativ simplu: destinul unui păstor rămas fără turmă. În ce măsură poate fi raportat la destinul unei generații întregi, la destinul neamului?

- Reconstituiți viața Păstorului druțian, în evenimente. În acest scop, citiți nuvela integral.
- Actualizați (amintindu-vă orele de istorie a românilor, povestirile bunicilor dvs., lecturile istorice suplimentare) cunoștințele dvs. despre calvarul deportărilor din fosta RSSM. Raportați-le la textul druțian.

6 Citiți informația referitoare la scrierea nuvelei.

- Desfășurați gîndul cuprins în ultima frază și folosiți-l ca argument-explicație pentru a răspunde la întrebarea de mai jos.

Cum explicați faptul că „ceea ce n-a putut scrie 30 de ani, a scris în trei zile”?

7 De ce, în opinia dvs., personajul principal n-are nume? Autorul îi zice ba „singuraticul” sau „tăcutul din vârful dealului”, ba „îndărătnicul și tăcutul păstor”. (Identificați în textul nuvelei și alte calificări.) Satul însă este mult mai rezervat în aprecieri. Care sînt acestea și ce spun ele despre „calitățile” consătenilor?

8 Ideea de surzenie spirituală a majorității oamenilor, din toate timpurile, străbate întreaga nuvelă. Păstorul întruchiează, în sensul cel mai emblematic, și destinul Creatorului – al lui Iisus Hristos.

- Găsiți cuvintele, expresiile, frazele care definesc cel mai bine identificarea destinului omului de rînd, muritor, cu cel al Creatorului, nemuritor. (De exemplu: „Nu avea nevastă, nu avea copii, și nici c-ar fi putut să-i aibă, pentru că păstoritul nu e atît o îndeletnicire cît o vocație, un destin, o cruce pentru toată viața”.)

9 Opoziția dintre Păstor și Sat este identică, într-un anume sens, cu cea dintre Deal și Vale. Ce rol și semnificație poate avea, pe această axă, Muntele („De la munte o fi coborît neamul lor...”)?

10 Comentați opiniile poetului Gr. Vieru despre protagonistul nuvelei ca personaj reprezentativ al poporului (chiar un protector al neamului): Păstorul „urcă pe deal... pentru a vedea mai clar și mai profund dramele care se întîmplă în vale”. Identificați și alte elemente ale specificului național.

11 În nuvelă pot fi identificate mai multe motive:

toiagul; oaia; casa/ograda; dealul/muntele; valea; focul; piatra; creația (cîntecul, fluierul, melodia); drumul; singurătatea; tăcerea; tristețea; timpul; visul; pămîntul; sămînța; iarba verde.

- Ilustrați cîteva dintre ele, la alegere, cu pasaje din corpul textului.

De exemplu: motivul focului din vatră își găsește extindere în posibilitatea de a-l aprinde în orice clipă: „Întotdeauna purta amnar, cremene, iască, așa încît, dacă din întîmplare într-o clipă s-ar fi stins toate focurile din lume, de la chimirul cela ar fi început a se înfripa viața din nou”. Fumul este și el o „ramificație” a motivului-simbol: „dealurile fumurii din depărtare” etc.

12 De ce oare căsuța/căsuțele construită/e de către Păstor semănau „mai mult a stîna”? („Stîna, afirmă Eliza Botezatu, este o continuare a casei din vis...”) Dar ce mai poate simboliza stîna (fără oi)?

13 Recitați pasajele următoare: „Răsare de la marginea cimitirului un covoraș verde, țesut din lumina unei primăveri ce abia urma să vină”; „Era iarbă de munte, iarbă de pășune”; „Nu putea să nu răsară, pentru că dac-o fost cioban ș-o ținut oi...” Ce simbolizează iarba?

- Argumentați opțiunea autorului pentru finalul optimist al nuvelei.

• Motivul reînvierii îl regăsim nu doar în Verdele Matern, în iarbă, deci în Pămînt, ci și în Focul veșnic (Flacăra), care păstrează căldura. Identificați și alte elemente primordiale ale Vieții, care reflectă legătura omului cu natura, cu Universul.

Casă cu foișor și prispă. Suceava.
Desen din *Dicționarul de artă populară*

14 Autorul parcă nu participă la această narațiune, dar, de fapt, este prezent în toate comentariile. Textul abundă în subtexte fine și aluzii (unele dintre ele, sarcastice, altele, pline de bonomie). Ce vrea să (mai) spună autorul, prin intermediul lor? Exemplificați câteva dintre ele.

- Autorul niciodată nu spune totul despre personaj; el spune *doar ceva* pentru ca cititorul să mai deducă multe altele. Ce se urmărește prin acest procedeu?
- Ce ascund, în opinia dvs., tăcerea și taina?
- Deși chipul Păstorului devine foarte apropiat, în tot cuprinsul lucrării, el rămâne totuși un mister, păstrând ceva din tainele Cosmosului, ale Universului, ale creației și puterii divine. Cum explicați acest fapt?
- Ce sugerează autorul prin intermediul acestora?

Scenă din spectacolul
Frumos și sfânt de Ion Druță

15 Remarca autorului: „Domina totuși satul” denotă puterea spirituală și prestanța morală a Păstorului. Prin ce anume se manifestă ele?

16 Resemnarea ciobanului mioritic este mai puternică decât lupta interioară a ciobanului drușian? Alegeți una dintre variantele:

- a) Da, deoarece nu-și înfruntă destinul, ci se împacă cu el, acceptând moartea-nuntă ca pe o salvare;
- b) Nu, deoarece aceeași luptă interioară se dă și în sufletul ciobanului mioritic;
- c) Sînt similare, doar condițiile sînt altele (unul are oi, altul – n-are, unul moare de o moarte violentă, în floarea vîrstei, altul – la bătrînețe).

LUMEA CĂRȚILOR

1 Ion Druță parafrazează motivul mioritic. Ce preia din structură și din sens?

- Care sînt cuvintele/elementele/motivele comune pentru nuvela *Toiagul păstoriei* și balada *Miorița*?

2 Sentimentul panteist al contopirii Păstorului cu natura este același ca și în *Miorița*. Ce îl face, în această operă, unic și inconfundabil?

3 Din finalul nuvelei înțelegem ideea „dăruirii de sine a păstorului” (Ion Ciocanu). Realizați paralela dintre Păstor-omul de rînd și Păstor-Mîntuitorul (caracteristici, acțiuni, gînduri...).

4 „Părea că a fost adus pe lume anume pentru a nu se pierde sămînța mioarelor niciodată”, zice autorul despre protagonistul nuvelei. Ce sens comportă această mențiune? Aduceți-vă aminte poezia *Făptura mamei* de Grigore Vieru, studiată în clasa a VIII-a, în care

puteți regăsi simbolul seminței. Puteți repera unele similitudini și între aceste texte total diferite?

- 5 Realizați, individual, un portret al Păstorului modern, confruntat cu problemele Timpului prezent. Utilizați elemente de stil și structură din balada *Miorița* și din nuvela *Toiagul păstoriei*.

DINCOLO DE CĂRȚI

- 1 Redactați un eseu cu titlul „Satul din vale îl considera pe singuraticul din vârful dealului un fel de sfânt...”, care să înceapă cu fraza: „Fiind frate cu stelele, pământul, iarba, omul este nemuritor...” (Disociați tematica armoniei/echilibrului–dezechilibrului omului cu natura.)
- 2 Cum explicați reluarea formulei narativ-folclorice:
Și... n-avea oi / Dar... n-avea oi / Nu avea oi?
- 3 Combateți sau susțineți, cu argumente, opinia larg încetățenită precum că neamul românesc și-a format o mentalitate mioritică, în care se complace.
- 4 Explicați extinderea primului sens al cuvântului **păstor** (persoană care păzește și îngrijește oile și alte animale la păscut) și formarea celui de-al doilea sens: preot; (prin extensie): conducător, îndrumător spiritual.

- 5 Filmul *Poienile roșii* (regie: Emil Loteanu, studioul cinematografic „Moldova film”, 1966) este reprezentativ pentru așa-numita „cinematografie poetică”. Timpurile „noi”, impuse de regimul sovietic, solicită renunțarea la vechile meserii și ocupații milenare. Direcția „kolhozului” (asociație agricolă colectivă din timpul URSS), în lipsa pășunilor (transformate în câmpuri arabile), cere sacrificarea turmei de oi. Ciobanii însă nu vor să renunțe la meseria lor tradițională și duc turma spre niște miraculoase „poiene roșii”, pline de iarbă mănoasă, pentru a o salva. Este o poveste a confruntării dintre obiceiurile și ocupațiile milenare pe de o parte și realitățile noi, pragmatice, pe de alta.

Cadru din filmul *Poienile roșii* în regia lui Emil Loteanu.
În rolul principal – Grigore Grigoriu

- În rolurile principale s-au produs Grigore Grigoriu, Svetlana Toma, Victor Soțchi-Voinicescu, Victor Ciutac.
- Care sînt momentele dramatice comune în acest subiect și în cel al nuvelei lui Ion Druță.

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

STILURILE FUNCȚIONALE ALE LIMBII LITERARE

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1** Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Natural • Artificial • Ingenuu • Candid • Ecologic • Nociv • Cosmic • Teluric

Stilul funcțional se constituie ca o varietate a limbii literare, utilizată într-un anumit domeniu de activitate. Particularitățile stilului se disting în funcție de situația concretă de comunicare (subiectul, scopul, circumstanțele comunicării). Se disting 4 stiluri funcționale:

Beletristic (al literaturii artistice) – în acest stil se scriu textele care urmăresc cunoașterea și comunicarea artistică;

Științific – stilul textelor ce reflectă cunoașterea și comunicarea științifică;

Publicistic – stilul textelor axate pe cunoașterea vieții publice și comunicarea în masă;

Oficial-administrativ – stilul textelor orientate spre cunoașterea și comunicarea oficială.

- 2** Analizați lexicul textului dat mai jos din următoarele perspective:

- Care cuvinte au fost utilizate cu sens propriu/figurat?
- Ce sinonime ale cuvintelor marcate cunoașteți?
- De ce a fost ales, din șirul sinonimic, anume acest cuvânt?

Un greier **începe** să **îrîie** de sub vatră, încercîndu-și cu întreruperi glasul. Apoi greierul o **ține** în sunet **pur**, de parcă din primăvară pînă acum ar fi mîncat numai argint. Voioșia lui nu mai vrea să **contenească**.

Lucian Blaga

- 3** Citiți textul, determinați și înscriseți caracteristicile care fac din el produs al comunicării artistice.

M-am pomenit într-o seară cu o vizită cu totul neașteptată. Pe masă, printre manuscrise și condeie, apără la etajul unde sălășluiesc, într-o insulă de asfalt, un greiere elegant. N-aș putea spune cît a fost el de surprins de prezența mea în mijlocul unui talaz de hîrtii mîzgălite, răzimat în cot și silind un alt greiere, mic, prins între degete și înmuat în cerneală, să facă slove minuscule. Identice în inutilitatea lor cu cîntecul lui de clopoțel cît bobul de mazăre. S-a oprit deasupra mesei și a stat să se reculeagă. Îmi închipui că m-a văzut și că a rămas confuz de ciudata mea îndeletnicire, el, care cunoștea munca spicelor, rumegatul vitelor, ghitara vîntului și osîrdia cîrțiței oarbe.

În fața lui am avut un sentiment speriat, modificat de un sentiment îngeresc. M-am ridicat respectuos de pe scaun și fără să vreau l-am salutat.

Tudor Arghezi

Stilul beletristic (al textului artistic) are câteva caracteristici de bază:

- (a) Sînt prezente cuvinte din diferite categorii lexicale (arhaisme, regionalisme, neologisme, barbarisme).
- (b) Prin folosirea cuvintelor cu sensuri figurate se creează ambiguitatea semantică și deschiderea polisemantică a textului.
- (c) Se utilizează un număr maxim de unități lexicale cu un număr minim de frecvențe; dintre cuvintele unui șir sinonimic este ales cel mai exact.
- (d) Se atestă o diversitate de forme gramaticale, cele mai potrivite pentru contextul respectiv.

4 Faceți un portret verbal unei cunoscute personalități istorice. Apelați la operele artistice.

Ce prenume porți?

În ultimele decenii, sînt foarte populare prenumele care constituie reluări din vechea onomastică a românilor, preferate datorită capacității lor de a evoca trecutul istoric: *Bogdan, Dan, Decebal, Dragoș, Mihai, Mircea, Radu, Răzvan, Traian, Șerban, Ștefan, Vlad*. Sînt nume preponderent masculine, purtate de personalități cunoscute. Unele dintre ele au și variante feminine: *Bogdana, Dana, Mihaela, Ștefana, Vlada*.

FORȚA CUVÎNTULUI

5 Caracterizați aspectul gramatical al textului, remarcînd următoarele:

- Ce forme de timp au verbele; de ce este preferat un anumit aspect temporal?
- La ce persoană sînt formele verbale; din ce cauză se schimbă persoana verbului?
- Care este valoarea expresivă a atributelor?
- Care este frecvența complementelor circumstanțiale?
- Ce structură sintactică au majoritatea enunțurilor?

În ziua de care vorbesc, am găsit soare în poienile de la Repedea ș-o căldură lină, cea dintîi zi în adevăr blîndă în această tîrzie și schimbătoare primăvară. Din cînd în cînd suna vîntul în crengi pe deasupra pădurii. Sticleau ochiuri de apă în încovoieturi de vîlcele și tauri reci și negre în funduri de ripi. Pe la dosuri stăruiau încă grămezi de omăt. Frunzișul mort, bine țesut și bătut sub greutatea zăpezilor iernii, lucea în stropiturile de soare într-o culoare de sînge vechi și stins. Încă nu-l înțepaseră colții ierbii și nu-l spărseseră florile. Dar, pe la fețe inundate de lumină, zăream pîlcuri de vioarele, ca niște fulgi de cer.

Deși eram la jumătatea lui april, pădurea încă mărturisea suferința iernii. Pe alocuri deschidea hrube de întuneric. În taurile negre parcă rămăseseră cuibarele și ouăle părăsite ale balaurilor viscoalelor și furtunilor, care au trecut peste lumea noastră în luna lui faur. Fagi și plop ruți și dărîmați mărturiseau bătăliile trecute. Pădurea păstra încă în cuprinsul ei o mîhnire ș-o oboseală. Deasupra însă fulgerau, în primăvara nouă, săgețile de aur ale arcașului ceresc.

Mihail Sadoveanu

Ioan Andreescu. Păduri iarna

- 6 Relatați informația din textul sadovenian într-un stil strict obiectiv.

Stilul științific se caracterizează prin utilizarea frecventă a termenilor, preferința pentru cuvintele monosemantice, evitarea ambiguității, exactitatea expresiei. În stilul științific sînt scrise enciclopediile, monografiile, studiile, manualele etc.

- 7 Citiți definiția enciclopedică a cuvîntului *simbol*. Detectați și explicați termenii utilizați în acest articol.

Simbol

1. Semn, obiect, imagine etc. care reprezintă sau evocă în mod indirect (în mod convențional sau în baza unei analogii) altceva decît ceea ce este în realitate.
2. Semn convențional sau grup de semne convenționale, folosit în știință și în tehnică, pentru reprezentarea anumitor noțiuni, operații, mărimi, obiecte, fenomene, formule etc.

- 8 Citiți textul. Formulați întrebări prin care să verificați înțelegerea lui de către un alt elev. Discutați conținutul textului în grupuri de cîte trei (*Interviul în trei trepte*).

Numeroase popoare indo-europene foloseau pentru calcule un sistem bazat pe numărul doisprezece, care avea avantajul de a se diviza cu doi, trei, patru și șase, adică la jumătate, la treime și la sfert.

Sistemul duodecimal, ce se regăsește atît de des asociat în ordinea lucrurilor din natură, a fost reluat în viața socială. Figurile geometrice regulate sînt aproape toate tributare cifrei doisprezece, cum ar fi triunghiul, pătratul, hexagonul, dodecagonul, pentru suprafețe, iar pentru volume, tetraedrul, octaedrul, dodecaedrul. Diviziunea timpului se bazează pe cifra doisprezece: ziua are douăsprezece ore diurne și douăsprezece ore nocturne, ora are șaiszeci de minute, minutul are șaiszeci de secunde, anul are douăsprezece luni și treizeci și șase de decade. Circumferința cercului cuprinde trei sute șaiszeci de grade.

În măsurile lineare, degetul avea douăsprezece linii sau o sută patruzeci și patru de puncte. Degetul reprezenta a șasea parte dintr-un picior, iar stînjenușul avea șase picioare.

Jean Vertemont

- 9 Raportați textul citit mai sus la unul din domeniile științifice: (a) Matematică; (b) Istorie; (c) Psihologie; (d) Antropologie; (e) Sociologie; (f) Filozofie. Argumentați-vă opțiunea.

MAGIA CUVÎNTULUI

- 10 Citiți poezia. După lectură, scrieți 2-3 enunțuri prin care să vă exprimați starea postlectorală: *Ce ați văzut? Ce ați auzit? Ce ați simțit?*

Plumb de iarnă

Iarna, de-o vreme, mă duce regretul
Prin crînguri, pe margini de linii ferate –
Trec singur spre seară pe ape-nghețate,
Cînd filfiie, pe lume, violetul.

Paloarea, mutismul minează-al meu piept
Pe satele ninse crai-nou cînd apare;

Trec singur pe poduri de fier solitare,
Și-aștept în zăpadă... dar ce mai aștept?

Hau!...Hau!... depărtat sub stele-nghețate...
În noaptea grozavă la cine voi bate?

O, vis... o, libertate...

Hau!... Hau!... depărtat sub stele-nghețate...

George Bacovia

FORȚA CUVÎNTULUI

Stilul publicistic se caracterizează prin interferența tuturor stilurilor. Textele ce țin de acest stil sînt: *articolul, reportajul, interviul, schița, pamfletul, foiletonul, anunțul* etc. Deoarece textul publicistic se adresează celui mai vast auditoriu de ascultători, spectatori și cititori, el este puternic influențat de vorbirea colocvială curentă.

Prin textele în stil publicistic, intră în uz majoritatea cuvintelor și a expresiilor noi.

11 Examinați un afiș publicitar. Deduceți din conținutul lui:

- Cine l-a realizat;
- Care este intenția autorului;
- Cui i se adresează;
- Ce mesaj transmite;
- Ce decizie veți lua după examinarea lui?

Scrieți un text verbal coerent cu același conținut.

12 Analizați în plan comparativ cele trei panouri publicitare: unul pentru un post de radio, unul pentru obiecte de vestimentație și unul pentru încălțăminte. Remarcați:

- a) Ce rol are în imaginile din panouri omul?
- b) Cum arată panoul care nu reprezintă oameni?
- c) Ce rol au animalele în aceste panouri publicitare?
- d) Ce ar putea sugera fiecare în parte fără text?

13 Pentru a face publicitate caietelor, stilourilor, creioanelor pe care le preferați, scrieți 5 caracteristici ale produsului ales. Formulați cîte un enunț/slogan publicitar, adresat: (a) elevului; (b) părintelui; (c) profesorului.

- Racordați între ele enunțurile produse, astfel încît publicitatea să se adreseze tuturor.

- 14** Propuneți, utilizând imagini și text, un panou publicitar pentru un produs nou. Răspundeți din start la întrebările:
- Ce intenționați să-i comunicați direct potențialului cumpărător?
  - Ce vreți să-i sugerați?
  - Cît de mare credeți că trebuie să fie panoul?
  - Care va fi raportul dintre imagine și text?
  - La ce corp de literă veți recurge pentru scrierea textului?
  - În ce locuri publice va fi amplasat: pe autostrăzi, în gări, pe clădiri, în instituții de învățămînt, la intrarea în magazine etc.?
  - În ce publicații periodice vreți să plasați panoul?

Stilurile funcționale ale limbii (*grafic conceptual*)

Stilul	Emitătorul/ Autorul	Receptorul/ Destinatarul	Canalul de comunicare	Codul de comunicare	Scopul emiterii mesajului	Texte-tip
Oficial	Statul și instituțiile statului	Instituțiile statului Cetățeni	Text scris	Limba literară, în structuri specifice	Informare Reglementare	CV, Cerere, Proces- verbal, Lege
Publicistic	Angajați ai mijloace- lor de informare în masă/ mass-mediei	Masele largi ale populației	Presa scrisă Radioul TV, Internetul	Limba literară Alte sisteme de semne	Informare Convingere Persuasiune	Articol Interviu Reportaj
Științific	Cercetători științifici Savanți	Persoane impli- cate în cercetare Elevi, studenți, masteranzi	Text scris, însoțit de imagini și mediat tehnic Prelegere	Limba literară, cu utilizarea terminologiei de specialitate	Informare Instruire	Articol Monografie Enciclopedie
Artistic	Scriitori	Cititori	Text scris (carte)	Toate variantele limbii naționale	Comunicarea sentimentelor	Roman Dramă Poezie

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 15** Delimitați sensurile cuvintelor și explicați de ce greșește persoana care le confundă:

Reclamă 1. Recomandare, prezentare cu ajutorul publicității sau al altor mijloace a unui spectacol etc.; totalitatea mijloacelor prin care se prezintă și se popularizează un produs, o carte etc.
2. Articol mic, inserat într-o publicație pentru reclamă.

A reclama 1. A pretinde insistent ceva pe baza unui drept, a revendica. 2. A face necesar, a necesita, a impune. 3. A face o reclamație contra cuiva, a pîri, a denunța.

Reclamație Plîngere împotriva unui abuz.

Publicitate 1. Faptul de a face ceva cunoscut publicului; a da publicității; a publica. 2. Mijloc de a face cunoscut un produs, o întreprindere etc., prin informarea cumpărătorului asupra calității, prețului, utilității.

- 16** Faceți publicitate TV unei cărți pe care ați citit-o recent, elaborând scenariul detaliat al spotului. Care sînt calitățile cărții? Cărui public de telespectatori adresați publicitatea? În cadrul căror emisiuni e mai bine să fie difuzat spotul?
- 17** Relatați o întâmplare din viața școlară în trei texte diferite:
- Ca reportaj radiofonic la postul de radio școlar;
  - Ca fragment dintr-o scrisoare particulară, adresată unui coleg;
  - Ca notiță explicativă oficială, adresată directorului școlii.
- 18** Scrieți despre dvs. ca despre o persoană străină, prezentîndu-vă oficial. Ce credeți că trebuie să comunicați atunci cînd:
- Vă prezentați unui colectiv nou de elevi/familiei unui prieten/unui profesor nou;
  - Vă prezentați unui moderator, telefonînd în direct la o emisiune TV sau radio.

Stilul oficial-administrativ se caracterizează prin sobrietatea impusă de canoanele scrise ale vorbirii, utilizarea unor clișee de limbă, lipsa conotației. La stilul oficial-administrativ se referă *raportul, cererea, autobiografia/curriculum vitae, procesul-verbal, procura, recipisa, demersul, adeverința, certificatul, bonul de plată* etc. Unele acte se întocmesc prin completarea unor formulare speciale (blanchete).

- 19** Analizați textul verbal al unui bilet de călătorie, cec, bancnotă.

MAGIA CUVÎNTULUI

- 20** Pornind de la notița din *Jurnalul* scriitorului Mihail Sebastian, desfășurați într-un text de nuvelă schema de subiect.

Miercuri, 21 ianuarie 1942

Zăpezi fabuloase – cum nu-mi mai aduc aminte să fi văzut vreodată la București.

O idee de nuvelă, în timp ce mergeam spre școală. N-am răbdare să o notez aici detaliat. S-ar chema „Zăpada”. Ar fi povestea unui moment de renaștere în viața unui om ratat. Și pe urmă sucom-barea elanului, renunțarea. Eroul nuvelei e profesor. Se scoală dimineața într-un dezolant decor conjugal. Drumul spre școală printr-un fastuos decor de iarnă (imaginea orașului azi-dimineață) trezește în el dorința de reîncepere a unei noi vieți. În clasă, unde intră plin de elan, un măgar din bancă face o farsă stupidă – și arcul se sparge. Omul redevine brusc belfer – și totul revine la ce a fost.

Mihail Sebastian

Theodor Pallady. *Peisaj de iarnă*

CONVERSAȚIA COTIDIANĂ

DIN VORBĂ-N VORBĂ...

- 1** Examinați textul scrisorii și caracterizați-i următoarele aspecte: autorul, adresantul, subiectul, scopul, circumstanțele comunicării. Apreciați relațiile dintre Mihail Sadoveanu și Heinrich Furtună.

Fălticeni, 20 octombrie 1903

Dragă Heinrich,

Am plecat pripit și nu mi-am luat măcar rămas-bun de la tine: mă iartă. Nici nu te-am găsit acasă, nici tu sau Bubi n-ați venit la gară; așa că nici măcar rezultatul examenului nu l-am aflat. Cred însă că rău nu s-a ales: una din două: sau ai căzut, sau l-ai trecut. Nu-i așa?

Salutări celor două cunoștințe nouă. Complimente lui Bubi și respectuoase salutări părinților tăi.

O strângere de mână,

Mihail Sadoveanu

- 2** Citiți afirmația lingvistului. Ce formule de salut utilizați dvs., în diferite circumstanțe? Scrieți frazele respective și specificați într-un enunț când recurgeți la ele.

...Anumite formule de salut sînt proprii unor anumite straturi și nu sînt cunoscute în altele; astfel, în România, între țărani, se întrebuințează formula *Doamne-ajută!*, cînd este salutat cineva care realizează o muncă de o durată de timp îndelungată (cu răspunsul invariabil *Dă, Doamne!*), și formule de tipul *La apă?*, în special pentru a saluta pe cineva care îndeplinește un lucru de scurtă durată sau atunci cînd cineva nu este angajat într-un lucru „util”.

Eugen Coșeriu

- 3** Interpretați conversația celor doi, completînd rubricile tabelului ce urmează:

Ca să alunge tăcerea și spre a face o mică anchetă asupra spiritului fetei, Jim întrebă de una, de alta și apoi veni la literatură.

– Ce poet român îți place mai mult? întrebă el.

Vera se roși de tot și spuse ca la examen:

– Eminescu, Vlahuță... (Își închipuia desigur că ar fi fost rușine să afirme că nu-i plac clasicii din manualul de școală.)

– Bine, ăștia sînt mai vechi, dar din cei actuali? Ce zici de Arghezi?

Vera își linse buzele cu limba și ochii îi sclipeau de fraudă.

– Arghezi? Îmi place foarte mult.

– Ce anume, în special?

– Nu știu, zise ea încurcată, nu mai mi-aduc aminte bine și la școală ne pedepsea cînd auzea că citim pe Arghezi; (apoi repede) am citit *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu.

Jim înțelese că fata nu era familiarizată cu literele române moderne și schimbă vorba. Omul cult din el, incapabil să se transpună în sufletul fraged al unei absolvente de liceu pe pragul Universității, era stăpînit de oarecare dispreț...

George Călinescu

Aspectul comunicării	Datele textului
Cine? – participanții, cei implicați în comunicare:	
Ce? – conținutul actului de comunicare:	
De ce? – intenția primului vorbitor; scopul pentru care a fost inițiată discuția:	
Cînd? – timpul comunicării – amplasarea în context istoric:	
Cum? – tonul, maniera în care se discută:	
Unde? – locul comunicării:	

4 Comentați, în cîte un enunț, situația de comunicare surprinsă în proverbele:

Limba nu se îndoaie totdeauna după gînd.

Nu mă tem de dînsul, mă tem de limba lui.

Ce spui la ureche în pădure se aude.

5 Descrieți, ca într-o pagină de jurnal, o experiență de comunicare în dialog. Cum s-a desfășurat discuția? Cum v-ați simțit? Cum credeți că s-a simțit interlocutorul dvs.? Ați aflat ceea ce intenționați? L-ați lăsat pe interlocutor să afle ce vrea?

6 Urmăriți dialogul celor doi scriitori. Ce vrea să afle cel care întreabă? De ce pe cititorii publicației pe care o reprezintă i-ar interesa aceste informații?

A.P. Și cum scrieți dumneavoastră, de fapt?

M.P. În ultimii ani, am scris totdeauna după-amiază, în cîte trei-patru ore pe zi, cu ajutorul cafelei și fără tutun. Nu-mi place să stau închis într-o odaie cu cărți în ea, de aceea m-am plasat chiar în mijlocul casei, fiindcă nu suport să văd cărți în timp ce scriu, să stau adică în biroul meu.

A.P. Ce stare de spirit aveți cînd scrieți?

M.P. Uit de propria mea existență și descopăr adesea că sînt fericit în meseria mea. Deși scriu mult mai greu ca altădată. Am de luptat cu ideile parazite, care îți dau iluzia, prin abundența lor, că îți merge bine. În realitate, paginile celea mai pe urmă le arunci.

Din interviul acordat de Marin Preda lui Adrian Păunescu, februarie 1969

7 Determinați subiectul despre care ați vrea să discutați cu un scriitor. Formulați și înscrieți 3-4 întrebări pentru a i le adresa.

8 Răspundeți în scris, de parcă ați acorda un interviu, la întrebările:

- Cu ce fel de persoane vă place să comunicați?
- Aveți deseori ocazia să vă întrețineți cu acești oameni?
- Despre ce preferați să discutați?
- În calitate de interlocutor, sînteți o persoană locvace?
- Cunoașteți persoane care au un comportament demn de urmat în cadrul conversației?
- Cum se comportă ele?
- Ce trebuie să faceți pentru a deveni un interlocutor căutat?

PROIECT INDIVIDUAL

ÎMI ALEG PROFESIA DE ...

- 1** Delimitați sensurile cuvintelor de mai jos. Exprimați-vă opțiunea pentru o viitoare ocupație și angajare. Ce meserie sau profesie ați vrea să îmbrățișați? Ce joburi ați putea solicita pentru vacanțe sau part-time? Dacă nu încap, scoatem ce e marcat!

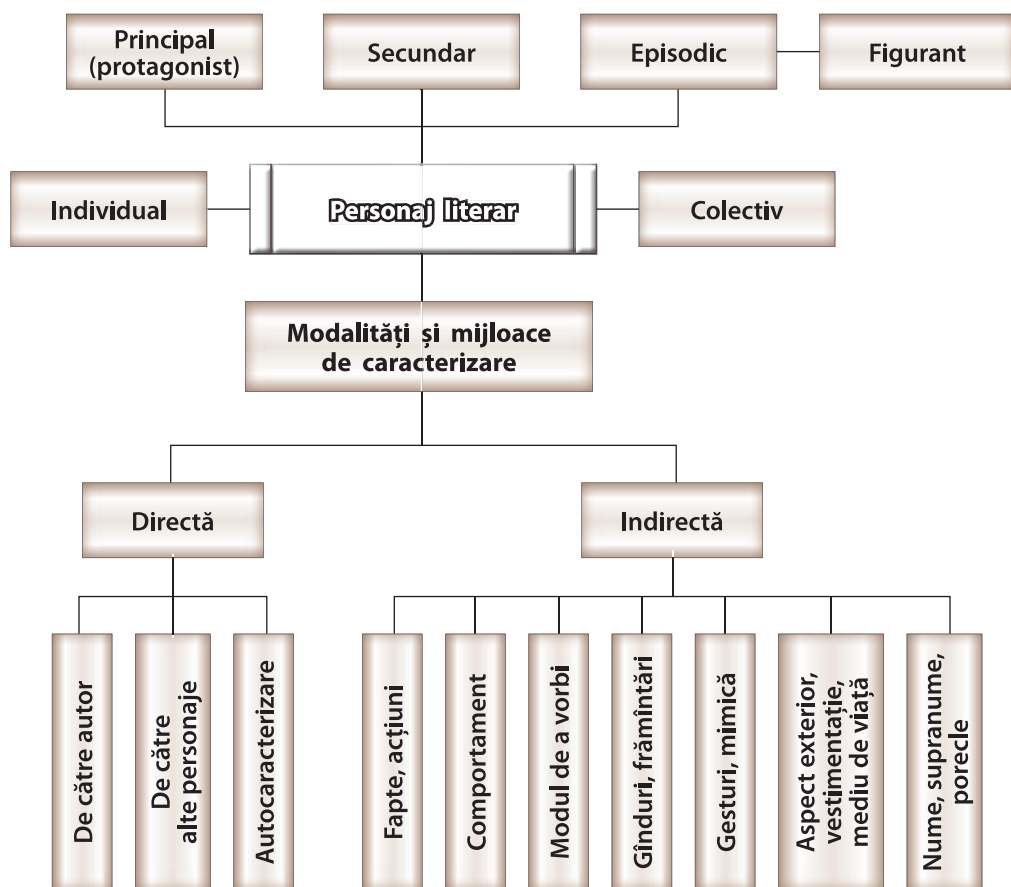
<i>Ocupație</i>	Activitate, de durată mai mare sau mai mică, cu care se ocupă cineva; îndeletnicire
<i>Îndeletnicire</i>	Activitate de durată mai mare sau mai mică de care se ocupă cineva; ocupație
<i>Profesie</i>	Ocupație, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice care definesc pregătirea cuiva; meserie.
<i>Muncă</i>	Desfășurare a unei activități fizice sau intelectuale îndreptată spre un anumit scop; activitate prin care omul modifică și adaptează lucrurile din natură pentru satisfacerea trebuințelor sale.
<i>Meșteșug</i>	Îndeletnicire de orice natură, bazată pe muncă manuală calificată; meserie.
<i>Meserie</i>	Profesie sau îndeletnicire bazată pe un complex de cunoștințe obținute prin școlarizare și prin practică, care permit celui care le posedă să execute anumite operații de transformare și de prelucrare a obiectelor muncii sau să presteze anumite servicii; îndeletnicirea meseriașului; calificarea profesională a meseriașului; meșteșug, meșterie.
<i>Job</i>	Slujbă, serviciu.

- 2** Formulați-vă textual propriile intenții pentru următorii 3-5 ani.
- 3** Scrieți o listă de întrebări (5-7) pe care ați vrea să le adresați unei persoane ce are meseria preferată de voi.
- 4** Identificați o persoană care are această meserie sau o instituție care pregătește în domeniul dat.
- 5** Dacă aveți posibilitatea, vizitați persoanele sau instituțiile respective, solicitați orice informații utile de la adulții cu care contactați.
- 6** Adresați-i oral sau în scris, prin rețelele de socializare, întrebările care vă frământă.
- 7** Meditați și formulați în 5-7 repere care sînt cerințele față de un specialist în domeniu: Ce trebuie să știe? Ce trebuie să poată face? Cum trebuie să fie?
- 8** Expuneți rezumativ în fața colegilor proiectul propriu de dezvoltare personală în vederea obținerii unei meserii.

3

UNITATEA

ADOLESCENȚA

LITERATURĂ

MEMORII

Tentațiile unui tânăr miop

de Mircea Eliade
(fragmente)

Juan Gris. *Cartea*. 1915

[...] S-a întâmplat însă că nu mă aveam prea bine cu profesorul de matematici, Banciu. Toți – profesorii, elevii și părinții elevilor – îl considerau pe Banciu un profesor-model. Se spunea: „E imposibil să nu înțelegi când îți explică Banciu!” Asta o știam și eu. De câte ori îl ascultasem, nu numai că înțelesesem, dar simțeam cum mă fascinează matematicile. După obiceiul meu însă, când mă interesa ceva – o carte începută acasă și neterminată, un articol pe care mă pregăteam să-l scriu, un subiect de nuvelă –, nu puteam asculta explicațiile profesorului. Încercam întâi să văd dacă nu pot lipsi de la lecție fără să se observe. Dacă vedeam că e prea imprudent, rămâneam la lecție, dar nu ascultam. De cele mai multe ori, reușeam să-mi continuu lectura fără ca să remarc profesorul.

Scoțindu-mă odată la tablă și văzînd că nu știam cum să rezolv problema, Banciu a crezut că n-am înțeles și mi-a explicat încă o dată numai mie ceea ce explicase cu câteva lecții mai înainte. S-a convins atunci că sînt în stare să înțeleg dacă sînt atent și a început să se ocupe de mine. Curînd după aceea, m-a surprins citind în timpul lecției *Le Rouge et le Noir*, mi-a dat trei, mi-a confiscat cartea și m-a avertizat că, dacă mă prinde a doua oară, mă elimină pe o săptămînă. Am crezut că glumește. Dar cîtva timp în urmă, Banciu m-a prins din nou și s-a ținut de cuvînt. Nu numai că mi-a pus trei și m-a eliminat, dar m-a chemat în cancelarie și mi-a tras două perechi de palme.

Asta se petrecea în primăvara lui 1922. Împlinisem 15 ani și știam acum ce înseamnă umilința și ura. Palmele acelea au creat o prăpastie între noi. Zadarnic s-a arătat Banciu afabil și prietenos cînd am revenit, după o săptămînă, la școală. Mă ferecasem pe dinăuntru, eram ca o stană de piatră. Dar în săptămîna aceea parcursesem tot manualul de algebră și rezolasem un număr de probleme. Cînd m-a scos odată la

tablă, Banciu a fost atît de surprins, încît era gata să mă felicite. Probabil că și-a spus că lecția pe care mi-o dăduse îmi prinsese bine. Dar se înșela. De fapt, o rupsesem definitiv cu matematicile. Învățam de frică și mai ales în preajma examenelor. Dar niciodată nu am ajuns un bun matematician. Și, pentru că Banciu mă amenința mereu că mă va lăsa corigent, și, dacă nu voi învăța nici pentru examenul de corigență, mă va lăsa repetent, oricît de strălucit aș fi la alte materii (aluzie la fizico-chimie și la științele naturale), matematicile au ajuns curînd o adevărată teroare. Am izbutit totuși să trec fără corigență și în acea clasă, și în clasa următoare, a VI-a. Dar, odată ajuns în clasa a VII-a, după toate descoperirile acelor ultimi doi ani, după ce am știut că nu voi urma chimia la Universitate, m-am hotărît să trec la modern. În mijlocul anului, după o scurtă pregătire, am dat un examen cu Locus-teanu și am fost transferat în cursul modern. La despărțire, Banciu mi-a spus: „După doi ani și jumătate de real, trebuie să fii, printre latiniștii dumitale, cel mai bun matematician. Nu uita că matematicile se învață și la modern, deși numai o oră pe săptămînă. Dacă nu vei fi la înălțime, te las corigent!”

S-a ținut și de data aceasta de cuvînt.

***

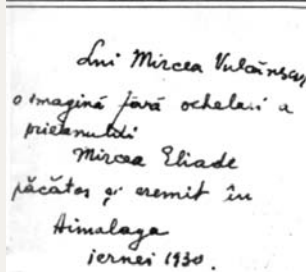
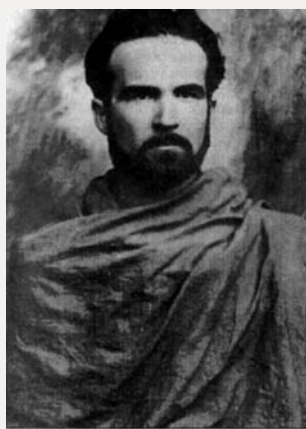
Mă revăd în acei ani în mansardă, revăd masa de lemn acoperită cu hîrtie albastră, lampa cu abajurul alb, sub care îmi împingeam cartea pe măsură ce mi se împăienjeneau ochii și distingeam tot mai anevoie literele. Erau anii de „miopie galopantă”, după expresia unuia din oculiștii la care fusesem. Dioptriile creșteau mai repede decît aveam eu timp să-mi schimb lentilele. Nu era, spusese doctorul, decît o soluție: să nu-mi obosesc ochii citind prea mult la lumina lămpii. Dar cum aș fi putut (și mă întreb, acum, cine ar fi putut?) să-mi menajeze ochii într-un timp cînd aproape în fiecare săptămînă descopeream un nou autor, alte lumi, alte destine? Încercam totuși să mă apăr, citind fără ochelari, cu bărbia lipită de carte, sau

închizînd cînd un ochi, cînd celălalt, sau apăsîndu-mi ochelarii pe nas, sau schimbînd becurile, cînd albastre, cînd albe, cînd slabe, cînd puternice. Apoi, cînd ochii îmi lăcrimau și mi se împăienjeneau de-a binelea, treceam în odăița de alături și mă spălam cu apă rece. Rămîneam apoi cîteva minute întins pe pat, cu ochii închiși, încercînd să nu mă mai gîndesc la nimic.

Un pat de lemn, vopsit în roșu. Deasupra patului, prinsă bine în perete, cutia cu geam în care păstrasem cele mai frumoase coleoptere și cîteva fluturi mari, cu aripile imaculate. În față, pe celălalt perete, o bibliotecă de scînduri, pe care mi-o întocmise tata. Prin clasa a VI-a, aveam deja vreo 500 de volume, majoritatea din „Biblioteca pentru toți”, „Minerva” și „Lumen”. Dar aveam și cărți mai scumpe: *Souvenirs entomologiques* ale lui J.H. Fabre, *Die Insekten* ale lui Brehm, tratatele de chimie, „clasicii” transformismului, aproape tot ce găsisem din „Bibliothèque scientifique” sau „Bibliothèque philosophique”, de la Félix Alcan. Mama îmi dădea săptămînal o mică sumă de buzunar, dar nu mă refuza niciodată cînd îi spuneam că aș vrea să-mi cumpăr o carte mai scumpă. Adesea, mă ruga să nu spun nimic tatei. [...]

***

Mansarda era de acum numai a mea, plină numai cu lucrurile mele. Între pat și masa de lucru, o măsuță pe care păstram colecțiile de reviste – *Ziarul științelor populare*, *Revista muzicală*, *Orizonturi* și altele. Ca să nu le ia vîntul cînd țineam ferestrele deschise, pusesem deasupra lor cele mai frumoase piese din colecția mea geologică: o bucată de pirită, un granit, fragmente de stalactite. Deasupra măsuței, prinsesem în perete, cu pioane, copii după fresce tombale egiptene executate cu diferite cerneluri; urme ale entuziasmului cu care citisem cărțile lui Maspéro și Alexandre Moret. Sub măsuță, o lădiță cafenie în care îmi păstram corespondența cu prietenii, caietele deja scrise și, la fund de tot, camuflat, ca să nu-l descopere tata, *Jurnalul*.

Fotografia lui Mircea Eliade
cu o dedicație
(pe verso) pentru filozoful
Mircea Vulcănescu

Nu mai știu cum am ajuns să-mi scriu *Jurnalul*. La început, prin 1921, nu însemnam decât ce lucrasem și cât lucram în fiecare zi: câte ceasuri petrecute în laborator sau cu insectele și plantele, câte ceasuri cheltuite cu lectura, adăugând titlul cărților citite și scurte comentarii. Curînd după aceea, am început să însemn observații despre profesorii și prietenii mei. Dar nu m-am mulțumit cu atât: m-am încapățînat să reproduc cît mai multe conversații, să descriu cît mai amănunțit anumite întîmplări de la școală sau de la petrecerile care, începînd din clasa a VI-a, aveau loc, pe rînd, la unii din colegi și unde întîlneam fete de vîrstă noastră. Cu timpul, ajunsesem să scriu zece-cincisprezece pagini despre unele din aceste petreceri, căutînd să reproduc cît mai fidel dialogurile, cu expresiile caracteristice fiecăruia. Cînd am început *Romanul adolescentului miop*, am folosit multe din aceste pagini, uneori – ca de pildă cînd am descris societatea noastră „Muza” – transcriind de-a dreptul pasaje întregi. În sfîrșit, în ultimele două clase de liceu, *Jurnalul* ajunsese confidentul tuturor crizelor mele de melancolie și e probabil că excesele acestea de lirism și lamentații au reușit într-o zi să mă dezguste, astfel că am abandonat *Jurnalul* și nu l-am mai reluat decît în vara anului 1928, în ajunul plecării în India.

Jurnalul îl scriam mai cu seamă noaptea, uneori tîrziu după miezul nopții, cînd eram sigur că tata nu va mai veni să mă controleze. Din clasa a V-a înapoi și pînă la încheierea studiilor universitare, mă deprinsesem să dorm din ce în ce mai puțin, cîteodată mulțumindu-mă cu trei-patru ceasuri pe noapte. Am ajuns la acest rezultat după o lungă disciplină. Timp de mai multe luni, mă culcam cu cîteva minute mai tîrziu decît în noaptea precedentă și puneam deșteptătorul să sune cu un minut mai devreme. Cînd reușeam să smulg somnului un ceas, mă opream, și nu mai schimbam minutarele cîteva săptămîni. Apoi reluam experiența, micșorînd zilnic rația de somn cu unul sau două minute.

Nu pot spune că mi-a fost ușor. Uneori, cînd prelungeam lecturile după 2 noaptea, nu puteam adormi și mă zvîrcoleam mult timp în pat. Dar eu mă încapățînam să nu țin seama de aceste insomnii, ci continuam să număr orele și minutele consacrate somnului din clipa în care stinsesem lumina și mă culcasem, chiar dacă adormisem un ceas-două mai tîrziu. Alteori, mi se făcea somn după prînz, mai ales vara și, dacă vedeam că toate cafelele pe care le sorbeam și toată apa rece pe care mi-o azvîrleam pe obraji rămîneau fără efect, mă lungeam pentru o jumătate de ceas, cu deșteptătorul la căpătîi. Dar nu uitam să scad această jumătate de ceas din somnul de noapte. [...]

***

Începuseră crizele de melancolie cu care era să mă lupt mulți ani după aceea. Mi-a trebuit o mare încordare a voinței ca să pot rezista celor dintii accese de tristețe. Se dezlănțuiau pe neașteptate, către apusul soarelui, și la început nu înțelegeam ce se întâmplă cu mine; credeam că e oboseala pricinuită de lipsa somnului. Dar zadarnic încercam să mă odihnesc, să mă culc chiar. Nu izbuteam să adorm. Nu eram vlăguit, nu mă simțeam obosit – ci doar sentimentul acela teribil al iremediabilului. Sentimentul că pierdusem ceva, esențial, de neînlocuit, și că mă aflu acum fără rost în viață, că n-avea nici un sens să-mi pierd timpul citind sau scriind, că, de fapt, nimic nu mai avea sens: nici muzica, nici excursiile sau plimbările, nici petrecerile cu prietenii. Mă chinuiam să identific ce „pierdusem” și uneori mi se părea că e vorba doar de copilăria mea, de anii de la Rîmnul Sărat și Cernavodă, de primii ani de la București, care acum îmi apăreau încărcăți de beatitudini și miracole. Era destul să-mi

amintesc de un amănunt din copilărie – un pom de Crăciun, trăsura de la Cernavodă, o rochie a mamei, uniforma de paradă a tatălui – ca să mă podidească lacrimile. Aveam oroare de lacrimi și nu mi-aș fi iertat niciodată dacă aș fi izbucnit în plîns – și prin cîte mijloace încercam să mă apăr de această umilință, înfundîndu-mi capul în ligheanul cu apă sau coborînd repede din mansardă și pornind să mă plimb pe străzi sau încercînd să vorbesc singur cu mine, batjocorindu-mă cu glas tare. Curînd însă, am descoperit că neînțeleasa mea tristețe e alimentată de ne-numărate alte izvoare, nebănuite: bunăoară, sentimentul „trecutului”, acest simplu fapt că au fost lucruri care nu mai sînt, că au „trecut”, asemenea copilăriei mele sau celei a tatălui meu; sentimentul că am avut la îndemînă posibilități pe care nu le-am împlinit și că acum e prea tîrziu, că totul e ireparabil. Sau regretul că n-am fost crescut la țară, că n-am cunoscut, copil, viața satului, care mi se părea singura adevărată, că acum sînt definitiv rupt de lumea aceasta idilică.

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Testați-vă reciproc, definind pentru coleg(i) sensul cuvintelor: afabil, corigență, dioptrie, coleopter, tombal, pirită, stalactite, confident, lamentație. Verificați definițiile improvizate cu ajutorul dicționarului.
- 2 Scrieți cîte un sinonim (primul care vă vine în minte) pentru cuvintele:
a fascina, profesor-model, umilință, jurnal, miop, lectură, melancolie.
  - Confrunțați variantele dvs. cu cele ale colegilor. Discutați. Concluzionați.
- 3 Explicați sensul expresiilor:

<i>a se avea/a nu se avea bine cu cineva;</i>	<i>a o rupe (definitiv) cu ceva/cineva;</i>
<i>a fi de capul său;</i>	<i>a se ține/a nu se ține de cuvînt;</i>
<i>a-i da cuiva/a lua de la cineva o lecție;</i>	<i>a fi/a nu fi la înălțime.</i>
- 4 Scrieți o listă a preferințelor de lectură ale adolescentului Mircea Eliade. Deduceți de aici cercul intereselor/preocupărilor personajului.

5 Numiți și comentați figurile de stil la care apelează autorul în exemplele: *palmele... au creat o prăpastie între noi; mă ferecasem pe dinăuntru; eram ca o stană de piatră.*

- Care este părerea dvs. despre aceste „figuri”: sînt imagini poetice create de autor ori sînt formule uzuale?

LUMEA TEXTULUI

1 Scrieți o listă de preocupări/activități care îi completau viața adolescentului M. Eliade.

- Care sînt cele predominante?
- Analizînd aceste preocupări și raportîndu-le la activitatea ulterioară a omului de știință și cultură Eliade, credeți că: a) i-au fost necesare; b) i-au fost inutile; c) nu i-au fost utile la modul direct, ci, indirect, i-au determinat cariera și metodele de lucru?
- Definiți cîteva trăsături esențiale ale personajului-narator.
- Remarcați modalitățile (autocaracterizări, fapte, gînduri etc.) care relevă aceste calități.

2 Cui aparțin, în opinia dvs., relatările și reflecțiile citite: a) elevului de 15 ani; b) naratorului adult; c) naratorului adult, dar prin prisma amintirilor unor senzații, sentimente, gînduri de atunci?

3 Care este tonul general al evocării, dacă ar fi să alegeți din lista de mai jos?

Nostalgic;
ironic;
solemn;
cinic;
critic;
didactic;
grav;
indiferent;
patetic.

- Argumentați cu exemple din text.

4 Citiți textul despre grafician.

Albrecht Dürer. *Melancholia*

Autorul și opera

Albrecht Dürer (1471–1528), pictor și grafician german, este unul dintre cei mai cunoscuți artiști plastici din Renaștere. Lucrările sale sînt de o expresivitate deosebită și o minuțioasă tehnică grafică și coloristică, rămase și pînă azi model artistic. Este un neîntrecut maestru al gravurilor.

Printre cele mai apreciate gravuri în aramă ale artistului sînt *Cavalerul*, *Moartea și Diavolul*, *Sfîntul Ieronim în chilia sa* și *Melancholia*. În unele interpretări, *Melancholia* poate fi înțeleasă ca o expresie a meditației, în altele ca o zădărnice a eforturilor omenești (intelectuale și artistice) ori, din contra, o stare de spirit care permite crearea unei opere mărețe. (A se reține și faptul că în epoca lui Dürer geometria și principiile raționale ale matematicii – sugerate de compas etc. – erau asociate atît cu știința, cît și cu arta.)

- Descifrați sensurile pe care pot să le sugereze unele obiecte din gravură (chipul alegoric al melancoliei, compasul, clepsidra, balanța, scara, clopotul, sfera, rindeaua, poliedrul, figura îngerului. În colțul din dreapta (a se vedea detaliul mărit), cu cifre stilizate, este reprezentat „pătratul magic” = un tabel în care numerele de la 1 la 16 sînt dispuse astfel încît pe fiecare verticală, orizontală și diagonală mare suma lor e aceeași: 34).

- Raportați acest tablou la mărturisirea (stării) lui Mircea Eliade: „Jurnalul ajunsese confidentul tuturor crizelor mele de melancolie...”

5 Comentați „exercițiul” de reducere a timpului pentru somn, practicat de personaj. Vi se pare acceptabil? De ce? Care ar fi alternativa propusă de dvs.? Cît de rațional vă folosiți timpul?

6 Comentați obsesia intelectuală a adolescentului Eliade de a descoperi „aproape în fiecare săptămînă... un nou autor, alte lumi, alte destine”.

- În opinia dvs., e o calitate ieșită din comun ori o obișnuită însușire a adolescenței de a căuta/găsi permanent ceva nou?

7 Descrieți mansarda adolescentului ca pe un univers propriu și ca pe un refugiu.

- Credeți că este necesar să aveți un loc (cameră, mansardă, poiană, subsol, acoperiș, parc), unde să vă puteți retrage de unul singur? De ce?

- Aveți un loc unde vă refugiați (singur ori cu prietenii)?

LUMEA CĂRȚILOR

1 Ce autori de amintiri (memorii) mai cunoașteți? Ce vă spune noțiunea „memorialistică”?

Memorialistica este o specie literară ori un gen literar de frontieră (adică la limita dintre un text literar și unul nonliterar, documentar). Spre deosebire de **jurnal**, care se completează zi de zi, memoriile se scriu la o distanță mai mare – uneori de zeci de ani – de la evenimentele relatate. Printre autorii de memorii pot fi persoane cunoscute (dar nu neapărat scriitori): savanți, sportivi, oameni politici, militari. În măsura în care faptele sînt expuse veridic, memoriile sînt, în primul rînd, o sursă documentară.

Speciile literaturii de frontieră:

amintiri; autobiografie; confesiune; jurnal; memorial; reportaj.

2 Citiți unele dintre textele literare ale lui Mircea Eliade, remarcînd tematica sau tehnicile de scriere apropiate de memorii și jurnal: *Maitreyi* (roman de dragoste), *Isabel și apele diavolului* (reflecții din experiența unui tînăr), *Huliganii* (un portret al generației tinere de pînă la război).

3 Remarcați, în fragmentul de mai jos din *Romanul adolescentului miop* de Mircea Eliade, asemănări și/sau deosebiri de stil cu textul *Memoriilor*.

„În cea din urmă lecție, Banciu ne-a spus:

– Cei ce vor să-și îndrepte notele să vină peste trei zile, la orele două după-amiază, la liceu. Pot să-și îndrepte orice notă, pentru că îi întreb din materia fiecărui trimestru.

Eu aveam pe toate trimestrele media «insuficient».

M-am ridicat pe o bancă și am strigat către clasă:

– *În noaptea asta nu se doarme, băieți!*”

4 În textele fantastice ale lui Mircea Eliade (*Șarpele*, *Noaptea de Sinziene*, *La țigănci* ș.a.), imaginația literară se inspiră din mitologia românească sau din cea orientală. Citiți unul din aceste texte și comentați radicala deosebire a acestor texte de stilistica *Memoriilor*.

5 Citiți informația despre Mircea Eliade și mărturisirea despre scrierea *Memoriilor*.

Autorul și opera

Mircea Eliade (1907–1986), savant (filozof, etnolog, istoric al religiilor) și scriitor român, autor al unor studii cunoscute la noi și în lume – din 1945 este stabilit peste hotare (Franța, apoi SUA): *Mitul eternei reîntoarceri*, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, *Istoria credințelor și ideilor religioase* etc. A scris romane și nuvele de inspirație mitologică și fantastică ori realiste: *Isabel și apele diavolului*, *Maitreyi*, *Huliganii*, *Domnișoara Cristina* etc. Unele scrieri sînt de factură autobiografică: *Romanul adolescentului miop*, *Memorii*, *Jurnal*.

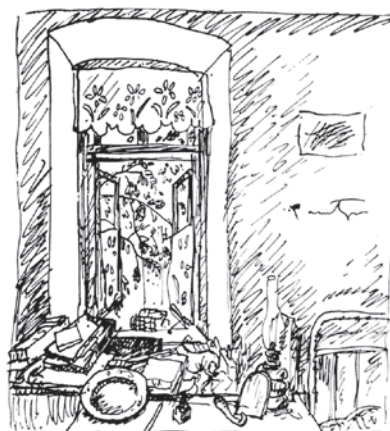
Despre scrierea *Memoriilor* (pe care începea să le elaboreze în 1960, la patru ani după stabilirea ca profesor de istoria religiilor la Universitatea din Chicago) Mircea Eliade nota: „Cred că autobiografia este astăzi *singura* care trebuie cu orice preț scrisă. Toate celelalte lucrări mai pot aștepta”.

• De ce autorul consideră memoriile drept o lucrare importantă, la un moment chiar prioritară?

Alegeți, eventual, din următoarele variante de răspuns:

- a) la acel moment, studiile/romanele sale importante erau deja scrise;
- b) memoriile acordă mai multe posibilități de exprimare a spiritului creator;
- c) în memorii se reflectă nu numai ideile, ci și amănunțele unei vieți fascinante;
- d) din nostalgie (firească pentru un om în vîrstă).

6 Care este motivația producerii literaturii de frontieră:
a) orgoliul scriitorului; b) dedublarea personalității;
c) teama existențială; d) vocația mentoratului?

Nicolae Tonitza. Interior

DINCOLO DE CĂRȚI

1 Dacă ar fi să alegeți un episod important ori un aspect interesant sau definitoriu pentru condiția dvs. de adolescent, pe care l-ați povesti – oral sau în scris – azi? De ce?

• Care ar fi evenimentele pe care le-ați relata doar în eventualele memorii? De ce?

2 Notați-vă în jurnalul personal impresiile de la lectura textelor lui Mircea Eliade. Citiți colegilor în clasă unele impresii și note de lectură.

Dacă nu țineți jurnal, e momentul potrivit (și vîrsta potrivită) să vi-l creați și să-l completați, fie zilnic, fie intermitent, cînd simțiți necesitatea. În timpurile noastre, o formă de jurnal (care presupune expunerea gîndurilor unui anume public) sunt blogurile (prescurtare de la *Web-log*).

• Programați un timp special pentru lecturi selective din jurnalele personale. Pot fi impresii de lectură, meditații proprii, observații asupra naturii și asupra oamenilor.

3 Faceți o schiță a adolescentului tipic (în opinia dvs.), într-un eseu-portret, care ar începe astfel: „Adolescentul de azi – și dintotdeauna, poate – este (un tip)...”

4 Organizați o dispută-confesiune despre activitățile, preocupările, hobby-urile dvs. (prioritare).

- Precizați dacă toate preocupările dvs. de azi sînt neapărat „pregătiri” pentru cariera ulterioară.
- Discutați dacă toate activitățile dvs. (ale adolescentului în genere) trebuie să aibă justificare și utilitate.
- Credeți că puteți interpreta – dincolo de utilitatea concretă și „pregătirea” direcționată pentru carieră – activitățile dvs. actuale (alese sau impuse) drept acte de inițiere în viață (în viața matură)?

5 Citiți fragmentul. Calificați-l drept *subiectiv* sau *obiectiv*. Identificați și extrageți din text argumente în sprijinul ideii pe care o promovați. Raportați-o la textul lui Mircea Eliade.

Pablo Picasso. *Chitară*

Oricît de departe aş coborî în adîncurile amintirii, cărţile sînt. Dacă mă gîndesc la casa din „Andrei Mureşanu”, casa copilăriei mele, am simţămîntul că ea nu adăpostea un număr mai mic sau mai mare de cărţi, ci că era făcută din cărţi. Ele, cărţile, nu erau un conţinut ca mobilele sau covoarele, ci, înşirate de-a lungul pereţilor, erau *conţinătorul*, aidoma cărămizilor despre care numai tîrziu aveam să aflu că sînt „pietre de construcţie”, în timp ce cărţile, temeinic şi vizibil aşezate acolo pentru totdeauna, păreau un zid pentru veşnicie.

Cărţile erau podoaba casei, dar şi purtătoarele unei dezordini primejdioase care în orice clipă putea să degenereze în haos ca şi cum toată ştiinţa, fantezia, visul, înţelepciunea, dar şi nebunia conţinute în ele ar fi putut, o clipă nesupravegheate, să iasă dintre scoarţe spre a risipi povara sau otrava lor asupra acestui loc, casa de cărţi, în care eu, printr-o fatalitate de care începeam să-mi dau seama, mă născusem.

Ion Vianu

6 Relatați informația despre casa respectivă din punctul de vedere al unui reporter care a vizitat locuința familiei Vianu, din strada Andrei Mureşanu.

7 Adolescența își găsește reflectare în mai multe opere literare: *La Medeleni* (Ionel Teodoreanu), *Romanul adolescentului miop* (Mircea Eliade), *Juventus – Despre mine aş fi vrut să scriu despre tine* (Simona Popescu), *Fiind băiet păduri cutreieram* (Mihai Eminescu) ș.a.

- Descrieți o experiență personală pe care o considerați valoroasă pentru a fi transformată în literatură.

8 Mai mulți scriitori, ajunși la vîrstă înaintată, au început să-și rescrie operele din tinerețe „cumințindu-le” (de exemplu, John Milton – poemul epic „Paradisul pierdut”, Boris Pasternak – poeziile).

- Din ce considerente credeți că au făcut-o? Cum vă explicați acest lucru?

MOARTEA CĂPRIOAREI

de Nicolae Labiș

Seceta a ucis orice boare de vînt.
Soarele s-a topit și a curs pe pămînt.
A rămas cerul fierbinte și gol.
Ciuturile scot din fîntînă nămol.
Peste păduri tot mai des focuri, focuri,
Dansează sălbaticе, satanice jocuri.

Gustave Courbet. Adăpostul
căprioarelor (fragment)

Mă iau după tata la deal printre tîrșuri
Și brazii mă zgîrie, răi și uscați.
Pornim amîndoi vînătoarea de capre,
Vînătoarea foamei în munții Carpați.
Setea mă năruie. Fierbe pe piatră
Firul de apă prelins din cișmea.
Tîmpla apasă pe umăr. Pășesc ca pe-o altă
Planetă, imensă, străină și grea.

Așteptăm într-un loc unde încă mai sună,
Din strunele undelor line, izvoarele.
Cînd va scăpăta soarele, cînd va licări luna,
Aici vor veni în șirag să se-adape
Una cîte una căprioarele.

Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să tac.
Amețitoare apă, ce limpede te clatini!
Mă simt legat prin sete de vîetea care va muri
La ceas oprit de lege și de datini.

Cu foșnet veștejit răsuflă valea.
Ce-ngrozitoare înserare plutește-n univers!
Pe zare curge sînge și pieptul mi-i roșu, de parcă
Mîinile pline de sînge de piept mi le-am șters.

Ca pe-un altar ard ferigi cu flăcări vineții,
Și stelele uimite clipiră printre ele.
Vai, cum aș vrea să nu mai vii, să nu mai vii,
Frumoasă jertfă a pădurii mele!

Ea s-arată săltînd și se opri
Privind în jur c-un fel de teamă,
Și nările-i subțiri înfiorară apa
Cu cercuri lunecoase de aramă.

Sticlea în ochii-i umezi ceva nelămurit,
Știam că va muri și c-o s-o doară.
Mi se părea că retrăiesc un mit
Cu fata prefăcută-n căprioară.
De sus, lumina palidă, lunară,
Cerne pe blana-i caldă flori stinse de cireș.
Vai, cum doream ca pentru-întîia oară
Bătaia puștii tatii să dea greș!

Dar văile vuiră. Căzută în genunchi,
Își ridicase capul, îl clătină spre stele,
Îl prăvăli apoi, stîrnind pe apă
Fugare roiuri negre de mărgele.
O pasăre albastră zvicnise dintre ramuri,
Și viața căprioarei spre zărilor tîrzii
Zburase lin, cu țipăt, ca păsările toamna
Cînd lasă cuiburi sure și pustii.

Împleticit m-am dus și i-am închis
Ochii umbroși, trist străjuiți de coarne,
Și-am tresărit tăcut și alb cînd tata
Mi-a șuiert cu bucurie: – Avem carne!

Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să beau.
Amețitoare apă, ce-ntunecat te clatini!
Mă simt legat prin sete de vietatea care a murit
La ceas oprit de lege și de datini...
Dar legea ni-i deșartă și străină
Cînd viața-n noi cu greu se mai anină,
Iar datina și mila sînt deșarte,
Cînd soru-mea-i flămîndă, bolnavă și pe moarte.

Pe-o nară pușca tatii scoate fum.
Vai, fără vînt aleargă frunzarele duium!
Înalță tata foc înfricoșat.
Vai, cît de mult pădurea s-a schimbat!
Din ierburi prind în mîini fără să știu
Un clopoțel cu clinchet argintiu...
De pe frigare tata scoate-n unghii
Inima căprioarei și rărunchii.

Ce-i inimă? Mi-i foame! Vreau să trăiesc și-aș vrea...
Tu, iartă-mă, fecioară – tu, căprioara mea!
Mi-i somn. Ce nalt îi focul! Și codrul, ce adînc!
Plîng. Ce gîndește tata? Mănînc și plîng. Mănînc!

Gustave Courbet. *Vânătoare de cerbi*

Joachim Fries.
Zeita Diana pe un cerb

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Selectați din text unitățile care formează cîmpul lexical al cuvintelor: *căprioară, secetă, moarte*.
- 2 Scrieți în caiete cuvintele și sintagmele care creează un univers apocaliptic.
- 3 Identificați în primele două versuri două figuri de stil. Comentați imaginile plastice create și efectul expresiv al acestor figuri.
- 4 Găsiți în textul lui Nicolae Labiș cel puțin cîte o situație cînd: a) imaginile/sintagmele reprezintă hiperbole (propriu-zise); b) imaginile (sintagmele, figurile) au efect de hiperbolă.

Figură de stil constînd în exagerarea realității, folosind expresii și imagini sugestive, pentru a impresiona mai puternic.

- 5 În contextul unor imagini expresive dense, repetiția și enumerația au efecte deosebite. Relevați rolul lor stilistic în cîteva cazuri concrete.

LUMEA TEXTULUI

- 1 Structurați poezia în cîteva secvențe, ținînd cont de particularitățile dominante: a) descriptivă; b) narativă; c) lirică; d) dramatică (reflectată în starea naturii); e) dramatică (pentru eroul liric).
- 2 Pornind de la viziunea preconcepută a unui copil asupra vieții (alimentată și de basme cu final optimist), explicați șocul provocat de apariția unui univers ostil, a unei „alte planete, străine...”
- 3 Comentați starea personajului liric, provocată de sete.
- 4 Identificați cîteva pasaje în care personajul este cuprins de dubii, de stări contradictorii.
- 5 Comentați sentimentul vinovăției, care evoluează progresiv, luînd amploare pe măsură ce se realizează planul pragmatic al vînătorii ca necesitate existențială.
- 6 Explicați, în context, criza de conștiință prin care trece copilul.

Criză de conștiință (sau morală) = tulburare psihică provocată de neînțelegerea unor lucruri, de refuzul de a le accepta (ori de acceptarea lor forțată) sau de incapacitatea unei persoane de a-și rezolva problemele de viață.

- 7 Selectați cîteva exemple cînd eroul liric reacționează emoțional/interpretează afectiv stările naturii. De exemplu: „Ce-ngrozitoare înserare...”

8 Corelați stările interioare ale eului liric cu stările naturii, completînd tabelul:

Stări ale naturii	Stări similare ale eului liric

De exemplu: „Seceta a ucis orice boare de vînt” – „Setea mă năruie”.

9 Comentați rolul paralelismului sintactic din cele două secvențe:

[...] Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să tac.

Amețitoare apă, ce limpede te clatini!

Mă simt legat prin sete de vietatea care va muri

La ceas oprit de lege și de datini...

[...] Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să beau.

Amețitoare apă, ce-ntunecat te clatini!

Mă simt legat prin sete de vietatea care a murit

La ceas oprit de lege și de datini...

- Constatați asemănările și deosebirile (mici sub aspect textual, dar esențiale). Ați putea să țineți cont de două perspective. Prima, cea real-factologică, se explică pragmatic: în așteptarea vînatului, nu e voie să-ți divulgi prezența prin mișcări sau apropiere de rîu. A doua, cea mitic-inițiatice presupune că, pînă la ceremonialul inițierii (care presupune „cunoaștere” și „înțelegere” supremă, dincolo de „bine” și „rău”), accesul la bunurile lumii este interzis.

Inițierea este un ritual arhaic (sau dintr-o societate mistică), marcînd trecerea individului într-o nouă fază a ierarhiei comunitare. Scenariile inițiatice includ atît o serie de încercări la care este supus candidatul (neofitul), cît și un ceremonial solemn al consacrării. Ritualul însemna, de regulă, trecerea de la copilărie la maturitate și putea să includă diverse probe inițiatice: a mînuirii armelor, a focului, a apei, a durerii, a cunoștințelor și abilităților necesare. Cel supus încercărilor avea dreptul, după aceste încercări, să devină soldat, să se căsătorească, să aibă acces la tainele comunității, de regulă topite în mituri și păstrate cu sfințenie de bătrînii tribului. În societățile contemporane, unele reminiscențe ale inițierii au rămas în armată (cursul tînărului ostaș, finalizat cu jurămîntul militar, accesul la tehnica militară și unele secrete militare etc.) sau în jocuri inițiatice pentru fete (Sînzienele etc.) Drept exemplu de scenariu inițiatice reflectat într-un text literar poate fi *Povestea lui Harap Alb* (probe inițiatice înainte de a ocupa tronul împărăției) sau *Fata babei și fata moșneagului* (testele necesare înainte de căsătorie și viață independentă).

10 Analizați discursul narativ-liric al poeziei și demonstrați că textul lui Nicolae Labiș poate fi interpretat ca un text inițiatice, de trecere dintr-o fază idilică a copilăriei într-o lume dură și crudă a maturității (evident, cu efectul dramatizat al maturizării precoc).**11** Intuind un aspect/traseu/scenariu inițiatice, urmăriți și comentați prezența în text a unor elemente primordiale (din vechile mitologii): apa, focul, aerul, pămîntul, pădurea... Consultați, la necesitate, un dicționar de simboluri.**12** Explicați îndoelile și deciziile survenite la limita anulării legilor/tradițiilor în versurile: „Dar legea ni-i deșartă și străină/ Cînd viața-n noi cu greu se mai anină...”**13** Cum credeți, poezia reprezintă un triumf al pragmatismului existențial asupra visului? Meditați și discutați.

LUMEA CĂRȚILOR

1 Citiți eseuul lui Nicolae Manolescu *La ce e bună poezia*.

Am văzut de curînd la televizor (pe TVR 1) un film din 1995 al lui John N. Smith, cu Michelle Pfeiffer în rolul principal, intitulat, nu știu de ce, *Dangerous Minds* (*Minți periculoase*). E vorba despre o profesoară ajunsă prin hazard să predea la o „clasă specială”. Sînt copii din medii defavorizate, majoritatea negri, spanioli sau mexicani, care și-au alungat, rînd pe rînd, profesorii, incapabili să-i aducă la o minimă disciplină, darămite la un minim efort de a învăța. Nu sînt handicapați, din contra, dar lipsa de educație, mediul familial și o politică școlară incompetentă fac din ei clienții bandelor de droguri sau ai mafilor locale. Sigur, ideea pedagogică de la baza filmului e cît se poate de naivă, ba chiar riscantă: neascultătorii adolescenți pot fi recuperați. În realitate, din nefericire, acest lucru nu se întîmplă. Decît cu foarte puțini dintre ei. Dar, chiar și pentru aceștia cîtiva, și tot merită bătaia de cap a unei profesoare precum cea din film, decise să-i cîștige și să-i determine a-și sfîrși studiile. În așa fel, încît, la capătul unui an, nu numai să nu fie alungată ca predecesorii ei, dar rugată să rămînă.

Altceva mi s-a părut extrem de interesant în film: metoda prin care profesoara înțelege să-i captiveze, să-i motiveze și să-i formeze pe copii. Ea le predă, pur și simplu, poezie. Din Bob Dylan sau din Dylan Thomas, nu contează. Îi pune să citească. Le explică vocabularul sau metaforele. Vrea să vadă ce pricep ei înșiși. Nu ocolește o anume „actualizare” a comentariului: le atrage, de pildă, atenția că, în anii '60 ai secolului trecut, un poet nu putea scrie clar că e consumator de droguri și era silit să adopte un cod. Nu numai că nu le ascunde faptul că poetul se droga el însuși, dar folosește, vai, competența copiilor în acest domeniu ca să-i îndrume spre descifrarea unor sensuri. Poezia le apare, în acest fel, legată de însăși viața lor. De orice viață, la urma urmei. Și ea le exprimă mai bine decît orice altceva sentimentele ori gîndurile proprii; pînă cînd învață să se exprime în cuvintele lor. E un exercițiu și un antrenament intelectual, un limbaj, o filozofie și o etică. Versurile cele mai complicate se dovedesc, la o bună lectură, extraordinar de simple și de firești; și cele mai simple și firești exprimări poetice devin capabile să cuprindă întreaga complexitate a vieții.

Rareori am urmărit o demonstrație mai inteligentă și mai cuceritoare a faptului că poezia poate fi, mînuită cum se cuvine, un mijloc instructiv și educativ desăvîrșit. Stăpînindu-i vocabularul și sensurile, copiii se deprind să-și stăpînească soarta. Nu vor mai fi uneltele ei oarbe și surde. Poezia le-a deschis ochii și le-a destupat urechile. Și nu o poezie cu morala la vedere, făcîndu-și din efectul pedagogic scop în sine; dar una care nu ascunde slăbiciunile omului, care n-are pretenția idealității, care se apropie primejdios uneori de partea întunecată și imorală a ființei. Metoda profesoarei din film pledează indirect cauza poeziei despre care să se poată spune: cîtă autenticitate, atîta putere de convingere. A poeziei, pur și simplu, adevărate.

Iată la ce e bună poezia!

- Formulați, cu cuvintele proprii, o concluzie-răspuns la întrebarea: La ce e bună poezia?
- Demonstrați că o poezie e cea care exprimă cel mai bine stările și atitudinile cititorului.

2 Pornind de la ideea că umanismul este încrederea în valoarea absolută a omului, în demnitatea și în rațiunea umană, comentați într-un eseu mesajul umanist al poeziei *Moartea căprioarei* de Nicolae Labiș, argumentînd și cu exemple din eseuul lui Nicolae Manolescu.

- Demonstrați că mesajul umanist constă în redarea autentică, fără menajarea cititorului și trucarea realității, a unei scene tulburătoare, ilustrată prin trăirile copilului, care se împotrivesc să accepte o realitate crudă.

3 Citiți textul despre Nicolae Labiș și impresiile poetului Nichita Stănescu.**Autorul și opera**

Nicolae Labiș (1935–1956) a trăit o viață scurtă și fulminantă, manifestându-se ca poet de la o vîrstă precoce. În seria de poezii incluse tradițional în antologii și manuale școlare (*Meșterul*, *Scrisoarea mamei*, *Miorița*, *Albatrosul ucis*), *Moartea căprioarei* ocupă un loc aparte, devenind, într-un sens, poemul emblematic pentru opera poetului, provocînd cele mai neașteptate reacții și influențe asupra receptorului.

Poetul Nichita Stănescu își amintește cum l-a ascultat pe Labiș recitînd: „Nu s-a urcat lîngă catedră, ci a rămas în față chiar lîngă primul șir de bănci, și într-o tăcere în care nici memoria nu mai funcționa, brusc a anunțat titlul poeziei *Moartea căprioarei*, știută, adorată, invidiată, negată și urîtă sufletului meu. Cred că numai pentru mine a existat în acea secundă senzația gheții pe șira spinării. Calm și degajat, bonom și profund distant totodată, cu un soi de firesc al nefirescului, cu un glas al cărui timbru s-a scurs prin urechile noastre, moale și dur totodată, vers de vers, a început să-și retrăiască poemul (era prea tînăr ca să-l poată recita), începîndu-și versurile lin și tăragănat și sfîrșindu-le brusc, de parcă vîntul ar fi avut ecouri semantice.

Mi-aduc aminte cuvîntul *nămol* în care se termina un vers. Era atît de scurt zis și de brutal, încît nămolul se materializa. Mi-aduc aminte de ultimele trei cuvinte rostite de el într-un alt vers... «planetă imensă, străină și grea». Se terminau de o rară violență. [...] Brusc nu mai țin minte nimic și păstrez numai sentimentul de atunci, sentimentul deznădăjduit că el era de neatins. Atunci nu puteam crede că se poate scrie o poezie mai minunată decît *Moartea căprioarei* pe care o iubeam și o uram. Aș fi dat orice pe lume să fiu eu autorul acelei poezii. Norocul lui mi se părea uriaș. Cu oricare altul aș fi putut să fiu prieten, cu el niciodată. [...] Resturile de memorie care astăzi le mai pot evoca nu sînt altceva decît explozia de atunci a iubirii drepte pentru poezie. [...]

Atîta vreme cît el a trăit eu nu am publicat nici un vers. El a murit în decembrie, eu am debutat în martie, anul următor”.

- Comentați influența poeziei și personalității lui Nicolae Labiș asupra lui Nichita Stănescu, disociînd pasajele în care se exprimă admirația de cele în care străbate invidia.
- Ce înseamnă „a-și retrăi poemul” (în loc de a-l recita)?

DINCOLO DE CĂRȚI

1 Prin extensie, raportat la experiența și cunoștințele dvs., discutați asupra valabilității tezei că „datina și mila sînt deșarte”, cînd suferă cei apropiați. Credeți că în aceste cazuri e permis orice? Depinde de situația concretă?

2 Discutați în grupuri asupra cîtorva situații:

- Viața este frumoasă, momentele triste trebuie evitate și ascunse;
- Viața este dură, trebuie să nu ignorăm aceste aspecte, să nu ne amăgim;
- Viața este frumoasă și senină, doar pe alocuri dură. Trebuie să cunoaștem adevărul, dar să etalăm frumosul;
- Trebuie să știm a converti urîtul din viață în necesitate care uneori nu poate fi evitat(ă);
- Trebuie să știm a converti urîtul în frumos.

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

STRUCTURA MORFOLOGICĂ A CUVÎNTULUI

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1 Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Copilăros • Pueril • Infantil • Adolescentin • Juvenil • Tineresc • Junior • Senior

Derivarea (formarea unui cuvânt nou, prin adăugarea unui prefix sau sufix) cuprinde clasele de cuvinte semnificative: **substantivul, adjectivul, verbul, adverbul, numeralul**.

Prin **sufixare**, poate fi schimbată clasa morfologică la care se referă cuvântul: substantivul să devină adjectiv, verb sau adverb; verbul să treacă la clasa substantivului, a adverbului sau a adjectivului etc. **Prefixarea** îi adaugă cuvântului un sens nou sau îi schimbă sensul, dar nu îl trece de la o parte de vorbire la alta. **Conversiunea** rezidă în trecerea cuvântului de la o parte de vorbire la alta, deci dintr-o clasă morfologică în alta, proces în care pierde un șir de forme gramaticale și obține altele. **Compunerea** se produce din cuvinte întregi și din elemente de compunere.

- 2 Cercetați câmpul derivativ. Explicați oral legătura dintre sensul cuvântului-rădăcină și derivatele lui.

Copil – copilă – copiliță – copilaș – copilandru – copilăresc – a copilări – copilăros – copilărește – copilărie – copileț – a copili.

- 3 Alcătuiți câmpul derivativ al adjectivului *tînăr*. Remarcați derivatele care se formează conform aceluiași model ca și de la adjectivul *matur*. Încercați să explicați de ce nu în toate situațiile e posibilă derivarea similară.

- 4 Numiți părțile de vorbire de care țin cuvintele derivate la ex. 3.

- 5 Amintiți-vă și continuați enunțurile:

Structura cuvântului include ... ; Rădăcina este ... ; Sufixul este ... ; Prefixul este ... ; Sufixarea este ... ; Derivarea mixtă este ... ; Prefixarea este ... ; Compunerea este ... ; Conversiunea este ... ; Desinența este ... .

- 6 Marcați, prin semnele convenționale cunoscute, structura cuvintelor: *cumsecădenie, întrajutorare, bunăvoință, binefacere, multiaspectual*.

- 7 Arătați cum se formează substantivul feminin de la cel masculin sau invers. Marcați sufixele.

Bucătar, conte, vulpe, gîscă, baci, lup, pictor.

- 8** Copiați tabelul. Analizați părțile de vorbire după proprietățile de derivare, compunere sau conversie, scriind câte un exemplu sau punind semnul [-] în dreptul termenului respectiv:

Partea de vorbire	Derivat prin sufixare	Derivat prin prefixare	Format prin compunere	Format prin conversie
Substantiv				
Adjectiv				
Articol				
Numeral				
Pronume				
Verb				
Adverb				
Prepoziție				
Conjunție				
Interjecție				

FORȚA CUVÎNTULUI

Un cuvînt cu personalitate

COPIL O primă constatare importantă este că acest cuvînt există în limbile balcanice (greaca, albaneza, sîrba, bulgara) și are diverse sensuri, mai ales pe cel de „bastard”. El există și în limbi vecine cu româna (vechea rusă, ucraineana, maghiara). Toate aceste cuvinte nu se explică decît ca avînd un punct de plecare din română.

Unii lingviști admit proveniența cuvîntului din fondul balcanic anterior latinei; alții îl consideră derivat din latinescul *pupulus* sau *copilus* (care servește paharul/cupa) ori de la o rădăcină indo-europeană: *(s)kap – a face*.

Specialiștii care se ocupă de bulgară, slavă, albaneză sau greacă îl consideră un cuvînt împrumutat din română.

Marius Sala

- 9** Scrieți substantivele care numesc puii următoarelor animale: lup, cîine, urs, arici, furnică, măgar, motan.
- 10** Numiți animale pentru puii cărora nu există un cuvînt special în limba română. De ce credeți că se întîmplă aceasta? Pentru orice animal putem folosi structura *pui de ...*?
- 11** Examinați lista de cuvinte prin care, în diferite zone, vorbitorii de limbă română numesc puiul pisicii. Formulați pentru fiecare cuvînt câte un enunț de comentariu: de ce se spune astfel? Explicați valoarea sufixului utilizat.
Mîțoc, motănaș, mîțișor, motănel, pisicuță, mîțică, mîțucă.
- 12** Analizați structura derivativă a toponimului și arătați forma de la care s-a produs derivarea: *Florești, Pruteni, Fintînița, Rotunda, Strîmba, Viișoara, Visterniceni, Vorniceni, Frumușica.*

- 13** Explicați legătura dintre substantivul comun și numele personajului de poveste:
cenușă – Cenușăreasă; ger – Gerilă; sete – Setilă; zgripțor – Zgripțuroaică.
- 14** Analizați structura adjectivelor. Explicați sensul lor propriu. Utilizați-le în îmbinări de cuvinte cu sens figurat:
Mieros, mămăligos, ciinos, porcos, mănos, mînzos, tomnatic, cenușiu.

Modificări ale vocabularului

Vocabularul limbii se modifică în permanență, unele cuvinte dispar, altele apar; cuvintele existente își îngustează sau își largesc sensul. Dispariția lor este cauzată de:

- Dispariția obiectului, scoaterea din uz a noțiunii pe care o exprimă (aceste cuvinte se numesc **istorisme**): *vistiernic, spătar, ort;*
- Înlocuirea unui cuvînt cu altul (aceste cuvinte se numesc **arhaisme**): *feredeu* este înlocuit cu *baie*, *a zapcii* este înlocuit cu *a încasa*.

Căile apariției cuvintelor noi:

- Vorbitorii unei limbi preiau un obiect sau o noțiune împreună cu denumirea respectivă: *robot, mixer, blugi, rucsac, calorifer;*
- De la un cuvînt se formează, prin derivare sau conversiune, un cuvînt nou: *computer – a computeriza; manual (adjectiv) – manual (substantiv);*
- Un cuvînt deja existent în limbă își largeste sensul și începe să numească o realitate nouă: *cale, semn, punct, șoricel, a salva, a aplica, mapă.*

MAGIA CUVÎNTULUI

- 15** Citiți textul. Determinați perioada în care a fost scris. Explicați de ce s-au arhaizat și prin ce sînt înlocuite cuvintele evidențiate.

Acolo ne-am oprit puțin, tot după o veche **rînduială**, și ne-am **înduioșat**, admirînd Iașii sub lumină de primăvară și ceață; și am primit cu toții, adînc **pătrunși**, părerea că așa ceva – Iașii, văzut de la Repedea – este unic pe lume. Îndată ni s-au **înfățișat**, sub clădirile moderne și sub lumina nouă, amintirile trecutului, legate de ziduri vechi, **pisanii** și morminte. Acolo dorm **voievozi** și domnițe, boieri și **cneaghine** și pulberile iubirilor. Soarele de altădată zace închis sub pămînt și lespezi.

Mihail Sadoveanu

- 16** Desfășurați, referindu-vă la localitatea natală, una dintre afirmațiile: (a) Așa ceva [...] este unic pe lume; (b) Soarele de altădată zace închis sub pămînt și lespezi.
- 17** Cu care cuvînt se află în același cîmp derivativ adjectivale evidențiate în textul de mai jos? Scrieți-le în perechi și arătați prin termenul adecvat relația dintre ele: derivare directă de la substantiv, derivare directă de la verb sau conversiune de la participiul verbului.

Pe Mircea Ivănescu filmul memoriei mi-l arată ca pe o siluetă scundă, slabă, cu umerii **lăsați**, ușor adus de spate, purtînd cu sine peste tot o uriașă servietă de piele neagră **burdușită** de cărți, mergînd cu pași mici, dar foarte repezi printr-o infinită ploaie mărunță sau prin iluzia ei, căci acele picături negre care cad neîncetat într-o tăcere ireală sînt mici zgîrieturi sau fire de praf pe-o veche peliculă, ca-n filmele mute în care plouă așa tot timpul și, foarte **misterios**, în scenele de interior. Și deodată scena din filmul memoriei se mută în camera lui Mircea, în casa lui veche,

construită pe la începutul secolului, din strada Spătarului: în lumina **filtrată** prin perdelele celor două ferestre lungi văd fața lui mare și lungă, **chinuit-resemnată**, și sub fruntea **boltită** și nefiresc de largă, sub sprincenele negre **stufos**, ochii lui **blînzi** și totodată **pătrunzători, sfredelitori, măriți** melancolic de dioptriile ochelarilor cu rame groase.

Matei Călinescu

VIAȚA CUVÎNTULUI

În procesul **conversiunii**, cuvîntul trece de la o parte de vorbire la alta fără a se utiliza afixe. De fapt, are loc schimbarea proprietăților gramaticale ale cuvîntului, ceea ce implică îngustarea sau lărgirea sensului.

Cele mai frecvente cazuri de trecere de la o clasă morfologică la alta sînt:

Adjectiv	Substantiv
Om bătrîn – oameni bătrîni Femeie bătrîna – femei bătrîne Gherghesul cusut , rochia cusută	Bătrînul – bătrînii Bătrîna – bătrînele Cusutul
Adjectiv	Adverb
Glas blînd , voce blîndă	A vorbi blînd
Substantiv	Adverb
Țintă de tragere, ținte de tragere	A privi țintă
Numeral	Substantiv
Doi, trei, o sută de puncte	Doiul, treiul, suta
Verb la participiu	Adjectiv
Ogorul de curînd arat	Cîmpul arat , grădina arată

18 Formați, prin sufixare, substantive de la verbele date și comentați, în cîte un enunț, mecanismul de derivare: *a bănuî*, *a locui*, *a dăruî*, *a se pocăî*, *a împleti*.

19 Ilustrați în context trecerea participiului verbal în substantiv și în locuțiune adverbială: *cu vîzutul*, *de-a prinsă*, *la spartul (tîrgului)*, *la aprinsul (zorilor)*.

Ce prenume porți?

Mai multe prenume românești au fost formate de la substantivele comune, prin antroponimizare: *Brîndușa*, *Crenguța*, *Crina*, *Doina*, *Dumitrița*, *Florin*, *Florică*, *Garofița*, *Lăcrămioara*, *Luminița*, *Romanița*, *Sorin*, *Sorina*, *Violeta*, *Viorica*.

20 Explicați semnificația obiceiurilor numite: *lăsatul secului*, *semănatul*, *uratul*, *colindatul*.

- 21** Ce nume (porecle) de animale cunoașteți? Ce caracteristici ale animalului au fost luate în considerare atunci când acesta a primit numele de: *Joiana, Dumana, Murgu, Șargu, Roibu, Pufuleț, Grivei, Micu*?

FORȚA CUVÎNTULUI

- 22** Citiți textul. Extrageți cuvintele evidențiate și prezentați lanțul derivativ din care fac parte. Demonstrați în contexte adecvate polisemia unui verb.

Ar fi un exercițiu sterp, desigur, acela de a încerca să-mi **închipui** cum s-ar fi desfășurat creșterea, educația mea fără citire, **deprinderea** zilnică ce a **însemnat**, pe măsură ce anii treceau, mereu altceva: boală, plăcere solitară, descoperire a prieteniei, a țării în care mă născusem și care forma atîta din identitatea mea, revelare a universului moral... Dar fiecare din etapele **pomenite**, care constituia dominanta unui anumit moment, a continuat să mă **însoțească** în tot lungul vieții.

Un martor al somnului și al **insomniilor**, al luptelor și al **retragerilor**, cărțile au fost pentru mine scut, cetate și sabie.

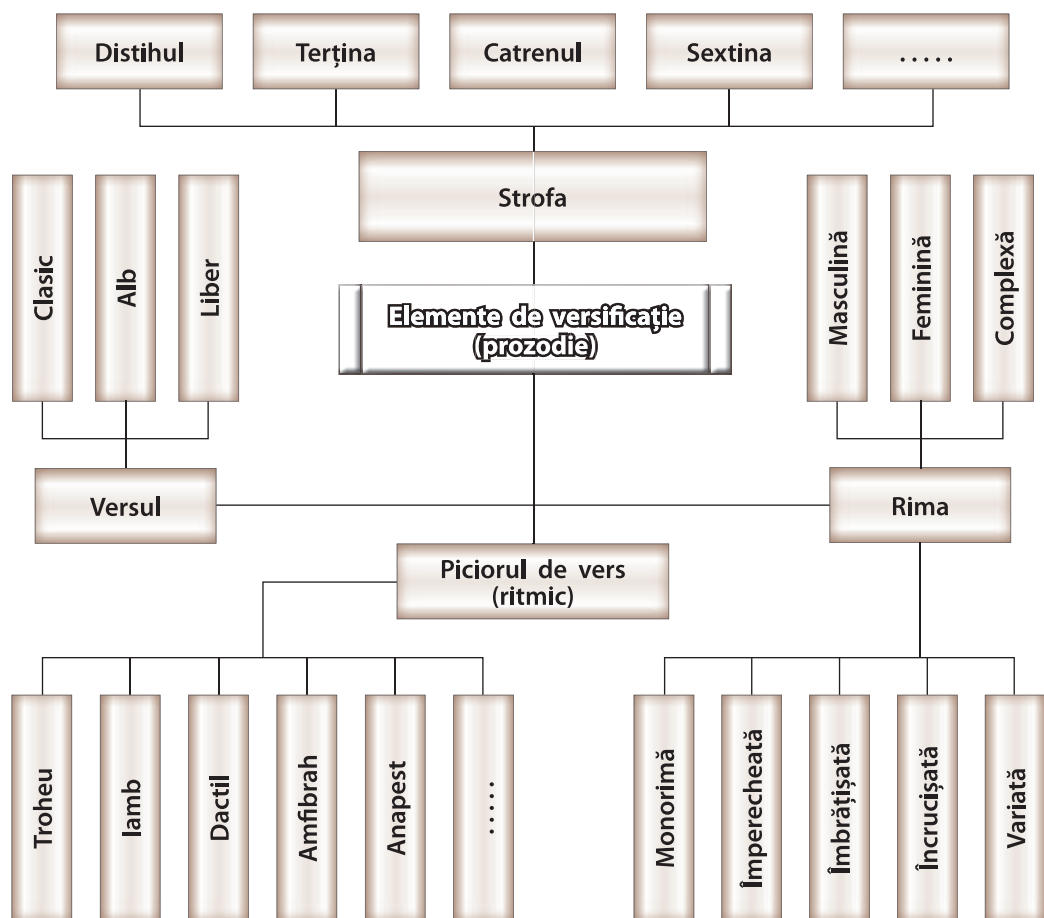
Ion Vianu

- 23** Testați afirmația lui Ion Vianu, întrebîndu-vă: *Ce sînt cărțile pentru mine?*
- 24** Utilizați în context substantivele formate de la pronume: *sinea, sinele, eul, nimicuri*.
- 25** Descrieți o unealtă (pe care o mînuieți cu pricepere) și felul în care o utilizați. Folosiți adjective derivate pentru descrierea uneltei și adverbe derivate pentru descrierea acțiunilor dvs.

PROIECT INDIVIDUAL

- 1** Alcătuiți o listă de persoane care v-au relatat, în diferite circumstanțe, amintirile lor despre anii de studii, copilărie, stagiul militar, călătorii, experiențe deosebite.
- 2** Ierarhizați „naratorii”:
  - după calitatea povestirii;
  - după posibilitatea de a fi contactați;
  - după atractivitatea subiectelor abordate.
- 3** Contactați persoana, dacă e posibil, stabiliți cînd ar fi disponibil și cum ați putea înregistra povestirea.
- 4** Înscrieți textul. Precizați unde și cînd are loc acțiunea, cine este povestitorul.
- 5** Redactați povestirea, aranjați-o în pagină adecvat.
- 6** Propuneți imagini cu care ați putea ilustra acest text (fotografii, hărți, desene, scheme).
- 7** Citiți expresiv o secvență în fața colegilor.

FAMILIA / ȘCOALA

LITERATURĂ

HRONICUL ȘI CÎNTECUL
VÎRSTELORde Lucian Blaga
(fragmente)

IX

La 1 septembrie 1902 eram la Sebeș, înscris din nou în cl. I primară la școala germană. Punînd piciorul în clădirea spațioasă mă învălui un simțămînt de însingurare, cu toate că Liciniu și Longin, cei doi frați imediat mai mari decît mine, erau și ei elevi la gimnaziul german din aceeași clădire, întîiul în cl. I, al doilea în cl. III.

Mă văd în clasă. Simțeam din aer că va trebui să-mi chivernisesc altfel puterile decît pînă aci. În jurul meu numai copii necunoscuți. Vreo patruzeci. Se auzea exclusiv vorbă nemțească, cu toate că se găseau și o seamă de români printre acești pui de cetățeni, cu apucături netede, și cu mișcări degajate, de făpturi urbane. Dar românii tăceau, purtînd sub pleoape amintirea cătunelor lor și intimidăți încă de toate cele ce vedeau. Din zgomotul egal, ca de stup, desprindeam uneori cîte-un cuvînt neînțeles, pe care mi-l realcătuiam mimetic, după auz, și numai cu buzele. Liciniu m-a adus aci de mină, acu' cinci minute, și-mi descoperi un loc: ultimul în banca a patra. Întîiele două bănci, chiar din față, erau prinse de repetenții ce-și întorceau ochii cu un aer de superioritate spre noi cei mai de la spate. Era un drept al lor acesta, și singurul, de a ocupa întîiele locuri. Liciniu a plecat de lîngă mine aproape fără să prind de veste, dar iată că nimerește Longin. Vrea să vadă – cum și unde stau. Mai întreprinzător, și cu pofte de uzurpator, Longin ia pe-un băiat din banca a doua, chiar din fața mea, mă așază pe mine în locul lui, silind pe băiat să accepte schimbul. Am avansat deci fără de nici un efort, ceea ce nu mi se păru lucru tocmai drept. Dislocarea pozițiilor avu loc sub ochii mei, dar nu am protestat, căci eram încredințat că așa se petrec lucrurile cînd ai frați mai mari la aceeași școală. Mă găseam acum ultimul în banca a doua, și parcă mă prețuiam eu însumi ceva mai mult decît adineaori. Știam încă de mai de mult că la școala nemțească domnește în

Sibiu – orașul vechi

jurul „locurilor” un spirit de concurență. Ambiția fiecărui elev era să înainteze spre banca din frunte, căci poziția față de catedră, mai în față sau mai în fund, făcea prestigiul intelectual și moral al elevului, locul ocupat de el în spațiu corespunzând exact clasificării sale. Examinările erau adesea dramatic întrerupte de dislocarea zgomotoasă a maselor vii însoțite de cărți și de ghiozdane. Elevii înaintau spre catedră sau erau refuzați spre fundul sălii potrivit răspunsurilor, la care se pricepeau. Când a intrat Herr Lehrer Roth, bătrînul dascăl cu barbă lungă, colegul meu roșcovan și cu pistriul de șvab, cu care, fără de voia sa și fără de aprobarea mea, făcusem un silnic schimb, se ridică și arătînd spre mine dă cu un glas, în care ghiceam o profundă indignare, unele lămuriri, pe care nu le puteam pricepe întocmai. Dar am înțeles: mă pîra că i-am uzurpat metrul pătrat de scaun ce i se cuvenea pentru meritele sale de repetent. Herr Lehrer Roth vine spre mine, mă prinde de sfîrcul urechii, într-un fel ce arăta multă obișnuință, parcă ar fi voit să mi-l sfărme, și mă duce pînă în fundul clasei. Cu aceasta izbutii așadar să ocup tocmai ultimul loc în sală. Umilitoarea întîmplare îmi dete mult de gîndit. Se trezea în mine, în chip surprinzător chiar pentru mine, mîndria. Și am înțeles un lucru. Am înțeles că acum începea școala adevărată. Am strîns buzele și brăcinarul, și hotărîi să-mi văd de treburi. Cîteva zile trecură fără a fi fost învrednicit de vreo examinare din partea dascălului. Herr Lehrer se ferea parcă și să se uite la mine. Rău l-am supărat! Dar așteptam cu răbdare. Mă căzneau să culeg cu năvoadele luării-aminte cîte-o fărîmătură din limba aceasta nouă, aspră și rece. Răsfoiam prin abecedar și încercam să descifrez cuvintele ce ascundeau, pentru mine, tot atîtea enigme. Nu era ușor. Dar pentru început ni se acorda un avantaj: noi, românii, nu eram obligați să vorbim. Am pus totuși gînd să iau concurența cu toată clasa. Îmi potriveam urechea la sunetul nou, făcînd ore de-a rîndul deprinderi de citit cu glas tare acasă. La scrierea literelor gotice, ce semănau

cu degetele mele lungi și subțiri, nu eram lipsit de îndemînare. Iar aritmetica îmi apărea ca un ținut de care nu eram străin și pentru a cărui deplină luare în stăpînire trebuia să-mi însușesc doar o seamă de expresii. Într-o după-amiază norocul se dezlănțui, și luai cu asalt două bănci. În curs de trei săptămîni, mîncînd distanțele și înghițind fronturile, ajung întîiul în clasă. Acolo m-am baricadat cu ceea ce îmi da o hărnicie treaz susținută și nu m-a mai clătinat nimenea tot anul. Eram punctul imobil, în timp ce în restul clasei, în fiecare oră, și mai ales în ora de aritmetică, forfotea o adevărată migrațiune a popoarelor. [...]

Cartea nu-mi puneia piedici, și norocul îmi cînta în strună. Totuși școala îmi rămînea, pe dinafară, neîndrăgită. Dealtmîntrelea, niciodată școala și inima n-aveau să se întîlnească. Nu, niciodată! Starea de școlar o simțeam înlănțuitoare și apăsătoare, de multe ori ca un urît să-ți chemi moartea. Se deșteptase, ce-i drept, în mine un simț al datoriei, care nu ceda și cu care răzbeam. Nu mă speriau greutățile școlii, trebuia însă să înfrîng necurmat un urît fără nume, fără capăt și fără fund al săptămînilor. După ce am prins pe vîrfurile limbii puțină spumă de limbă germană, strădaniile de a mă menține deasupra nu se cereau prea mari. În clasă mă afirmam în punctul meu imobil, fără de a fi prea serios îmbulzit de ceilalți. Purtam însă cu mine ca o rană, ca un foc pe care trebuia neapărat să-l sting din cînd în cînd, dar care izbucnea din nou. Aveam două umbre, o umbră de zi și-o umbră de noapte. Umbra de zi era a soarelui. Umbra de noapte era a dorului. Mă chinuia dorul de casă! Sîmbăta după-amiază mă duceam deseori la sat, dar cu ce înconjururi secrete, ca să nu mă ghicească cineva! Nu erau decît 4 km pînă la Lancrăm. Mă furișam în taină spre vatra părintească, și nu pe drumuri, ci de-a lungul riului, căci direcțiunea școlii a pus sub interdicție aceste vizite inoportune, ce ne scoteau dintre cărți. Drumul la vatră ne era îngăduit numai în vacanțe. Eu călcam

Mihai Greu.
Istoria unei vieți. Copilăria

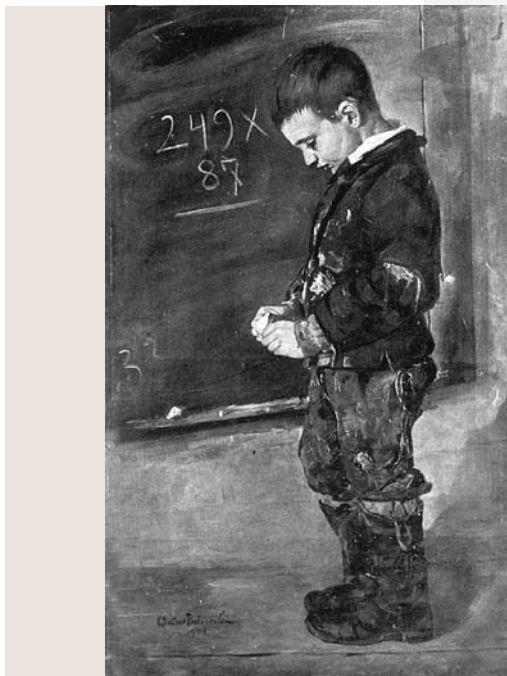
porunca tot la șapte zile, apoi mă pedepseam singur, căci despărțirea de ființele obârșiei mele, duminica seara, era totdeauna atât de sfîșietoare, parcă de fiecare dată ceasul ar fi sunat pentru cea din urmă oară.

Față de noi, Mama se purta într-un fel, și Tata într-altul. Nu vorbesc acum despre Mama, ca duh al rînduiei, ci despre ea ca o întrupare a duioșiei și a grijei. Tata nu-și da pe față bătăile inimii, ce le avea pentru noi. El se păstra la depărtare, într-o atitudine de asprime ce părea domolită numai de-un oareșicare dezinteres. El își întindea veghea asupra noastră prin simpla sa prezență, fără a ne ține cu tot prețul sub uitătură. Eram încă prea mic pentru a-i fi putut pătrunde firea și cugetul. Numai tîrziu putui să aflu – de la frații mei mai mari și de la alții cari i s-au abătut prin apropiere – că Tata era de o exuberanță caldă și de-o volubilitate deosebit de simpatică atunci cînd se nimerea să se simtă la largul său, între prieteni, ce-i arătau înțelegere. Mai aflu că era un liber-cugetător, deși preot. Nici una, nici cealaltă dintre aceste trăsături nu l-au împiedicat totuși să-și împlinească din plin datoriile față de altar, cădelniță și catapeteasmă. Pres-tigiul, față de săteni, și l-a sporit și altfel, și mai ales ca mare sfetnic al Lancrămului, în care calitate el dăruia din prinosul minții sale întregului sat. Exemplul său prindea, căci era sugestiv și viu. „Ce face Popa, sau cel cu barbă de argint și cu mintea de aur?” se întrebau țărani, iscodindu-i cărările și pașii, și-i urmau pilda. Cum popa își îndruma copiii spre carte, țărani porniseră a face la fel, fără prea multă șovăire sau sfială. Anevoie se va găsi în tot cuprinsul transilvan un alt sat care să fi azvîrlit peste marginile lui, pe podișurile mai înalte ale vieții naționale, un mai mare procent de intelectuali decît Lancrămul. Localnicii erau gospodari strădalnici, dar cam nevoiași. Puținul pămîntului trebuia compensat prin calitatea muncii, ceea ce a împins pe săteni și spre o producție raționalizată și specializată. Varza deveni, nu prea bănuiesc din care pricină, specialitatea satului. Mi-aduc aminte de-o luncă largă, străbătută de canale, scăpate din rîu, acoperită numai cu varză. În anume săptămîni ale verii se da pe aceste întinsuri o luptă crîncenă cu miile și miile de fluturi albi, ce năvăleau în stoluri să-și depună ouăle pe rotundurile înfoiate verzi-albăstrii. Toamna, lancrânenii porneau, în scîrțîitul osiilor, cu carele de varză la oraș. Clădeau în piață grămezi de căpățîni, pe care orașenii le ridicau de jos ca niște cranii, cumpănindu-le, cu gîndul spre neființă. Un trecător, cu închipuirea stricată de lectură și nu lipsit de umor, ar fi putut să întrezărească în dosul atitudinilor îndoielnice ale cumpărătorilor umbra unui

oarecare prinț de Danemarca, multiplicată în nenumărate fețe.

În general, lancrânjenii se dovedeau foarte deschiși la inovațiile mai mărunte, accesibile și sărăciei, ale mașinismului. În privința aceasta iarăși Tata le-a dat izvod. Toate astea și atâtea altele însemnau însă prea puțin pentru un osîndit să rămînă pînă la urmă un nemulțumit. Prin înclinările, cu joc de multe laturi, ale inteligenței sale, prin cultura și știința sa, ce-și întindea antenele spre cele mai diverse domenii (îl pasiona literatura universală, dar și matematica); prin mlădioasa putere de optare a spiritului său, Tata purta în sine, cînd mai stins, cînd mai treaz, aleanul altor orizonturi. În tinerete fusese, cu ațipiri din cînd în cînd, activ și în plan practic, ba și tehnic, precum am mai arătat, dar cercul acestor activități nu-i încingea fruntea cu lumina îndestulării. Își îndeplinea sarcinile preoției, pe care în cea mai mare parte le socotea emanate din credinți deșarte, ca un conștiincios adept al pravilei, dar oricum numai așa cum se putea fără de elanul unei adevărate convingeri. El, care citea pe Kant, pe Schopenhauer sau pe David Strauss, ar fi avut nevoie de oarecare aer și zare. Acasă era calm și rar la vorbă, dar nu ursuz. Cîteodată – evada. Evada nu tocmai departe, pînă la Sebeș sau la Bălgrad. Un pahar de vin îl muta în ipostazele vorbărețe. După alte cinci pahare nu-și mai stăpînea adîncurile temperamentale, după zece cînta sau aluneca pe povîrnișul disputelor ce nu mai luau sfîrșit. La Casina din Sebeș, sau uneori, mai rar, și numai cînd credea că și-a greșit toate cărările, la Bălgrad, își încerca, la jocul de cărți, o anume linie scrisă în palmă, pe care realitatea o dezmințea. Aceasta era forma cea mai de jos a evadărilor sale, și de obicei pierdea. Știa foarte bine că neadaptabilului îi este neprielnică orice sferă, cu toate astea, în momentele de disperare îl bătea gîndul să părăsească satul, să plece în „țară” (așa numeam noi Vechiul Regat al României), unde își închipuia că ar fi putut, cu darurile ce i-au venit mai din plin decît norocul, să

Octav Băncilă. *Încurcat în socoteli*

poarte cîțva timp rosturile vreunei mari moșii, iar pe urmă să se gospodărească singur în stil mare. Dar priveliștea dezolantă din preajmă, droaia de copii, și un pic de inerție fizică, de care s-a molipsit timp de zeci de ani în nemișcarea peisajului dominat de rîpile roșii, hieritice, din Coastă – toate astea împreună îl făceau să recadă în aleanurile sale, ce nu mai mișcau decît din aripi frînte și în stări de delăsare fără deznodămînt. [...]

Mama era o ființă primară. „Eine Urmutter”, cum îi spuneam eu mai tîrziu, făcînd uz de-un cuvînt nemțesc, ce mi se părea că i-ar cuprinde chipul și prin care o proiectam în arhaic. Fără multă școală, cu instincte materne și feminine, preistorice. Preistorice în sensul deplinătății vitale, grele, masive. Nu avea Mama cunoștințe folclorice deosebit de bogate, dar ea trăia aievea într-o lume croită pe măsura celei folclorice. Existență încadrată de zarea magiei, ea se simțea, cu toată făptura ei, vibrînd într-o lume străbătută de puteri misterioase, dar nu se abandona niciodată visării. Ființă impersonală, fără gînd

întors asupra ei însăși, stăpînită numai de sacralul egoism al familiei, Mama era substanța activă, în jurul căreia luau înfățișare palpabilă toate rînduiriile vieții noastre. Așa o știam cel puțin noi – copiii. În tinerețe fusese o femeie frumoasă, de-o frumusețe ce nu avea deloc conștiință de sine. Cît mă privește, nu-mi aduc aminte de ea decît ca de-o femeie mai în vîrstă cu mișcări apăsate, ca de-o arătare adusă puțin din spate, cu părul cărunț, apoi ireal de alb și cu ochii mari de basm. Avea în singele ei o ascendență macedoneană. Strămoșii ei, din familia Moga, ce a dat neamului mulți preoți și un episcop, veniseră în Ardeal din Macedonia, pe la sfîrșitul veacului XVII, după reprimarea de către Turci a unei răscoale, și după arderea acelei Moscopole, cetate balcanică de strălucită faimă, ce întreținea impunătoare legături de comerț și de cultură cu Veneția.

Sufeream, zic, amarnic și mi se sleia inima cînd, uneori, găseam acasă, așezată între părinți, o tăcere de plumb. Sosit odată, pe neașteptate, am încremenit în prag. Tata era bolnav. Am luat-o spre bucătăria de vară, alarmat, să văd pe Mama, să întreb ce s-a întîmplat. Ea era acolo, cu treburile ei, deloc îngrijorată. „Ce-i cu Tata?” o întreb. „Ce să fie? răspunde ea. Nu-i nimic. Arde Bălgradul!” Era aceasta una din expresiile ei, aduse printre întîmplări ca frunza verde în cîntecul popular. Voia să spună că tata a chefuit toată noaptea la Alba-Iulia și acu’ îl ard pe dinăuntru esențele. Mama, care de altfel nu vorbea decît prea puțin, ținea gata pentru toate împrejurările cîte-un cuvînt plastic și plin de sevă. Nu căuta aceste cuvinte, căci ele îi veneau de la sine, și apoi le lăsa să cadă fără teama de a le stinge puterea și culoarea printr-o prea deasă întrebuintare.

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Analizați și comentați sintagma care formează titlul lucrării.
- 2 Precizați împreună cu colegii și profesorul sensul cuvintelor: traistă; catrință; presură; averse; echinocțiu; stavilă; șomoiaș (șomoiege); șură; a refula; a uzurpa; brăcinar.
  - Clasificați aceste cuvinte după categoriile posibile: arhaism; regionalism; neologism; termen special.
- 3 Explicați sensul expresiilor de mai jos. Utilizați trei dintre ele în alte contexte (în alte enunțuri) decît cele utilizate în text:
A (le) bate anul și ceasul; A pune umărul (un umăr); A reteza vorba cuiva; A toarce firul libertății; Luare-aminte; A cînta în strună; A-și da pe față bătăile inimii; A se abandona visărilor.
- 4 Identificați în text prezența unor figuri de stil (d.e.: „flăcări cît plopii”; „școala și inima nu aveau să se întîlnească”) și comentați rolul lor expresiv.
- 5 Scrieți o listă de substantive cu determinativele lor, care caracterizează casa părintească din Lancrăm și împrejurimile, continuînd, eventual, lista: *clădire veche...; masivă; uriașul castan* etc.
- 6 Demonstrați înțelegerea sensurilor expresiilor de mai jos, utilizînd 5 dintre ele în alt(e) context(e):

*a(-și) trece examenul;
a închina mai multe ceasuri grijiilor;
a arde etapele;
a se stinge (repede);
a fi trecut prin strunga (școlii);*

*a (le) bate anul și ceasul;
a (nu) mai face umbră pământului;
a mânca distanțele;
a o lua ață (spre ceva);
a (nu) se abandona visării.*

LUMEA TEXTULUI

- 1 Segmentați fragmentele de roman studiate în secvențe narrative (care pot să coincidă sau nu cu lungimea capitolelor) și scrieți câte un titlu pentru fiecare secvență.
- 2 Discutați cu colegii și argumentați dacă narațiunea expune viziunea asupra lucrurilor a copilului ori a scriitorului matur.
- 3 Comentați atitudinea față de școală a copilului (de vîrstă preșcolară, a elevului din clasa I, din următorii ani) și a părinților. Care sînt argumentele fiecăruia?
- 4 Numiți cîteva lucruri care îl atrăgeau (totuși) pe copilul Lucian Blaga la școală.
- 5 Enumerați o serie de evenimente care se desfășurau în paralel cu activitățile din școală. Puteți începe cu fraza: „Anul școlar nu înainta singur...”
- 6 Stabiliți care este/sînt tema sau temele tratată(e) în *Hronicul și cîntecul vîrstelor*. Puteți alege, eventual, din lista propusă: satul, copilăria, școala, familia, conflictul dintre generații (părinți–copii), lupta cu destinul, dragostea, istoria.
- 7 Care este tema (una din temele) sugerată/e de titlul lucrării lui Blaga?

Constantin Brâncuși. *Cap de copil*

Teme frecvente în literatura română și în cea universală: copilăria, viața și moartea, binele și răul (mai ales în basme), natura, familia, satul, dragostea, istoria, „fortuna labilis” (soarta schimbătoare), „panta rhei” (sau omnia fluunt = totul curge) ori „fugit irreparabile tempus” (scurgerea ireversibilă a timpului), sensul existenței etc.

- 8 Găsiți cîteva pasaje/exemple, care să demonstreze că, pentru copilul Lucian și pentru maturul Blaga, casa și locurile dimprejur se prezentau ca locuri sacre/magice/legendare/mitice. Citiți, suplimentar, ca reper, eseul lui Lucian Blaga *Elogiul satului românesc*.
- 9 Explicați expresia: „Mama era o ființă primară”. Apelați la motivațiile autorului.
- 10 Povestiți despre comportamentul mamei în timpul incendiului și comentați concluziile naratorului-copil.
- 11 Caracterizați-l pe tatăl naratorului, evidențiind calitățile în conformitate cu tabelul:

Portret fizic	Calități morale	Activități

- 12** Scrieți o listă de calități paralele ale mamei și ale tatălui, descrise în capitolul IX, completând tabelul:

Mama	Tata

- 13** Caracterizați personajul principal. Remarcați procedeele de caracterizare.

- 14** Cum sînt personajele din textul analizat:

- imaginare, dar construite după un model real;
  - fantastice;
  - simbolice;
  - reale;
  - reale, dar create după modele literare?
- Observați dacă atitudinea față de evenimente și față de alte personaje este cea a scriitorului matur sau a copilului.
  - Observați dacă personajele (nota bene: scrise cu majusculă) „Mama” și „Tata” sunt descrise obiectiv și detașat, ori sunt privite afectiv, cu ochii copilului, personaj și el.
  - Deduceți, în același sens, dacă cel care povestește toată istoria este o persoană detașată, din afara ei (cum se întîmple în cazul textelor istorice, de exemplu) sau un personaj implicat, din interiorul narațiunii.

Lucian Blaga. Autoportret
din literele numelui

Naratorul este o „funcție” sau un „rol” în structura unui text. El este fie „personajul” actant, fie „martorul” pasiv, adică e „povestitorul” din spectacolul unei cărți. Pentru a testa existența acestei „funcții”, e suficient să împărțim un text la îndemînă, propunînd elevilor să-l citească „pe rolu”. În cadrul acestei „lecturi dramatizate” vom observa că există o transfigurare, o „intrare în rol” nu numai a „personajelor”, ci și a „povestitorului”. Naratorul, în acest sens, este povestitorul care relatează o istorie din interiorul textului. Spre deosebire de „autor” (o persoană fizică, în carne și oase), naratorul nu există în afara cuvintelor textului.

- 15** Avînd în vedere că textul studiat este unul autobiografic (din care aflăm date biografice și istorice), dar și operă artistică (din care desprindem universul unui copil în formare, o galerie de personaje descrise afectiv etc.), comentați tripla ipostază (de autor, narator și personaj) a lui Lucian Blaga din *Hronicul și cîntecul vîrstelor*.

- 16** Citiți textul de la rubrica de mai jos.

Autorul și opera

Lucian Blaga (1895–1961) este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori români, poet, dramaturg, eseist, prozator, filozof. Cele mai apreciate volume de versuri sînt: *Poemele luminii*, *Pașii profetului*, *În marea trecere*, *Laudă somnului*, *La curțile dorului*. Ca autor dramatic, Lucian Blaga s-a remarcat cu *Meșterul Manole*, *Zamolxe*, *Arca lui Noe*, *Cruciada copiilor* etc. Blaga este un cunoscut filozof, în special în domeniul culturii (*Trilogia valorilor*, *Trilogia culturii*, *Trilogia cunoașterii*). *Hronicul și cîntecul vîrstelor* reprezintă o narațiune autobiografică scrisă în 1946 și editată postum în 1965.

- Comentați tripla ipostază a lui Lucian Blaga din *Hronicul și cîntecul vîrstelor* în calitate de autor (persoană reală), narator și personaj.

17 În opinia dvs., personajele descrise în narațiunea lui Blaga sînt tipice ori sînt personaje cu calități ieșite din comun?

18 Textul lui Blaga este unul artistic (ficțional) ori unul nonficțiune (documentar)? Alegeți, eventual, o variantă din cele propuse mai jos: a) Textul este documentar, cu expunerea seacă a evenimentelor în ordine strict cronologică; b) Textul este ficțional, avînd doar ca pretext faptele reale; c) Textul este memorialistic, subordonat fluxului amintirilor într-o legătură logică a memoriilor; d) Textul este documentar-memorialistic, dar îmbină calități ale beletristicii.

LUMEA CĂRȚILOR

1 (Re)citiți primul capitol din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă. Comentați, prin comparație cu fragmentele din *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, următoarele aspecte după schema propusă:

	Aspectele descrise	<i>Amintiri din copilărie</i>	<i>Hronicul și cîntecul vîrstelor</i>
1.	Imaginea casei și a satului		
2.	Părinții		
3.	Școala		
4.	Colegii		
5.	Tonalitatea (nostalgică, ironică, veselă, indiferentă, patetică ș.a.m.d.)		
6.	[...]		

2 Comparați două texte memorialistice: *Memorii* de Mircea Eliade și *Hronicul și cîntecul vîrstelor* de Lucian Blaga.

- Identificați cîteva particularități lingvistice (neologisme, arhaisme, regionalisme) distincte, fie asemănătoare, fie diferite;
- Observați prezența emotivă sau neutră, tonalitatea discursului;
- Expuneți-vă opiniile privind unele particularități de stil (d.e.: artistic, documentar, evocator, patetic, nostalgic, științific);
- Remarcați prezența unor reflecții și atitudini personale asupra evenimentelor;

Mihai Greu. *Familie*

- Comentați ipostaza de narator și personaj în ambele texte, subliniind asemănări și deosebiri.

DINCOLO DE CĂRȚI

- 1 Exprimați-vă atitudinea față de școală: a) când ați venit în clasa I; b) în vacanțele de vară (în așteptarea lui 1 septembrie); c) după un semestru de studii; d) în momentul de față.
- 2 Numiți disciplinele școlare: a) care vă plac (pentru ce?); b) care vă interesează mai puțin (de ce?); c) care nu vă plac (de ce?); d) care ați vrea să fie incluse în planul de studii, dar lipsesc din el (de ce?).
- 3 Redactați un eseu care ar începe cu cuvintele: „Aș vrea ca școala să fie...” Intitulați-l.
- 4 Descrieți casa (apartamentul) în care locuiți și curtea (ograda) dvs. Apelați la atribute/epitete și comparații.
- 5 Faceți un portret paralel al părinților dvs., folosind formule de felul:
  - a) *Mama este ..., pe când tata ...*
  - b) *În schimb tata ..., iar mama ...*
  - c) *În același timp, și mama, și tata ...*
- 6 Faceți portretul unui profesor din școala dvs., recurgând la unele dintre elementele caracterizatoare propuse: a) aspectul fizic; b) comportamentul; c) atitudinea față de elevi; d) capacitatea de a comunica; e) capacitatea de a convinge; f) vorbe, fraze-tip, ticuri verbale.
- 7 Comentați, în context cu fragmentele citite, versurile blagiene:

„Sat al meu, ce porți în nume sunetele lacrimii...”;
 „Numai sîngele meu strigă prin păduri/după îndepărtata-i copilărie”;
 „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat”.
- 8 Redactați un eseu cu tema: „Locurile copilăriei sînt repere, modele universale pentru înțelegerea lumii”.
  - a) Fixați, mai întâi, cîteva repere ale memoriei: casa părinților sau a bunelor; obiecte casnice pe care le-ați reținut; elemente ale naturii (copaci în grădină sau în preajmă, fîntîna și gustul apei, riul și drumurile legate de copilărie); părinți, rude, prieteni ș.a.m.d.
  - b) Construiți din aceste elemente repere fizice și morale pentru viață: amintiri conștiente, deprinderi, cunoștințe și abilități achiziționate în legătură cu anturajul copilăriei, senzații fizice și morale, sentimente, vise, dorințe.

... Un posibil reper (pe lîngă textul studiat și alte opere literare) ar putea fi, d.e., un fragment din poezia lui Grigore Vieru *De la tine Moldovă*: „Eu toate / Le deprind de la/ tine, Moldovă./ De la plopul tăi/ învăț/ Mersul semeț./ De la spicele tale/ Gestul plecăciunii/ Destoinice./ Statornicia –/ De la stejarii tăi./ De la dealurile tale/ Modestia.”
- 9 Cum ați intitula o carte, scrisă de dvs., despre copilărie, școală, familie?

APĂ CRISTALINĂ

de Liviu Damian

Mama nu plîngea între noi
își lua căldarea și se ducea la fîntînă.
Aplecată peste vîrtej
în lumina puțină a serii
scotea supusă
din gura izvoarelor
căldarea cu apă
și lacrima ei.

Era ger
apa îngheța pe corlate
pe șalul mamei
și vîntul dădea buzna.
Mama îi spunea ceva fîntînii.
Fîntîna îi răspundea.
Două izvoare erau
presărate cu omăt.
Dădeau tot ce aveau
și cine se întreba
ce-i în sufletul lor?

În viscol și ger
ori vara sub stele
cînd îi era greu
cînd n-avea cine s-o asculte
mama nu se ducea în vecini
nu umbla pe la neamuri.
Mama mea tînă
îmbodolită ca o bătrînă
se ducea la fîntînă.

Curtea de Argeș.
Fîntîna meșterului Manole

Sat moldovenesc iarna. Studiu fotografic de Romeo Șveț

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Identificați două cuvinte pe care se construiește axa lexicală a poeziei.
  - Dezvoltați această axă cu două „substanțe” care intră în câmpul lexical al acestor cuvinte.
- 2 Cine sînt cele două „izvoare” presărate cu omăt? În care caz se numește un obiect direct și în care – se construiește o metaforă?
  - Explicați cum s-a construit această metaforă.
- 3 Precizați sensul cuvintelor: *vîrtej*, *corlat*. Apelați la dicționar.
- 4 Cuvintele *omăt* și *îmbodolită* sînt populare și regionale. Scrieți cîte un sinonim literar pentru ele.
- 5 Selectați din poezie cuvintele din câmpul lexical al tristeții.
- 6 Argumentați cu o listă de cuvinte că situația surprinsă în poezie (deși repetabilă în timpuri diferite) a fost fixată pe retina memoriei într-o iarnă.
- 7 Comentați rolul figurilor de stil din secvențele: *lumina puțină a serii*; *gura izvoarelor*; *fîntîna îi răspundea*; *în viscol și ger ori vara sub stele*.

LUMEA TEXTULUI

- 1 Motivați comportamentul mamei, selectînd eventual din variantele propuse mai jos:
  - a) Mama se rușina să plîngă, să-și arate slăbiciunea și jalea;
  - b) Mama nu dorea ca stările ei să ne afecteze pe noi, copiii;
  - c) Fapta denotă un caracter care nu permite nimănui să pătrundă în stările personale;
  - d) Alte variante.
- 2 Comentați sau dezvoltați într-un scurt eseu „dialogul” mamei cu fîntîna.
- 3 Localizați „acțiunea” (oraș, sat) și încercați să deduceți timpul cînd se întîmplau toate.
- 4 Din „două izvoare”, unul este, bineînțeles, o metaforă. Explicați cum s-a construit și descifrați-i semnificația.
- 5 Desfășurați gîndul eroului liric despre cele două izvoare care „dădeau tot ce aveau”.

Fîntîna cu cumpănă. Suceava, biserica mănăstirii „Sf. Ioan cel Nou”

- 6 Comparați expresia „cînd n-avea cine s-o asculte” cu finalul poeziei lui Grigore Vieru *În limba ta* („Cînd nu poți mîngîia și nici cînta...”). Credeți că sînt situații similare? Comparabile?
- 7 Comentați o calitate a mamei din poezia lui Liviu Damian (privită din punct de vedere etic), sugerată de versurile:

<i>Cînd îi era greu</i>	<i>mama nu se ducea în vecini</i>
<i>cînd n-avea cine s-o asculte</i>	<i>nu umbla pe la neamuri.</i>
- 8 Explicați vestimentația mamei din finalul textului. Discutați cu colegii.
- 9 Aduceți cîteva argumente că, din toată atmosfera tristă a poeziei, se desprinde și o „stare de lumină”.
- 10 Intitulați altfel (printr-o formulă proprie) textul lui Liviu Damian și motivați titlul ales.

LUMEA CĂRȚILOR

- 1 Poetul Liviu Damian invocă un motiv (un topos) destul de productiv în literatura noastră: *fîntîna*. Citiți și alte texte, relevînd potențialul temei: *Fîntînile* de Lucian Blaga; *Fîntînarii* de Iulian Filip; *Îzvorul mamei* de Grigore Vieru etc.
- 2 Poezia lui Liviu Damian este un fragment din ciclul poetic *Apă cristalină*. Citiți următoarea secvență din același ciclu și comentați mesajul poeziei. Citiți în acest sens finalul ca pe o stare (unică) inaccesibilă tinereții...

*Mamă, noi eram brațele tale.
 Ajungeam mărul din vîrful pomului.
 Mamă, noi eram picioarele tale.
 Prindeam capra sălbatică din cîmp.
 Mamă, noi eram ochii tăi.
 Vedeam prin frunze nuca
 și pîinea unde nu era.
 Mamă, noi eram risul tău.
 Răsunător alerga pe vale
 clopoțel de argint la izvoare.
 Mamă, noi eram cuvintele tale.
 Știam pe nume
 orice fir de iarbă
 orice pasăre în cerul nostru
 orice bucată de lemn
 afară și în casă.
 Mamă, noi eram visele tale.
 Alergam peste dealuri
 găseam un sat cu case albe
 cu spicul cît vrabia
 cu tații acasă.*

*Mamă, noi încă nu eram
 tăcerile și lacrima ta
 nici părul cărunt...*

Mîntuitorul Iisus Hristos
 și o femeie samariteancă, la fîntîna lui Iacov

DINCOLO DE CĂRȚI

1 Examinați tabloul lui Igor Vieru *Cîte ceva despre oameni și ape* și comentați locul fîntînii în peisajul nostru natural, istoric, artistic, literar.

2 Organizați o dispută de mărturisiri cu colegii: „Cu cine mă sfătuiesc, cui mă plîng atunci cînd mi-i greu”.

3 Scrieți un eseu de maximum o pagină: „Atunci cînd am cele mai intime gînduri, nu i le pot mărturisi decît...” Puteți apela la persoane concrete, la personalități (scriitori, artiști) ori la obiecte și ființe simbolice (izvorul, luna, pădurea, cîinele devotat ...).

4 Scrieți un scenariu pentru un videoclip care să ilustreze cinematografic situația și mesajul textului lui Damian.

Autorul și opera

Liviu Damian (1935–1986) s-a născut în satul Corlăteni, Rîșcani. Cărțile sale de poezie și de publicistică sînt axate, în bună parte, pe probleme etice. Iar rădăcinile și izvoarele unei morale consecvente autorul le găsește în mediul rural, tradițional. Titlurile volumelor sale trimit, de cele mai multe ori, spre acest mediu: *Piinea* (1976); *Altoi pe o tulpină vorbitoare* (1978); *Coroana de umbră* (1982); *Salcîmul din prag* (1979). Alte titluri accentuează caracterul meditativ și aspirațiile înalte: *Partea noastră de zbor* (1974); *Îngînduratele porți* (1975); *Inima și tunetul* (1981).

5 Textul lui Liviu Damian este emblematic pentru cîteva ipostaze ale feminității.

- Comentați simbolul maternității (feminității) și al izvorului (fîntînii).
- Explicați de ce această situație este privită aici din perspectiva mamei.
- Comentați comportamentul mamei ca pe o consecință a unor tradiții și prejudecăți pe de o parte și a educației, delicateții interioare, a caracterului și a personalității ei, pe de altă parte.

6 Scrieți un eseu-portret „Chipul mamei”, descriind calități care derivă din comportamentul, firea, atitudinea și alte detalii semnificative ale mamei voastre, ale bunicii ori ale mamei colegului, prietenului...

Igor Vieru. *Cîte ceva despre oameni și ape*

Corneliu Mihăilescu. *Fîntîna în Italia*

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

STRUCTURA VOCABULARULUI

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1 Prezențați o listă de cuvinte (20-25) pe care le utilizați vorbind despre o zi la școală.
- 2 Relatați despre ziua aceasta, utilizând doar cuvintele înscrise. Remarcați suficiența sau insuficiența cuvintelor din lista elaborată anterior. Continuați lista cu unitățile de vocabular necesare.
- 3 Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Educațional • Instructiv • Inteligent • Educat • Erudit • Doct • Diletant • Intelctual

- 4 Citiți textul. Raportați cuvintele la partea de vorbire de care țin, completând tabelul:

Articol	Substantiv	Adjectiv	Pronume	Numeral
Verb	Adverb	Prepoziție	Conjunție	Interjecție

Există două realități a căror imensă, zdrobitoare greutate nu o simțim, dar fără de care nu putem trăi: aerul și istoria. (Lucian Blaga)

Vocabularul (sau **lexicul**) reprezintă o mulțime bine organizată de elemente verbale. Fiecare cuvânt își are funcția, sensul, istoria, „locul” în vocabular.

Pentru funcționare eficientă, limba are nevoie de cuvinte aparținând diferitor părți de vorbire. Oricât de bogată este clasa substantivului sau cea a verbului, ele nu sînt suficiente pentru a exprima toată gama de idei și sentimente ale vorbitorului. **Instrumentele gramaticale** (*articolul, prepoziția, conjuncția*) sînt la fel de importante pentru comunicare ca și **părțile de vorbire semnificative** (*substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul, interjecția*).

- 5 Combinați, în toate felurile posibile, unitățile de vocabular date, alcătuiind îmbinări de cuvinte: *brumă, de, frază, în, păstaie, a se retrage, a-și rosti, salcîm, toamnă*.
- 6 Construiți un enunț utilizînd toate aceste cuvinte, la orice forme, dar fără a adăuga altele.

- 7** Analizați lista de cuvinte din pagina de dicționar, remarcînd oral legătura dintre unitățile derivate de la aceeași rădăcină.

<i>Păstaie</i>	<i>Păstor</i>	<i>Păstoriță</i>	<i>Păstrător</i>
<i>Păstăioasă</i>	<i>Păstoresc</i>	<i>Păstos</i>	<i>Păstrăv</i>
<i>Păstăios</i>	<i>A păstori</i>	<i>A păstra</i>	<i>Păstrăvar</i>
<i>A păstări</i>	<i>Păstorie</i>	<i>A se păstra</i>	<i>Păstrăvărie</i>
<i>Păstîrnac</i>	<i>Păstorit</i>	<i>Păstrare</i>	<i>Păstrugă</i>

- 8** Comparați sensul cuvintelor din coloanele de mai jos. Găsiți seriile de sinonime și motivați coexistența lor în limbă. Care dintre sinonime are o frecvență mai mare?

<i>Păstor</i>	<i>Cioban</i>	<i>Oaie</i>
<i>Păstoresc</i>	<i>Ciobănesc</i>	<i>Oiță</i>
<i>A păstori</i>	<i>Ciobănește</i>	<i>Oierit</i>
<i>Păstorie</i>	<i>Ciobănie</i>	<i>Oier</i>
<i>Păstorit</i>	<i>Ciobăniță</i>	<i>Oierie</i>
<i>Păstoriță</i>	<i>Ciobănească</i>	

- 9** Exemplificați, cu referire la unele cuvinte din exercițiul 8, următoarele fenomene de limbă:
a) trecerea în substantive proprii (de exemplu, *Ciobanu*);
b) includerea în substantive compuse (de exemplu, *traista-ciobanului*).

- 10** Înscrieți cuvintele derivate-nume de ocupații, care se pot forma prin sufixare de la cele date: *fîntînă, piatră, drum, pădure, lemn, strung, fier, pantof, cizmă, floare*.

Fiecare dintre cuvintele limbii române realizează diverse legături cu altele:	
ORAR / ORAL	
Coincidență totală	
Relația de sens Sinonimie Numesc aceeași realitate. <i>Orar = Program</i> <i>Oral = Verbal, bucal</i>	Relația de formă Omonimie Au forme identice. <i>Orar</i> (adj.) <i>Fus orar</i> <i>Orar</i> (subst.) <i>Orar al trenurilor</i>
ORAR / ORAL	
Coincidență parțială	
Relația de sens Antonimie Numesc realități contrare care au o trăsătură comună. <i>Oral</i> se opune lui <i>în scris</i>	Relația de formă Paronimie Au forme asemănătoare. <i>Orar</i> nu este egal cu <i>oral</i> . <i>Oral</i> (adj.) <i>Răspuns oral</i> <i>Oral</i> (adv.) <i>A rezolva oral</i>

În lexicul limbii române, cuvintele intră în relații de formă și de sens.
Relațiile de formă se stabilesc între cuvintele care au elemente coincidente: același radical, același prefix sau sufix.
Relațiile de sens se stabilesc între cuvintele care au sensuri identice (sinonimie) sau opuse (antonimie).

11 Comentați relația dintre cuvintele marcate în proverbele:

*Dacă risipești meiul, anevoie îl aduni.
Dă binețe la tinerețe, ca să capeți la bătrînețe.
Mai bine cu vatra stinsă decît cu casa aprinsă.
Pomul pădureț pădurețe poame scoate.*

12 Extrageți 5 perechi de cuvinte din cele prezentate mai jos și indicați relația dintre ele, utilizînd termenii *sinonimie, antonimie, paronimie*.

Intrigat, intrigă, indiferent, a neliști, indiferență, a tulbura, intrigant, complot, tertip, a intriga, a calma, a liniști, calmant, liniște, interogatoriu, a tergiversa, a tria.

13 Alegeți din textul dat 3 verbe pe care le considerați polisemantice. Înscrieți toate sinonimele acestor verbe în șiruri aparte pentru fiecare sens.

Cînd brazii încep să se rărescă, refuzînd parcă să respire același aer cu arborii a căror frunză îngălbenește și cade, Oltul poate socoti că a încheiat traversarea Carpaților. Treptat, locul cetăților masive și colțuroase îl iau dealuri cu o altă înălțime și arcuire și cu un alt fel de a-și purta silueta între orizonturi. Acum, începe un spațiu fără nici o violență sau trepidație, spațiul subcarpatic – și el un univers. Doar înapoi, munții țîșnesc nepotolit, ca o neagră vîlvătaie. Din sute de creste, urcă uriașul lor clopot, întunecînd și dramatizînd miazănoaptea. De-a curmezișul, peste jumătate de pămînt și jumătate de cer, Cozia tronează, fortăreață cu multe turnuri, strivind sub greutatea ei lumea.

Geo Bogza

14 Analizați lexicul textului de mai sus, remarcînd utilizarea cu sens figurat a unor cuvinte.

15 Continuați fiecare enunț prin cîte 2 argumente:

*Sinonimele unui cuvînt sînt sinonime între ele, fiindcă ...
În comunicare, utilizăm diferite cuvinte cu același sens, pentru că ...
Antonimele sînt necesare pentru a reda opozițiile, căci ...
Paronimele îi creează dificultăți vorbitorului, deoarece ...*

16 Aduceți 3 exemple, pentru a ilustra afirmația lingvistului. Explicați, în fiecare caz, de ce a greșit vorbitorul.

Unele cuvinte [...] în vorbirea oamenilor incuți se întrebuintează unul în locul celuilalt. Ele au fost numite paronime. (Ion Coteanu)

17 Definiți sensurile cunoscute ale cuvintelor. Descifrați oral imaginea din verbele derivate.

*Buzunar – a buzunări   Cheag – a închea   Lemn – a înlemni
Paie – a împăia   Zi – a înzili   Jgheab – a înjgheba*

18 Aduceți cîte 3 exemple de omonime pentru fiecare coloană, similare cu perechile date.

Omonime rezultate din conversiune	Omonime rezultate din derivarea cuvintelor din același radical, cu aceleași afixe	Omonime rezultate din polisemia cuvîntului
Negru – adjectiv Negru – substantiv Exterior – adjectiv Exterior – substantiv	Acar – persoană, pl. <i>acari</i> Acar – obiect, pl. <i>acare</i>	Corn – excrescență dură, pl. <i>coarne</i> Corn – obiect, pl. <i>cornuri</i> Corn – instrument muzical, pl. <i>corni</i> Corn – arbust, pl. <i>corni</i>

Un cuvânt cu pe

FAMILIE *Femeie* și *familie* au la bază latinescul *familia*; primul este moștenit din latină, al doilea este un împrumut.

Cuvîntul latinesc *familia* a fost moștenit numai de româna, italiana și retoromana. La început, în latină *familia* a însemnat ansamblul sclavilor și servitorilor care trăiau sub același acoperiș. El era derivat de la *famulus* – „servitor”. Apoi a însemnat „casă” în întregime: stăpînul, pe de o parte – *pater familias* și femeia, copiii și servitorii, pe de altă parte.

Cum s-a ajuns de la *familia* la *femeie*? Evoluția semantică „familie–femeie” s-a petrecut numai în română și trebuie pornit de la sensul „femeia și copiii”, care exista în limba veche. Formele vechi sînt *fămelă*, *fămeaie*, *fomeie*, *fumeie*. În concluzie, el nu trebuie derivat din latinescul *femina*. Iar *familie* e împrumutat în sec. al XIX-lea.

Marius Sala

MAGIA CUVÎNTULUI

- 19** Citiți textul. Dezvoltați una dintre asocierile scriitorului în 1/2 pagină de text coerent.

Cuvintele sînt foarte asemănătoare cu ființele, ele sînt chiar ființe. Ele seamănă întrucîtva cu plantele, ele sînt chiar plante. Ca și animalele, cuvintele se înmulțesc, au familia lor, se organizează în grupuri, pornesc la vînătoare, hăituesc sau sînt hăituite. Sau aidoma plantelor, înfloresc, din timp în timp, cresc numai în anumite zone geografice, fac fructe, se scutură, însămințează cel mai fertil teren arabil al lumii, creierul uman.

Cuvintele sînt animale și plante abstracte. Ele nu locuiesc de-a dreptul pe globul pămîntesc, ca animalele și plantele, ci locuiesc pe globul creierului.

Nichita Stănescu

- 20** Scrieți o listă de cuvinte pe care le-ați învățat recent. Explicați, în dreptul fiecăruia, de ce trebuie să-i cunoașteți sensul și forma.

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1** Enumerați diferite clădiri servind drept locuință omului. Înscrieți aceste denumiri și remarcați oral dimensiunile, calitatea și aspectul obiectului respectiv.

- 2** Definiți adverbul *acasă*. Citiți afirmația savantului și spuneți unde sînteți *acasă* și unde vă simțiți *ca acasă*.

Acasă: În *acasă* noțiunea de „edificiu” e accidentală. Poate să fie cineva *acasă* într-o pădure sau într-o peșteră, dacă acolo îi este șederea. Limba română posedă o mulțime de expresii pentru locuințe ca: *stîină*, *tîrlă*, *surlă*, *cocioabă*, *bordei*, *coșmagă*, *cușmelie*, *colibă*, *bojdeucă*, *cobîrnă*, *zăvadă*, *șatră*, *cort* etc., pe care niciodată nu le numește „casă”, și totuși cei ce petrec în ele sînt *acasă*.

Pentru a arăta că e supărat sau nemulțumit, românul zice: „Nu-mi sînt toți boii *acasă*”. Despre cei ce călătoresc fără folos: „A lipsit de *acasă* nouă ani și s-a întors cu doi bani”.

După B.P. Hasdeu

- 3** Descrieți situația pentru care sînt aplicabile expresiile:

acum mai vii de-acasă!

cei de-acasă

a face casă bună cu cineva

a-i fi casa casă și masa masă

casă de piatră

specialitatea casei

- 4 Relatați oral despre schimbarea în timp și spațiu a locuinței umane. Cum vă imaginați primele sălașuri omenești? Confrunțați-vă opinia cu viziunea poetului roman Ovidiu:

*Atunci pentru prima oară omul intrase în case,
Casele-i fură în peșteri și dese tufișuri...*

- 5 Raportați textul de mai jos la traiul popoarelor care nu duc o viață sedentară, interpretând imaginile poemului într-un vers de mai jos:

Popor nomad

Foc stins, cort strâns, pustiul și pulberea plecării...

Ion Pillat

- 6 Recitiți primul alineat al *Hronicului...* lui Lucian Blaga. Identificați în el substantivele care numesc obiecte concrete cunoscute de dvs. Definiți-le sau descrieți 5 dintre obiecte.

- 7 Dezvoltați ideea scriitorului, referindu-vă la casele din localitatea dvs.

Satele românești, înălțate vertiginos pe o muchie sau împrăștiate într-o vale ca turmele, s-au născut parcă din inspirația capricioasă a naturii însăși, în mijlocul căreia sînt situate. Casele românești [...] se izolează prin grădini, au pridvoare împrejur și ferestruici așa de joase că poți vedea totul înăuntru, casele formează grupuri asimetrice: comuna românească e o colectivitate instinctivă de oameni deschiși, iubitori de pitorescul vieții.

Lucian Blaga

- 8 Potrivii câte cel puțin 2 verbe la fiecare definiție dată.

A consimți în mod verbal

A-și pierde puterile (în urma unui consum de energie)

A ajunge în stare de slăbiciune

A trata cu reproșuri și observații aspre

A depune un efort fizic sau/și intelectual susținut permanent

În sistemul limbii, fiecare cuvînt semnificativ are cel puțin un sens lexical și unul gramatical.

Sensul lexical este înțelesul pe care vorbitorii îl atribuie cuvîntului respectiv. Pentru vorbitorii limbii române, cuvîntul *cireș* are sensul lexical de „pom fructifer cu frunze ovale și flori albe, cultivat pentru fructele sale mici”. *Cireășă* are sensul lexical de „fructul cireșului”.

- 9 Delimitați și rescrieți pe două coloane: a) adjectivele care numesc caracteristici umane; b) adjectivele care numesc proprietăți ale obiectelor.

Ascuțit, aurit, bătrîn, blînd, călduros, deștept, efervescent, galant, greu, inimos, inteligent, îmblănit, înțelept, mat, opac, pietros, robust, umed, vărui, vechi, zîmbitor, zvelt.

- 10 Continuați fiecare șir de verbe prin încă 5, care au sensul lexical apropiat.

Vorbire: a vorbi, a zice, ...

Cugetare: a cugeta, a gîndi, ...

Mișcare: a se mișca, a se deplasa, ...

Creăție: a crea, a scrie, ...

- 11 Analizați oral diferența dintre sensul lexical al șirurilor de cuvinte:

blînd – blîndețe – a îmblîni;

panglică – panglicar – panglicărie;

nuc – nucă – nucșoară;

a trece – a întrece – întrecere;

examen – a examina – examiner;

baie – băiță – băieș.

Sensul gramatical al cuvântului este determinat de valoarea lui morfologică (respectiv, partea de vorbire la care se referă). Astfel, proprietățile gramaticale ale celui cuvânt sînt materializate în formele pe care le poate lua:

un cireș – niște cireși – cireșul – cireșii etc.;

o cireașă – niște cireșe – cireașa – cireșele etc.

Păstrîndu-și sensul lexical și sensul gramatical, cuvîntul poate avea diferite forme morfologice, dar rămîne aceeași parte de vorbire. Dacă are loc procesul de conversiune sau de derivare, cuvîntul își schimbă sensul gramatical și aceasta cauzează schimbarea sensului lexical: *cireașă* (substantiv) – *cireșiu* (adjectiv).

Sensul lexical determină și valoarea gramaticală a cuvîntului. Fiecare parte de vorbire își are specificul lexical, reflectat în definiție (obiect, acțiune, cantitate, caracteristică etc.).

FORȚA CUVÎNTULUI

- 12** Selectați din proverbele de mai jos toate cuvintele cu sens gramatical de substantiv. Definiți sensul lexical a 3 substantive.

Tatăl adună papele ca aurul, iar feciorul risipește aurul ca papele.

Zgîrcitul se bucură luînd, iar darnicul se mîngîie dînd.

Vînatul cînd se vede, urma lui nu se mai caută.

Veșmintele luate cu împrumut nu țin de cald.

Vijelia culcă și trestia, și stejarul.

Vorba de rău fuge ca glonțul, iar cea de bine se înnămolește.

- 13** Enumerați cîte 3-5 substantive care pot fi substituite de fiecare dintre pronumele de mai jos. Ce este comun pentru aceste substantive?

el • ea • ei • dîșii • ele • dîsele

Pronumele este purtătorul sensului gramatical, dar nu are sens lexical. El substituie cu ușurință diferite substantive, mai rar – adjective și numerale, preluînd de la acestea caracteristicile de număr și gen.

- 14** Citiți textul poetic ce urmează. Identificați și rescrieți toate pronumele, apoi analizați-le din punct de vedere morfologic. Remarcați coincidențele de număr sau persoană.

Spre chipul tău

Departa nu alerg ca rîul,

Că cine uită se destramă.

Cu roua spicului sub pleoape

Mă-ntorc spre ce mi-e sfînt și-aproape:

Spre chipul tău de aur, mamă,

Și-mi curge sufletul ca grîul.

Grigore Vieru

Foto de Mihai Potîrniche

- 15** Comparați sensul gramatical și sensul lexical al cuvintelor-perechi, indicînd în dreptul fiecăruia sensul lexical.

<i>Bun, bună, buni, bune</i> adjectiv	Care se deosebește prin calități pozitive	<i>Bun</i> substantiv (<i>bunuri</i>)	Valoare materială, proprietatea cuiva
<i>Plan</i> adjectiv		<i>Plan</i> substantiv	
<i>Oval</i> adjectiv		<i>Oval</i> substantiv	
<i>Mecanic</i> adjectiv		<i>Mecanic</i> substantiv	
<i>Foios</i> adjectiv		<i>Foios</i> substantiv	

16 Declinați paralel numeralul și substantivul *cinci* în îmbinările:

cinci personaje, troleibuzul numărul cinci.

17 Utilizați cuvintele de mai jos o dată ca numerele și o dată – ca substantive ce numesc calificative școlare, rute ale transportului public, bancnote, date, numere de pe uniformă etc.

Patru, zece, unsprezece, douăzeci, o sută.

Sensul gramatical al cuvântului se manifestă prin diferite forme pe care le poate lua.

Substantivul are categoria numărului, a genului, a cazului, a determinării. Prin urmare, orice substantiv comportă concomitent aceste caracteristici (*bunăoară, șapte de nuc* – numărul singular, genul masculin, cazul acuzativ, nearticulat).

Adjectivul are categoria genului, a numărului, a cazului (identice cu forma substantivului determinat) și a gradelor de comparație: *floare albastră* – genul feminin, numărul singular, cazul nominativ, gradul pozitiv.

Numeralul are categoria cazului și a genului (pentru cele ordinale, pentru cardinalele *unu* și *doi* și compusele cu aceste unități):

Știa pustiul de noi doi – cazul acuzativ, genul masculin.

Verbul are categoriile de persoană, număr, mod, timp, diateză, gen (la diateza pasivă).

Mai am un singur dor – persoana I, numărul singular, modul indicativ, timpul prezent, diateza activă.

Adverbul, ca parte de vorbire neflexibilă, are doar categoria gradelor de comparație:

Departe sînt de tine – adverb la gradul pozitiv.

18 Citiți textul. Identificați toate verbele la timpul trecut. Rescrieți-l, punînd verbele la timpul prezent. Apreciați oral implicațiile schimbării.

A oftat, îndurerat, marele clopot al Neamțului. Nu a fost nici revoltă, nici jalbă, ci mai degrabă un suspin a coborît din turnul mănăstirii, de parcă un popor întreg s-ar fi plîns printr-o singură suflare. Suptă de strîmtorile munților, fărîmițată în fel și chip, durerea ceea s-a tot dus și dus pe unde se poate, pe unde nici vorbă să treacă. Deplîngerea amarului destin a făcut sfetnicii să sară în ajutorul stăpînului, în urma lor s-a grăbit droaia de clopoței. Și tot cădeau și cădeau de sub streășina clopotniței ciorchine de argint, și tot veneau și veneau prin întuneric la vale, spre acea zodie întunecată, unde, așteptîndu-i să cadă, băteau toaca cele două ciocane de lemn.

Ion Druță

19 Construiți cîte un enunț din fiecare serie de cuvinte, potrivit formele lor gramaticale.

Nu, bucium, dintr-, a se face, lemn, un. / *A avea, mare, plop, uscat, creangă, și.* / *A toarce, mînuși, pe, mătase, nu, mină, cu.* / *Căptușeală, față, vechi, nou, la, nu, a trebui.* / *A arde, pe lingă, doi, un, surcea, nuia, crîng, și.*

MAGIA CUVÎNTULUI

- 20** Analizați sensul lexical al substantivelor comune și valorile gramaticale ale substantivelor proprii date după gen, număr, determinare: *Vulpe, lepuraș, Bursuc, Lingura, Luminița, Mugur*.
- 21** Declinați oral substantivele proprii din exercițiul precedent și remarcați specificul declinării față de substantivul comun.

Ce prenume porți?

Orice prenume, ca substantiv propriu, apare în baza unor substantive comune sau adjective. Această legătură este evidentă numai în limba în care s-a constituit numele. Prenumele venit din altă limbă se descifrează în acea limbă.

Alexandru/Alexandra: provine din numele grecesc similar, compus din verbul *alexo* „a apăra, a proteja” și substantivul *andros* „bărbat, om”.

Ana: provine din ebraicul *Hannah*, care înseamnă „milă, bunăvoință”.

Victor/Victoria: provine din limba latină, unde înseamnă „biruitor, învingător”, Victoria fiind zeița biruințelor.

- 22** Aduceți exemple de câte 5 nume din fiecare categorie, formate prin trecerea substantivului comun la substantiv propriu: a) *nume de familie*; b) *nume de localități*; c) *nume de animale*.
- 23** Apreciați, în 2-3 enunțuri, specificul utilizării substantivelor date în fiecare șir pentru exprimarea cantității: a) *pădure, codru*; b) *riu, mare, ocean*; c) *duzină, clăie, mănunchi, pumn*.
- 24** Interpretați, într-un text coerent de o pagină, imaginea centrală a poeziei:

Șirul

Cuvintele trec strada
Ca șirul de orfani
De la Casa Copilului,
Fiecare cu pumnul-nclăștat

În haina celui din față,
Cu singura grijă
De-a nu se pierde
Unul de altul.

Ana Blandiana

Pieter Bruegel. *Parabola orbilor*

- 25** Citiți textul. Identificați 3 cuvinte polisemantice și definiți, fără a recurge la sinonime, câte 2 sensuri ale acestora.

Pentru mine poezia e o înaintare logică din cuvînt în cuvînt, din piatră în piatră, pe pămînt solid, pînă într-un loc în care sensul se deschide deodată neașteptat deasupra golului și se oprește ținîndu-și respirația. Acest moment este totul, această realizare a golului de desubt, această emoție bruscă în fața hotarului asumat, această oprire, mai revelatoare decît continuarea inconștientă a drumului pe deasupra prăpastiei. Am preferat întotdeauna miraculosului întrebările fără răspuns din care se naște în cele din urmă.

Ana Blandiana

VIAȚA CUVÎNTULUI

Monosemia rezidă în raportarea unui cuvînt la un singur sens lexical: *iatac* – cameră mică de dormit, dormitor; *chipeș* – care are aspect plăcut; *a completa* – a face să fie complet.

Polisemia rezidă în cumulara de către un cuvînt a diferitor sensuri lexicale: *etaj* – fiecare dintre părțile unei clădiri situate între planșeuri deasupra parterului; fiecare dintre porțiunile unor obiecte, lucruri dispuse unele peste altele; fiecare dintre straturile de pămînt, care corespund în timp unei vârste geologice; diviziune principală a zăcămintului unei mine, stabilit în vederea exploatării; *a spăla* – a curăța cu apă; a roade treptat; a uda pe toată întinderea (țărături); a supune unui proces de separare a părților componente (cu ajutorul apei sau al altui lichid).

1 Examinați sensurile verbului *a trage* din dicționarul explicativ. Potrivii la fiecare sens diferite subiecte și complemente, construind enunțuri.

2 Definiți oral sensul fiecărei expresii. Motivați în 3 cazuri de ce a fost preferat un anume substantiv.

A trage cenușă pe turta sa

A-l trage inima (pe cineva)

A trage de mîneacă

A-și trage mîna de deasupra cuiva

A trage de limbă

A trage sabia din teacă

A trage mîța de coadă

A trage cu buretele

3 Prezentați sensurile cunoscute ale cuvîntului *sfoară*. Enumerați acțiunile cu care asociați sensurile acestui cuvînt.

4 Combinați expresiile date cu verbele sau îmbinările ce li se potrivesc. Explicați în cîte un enunț de ce se spune așa.

A trage pe sfoară

„a unelti pe ascuns”

A trage sforile

„a forța lucrurile”

A trage cu sfoară

„a domina, a stăpîni”

A ține în mînă sforile

„a îndrepta, a alinia”

A întinde sfoara prea tare

„a înșela”

5 Aranjați adjectivele din șir în corespundere cu intensitatea caracteristicii:

ud, udat, muiaț, zvîntat, uscat, umezit, umed, stropit, rourat, jilav, reavăn, plouat, murat.

6 Raportați fiecare dintre adjectivele din șirul de mai sus la substantivele:

pămînt, iepure, haină.

7 Enumerați cîte cinci termeni din domeniul matematicii, al geografiei, al biologiei. Examinați sensul cuvintelor și înscrieți cuvintele monosemantice.

Termenii sînt, de regulă, cuvinte monosemantice. Monosemia termenului este cauzată de necesitatea exprimării precise în textul științific.

8 Prezentați în text coerent (2-4 enunțuri) așezarea unei localități (a localității dvs.) pe harta țării. Subliniați în text cuvintele polisemantice.

- 9** Faceți oral o descriere a localității așa cum o vedeți zi de zi. Utilizați un limbaj plastic, referindu-vă la formele de relief, vegetație, case și oameni.

Unde locuiești?

Circa 150 de localități din Republica Moldova păstrează, în denumirile lor, referințe la flora și fauna ținutului. Numele de plante cunoscute au dat naștere multor substantive proprii: *Ulm*, *Scumpia*, *Plop*, *Frasin*, *Salcia* etc.

Alte denumiri de localități se referă la vegetația de pe un teren, la tipul de plantație: *Aluniș*, *Vișoara*, *Codru*, *Dumbrăvița*, *Cepărie*, *Valea Perjei*, *Trestieni*.

Numele unor animale și păsări răspândite pe teritoriu au generat toponime ca: *Bursuc*, *Veverița*, *Cucoara*, *Prepelița*, *Cioara* etc.

FORȚA CUVÎNTULUI

- 10** Motivați, în 3 enunțuri, denumirea localității în care trăiți. Ce sens are cuvîntul de la care provine substantivul propriu? Este un sens cunoscut sau învechit în limba română?
- 11** Citiți articolul de dicționar al cuvîntului *cafea*. Utilizați în enunțuri toate sensurile cuvîntului.
- 12** Numiți cîteva plante specifice zonei noastre geografice. Observați ce mai înseamnă cuvîntul-nume de specie. De exemplu: *grîu* – plantă – semințele acestei plante.
- 13** Comparați sensurile cuvintelor. Remarcați: a) coincidențele de sens; b) cazurile similare de trecere a sensului.

<i>Mînă</i>	<i>Picior</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc; • Partea extremă a acestor membre care cuprinde palma și degetele; • Persoană, individ ca autor al unei acțiuni; • Cantitate mică de ceva, atît cît încapă în palmă; • Număr redus de unități; cantitate mică; • Categorie sau rasă socială, treaptă. 	<ul style="list-style-type: none"> • Membru care susține corpul și servește la deplasare; • Parte a unor obiecte care servește la susținerea acestora; • Parte inferioară a unui deal sau a unui munte; • Grămadă de snopi așezați în cruce; • Unitate de măsură a lungimii; • Unitate de măsură a versului.
<i>Braț</i>	<i>Palmă</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Parte a mîinii, cuprinsă între umăr și cot; • Membru superior al corpului omenesc; • Cantitate de ceva care poate fi dusă de un om cu brațele; • Parte a unui obiect, a unei unelte, mașini etc., care se aseamănă cu brațul; • Ramificație a unui curs de apă. 	<ul style="list-style-type: none"> • Partea interioară a mîinii, cuprinsă între încheietura cu antebrațul și vîrfurile degetelor; • Lovitură dată de cineva cu această parte a mîinii; • Unitate de măsură a lungimii: 25–29 cm; • Obiect cu care se bat covoarele: bățator.

- 14** Derivați cîte cel puțin un verb de la fiecare dintre substantivele de mai jos. Relevați oral legătura dintre sensul substantivului și sensul verbului.

Față, *chip*, *figură*, *genunchi*, *cot*, *frunte*, *palmă*, *spate*.

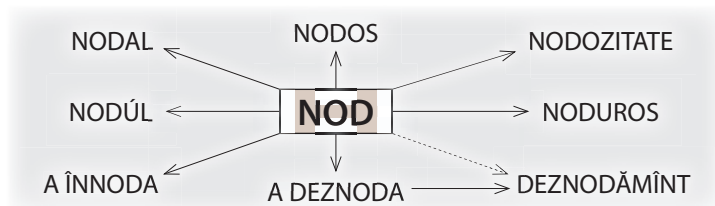
- 15 Citiți textul. Apreciați importanța contextului pentru delimitarea sensurilor cuvintelor polisemantice marcate.

Basmul și tehnica. Basmele au o origine arhaică, o vechime de multe mii de ani. Dar în ele se cuprinde, desfășurat în chip *fabulos*, întregul *program* al tehnicii moderne. Știința, din *timpul* Renașterii și pînă astăzi, n-a făcut decît să sporească enorm șansele de *realizare* ale basmului.

Lucian Blaga

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1 Analizați articolul de dicționar al cuvîntului *nod*. Notați toate sensurile și comparați-le. Explicați oral legătura dintre sensul fundamental și sensurile secundare.
- 2 Confrunțați derivatele cuvîntului *nod* cu sensurile substantivului-rădăcină. Remarcați oral legătura de sens dintre cele două unități.

Sensul fundamental al cuvîntului este sensul de bază, pe care acesta îl are din momentul constituirii. Cuvîntul este moștenit, format sau împrumutat cu un singur sens, considerat fundamental: *săgeată* – „armă albă în formă de vergea cu vîrf ascuțit și cu două aripioare la capăt, care se lansează cu arcul”. La acest sens fundamental cu timpul se adaugă și altele, rezultate din diferite procese semantice și considerate secundare. Astfel, cuvîntul *săgeată* mai are în limba română și sensurile de: „aluzie ironică sau răutăcioasă la adresa cuiva”; „indicator de direcție”.

- 3 Citiți textul. Identificați cuvintele utilizate cu sens figurat și definiți sensul lor fundamental.

Stihuitorul

Chiar și atunci cînd scriu stihuri originale,
nu fac decît să tîlmăcesc.
Așa găsesc că e cu cale.
Numai astfel stihul are un temei
să se-mplinească și să fie floare.
Traduc întotdeauna. Traduc
în limba românească
un cîntec pe care inima mea
mi-l spune, îngînat suav, în limba ei.

Lucian Blaga

Pictor necunoscut. Natură statică cu cărți

- 4 Distingeți sensul fundamental și cel puțin un sens secundar al adjectivelor: *pietros*, *căpățînos*, *călduros*, *noduros*, *nisipos*, *focos*.

- 5** Descifrați într-un enunț sensul unuia dintre proverbele de mai jos, pornind de la sensul fundamental al cuvintelor, apoi interpretați semnificația aceluiași proverb în alt enunț, referindu-vă la valoarea simbolică a noțiunilor.

Cu papuci în picioare nu prinde pisica șoarecele.

Pe unde tăiam lemne, acum adunăm surcele.

Firul rupt nu se mai toarce.

Foamea gonește pe lup din pădure.

- 6** Citiți textul, apoi rezumați-l în limita de 30-35 de cuvinte.

Poezia este o tensiune semantică spre un cuvânt care nu există, pe care nu l-a găsit. Poetul creează semantica unui cuvânt care nu există.

Semantica precede cuvântul. Poezia nu rezidă din propriile sale cuvinte. Poezia folosește cuvintele din disperare.

Nu se poate vorbi despre poezie ca despre o artă a cuvântului, pentru că nu putem identifica poezia cu cuvintele din care este compusă.

În poezie putem vorbi despre necuvinte; cuvântul are funcția unei roți, simplu vehicul care nu transportă deasupra semantica sa proprie, ci, sintactic vorbind, provoacă o semantică identificabilă numai la modul sintactic.

Necuvintele (ca noțiune) sînt finalitatea scrisă a acestei poezii, superioară ideii de scris.

Nichita Stănescu

TEHNICI ALE DIALOGULUI

DIN GURĂ ÎN GURĂ

- 1** Extrageți din dialog replicile și rescrieți-le. Adăugați în fiecare situație și cuvintele autorului.

A văzut-o întâia oară în curtea unei case, pe Strada Toamnei. Trecea întâmplător. Ea spăla rufe. Se opri o clipă să-și odihnească spinarea. Și-a aruncat privirea spre stradă și a întîlnit ochii lui. A fost o încrucișare fulgerătoare. El a mai mers cîțiva pași, apoi s-a întors, parcă l-ar fi tras cineva înapoi, și s-a apropiat de ea. – „Cum te cheamă, fetițo?” – „Florica!” – „De cîți ani ești?” – „De optsprezece.” – „De unde ești?” – „Din Valea Mare, de lîngă Pitești.” – „Ești la stăpîn aici?” – „La stăpîn...” – „Vrei să slujești la mine?” – „Vreau bucuroasă!”...

Liviu Rebreanu

- 2** Formulați 3-5 întrebări pe care le adresați unui adult:

- a) Profesor, Alexandru Țurcanu, director al liceului, președinte al juriului unui concurs;
- b) Medic, Maria Marchitan, chirurg, președinte al Comitetului de părinți;
- c) Ziarist, Remus Mocanu, redactor-șef al revistei *Recreația mare*, președinte al unei fracțiuni parlamentare;
- d) Militar, colonel, Andrei Frunză, comandant al unui batalion.

- 3** Construiți o serie de 4-5 întrebări, prin care intenționați să aflați ceva despre o persoană necunoscută.

Reguli ale dialogului:

- Formulați exact și clar mesajul pe care vreți să-l transmiteți;
- Alegeți o formulă incipientă de adresare pentru interlocutor și situația de comunicare;
- Variați formulele de adresare;
- Evitați utilizarea interjecțiilor și a incidentelor care nu spun nimic;
- Ascultați atent replica și faceți precizările de rigoare dacă e nevoie (*Am înțeles corect?*);
- Fiți atenți la modul în care comunicați (intonația, mimica, gestica, poziția corporală pe care o aveți în momentul comunicării).

4 Restabiliți oral replicile-lipsă posibile:

– _____	– _____
– <i>Nu mi-este clar.</i>	– <i>Ai putea să fii mai explicit?</i>
– _____	– _____
– <i>Cum trebuie înțelese spusele tale?</i>	– <i>Acum am înțeles. Mulțumesc.</i>

5 Continuați dialogul început în două variante: acceptând invitația și refuzînd-o.

- *Vă rugăm să participați la o dezbateră publică, ce va avea loc mâine, începînd cu ora 10.00.*

Acceptați

- Cereți informații, detalii;
Negociați condițiile;
Încercați să obțineți modificări de program.

Refuzați

- Motivați-vă refuzul;
Fiți politicos;
Găsiți un mod civilizat de a încheia dialogul.

6 Calificați fiecare formulă verbală de dialog drept: a) inițială sau finală; b) oficială sau familiară; c) prima replică sau a doua.

<i>Îmi permiteți să mă prezint ...</i>	<i>Vreau să mă prezint:</i>
<i>La revedere.</i>	<i>Prietenii mă numesc ...</i>
<i>Cu plăcere.</i>	<i>Adio.</i>
<i>V-am lăsat!</i>	<i>Pentru ai casei sînt ...</i>
<i>Și mie îmi pare bine să te văd.</i>	<i>Drum bun!</i>
<i>Mă cheamă ..., dar îmi puteți spune...</i>	<i>Vă salut!</i>
<i>Mi-ar plăcea să ne mai vedem.</i>	<i>Mi-a părut bine să vă cunosc.</i>
<i>Mă numesc ..., dar lumea îmi spune ...</i>	<i>Mai treceți pe la noi!</i>

7 Analizați oral situația de comunicare din proverbele date, referindu-vă la mesajul transmis, maniera de comunicare, gradul de înțelegere reciprocă.

- Cine spune multe, spune mai puține decît cel ce tace.*
Cine vorbește mult, ascultă puțin.
Cine vorbește seamănă, cine ascultă culege.
De multe ori limba taie mai rău decît sabia.
Răspunsul blînd înlătură mînia.

8 Restabiliți din memorie un dialog de 8-10 replici, pe care l-ați realizat astăzi. Examinați-vă experiența de a susține un dialog. Calificați dialogul drept eficient sau ineficient.

9 Formulați în scris 5-7 întrebări pentru un interviu cu un sportiv sau un artist pe care îl admirați.

10 Luați un interviu de la un coleg privind preferințele lui. Înregistrați răspunsurile.

- Rezumați interviul în limita de o jumătate de pagină.

EVALUAREA COMPETENȚELOR DE LECTURĂ A TEXTULUI NARATIV

1 Citiți textul propus:

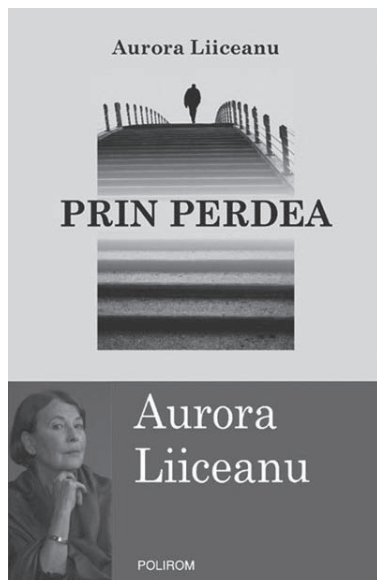
De la tatăl meu am învățat că există momente în care relația dintre copil și părinte este foarte explicit o relație de putere. O relație de tipul „care pe care”. O relație în care una dintre cele două părți pierde, dar pierderea este și de partea cealaltă.

Tatăl meu nu ceda când credea că ceea ce susține este spre binele meu. Evident, era credința lui. S-a întâmplat odată, când eram studentă, să-mi spună să vin la ora opt seara acasă. Sigur, nu mi-a convenit, însemna să vin direct de la cursuri, pentru că aveam ore după-masă. De obicei rămâneam după cursuri ca să pierdem timpul, să uităm de școală. Dar s-a întâmplat să-mi ceară să vin direct acasă. Probabil că îl nemulțumisem cu ceva. Acest ceva l-am uitat și nici nu este important.

Am ajuns acasă puțin peste ora unsprezece noaptea și la colțul străzii m-am întâlnit cu sora mea, și ea în întârziere. Aveam o curte mică și, evident, o poartă care era încuiată. Am încercat să intrăm. Efortul nostru se făcea simțit, dar el nu a vrut să ne deschidă și noi am decis să mergem pe jos, cam departe, să dormim la o mătușă. A doua zi, lucrurile s-au liniștit, iar mama noastră ne-a spus cât de mult a insistat să ne lase să intrăm în casă. „Sînt fete, e noaptea, se poate întâmpla ceva,” i-a spus ea. Dar degeaba.

Am înțeles că nu ne putem pune cu el. Nu era frică, ci înțelegerea faptului că trebuie să ținem cont de spusele lui. Dar era vorba și de faptul că dacă ai spus ceva, trebuie să faci ce ai spus. El ne spusese că ne va lăsa pe stradă dacă nu venim când trebuie. Poate că a regretat, dar n-a dat înapoi.

(Aurora Liiceanu, *Prin perdea*)

2 Alcătuiți un plan de idei, din 4-5 puncte, selectînd citate din text.

5 puncte

3 Construiți un dialog din 6-8 replici, pe care îl au, în casă, tata și mama.

8 puncte

4 Rezumați esența acestui dialog într-un enunț dezvoltat.

4 puncte

5 Acordați dreptate unuia dintre cei doi protagoniști – tata sau fiica – și dezvoltați ideea într-un text argumentativ de 6-8 rînduri.

6 puncte

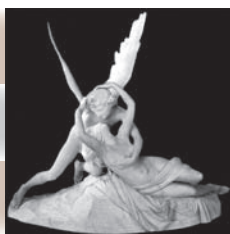
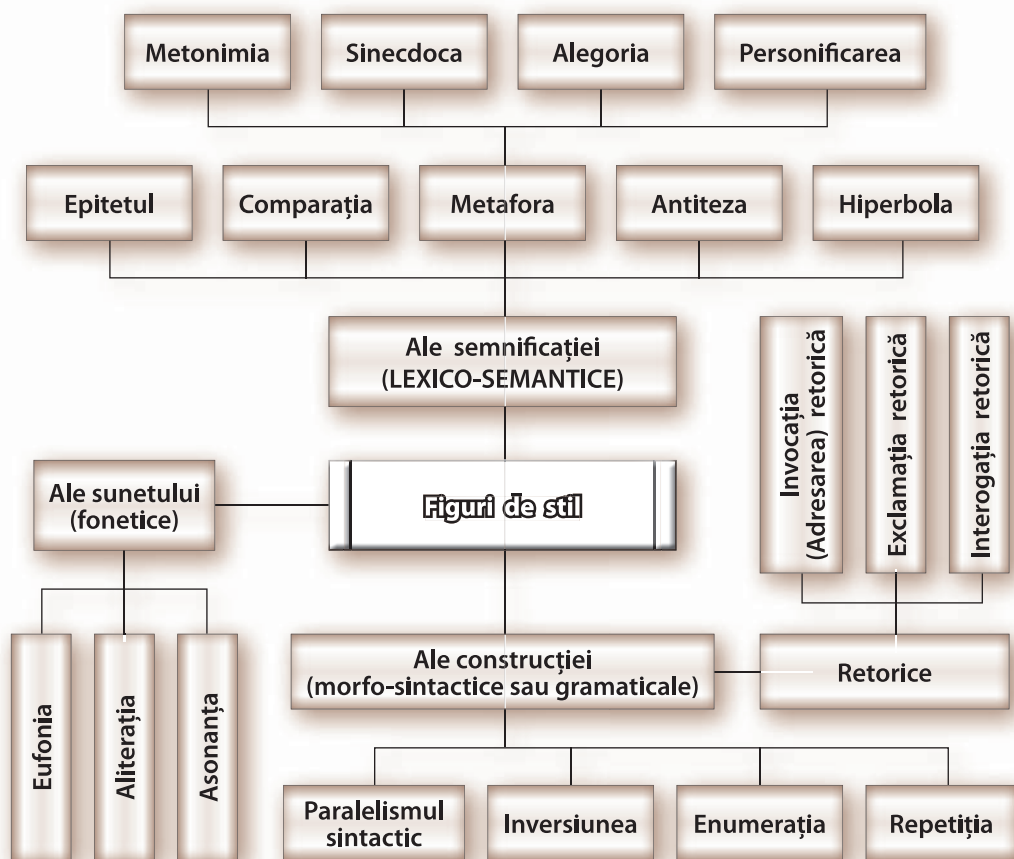
6 Intitulați textul printr-un proverb.

2 puncte

5

UNITATEA

DRAGOSTEA

LITERATURĂ

LACUL

de Mihai Eminescu

André Derain. *Lacul*

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Îngînați de glas de ape,
Și să scap din mîină cîrma,
Și lopețile să-mi scape;

Să plutim, cuprinși de farmec
Sub lumina blîndeii lune –
Vîntu-n trestii lin foșnească,
Unduioasa apă sune!

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin și sufăr
Lîngă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

Igor Vieru. Ilustrație la volumul *Poezii* de Mihai Eminescu

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Scrieți pe caiete o listă de cuvinte care formează decorul/cadrul poetic al textului.
- 2 Selectați din text cuvintele care redau/sugerează nuanțe cromatice.
- 3 Depistați câteva sugestii/imagini auditive.
- 4 Numiți cuvintele din câmpul semantic al apei.
- 5 Determinați axa lexicală a textului.
- 6 Comentați efectul sonor al cuvintelor din ultimele 3 strofe, depistând aliterațiile și asonanțele.
- 7 Identificați personajele poeziei, indicate prin pronume personale.
- 8 Argumentați scrierea evidențiată cu italice a pronumelui personal *ea* din strofa a doua.
- 9 Numiți modul verbal folosit în strofele 2-4, care indică o acțiune posibilă. Verbele respective sugerează o presupunere ori o dorință?
- 10 Remarcați valoarea expresivă a personificărilor și a epitetelor personificatoare care umanizează spațiul poetic.

Un cuvânt cu personalitate

CODRU Este un cuvânt moștenit din latină: *quadrum* însemna „pătrat”. Sensul original de „bucată pătrată” aplicat la pământ, la pădure, la piine, existent în română, exista izolat și în latină: inițial, o bucată de piine ce servea de farfurie, apoi a evoluat în „piață”. Acest sens s-a generalizat pentru a denumi o bucată mai mare de pământ, de pădure sau de piine de orice formă, nu neapărat pătrată.

Inițial, s-a zis *codru de pădure*, *codrul pădurii* și pe urmă cuvântul s-a izolat cu sensul special de „loc acoperit de pădure”.

Marius Sala

LUMEA TEXTULUI

- 1 Titlul poeziei ne sugerează tema naturii, a apei. Mesajul poetic relatează o stare de așteptare a iubitei. Discutați cu colegii și determinați tema poeziei:
a) lacul (apa); b) natura; c) natura și dragostea; d) dragostea.
- 2 Comentați titlul poeziei, interpretând lacul drept un personaj poetic.
- 3 Care sînt motivele principale ale poeziei *Lacul* ?
- 4 Comparați stările iubitului în cele trei ipostaze: așteptare, visare, tristețe/dezamăgire. Care sînt mijloacele lingvistice/poetice care sugerează aceste ipostaze?

- 5** Comentați, în contextul poeziei, raportul dintre culoarea galbenă, care presupune interiorizare, și albastrul, care înseamnă deschidere, extindere în spațiu. Apelați, în acest scop, la opinia cercetătorului George Popa:

„Galbenul, culoare contrastantă, tinde să concentreze spațiul către o tensiune lăuntrică; prin contrast, albastru care îl înconjoară [...] este o culoare cu potențial de expansiune infinită”.

- 6** Explicați rolul stilistic al inversiunilor din prima strofă a poeziei.

- 7** Natura, în unele pasaje, constituie un cadru, un decor autonom, de pastel. În alte pasaje sînt expuse sentimentele eului liric. În cîteva cazuri, se stabilește o armonie și o rezonanță comună. Observați aceste scene, separate sau îmbinate, completînd un tabel după modelul:

Personajul	Exemple
natura (cadru de pastel)	
eroul liric (stări, sentimente)	
stări comune ambelor personaje	

- 8** Așteptarea chinuitoare presupune o stare elegiacă, totuși poezia se caracterizează printr-o atmosferă senină, luminoasă. Prin ce explicați această atmosferă?

- 9** Comentați opinia conform căreia Eminescu plasează scenele de dragoste într-un cadru natural, pentru a-i conferi iubirii dimensiune cosmică. Exemplificați (și) prin alte texte.

- 10** Remarcați și comentați plasticitatea în ansamblu a poeziei și atmosfera de vrajă, aducînd exemple pentru completarea tabelului:

Figuri vizuale/auditive	Exemple
eufonia, muzicalitatea	
imagini plastice	
îmbinarea imaginilor vizuale cu cele auditive	

- 11** Scrieți un text poetic (în vers liber ori în proză), în care să surprindeți același cadru, aceeași stare, dar văzută cu ochiul lacului ca personaj (eu) liric.

LUMEA CĂRȚILOR

- 1** Identificați motivele din poezia *Lacul* în alte texte eminesciene (de exemplu, în: *Frumoasa din povești*, *Dorința*, *Și dacă...*, *Freamăt de codru*).

2 Citiți informația din rubrica biografică de la pagina 103.

- Faceți o listă de texte poetice eminesciene cunoscute de dvs., recitiți-le și încadrați poezia *Lacul* într-un grupaj (ori în câteva grupaje) cu trăsături comune. Justificați principiile grupării.

Autorul și opera

Mihai Eminescu (1850–1889), poet, prozator, publicist, ilustru reprezentant al romantismului românesc; după definiția lui Constantin Noica, e „omul deplin al culturii românești”. Tematica textelor poetice ale lui Mihai Eminescu este variată, dar în aspectele ei esențiale se conturează câteva teme majore ale dimensiunilor existențiale: Timpul, Cosmosul (Universul), Istoria, Natura, Dragostea.

La Mihai Eminescu, ca și la poezii romantici în general, tema naturii și tema dragostei se întrepătrund, indiferent dacă e vorba de formule idilice ale poeziilor (*Sara pe deal, Lacul, Povestea teiului*), ori de poezii cu atmosferă tristă, elegiacă (*Departa sînt de tine, Din valurile vremii, Pe lângă plopii fără soț* etc.). Poezia *Lacul* a fost publicată pentru prima dată în revista *Convorbiri literare* în anul 1876. Pe lângă faptul că îmbină, romantic, tema naturii cu cea erotică, poezia se remarcă și prin legătura tematică, stilistică cu prelucrările din folclor ale poetului (*Călin, Crăiasa din povești*).

DINCOLO DE CĂRȚI

1 Priviți imaginea de mai jos și descrieți tabloul din două perspective:

- 1) a unui privitor absent și rece;
- 2) a unui îndrăgostit pentru care imaginea reprezintă un loc de întâlnire cu iubitul (iubita).

În cel de-al doilea caz redactați un text în formă de scrisoare adresată ființei iubite.

2 Redactați un eseu intitulat „Se așteptau pe lacuri diferite...”, avînd ca reper poeziile *Crăiasa din povești* (studiată în clasa a VII-a) și *Lacul* de Mihai Eminescu.

3 Povestiți colegilor un episod dintr-un film în care este tratată (și) tema dragostei. Remarcați, în mod special, felul în care personajele îndrăgostite își manifestă sentimentele (vorbe, acțiuni, tăceri, gesturi, jocuri etc.).

Claude Monet. *Lacul cu nuferi*

PÎNĂ TÎRZIU, AȘTEPTÎND O FATĂ...

de Nichita Stănescu

Apa bate-n șteampuri malurile nopții,
risipind ovale fumurii și reci.
N-o mai cerc cu palma, nu mai trag cu sorții:
noaptea-i fără lună, să te văd când treci.

Șirului de șleपुरi, clătinat de fluvii,
nu-i mai măsur ritmul, răsturnat în tropi,
șuieră sirena portului, și nu vii,
orizontu-l mută dincolo de plopi.

Și-i atât de-aproape că-l ajung c-o piatră –
dac-aș ridica-o, de lângă călcii –
clipa se repetă sieși, înc-o dată.
Nu mi-ar zice nimeni de plec: – Mai rămii.

Nimenea-i pe țărmuri, nici un ochi într-însul
să mă mai răsfrîngă nu-i deschis.
Și desfac de-a valma, gîndului, tot strînsul,
peste cheiul negru, ca un vis în vis.

Gustave Courbet. Valul (fragment)

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Explicați cu ajutorul dicționarului sensul cuvîntului *șteamp*. Argumentați prezența lui în textul poetic, descifrînd imaginea sugerată. Comentați metafora din primul vers al poemului.
- 2 Cum înțelegeți sintagmele *risipind ovale...*; *tot strînsul*?
- 3 Descifrați expresia: *nici un ochi... să mă mai răsfrîngă nu-i deschis*.
- 4 Rescrieți, într-o formă prozaică, explicită, ultimul vers al primei strofe.
- 5 Cum explicați sensul sintagmei *ritmul, răsturnat în tropi*? Care este figura de stil utilizată?
- 6 De ce „clipa se repetă sieși”? Cine este personajul absent?
  - Precizați dacă sensul esențial, în context, este al: (a) singurătății; (b) vanității; (c) vanității impuse de lipsa cuiva, de singurătate.
- 7 „Cheiul negru” conține un epitet ori un simplu atribut/adjectiv? Argumentați.
- 8 În opinia dvs., „un vis în vis” este un pleonasm (regretabil), un pleonasm stilistic ori o grație? Discutați.
- 9 Propuneți un alt titlu pentru această poezie. Justificați-vă propunerea.
- 10 Determinați axa lexicală a textului.

LUMEA TEXTULUI

- 1 Care este tonalitatea textului, determinată de starea eului liric: solemnă, ironică, elegiacă, meditativă, satirică?
- 2 Determinați, în funcție de tonalitate și atmosferă, specia poemului.
- 3 Care sînt motivele-cheie ale poemului?
- 4 Comentați imaginile care creează atmosfera/starea poetică de singurătate.
- 5 Rescrieți primele două versuri din strofa a 2-a în topică obișnuită. Justificați (stilistic, prozodic) rolul inversiunii.
- 6 Găsiți cîteva rime rare, construite: a) cu un adjectiv și un verb; b) cu substantive și verbe.
Care dintre ele au un efect surprinzător?
- 7 Care sînt referințele poetice sugerate aluziv în strofele a doua și a treia?
- 8 Enumerați exemplele care confirmă că starea poetică e determinată de lipsa unui personaj.
- 9 Identificați motivele sugerate: întinericul, timpul ciclic, vanitatea, oglinda, somnul.

Lorenzo Bernini. *Apollo și Dafne*

LUMEA CĂRȚILOR

- 1 Citiți informația de la rubrica de mai jos.

Autorul și opera

Nichita Stănescu (1933–1983), poet român, este unul dintre cei mai originali autori de texte lirice. Volumele de poezii cele mai importante sînt: *Sensul iubirii*, *O viziune a sentimentelor*, *11 elegii*, *Necuvintele*, *În dulcele stil clasic*, *Opere imperfecte* etc.

Critica literară a remarcat, pe de o parte, capacitatea poetului de a crea texte „rotunde”, închegate, finisate, iar pe de altă parte, de a lăsa ceva nespus, răminînd o operă permanent deschisă înțelegerii și interpretărilor.

Tema erotică (pe lângă cea a meditațiilor despre existență), anunțată în volumele de debut, este prezentă, sub diverse forme, în toate cărțile poetului. „Nichita Stănescu este, trebuie să spunem limpede, un mare poet erotic, printre cei mai originali, mai inspirați și mai inventivi pe care i-a dat limba română” (Eugen Simion). *Pînă tîrziu, așteptînd o fată* a fost inclusă în volumul de debut al autorului, *Sensul iubirii*.

- Comparați aspectele diferite ale interpretării sentimentului erotic în cîteva texte stănesciene (de exemplu: *Pînă tîrziu, așteptînd o fată*, *Poveste sentimentală*, *Leoaică tînără*, *iubirea*, *Cîntec*, *Viața mea se luminează*, *Evocare* etc.).

- 2 Alcătuiți o listă de cărți/texte în care este reflectată tema dragostei.

- 3 Selectați un text în care sînt surprinse stări similare celei din poezia lui Nichita Stănescu.
- 4 Confrunțați stările poetice ale autorilor poeziilor *Lacul* și *Pînă tîrziu, așteptînd o fată...*
- 5 Comparați axele lexicale ale celor două texte. Ce asemănări și deosebiri ați constatat?
- 6 Selectați și citiți colegilor cele mai frumoase poezii de dragoste din Eminescu și Stănescu.
- 7 Organizați un concurs pentru selectarea celei mai frumoase poezii de dragoste.

DINCOLO DE CĂRȚI

- 1 Discutați cu colegii dacă starea de așteptare e una caracteristică îndrăgostitului, o stare care amplifică sau omoară sentimentul dragostei.
- 2 Continuați, într-o formulă lirică, poetică fraza: „Te aștept ca/precum...”
- 3 Scrieți o listă de cuvinte, care s-ar asocia, în viziunea dvs., cu dragostea. De exemplu: *așteptare, dor, durere...*
- 4 Organizați un concurs pentru cea mai frumoasă declarație de dragoste, în care ar lipsi sintagmele: „Te iubesc”; „Îmi ești drag(ă)”; „Te ador” etc.
- 5 Comentați ultimul vers din *Divina Comedie* de Dante Alighieri: „Dragostea [...] mișcă sori și stele”.
- 6 Citiți informația despre pictor.

Van Gogh. *Noaptea înstelată* (fragment)

Autorul și opera

Vincent Van Gogh (1853–1889), pictor olandez postimpresionist (ori: neoimpresionist), a fost unul dintre cei mai cunoscuți, discutați și controversați artiști plastici din lume (Pablo Picasso, pictorul spaniol de formație artistică franceză, spunea, mulți ani după moartea lui Van Gogh: „Acest om ori a fost nebun, ori i-a depășit pe toți, dar nu exclud să fi fost și una și alta”). Operele sale, care nu au putut fi vîndute în timpul vieții, astăzi sînt printre cele mai solicitate și mai scumpe lucrări de artă (*Natură moartă cu floarea-soarelui*, *Iriși* etc.). Vorbind despre cîteva lucrări în care pictorul a surprins tablouri (scene) nocturne, Van Gogh îi scria surorii sale: „Vreau cu orice preț să pictez cerul înstelat. Deseori am impresia că noaptea are mai multe culori decît ziua, noaptea e plină de violet intensiv, albastru și verde”. Legenda spune că, pentru a picta tablouri nocturne, artistul purta o pălărie de care prindea lumînări (pentru a vedea pînza și culorile).

- Comentați efectul de lumini pe fundalul întunecat din lucrarea *Noaptea înstelată*.
- Cum înțelegeți impresia pictorului că „noaptea are mai multe culori decît ziua”?
- Cum se poate picta *noaptea* [cuvînt înțeles (a) ca substantiv; (b) ca adverb].

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

TIPURI DE DICȚIONARE

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1 Descrieți o situație când ați apelat la un dicționar. Ce dicționar era? De ce ați avut nevoie de acel dicționar?
- 2 Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Afectiv • Emotiv • Emoționant • Cordial • Amabil • Tandru • Distant • Indiferent

- 3 Formulați 5 întrebări diferite pe care le soluționați consultând dicționarul ortografic.

Sugestii de formule interogative:

- Cum se scrie ... ?
- Ce diferență este între ortografia cuvîntului ... și cea a cuvîntului ... ?
- Care este forma corectă de genitiv plural pentru substantivul ... ?
- De ce ... se scrie diferit de ... ?
- Care este forma de perfect simplu pentru verbul ... ?
- Cuvîntul ... se scrie cu cratimă sau fără cratimă?
- Cuvîntul ... se ortografiază cu inițială majusculă sau nu?
- Diftongul din ortograma cuvîntului ... este *ia* sau *ea*?
- În ce situații se utilizează diftongul *ea*?

- 4 Citiți articolele din dicționarul ortografic. Rescrieți informația obligatorie în prezentarea unui verb și remarcați utilitatea acestei informații pentru dvs.

A aduce verb

Indicativ prezent, persoana I singular, persoana III plural *aduc*

Imperfect, persoana III singular *aducea*

Perfectul simplu, persoana I singular *adusei*, persoana I plural *aduserăm*

Imperativ, persoana II singular *adu* (dar: *ad-o*), negativ *nu aduce*

Participiu *adus*

A face verb

Indicativ prezent, persoana I singular, persoana III plural *fac*,

persoana I plural *facem*, persoana II plural *faceți*

Imperativ, persoana II singular *fă*, negativ *nu face*

Participiu *făcut*

Lexicul unei limbi este descris în diferite feluri, una dintre posibilități fiind elaborarea dicționarilor. Dicționarele pot fi **monolingve**, **bilingve** sau **polilingve**. Printre dicționarele monolingve sînt cele **ortografice**, **enciclopedice**, **explicative**, **de sinonime**, **de antonime**, **de neologisme**, **etimologice**, **de expresii și locuțiuni**. Ele prezintă unitățile limbii în ordine alfabetică și le însoțesc de explicații sau echivalente în aceeași limbă.

Dicționarele care includ întreg lexicul limbii se numesc **generale** (explicative, ortografice, etimologice), iar cele care cuprind doar o parte a lexicului se numesc dicționare **speciale** (de neologisme, de omonime, de paronime, de termeni).

Dicționarul ortografic al limbii române oferă formele de scriere corectă a tuturor cuvintelor din masa vocabularului. Articolul lexicografic al unui cuvînt în acest dicționar include informații despre scrierea cuvîntului, împărțirea lui în silabe, accentuare, formele gramaticale recomandate. Pentru cuvintele cu dificultăți de pronunțare, se dau și formele transcrise de rostire: *diesel*, s.n. [pron. germ. Dizel].

Unele dicționare pot fi accesate on-line: www.dexonline.ro vă propune prezentarea cuvîntului în mai multe dicționare explicative ale limbii române, articolele din dicționarul ortografic, etimologic, de sinonime etc.

5 Completați pe caiete rubricile solicitate pentru fiecare dintre verbele date:

Forme	A ieși	A crea	A se mînia
Indicativ prezent, persoana I singular			
Indicativ prezent, persoana III plural			
Imperfect, persoana III singular			
Perfectul simplu, persoana I singular			
Perfectul simplu, persoana I plural			
Conjunctiv prezent, persoana III singular			
Imperativ, persoana II singular			
Imperativ negativ, persoana II singular			
Participiu			

6 Aranjați în ordinea în care apar în dicționarul ortografic cuvintele de mai jos. Indicați în dreptul lor partea de vorbire la care se referă.

Drag, dragoste, drăguliță, a îndrăgi, a se îndrăgosti, a drăgosti, drăguț, dragă, drăgălaș, drăgălășenie, drăgănele, drăgălășie, drăgăstos, drăguleț, drăguliță.

- 7 Citiți seria de comentarii lingvistice. Utilizați în contexte adecvate, la altă formă decât cea inițială, 3 dintre cuvintele date (la alegere).

Afectuos se scrie cu *u*, pronunțat vocalic (cuvîntul are patru silabe); forma de feminin este *afectuoasă*. **Candid** se pronunță corect cu accentul pe *i* (*candîd*); accentuarea pe *a* (**cândid*) este învechită și pedantă. **Cuminte** se scrie într-un cuvînt și are pluralul masculin și feminin și genitiv-dativul singular feminin *cuminți*; scrierea deosebește acest compus sudat de îmbinarea liberă *cu* prepoziție + *mente* substantiv. **Cumsecade** se scrie tot într-un cuvînt (spre deosebire de îmbinarea liberă *cum se cade* „cum se cuvine”); compusul este adjectiv invariabil.

Mioara Avram

- 8 Citiți articolul din dicționarul de sinonime. Observați și comentați oral ce informații cuprinde articolul din acest dicționar și ce structură are.

Ager adjectiv

1. Agil, isteț, iute, repede, sprinten, vioi;
2. Deștept, dibaci, inteligent, iscusit, isteț, îndemînat, priceput, dezghețat;
3. Clarvăzător, iscoditor, observator, pătrunzător, perspicace, subtil, sagace, ascuțit.

Dicționarul de sinonime prezintă relațiile de sinonimie dintre cuvintele limbii române. Cuvîntul poate avea mai multe serii de sinonime, dacă este un cuvînt polisemantic.

Apelăm la dicționarul de sinonime pentru redactarea unui text, cînd trebuie substituit un cuvînt ce se repetă nemotivat sau cînd e nevoie de un cuvînt mai exact. Din multitudinea de cuvinte apropiate ca sens – cu ajutorul DS – îl alegem pe cel mai potrivit.

- 9 Comparați articolul din dicționarul de sinonime cu articolul aceluiași cuvînt în alte 2 dicționare – ortografic și explicativ. Identificați informația comună și diferențele.

DEX: *Prieteni*//e ~i f.

1. Sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de atașament reciproc care leagă două persoane.
2. Atitudine plină de bunăvoință, prietenoasă față de cineva.
3. Legătură între grupuri sociale, între popoare, între țări, bazată pe aspirații, năzuințe, interese comune.

DS: *Prietenie* s.

1. Amiciție, (*înv. și pop.*) prieteșug, (*înv. și reg.*) amicie, (*reg.*) fîrtăție, ortăcie, (*înv.*) prietnicie.
2. Afecțiune, bunăvoință, cordialitate, (*livr.*) afabilitate, (*fig.*) căldură.
3. Amabilitate, atenție, bunăvoință, solitudine.

DO: *Prietenie* s.f. (sil. *pri-e*), art. *prietenia*, g.-d. art. *prieteniei*; pl. *prietenii*, art. *prieniile*.

- 10 Construiți un enunț conținînd cuvîntul *diferend*. Substituiți, pe rînd, cuvîntul-titlu prin echivalentele lui. Scrieți contextele acceptabile. Explicați oral de ce nu se pot realiza toate substituțiile.

Diferend substantiv

Animizitate, ceartă, conflict, dezacord, dezbinare, discordie, discuție, disensiune, dispută, divergență, gîlceavă, învrăjbire, litigiu, neînțelegere, sfadă, vrajă, zîzanie.

FORȚA CUVÎNTULUI

- 11** Alegeți din fiecare șir de sinonime cuvîntul cel mai potrivit pentru acest context și înscrieți enunțurile.

Drumul tramvaiului pînă la Lacul Sărat are poezia lui și e chiar (*epatant, izbitor, surprinzător, șocant, uimitor, uluitor*) de cîte metafore și înfățișări ale naturii e (*apt, bun, capabil, convenabil, potrivit, susceptibil*) traseul unui (*modest, nepretențios, obișnuit, simplu, umil*) și străbun tramvai. Copaci de dumbravă (*escortează, însoțesc, străjuiesc*) vagoanele și dau onorul. Frunzele se leagănă (*clătinate, cutremurate, scuturate, zdruncinate, zgîlțuite, zguduite*) pe ramurile lor de trecerea sacadată a tramvaiului și cad prin ferestrele deschise.

Alexandru Robot

- 12** Aranjați cuvintele de mai jos în serii, ca pentru un articol în dicționarul de sinonime. (Puteți include un cuvînt în mai multe șiruri.)

Comun adjectiv

Apelativ, banal, colectiv, general, grosolan, mediocru, mijlociu, neînsemnat, neoriginal, normal, obișnuit, obștesc, ordinar, potrivit, prost, prozaic, public, sărac, standard, stereotip, șablonard.

- 13** Prezentați cîte un antonim pentru fiecare dintre sensurile cuvîntului *comun*.

Dicționarul de antonime include doar cuvintele semnificative pentru care limba atestă antonime. Prezentarea cuvîntului în dicționarul de antonime se face în corespundere cu sensurile lui distincte, atestate în dicționarul explicativ.

- 14** Analizați articolul adjectivului *politicos* din dicționarul de antonime. Continuați prin antonimele fiecărui cuvînt din coloana a doua, după modelul de mai jos:

<i>politicos</i>	<i>bădărănos</i>	<i>amabil, bine-crescut, gentil, ...</i>
------------------	------------------	--

- 15** Amintiți-vă un caz de comportament distins. Produceți un text narativ coerent, în care veți utiliza 5 cuvinte din cele propuse de dvs. la exercițiul precedent.

- 16** Aplicați revizuirea circulară a textelor scrise. Formulați sugestii de utilizare a dicționarilor pentru fiecare coleg.

A se verifica ortografia cuvîntului ...

Înlocuiește printr-un sinonim cuvîntul ...

Substituie printr-un antonim cuvîntul ...

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1** Citiți proverbele. Explicați sensul cuvintelor constituente. Formulați, în cîte un enunț, mesajul fiecărui proverb, fără a utiliza cuvintele din componența lui.

Cînd e bolnav leul, iepurii îi sar în spinare.

Leul, deși îmbătrînește, tot leu rămîne.

Leul nu se uită cînd îl latră un cățel.

Leului nu i-a fost ciudă că l-a lovit vînătorul, ci că l-a lovit măgarul.

- 2 Comparați articolele citate. Generalizați, în 3 enunțuri, cum se structurează articolul pentru un dicționar explicativ și pentru un dicționar de sinonime.

Plouat adjectiv

- Ud de ploaie.
  - Fig. (despre oameni)
- Care este fără chef, rău dispus.
- (despre fizionomia oamenilor)

Care trădează o indispoziție sufletească.

Plouat

- Stropit, udat.
- Abătut, amărit, deprimat, descurajat, indispus, îndurerat, întristat, mîhnit, necăjit, supărat, trist.

- 3 Citiți explicațiile savantului. Extrageți cuvintele care nu vă sînt cunoscute. Stabiliți sensul lor.

Albie

Cu sensul de trunchi de formă lunguiată, scobit înăuntru pentru a se păstra ceva, a se spăla sau a se scălda, a se adăpa vite ori dobitoace, *albie* are mai multe sinonime: *copaie*, *căpistere*, *covată*, *postavă*, *troacă*, *muldă*.

Albia sau *copaia* în care se ține mălaiul se cheamă *căpistere*.

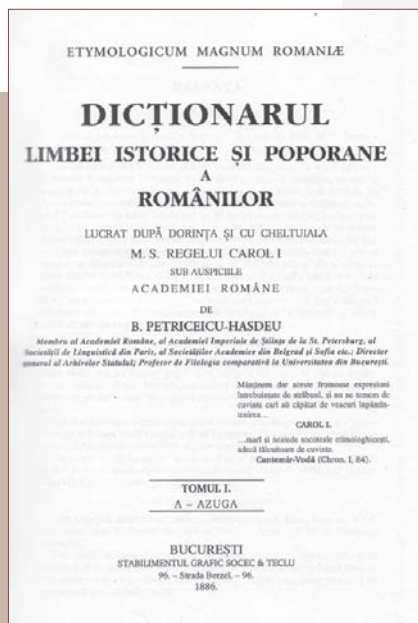
Albia în care se spală cămeșile se zice *covată*.

Cu sensul de fund al unei ape curgătoare, adică *albia gîrlei*, se mai zice *matcă*, cîteodată *prund*.

Albie este și fundul unei văi închise între ridicături.

Alăută

În texturi și-n grai, după timpuri și locuri, *alăută* se aplică la tot felul de instrumente muzicale cu coarde, care poartă numiri aparte de: *vioară*, *scripcă*, *diplă*, *cobză*, *ceateră*, *broancă* etc. Forma cea mai veche este *lăută*, din care și derivatul *lăutar*.

Etymologicum Magnum Romaniae

B.P. Hasdeu. *Etymologicum Magnum Romaniae*

Dicționarul general al limbii, în care sînt explicate sensurile cuvintelor atestate în limba dată, este **dicționarul explicativ**. Acest tip de dicționare este prioritar, deoarece în baza lui se elaborează și dicționarele bilingve, și alte dicționare monolingve.

Dicționarul explicativ al limbii române este cartea de căpătîi a oricărui vorbitor. Cînd atestăm un cuvînt necunoscut, apelăm la dicționar pentru a-i afla sensul. Cînd scriem un text, apelăm la dicționar pentru a fi siguri de exactitatea cuvintelor utilizate.

Dicționarul explicativ al limbii reflectă circulația cuvintelor în timp și spațiu, conservînd atît unitățile și sensurile învechite, cît și pe cele regionale.

Informațiile pe care utilizatorul le desprinde dintr-un articol lexicografic sînt de natură diversă, căci, împreună cu sensurile cuvîntului, aflăm din dicționar formele lui gramaticale, ortografia, expresiile și locuțiunile în care se conține:

Articolul	Informația
<p>Lecți//e ~i f.</p> <p>1. Formă de bază a activității instructiv-educative din școală, prin care se transmit elevilor anumite cunoștințe într-o unitate de timp. ~ de chimie. ~ de muzică. A da ~i, a pregăti elevi în particular; a medita.</p> <p>2. Temă indicată elevilor de către profesor pentru a fi pregătită acasă. A-și face ~ile, a-și pregăti temele date pentru zilele următoare.</p> <p>3. Oră de studiu în instituțiile de învățământ superior. Ciclu de ~.</p> <p>4. Dezaprobare verbală adresată cuiva în semn de nemulțumire; reproș; imputare; mustrare; dojană.</p> <p>5. Fig. Învățătură căpătată de pe urma unei întâmplări.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Forma de singular; • Tema și desinența; • Forma de plural; • Substantiv feminin; • 5 sensuri distincte; • Ierarhizarea sensurilor; • Sinonimele cuvîntului, în diferite sensuri; • Marca stilistică figurată a unui sens; • Contexte de utilizare în fiecare sens; • Expresii stabile conținînd acest cuvînt; • Sensul expresiilor.

4 Citiți articolul lexicografic și sistematizați pe caiet informația pe care o desprindeți.

Tram//ă, -e f. (Livresc)

1. Fir de mătase obținut prin răsucirea mai multor fire și întrebuințat ca bătătură.
2. Subiectul unei lucrări artistice (piesă de teatru, film, operă etc.).
3. (Fig.) Acțiune dușmănoasă, pusă la cale în taină; uneltire; intrigă.

5 Restabiliți cuvintele pentru care este adecvată definiția propusă (minim. 2 la fiecare definiție).

- ..... Persoană care se ocupă cu comerțul particular.
- ..... Persoană care se ocupă cu creșterea albinelor.
- ..... Persoană care se ocupă cu creșterea legumelor.
- ..... Specialist în medicină.

Definirea cuvintelor în articolul de dicționar explicativ se face în conformitate cu anumite reguli:

- În structura definiției se reflectă partea de vorbire de care ține cuvîntul; de aceea definiția substantivului începe cu un substantiv, a verbului – cu un verb, iar definiția adjectivului se construiește ca o propoziție subordonată atributivă; definiția adverbului are structura unui complement circumstanțial dezvoltat;
- Primul element al definiției are un sens mai general decît cuvîntul definit;
- Sinonimele pot întregi definiția, dar nu o pot substitui;
- Definirea unui cuvînt polisemantic delimitează tranșant sensurile și le prezintă fie în ordinea apariției lor în limbă, fie în ordinea importanței pentru vorbitorii de astăzi.

6 Definiți sensul fundamental al cuvintelor date, apoi confrunțați definițiile dvs. cu cele din dicționarul explicativ.

Biblioteca, cartotecă, cinematecă, discotecă, fonotecă, pinacotecă.

7 Motivați într-un text coerent de eseu nestructurat afirmația:

Dicționarul este un univers în ordine alfabetică. (Anatole France)

MAGIA CUVÎNTULUI

- 8** Definiți sensul fiecărei expresii și sensul fiecărui cuvînt marcat din expresie.

*A pune **umărul***

*A se uita la cineva peste **umăr***

*A-și lua picioarele de-a **umere***

*A-i pune cuiva ceva pe **umeri***

- 9** Comparați articolele din dicționare diferite. Observați și comentați diferențele.

Cov//or, -oare n.

1. Țesătură groasă, confecționată din fibre naturale sau sintetice, cu desene multicolore, cu care se împodobesc încăperile sau care se așterne pe podea.

2. Strat superficial de asfalt aplicat peste un pavaj; îmbrăcăminte rutieră.

Dicționar explicativ uzual

Covor

Țesătură din lînă întîlnită în majoritatea zonelor etnografice în ultimele decenii. Termenul de **covor** a intrat în vocabularul tradițional la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, înlocuindu-le pe cele de *scoarță*, *velință*, *lăicer* etc. În prezent covorul este o țesătură din lînă, bogat ornamentată, care se așază pe perete sau pe jos. În funcție de locul ocupat în interior și de modul în care este lucrat, covorul este de mai multe feluri: a) **covor** de culme; b) **covor** tocănesc.

Dicționar de artă populară

Dicționarele enciclopedice cuprind informații despre realitățile din lumea înconjurătoare. Unele dicționare enciclopedice sistematizează datele dintr-un domeniu, definind noțiunile și prezentînd faptele și personalitățile marcante.

Cuvîntul-titlu, de regulă substantiv, are în astfel de dicționare descifrări specifice și referințe la viața cotidiană a poporului sau la operele de artă.

Prin utilizarea într-un anume univers cultural, cuvîntul (nume propriu sau comun) capătă semnificații care îi depășesc sensul de dicționar lingvistic.

- 10** Asociați unul dintre cuvintele date mai jos cu diverse unități de vocabular. Motivați 3 dintre asocieri în cîte un enunț scris.

Foișor, prispă, terasă, mansardă, cerdac, balcon, iatac, pivniță, beci, cuptor, sobă, șemineu, șură, tindă, antreu, prichici.

- 11** Descrieți o casă bătrînească așa cum v-o imaginați. Insistați asupra semnificației unor detalii arhitecturale în descrierea dvs.

- 12** Motivați oral, în 3-4 enunțuri, necesitatea ilustrațiilor în dicționarul enciclopedic.

- 13** Asociați dicționarul cu una dintre realitățile numite mai jos. Descifrați în text coerent de o jumătate de pagină asocierea pe care o propuneți.

Simfonie, orchestră, vegetație, hartă, arhivă, veșmînt.

- 14** Prezențați sensurile cunoscute ale cuvîntului *ureche*. Ce aspect/formă au urechile diferitor viețuitoare? Ce părți ale obiectelor pot fi numite *urechi*? Consultați dicționarele de specialitate și găsiți substantive compuse cu cuvîntul *ureche*. Interpretați asocierea pe care o fac vorbitorii numind astfel planta (de exemplu, *urechea-babei*).

- 15** Scrieți cîte 5-7 nume de familie românești, atestate în localitatea dvs., care se referă la: (a) flora; (b) fauna; (c) obiectele de uz casnic existente în mediul nostru. Descifrați cîte o metaforă din fiecare șir.

Ce nume porți?

Multe dintre numele de familie românești păstrează informații despre originea sau ocupațiile strămoșilor. Numele care se referă la originea etnică (*Turcu, Bulgaru, Neamțu, Sasu, Tătaru, Cazacu, Rusu, Ungureanu, Leahu, Sîrbu, Grecu* etc.) sau teritorială (*Lăpușneanu, Orheianu, Ieșeanu, Brașoveanu* etc.), la ocupații obișnuite și azi (*Moraru, Plugaru, Ciobanu* etc.) sînt clare, chiar dacă purtătorii lor nu mai au originea sau ocupația respectivă.

Unele nume însă sînt ascunse mai adînc în vocabularul ieșit din uz sau în cel regional: *Geambașu* – negustor sau samsar de cai; *Potlog* – bucată de piele cu care se cîrpește încălțămîntea; *Becher* – bărbat necăsătorit.

- 16** Acumulați informația necesară pentru a vă descifra numele de familie. Chestionați-vă rudele apropiate, consultați dicționarele, apoi prezentați numele de familie cu o explicație de o pagină.

- 17** Comentați într-un text coerent afirmația poetului:

Nume de familie... Rămîne
la rostire-n aer un miros
parcă astrul, holdele și teiul
sufletul și-ar scutura pe jos.

Liviu Damian

Blazonul familiei Hasdeu

- 18** Numiți diferite plante și animale care simbolizează noțiuni abstracte. Remarcați pe ce proprietăți ale plantei sau ale animalului se bazează simbolul.
- 19** Studiați un dicționar de simboluri și produceți un text similar pentru unul dintre animalele: *cîine, cal, cerb, lup, urs, șarpe*.

CURRICULUM VITAE

DIN AN ÎN AN...

- 1** Examinați o serie de fotografii din albumul de familie. Prezentați succint (în scris) o persoană dintr-o fotografie de grup. Menționați:
- Cine este persoana, cum se numește;
  - Ce vîrstă are (cînd s-a născut, ce vîrstă are la momentul fotografierii și la cel actual);
  - Unde locuiește;
  - Ce ocupație/meserie/profesie are;
  - Ce studii are;
  - Ce a reușit să facă pînă în prezent.

- 2 Povestiți o întâmplare din viața dvs., pe care o considerați importantă pentru dezvoltarea intelectuală. Indicați exact timpul și locul unde s-a produs.
- 3 Comparați textul pe care l-ați scris cu cel de mai jos. Remarcați oral coincidențele și deosebiri în forma de prezentare.

Aureliu Busuioc (născut la 26 octombrie 1928, mort la 8 octombrie 2012, Chișinău), poet, prozator, dramaturg. Textele scriitorului, indiferent de genul literar, se caracterizează printr-un limbaj artistic rafinat, uneori ironic sau ludic, alteori grav și melancolic. Volume de poezie: *Prafuri amare*; *Piatra de încercare*; *Dor*; *În alb și negru*; *Îmblinzirea mașinii de scris*; *Plimbătorul de purici*; *Concert*; *Punct. Romane*: *Singur în fața dragostei* (1966); *Unchiul din Paris* (1973); *Lătrînd la lună* (1997); *Pactizînd cu diavolul* (1999); *Spune-mi Gioni* (2003); *O sumă de cuvinte* (2008); *Și a fost noapte* (2012); *Hronicul Găinarilor* (2006). Piese de teatru: *Radu Ștefan Întîiul și Ultimul*; *Și sub cerul acela...*

Curriculum vitae – CV [sivi] – este o scurtă biografie, conținând informații laconice și importante referitoare la starea civilă, studiile, activitatea desfășurată de o persoană.

Curriculum vitae se completează ca un text oficial, datele oferite sînt clare și exacte, iar limbajul este lipsit de expresivitate.

Completarea și prezentarea CV-ului este o parte importantă a relațiilor publice ale omului contemporan.

- 4 Enumerați în ordine cronologică cele mai importante informații despre dvs. Completați un tabel pentru fiecare an de școală cu cele mai memorabile evenimente.
- 5 Elaborați un CV al dvs., completînd rubricile date:

CURRICULUM VITAE	
Numele, prenumele	
Anul, data nașterii	
Locul nașterii	
Domiciliul	
Studiile	
Alte activități	

- 6 Explicați sensul cuvîntului *carieră*. Cum se poate reflecta cariera în curriculum vitae?
- 7 Citiți articolul lexicografic al cuvîntului *carieră*. Comentați oral legătura dintre sensuri.
Carieră
  1. (*învechit*) Loc închis unde se desfășoară alergări de cai sau de care.
  2. Profesie, ocupație.
  3. Drum în viață; situație; poziție în ierarhia socială și profesională; *a face carieră*, *a reuși într-o profesie*.
- 8 Utilizați în contexte adecvate îmbinările de cuvinte: *carieră strălucită*, *carieră politică*, *carieră științifică*, *carieră militară*.
- 9 Definiți sensul cuvintelor *carierist* și *carierism*.
- 10 Elaborați un CV, pe care ați vrea să-l aveți peste 10/20 de ani.

PROIECT INDIVIDUAL

DICȚIONARELE ELECTRONICE

- 1 Alcătuiți o listă a dicționarilor electronice pe care le-ați accesat personal măcar o dată.
- 2 Faceți schimb de informații între colegi, astfel ca să aveți un „raft virtual” de dicționare de limbă română, dicționare bilingve și enciclopedice.
- 3 Accesați dicționarele cu care nu ați mai lucrat.
- 4 Formulați o problemă de documentare asupra sensurilor și formelor unor cuvinte, rezolvați problema și descrieți traseul de documentare.
- 5 Prezentați punctele forte ale unui dicționar pe care l-ați descoperit acum. Prin ce este atractiv?
- 6 Expuneți o informație pe care credeți că nu o știu colegii despre utilizarea dicționarilor electronice sau o informație descoperită în dicționarele electronice.

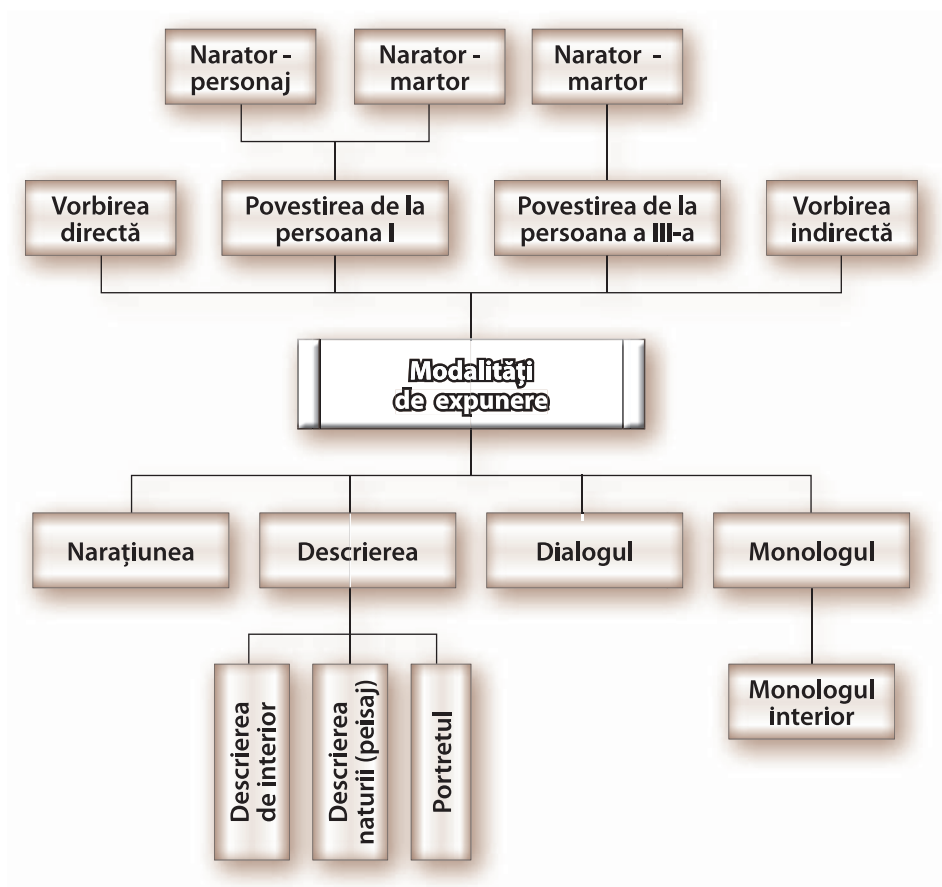
EVALUAREA COMPETENȚEI DE COMUNICARE ORALĂ ÎN CADRUL GRUPULUI

Repere și aspecte:

- Date din istoricul mijloacelor de transport.
- Varietatea mijloacelor de transport actuale.
- Evoluția mijloacelor de transport: semn al progresului și sursă a problemelor.
- Conducători ai mijloacelor de transport: profesioniști și amatori.
- Formarea, în limba română, a cuvintelor care numesc mijloacele de transport și pe conducătorii acestora.

<i>Ce urmează să facă fiecare elev?</i>	<i>Cât timp li se oferă elevilor pentru prezentare și discuție?</i>	<i>Cum se va desfășura evaluarea?</i>
Să se documenteze, din diferite surse, cu privire la evoluția și varietatea mijloacelor de transport contemporane (conform reperelor de mai sus) și să se pregătească pentru a discuta, în grupuri de 4-5 elevi, aspectul care i-a revenit grupului.	Grupul va avea la dispoziție 10-15 minute pentru a discuta problema în așa fel ca fiecare elev să aibă ocazia de a-și prezenta informația (fără a repeta ceea ce s-a spus deja), de a adresa întrebări, de a răspunde, de a-și expune opinia și de a participa la discuție.	Profesorul va forma grupuri de câte 4-5 elevi, care vor desfășura discuția, pe rând, în fața celorlalți. Fiecare grup va extrage un bilet cu aspectul pe care urmează să-l discute. Fiecare elev își poate folosi materialele-suport pregătite (notițe, colaje, imagini video, slide-uri).

LUMI FANTASTICE

LITERATURĂ

CASA

de Ray Bradbury

August, anul 2026

Roland Cat.
Reflectarea construcțiilor

Orologiul vorbitor din salon cînta insistent: *tic-tac, cît e ora oare, ora șapte este, ora șapte este, timp de deșteptare!* – de parcă s-ar fi temut că nimeni nu-l ascultă. Învăluită în liniștea dimineții, casa era pustie. Orologiul continua să ticăiască și insista, insista în van: *este ora șapte și nouă minute, la dejun mai iute, este ora șapte și nouă minute!*

La bucătărie cuptorul a oftat răgușit și a eliminat din bărdăhanul său fierbinte opt bucăți de pîine admirabil prăjită, patru ochiuri, șaisprezece felioare de becon, două cești de cafea și două pahare de lapte rece.

– Astăzi în orașul Ellendeil, statul California, este ziua de patru august, anul două mii douăzeci și șase, rosti un alt glas din plafonul bucătăriei. El repetă data de trei ori, ca să fie memorizată mai bine. – Astăzi este ziua de naștere a domnului Fezerstoun. Aniversarea nunții familiei Tiliti. Trebuie achitată rata de asigurare, plătită apa, gazele, lumina.

Înlăuntrul pereților țacăneau relele, prin fața ochilor electrice se perindau peliculele-agendă.

Opt și un minut, tic-tac, opt și un minut, nu, nu stați la-ndoială, haideți la serviciu, haideți și la școală, opt și un minut! Dar nimeni nu trîntea ușile, și nu se auzeau pașii moi călcînd pe covor.

Afară ploua. Cutia meteorologică de pe ușa de la intrare fredona încetișor: „*Toată ziua va ploua, nu uita, nu uita, tren-ciu-mbracă și galoșii, nu uita...*” Ploaia ciocănea înăbușit pe acoperișul casei pustii.

În curte se auzi soneria de la garajul care-și ridica ușa. În spatele ușii se afla automobilul gata să pornească la drum... O clipă, încă una – ușa coborî la loc.

La opt și jumătate omleta s-a zbîrcit, iar pîinea prăjită s-a făcut tare ca piatra. O lopățică de aluminiu le-a aruncat în chiuveță, iar de acolo o șuviță fierbinte de apă le-a mînat într-o pîlnie care dizolva tot ce era de dizolvat și expedia deșeurile prin sistemul de canalizare în marea din depărtare. Farfuriile murdare s-au scufundat în spălătorul cu apă fierbinte și au țîșnit de acolo strălucinde și uscate.

Ora nouă și cincisprezece minute, a murmurat orologiul, *să dereticăm mai iute*.

Din vizuinele pereților au țîșnit șoriceii roboți. Dereticătorii mici și neastîmpărați, plămădiți din metal și gumă, mișunau prin toate încăperile. Ei se ciocneau de fotolii, roțițele lor se învîrteau grăbite, zbătînd lîna covoarelor și aspirînd în tăcere fricelele de colb pitite prin cine știe ce crăpături. Pe urmă au dispărut, ca niște oaspeți misterioși, au țîșnit în adăposturile lor. Ochii lor electrici de culoare trandafirie s-au stins. Casa strălucea de curățenie.

Ora zece. S-a ițit soarele, sfîșiiind perdeaua ploii. Casa stătea singuratică între ruine și scrum. Era unica, rămasă ca prin minune, neatinșă în întregul oraș. Noapte de noapte orașul distrus emana o auroră radioactivă care se vedea de la multe mile depărtare.

Ora zece și cincisprezece minute. Din pulverizatoarele din grădină au țîșnit suvițe aurii care au umplut aerul blînd al dimineții cu valuri de mărgelușe sclipitoare de apă. Apa se prelingea pe sticla geamurilor, se scurgea pe peretele carbonizat de la apus, pe care vopsea albă arsese cu totul. Întregul perete dinspre apus era negru, și pe acest fond se distingeau cinci pete nu prea mari. Uite, colo, vopsea a conturat figura unui bărbat care împinge mașina de cosit iarbă. Iar dincolo, exact ca pe ilustrele, o femeie s-a aplecat să culeagă o floare. Mai departe – alte siluete, imprimate în lemnul peretelui într-o clipă titanică... Un băiețaș cu mîinile ridicate, deasupra lui a încremenit conturul mingii aruncate în sus; vizavi de băiețaș – o fetiță, are și ea mîinile ridicate, prinde mîinea care așa și n-a mai coborît.

Numai cinci pete de vopsea – bărbatul, femeia, copiii, mîinea. Restul – un strat subțire de mangal.

Ploaia liniștită care țîșnea din pulverizatoare a umplut grădina cu scînteii de lumină ce cădeau lin pe pămînt...

Cît de temeinic și-a străjuit casa aceasta liniștea pînă în ziua aceea! Cu cîtă vigilență întreba ea: „Cine-i? Parola?” Și, neprimind răspunsul cerut de la vulpile singuratice și pisicile care mieunau tînguitor, își închidea

geamurile și-și cobora perdelele cu insistența unei maniace bătrîne. Autoconservarea cu orice preț, atît de străduitoare, încît se învecina cu psihoza, – numai dacă mecanismele pot să sufere de paranoia.

Casa aceasta tresărea la fiecare zgomot. Era de ajuns o vrabie să atingă geamul cu aripa și imediat se auzea țăcănitul jaluzelei, și pasărea își lua înspăimîntată zborul. Nimeni – nici chiar vrăbiile – nu îndrăzneau să se atingă de casă!

Casa era un altar cu zece mii de preoți și slujitori, mari și mici, ei oficiau slujbe și serveau, și cîntau în cor cîntece de slăvire. Însă zeii au dispărut într-o bună zi, iar ritualul continua să fie oficiat fără sens și fără rost.

Ora douăsprezece.

La intrarea principală începu să scheune un dulău rebegit.

Ușa recunoscui imediat glasul dulăului și se deschise. Dulăul, care fusese cîndva voinic, sătul, iar acum din el rămăseseră doar pielea și oasele, și mai era și chelbos pe deasupra, intră în casă, lăsînd pe podele urme de murdărie. Din urma lui alergau agitați șoriceii supărați-supărați că au fost deranjați, că trebuie să deretice iarăși!

Pentru că era suficient să pătrundă prin crăpătura de sub ușă măcar un firicel de praf și panourile peretelui se săltau imediat, iar de sub ele țîșneau dereticătorii metalici. Și obraznicul petic de hîrtie, orice firicel de praf, și orice fir de păr se mistuiau imediat în pereți, culese de minusculele maxilare de oțel. De acolo gunoiul cobora prin conducte în subsol, în bîrdăhanul urlător al cuptorului de ars gunoi, care se pitise ca un Vaal hain într-un ungher întunecos.

Dulăul a urcat în goană scările, lătrînd isteric în fața fiecărei uși, pînă a înțeles – iar casa înțelese asta de mult – că nu mai e nimeni, că există doar această liniște de mormînt.

El a adulmecat aerul și a scurmat cu laba sub ușa de la bucătărie, apoi s-a culcat sub ușă, continuînd să prindă mirosul cu nările umflate. Acolo, în spatele ușii, cuptorul cocea clătite, de la care se răspîndea în întreaga casă o aromă sățioasă și mireasma ademenitoare de melasă de arțar.

René Magritte.
Gaura timpului

Anton Pevsner.
Compoziție spațială

Botul cîinelui s-a umplut de bale, ochii i s-au aprins. Dulăul a sărit în picioare, a început să se zvîrcolească, căutînd să-și muște coada, a prins a se învîrți pe loc, cuprins de turbare, și a zdohnit. Ca la vreo oră el a rămas pe podelele salonului.

Ora două, fredonă o voce.

Simțind, în sfîrșit, mirosul abia sesizabil de descompunere, din vizuinile lor au țîșnit zumzîind hoardele de șoricei, ușori și iuți, ca niște frunze uscate gonite de un evantai electric.

Ora două și cincisprezece minute.

Dulăul dispăru.

Cuptorul din subsol s-a luminat pe neașteptate și prin coș a țîșnit un snop de scînteii învîrtejite.

Ora două și treizeci și cinci de minute.

Din pereții curții interioare au țîșnit mesele pentru jocul de cărți. Cărțile de joc, fluturîndu-și grăbite punctele, s-au împrăștiat pe la locurile lor. Pe tejgheaua de stejar și-au făcut apariția cocktailurile și sandvișurile cu ouă. S-a auzit o melodie.

Însă mesele păstrau tăcere și nimeni nu lua cărțile în mîini.

La ora patru mesele s-au strîns, ca aripile unor fluturi enormi, și au dispărut iarăși în pereți.

Ora patru și jumătate.

Pereții din camera copiilor s-au luminat.

Pe ei au apărut niște animale: în adîncimea de cristal săreau și se zbenguiau girafe galbene, lei azurii, antilope trandafirii, pantere liliachii. Pereții erau din sticlă, sensibili la culori și la jocul fanteziei. Peliculele cinematografice ascunse în interiorul lor au început să lunece pe roțile dințate, depănîndu-se de pe o bobină pe alta, și pereții au înviat. Podeaua din camera copiilor a prins să se legene ușor, amintind un lan unduit de vînt, și prin lanul acesta alergau gîndaci de aluminiu și greierași de fier, iar prin aerul nemișcat și fierbinte, prin mirosul pătrunzător al urmelor de fiară se zbenguiau fluturași din cea mai fină pînză trandafirie! Un sunet se auzea, și era sunetul pe care putea să-l producă un roi uriaș de albine mișunînd prin întunecimea unui foi de fierărie – mîrîitul leneș al leului sătul. Și iată că pereții se topecs, se dizolvă, prefăcîndu-se în întinderi fantastice, în lunci arse de soarele amiezilor cu cerul fierbinte și necuprins. Fiarele și animalele s-au împrăștiat, s-au abătut prin desîșurile ghimpoase și pe la adăpătorile lor.

Timpul emisiunii pentru copii.

Ora cinci. Cada s-a umplut cu apă fierbinte și străvezie.

Orele șase, șapte, opt. Tacîmurile cu prînzul au săvîrșit niște trucuri uluitoare, pe urmă în cabinet s-a auzit un țăcănîț și pe suportul metalic de lîngă căminul în care ardea un foc plăcut a apărut o țigară fumegîndă cu o căciuliță moale de scrum în vîrf.

Ora nouă. Fire electrice nevăzute au încălzit cearșafurile – pe aici nopțile erau răcoroase.

Nouă și cinci minute. Din plafonul cabinetului se auzi o voce:

– Doamnă Maclellan, ce poezie ați dori să ascultați astăzi?

Casa tăcea.

Câteva clipe mai târziu vocea zise:

– Fiindcă nu ați exprimat nici o dorință, o să aleg ceva la întâmplare.

Se auzi o melodie lină.

– Sarah Tisdail. Poezia preferată, dacă nu mă înșel...

*Și duios va ploua, născînd iz de pămînt,
Ciripit de lăstuni peste lume răsfrînt;*

*Și rulate nocturne vor veni dinspre iaz,
Prunul alb va-nflori prin livezi de olmaz,*

*Ghemotoc purpuriu, măcăleandru ușor,
Va urzi cu-al său tril în văzduh un ozor,*

*Și cu toții, cu toții vor uita de război,
Amintiri nu vor fi să pornească-napoi,*

*Zburătoare și salcie lacrimi nu vor vărsa,
Dacă oamenii toți se vor pierde cîndva,*

*Primăvara din nou va-nțîlni zori de zi
Și că nu mai sîntem nu va ști...*

În cămin flacăra pîlpii, stingîndu-se încet, țigara s-a prefăcut într-o grămăjoară mută de scrum. Între pereții tăcuți stăteau față în față două fotolii, cînta muzica.

La ora zece s-a început agonia.

Asupra casei s-a năpustit o rafală de vînt. O creangă uscată, căzînd din copac, a spart geamul bucătăriei. S-a prefăcut în țandări, lovindu-se de plită, o sticlă cu acetonă. În următoarea clipă bucătăria a fost cuprinsă de flăcări!

– Foc! se auzi un strigăt. Din plafon, pom-pate cu putere, au țîșnit șuvițe de apă. Însă lichidul inflamabil s-a împrăștiat pe linoleum, s-a strecurat, s-a șupurit pe sub ușă, și de acum un cor întreg striga:

– Foc! Foc! Foc!

Casa încerca să reziste. Ușile s-au închis strîns, însă sticla de la geamuri a plesnit din

cauza dogorii și vîntul întetea și mai avan focul.

Sub presiunea focului, a miliardelor de scînteii supărate care, cu o obrăznicie înverșunată, zburau din odaie în odaie și goneau pe scări în sus, casa a început să cedeze.

Și încă din pereți, tipăind mărunțel, țîșneau șoarecii agitați de apă, scui-pau șuvițe de lichid și se întorceau după alte rezerve. Și pulverizatoarele din pereți erupeau cascade de ploaie mecanică. Prea târziu. Undeva, oftînd din greu și cutremurîndu-se convulsiv, încremeni o pompă. Încetă ploaia-extinctor. Se terminase apa din rezervorul suplimentar, care multe zile la rînd alimentase baia și bucătăria.

Focul trosnea, înghițind treaptă după treaptă. În odăile de sus, ca un veritabil gurmănd, a savurat tablourile lui Picasso și Matisse, lingînd cojița de vopsea, răsucind atent pînzele și prefăcîndu-le în talasă neagră.

A răzbătut pînă la paturi și iată-l țopăind bezmetic pe pervazuri și revopsind portierele!

Dar tot atunci au intrat în luptă rezerve proaspete.

Din chepengurile din plafon s-au holbat la iadul de jos chipurile lipsite de vîz ale roboților, vîrsînd din gurile-injectoare chimicale verzuu.

Focul a început să dea înapoi; pînă și elefantul dă înapoi cînd vede un șarpe mort. Iar aici pe podele se zvîrcoleau douăzeci de șerpi care săgetau focul cu otrava rece și pură a spumei verzi.

Însă focul era viclean, el trimise limbi de foc în sus pe peretele exterior, direct în pod, unde se aflau pompele. Explozie! Creierul electronic, care dirija pompele, se înfipse – șrapnel de bronz – în grinzi.

Pe urmă focul se repezi înapoi și făcu ocolul tuturor cămarilor, pipăind boarfele aflate în ele.

Casa s-a cutremurat, sunîndu-și oasele de stejar, scheletul lui dezgolit se crispa de atîta căldură, rețeaua de fire – nervii lui – se dezveleau, de parcă un fitecine-chirurg i-ar fi jupit pielea ca vinele și capilarele lui roșii să freamăte în aerul dogoritor. Ajutor! Săriți! Foc! Fugiți, salvați-vă! Focul prefăcea în fărîme oglinzile, de parcă acestea ar fi fost din gheață subțire. Iar

Hannah Hoehc.
Grădina mecanică

vocile se boceau: „Foc, foc, fugiți, salvați-vă!” De parcă acesta ar fi fost un cântecel trist pentru copii, pe care îl cântau, pe douăsprezece voci, mai tare sau mai încet, copiii muribunzi părăsiți într-o pădure întunecoasă și deasă. Însă vocile se stingeau una după alta, pe măsură ce, precum castanele la foc, plesnea stratul izolator de pe fire. Două, trei, patru, cinci glasuri au amuțit.

În camera copiilor limbile de foc au învăluit jungla. Răgeau leii azurii, galopau girafele purpurii. Panterele se zburciumau, făcând cerc după cerc și schimbându-și tot timpul culoarea; zece milioane de animale încercau să se salveze gonind înspre riul care clocotea în depărtare...

Au pierit încă zece glasuri. În ultima clipă, prin vuietul avalanșei de foc puteai distinge corul altor glasuri, dezorientate, mai era anunțată ora, cânta muzica, pe pajiște se zvîrcoleau cositoarele telegidate, o umbrelă înnebunită topăia – înainte-înapoi – peste pragul ușii de la intrare, care se închidea și se deschidea fără încetare – simultan se petreceau o mie de lucruri, ca într-un atelier de ceasornicărie în care o mulțime de ornice bat alandala ora: era un haos dement, împletit într-un fel de unitate; cîntece, țipete și ultimii șoricei-deretici – sărind voinicește din vizuinele lor – să curățe, să strângă acest scrum, această cenușă îngrozitoare și dezgustătoare! Iar un glas, absolut indiferent la ceea ce se petrecea în jur, a tot declamat cu voce tare poezii în cabinetul cuprins de flăcări pînă au ars toate peliculele, s-au topit toate firele, s-au descompus toate blocurile.

Și iată că într-un tirziu flăcările au aruncat casa în aer, involburînd cascade de fum și scînteii.

La bucătărie, cu o clipă mai înainte de a se prăbuși tăciunii și grinzile arzînde, plita gătea cu o viteză nebunească dejunuri: zece-zeci de ouă, șase franzele prăjite, două sute de felioare de becon – și toate, toate erau înfulecate de foc, silind plita care se înăbușea de acum să gătească fără încetare!

O bufnitură. Podul s-a prăbușit în bucătărie și în salon, salonul s-a prăbușit la parter, parterul – în subsol. Frigoriferele, fotoliile, rulourile cu filme, paturile, aparatele electrice – toate s-au prăbușit – schelete carbonizate.

Fum și liniște. Rotocoale uriașe de fum.

Dinspre răsărit se zorea de ziua. Doar un singur perete rămăsese în picioare în mijlocul ruinelor. Din acest perete cuvînta ultimul glas singuratic. Soarele lumina rămășițele fumegînde, iar el repeta fără încetare:

– Astăzi e ziua de cinci august, anul 2026, astăzi e ziua de cinci august, anul 2026, astăzi...

Traducere din limba rusă de Ioan Mînăscuță

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

- 1 Alcătuiți câmpul lexical al cuvîntului *casă*.
- 2 Arătați cum s-au format cuvintele: *radioactiv*, *autoconservare*, *pulverizator*, *orologiu*, *descompunere*, *bufnitură*.
- 3 Precizați sensul cuvintelor:
becon, *rata* (*de asigurare*), *releu*, *robot*, *a emana*, *pulverizator*, *auroră*, *radioactiv*, *autoconservare*, *psihoză*, *paranoia*, *jaluzele*, *melasă*, *agonie*, *extinctori*, *injector*, *șrapnel*.
 • Includeți aceste cuvinte în una din clasele posibile: cuvinte din limbajul cotidian, neologisme, termeni tehnici, regionalisme, arhaisme.
- 4 Explicați noțiunea de „casă” (înțelegă funcțional și simbolic) și comparați acest sens (absolut/simbolic) cu „casa” din (i)realitatea descrisă în povestirea lui Ray Bradbury.
- 5 Dincolo de descrierea unor tehnologii avansate, textul este foarte familiar. Aduceți câteva exemple din limbajul uzual/cotidian/colocvial.
- 6 Identificați în text – separat – termenii care țin de tehnică/tehnologie și noțiunile care au obținut această calitate prin adăugarea unei însușiri suplimentare.

Un cuvînt cu personalitate

ROBOT Este un cuvînt internațional, creat de scriitorul ceh Karel Čapek. În drama sa *Roboții universali din Rossum* (1921), el a folosit cuvîntul robot cu sensul de „muncitor artificial”, pornind de la cuvîntul ceh *robota* – „muncă”.

Limba română prezintă interes fiindcă are alt cuvînt mai vechi, *robotă*, luat din vechea slavă – *robota* „captivitate”. Însemna munca obligatorie pe care o executau clăcașii (iobagii) în favoarea stăpînilor. Cum aceasta a fost întotdeauna grea, *robotă* a ajuns să însemne „muncă grea, trudă”. În dicționarul etimologic *robotă* este discutat împreună cu *rob*, *a robi*, *a roboti*, *a dezrobi*.

Marius Sala

LUMEA TEXTULUI

- 1 Clasificați povestirea lui Ray Bradbury în una din categoriile de mai jos (prezentînd „dovezile” extrase din text):

a) povestire realistă;	d) istorie visată/dorită;
b) istorie posibilă;	e) utopie;
c) poveste;	f) antiutopie.

2 Citiți textul despre autor și operele sale.

Autorul și oper

Ray Bradbury (1920–2012) este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori SF americani. Este autorul *Cronicilor marțiene* (o suită de aventuri cosmice captivante, în genul Jules Verne), al unor nuvele SF, în care succesele unui progres tehnic (închipuit) sînt puse în raport cu problemele de ordin etic; al tulburătorului roman *Fahrenheit, 451*, o antiutopie, în care funcționarii și armata unui stat/sistem mediocru și agresiv nimicesc cărțile și lichidează oamenii capabili să gîndească. Unele texte ale scriitorului accentuează latura captivantă a evenimentelor, povestite cu multă ingeniozitate. E important să știm că autorul miza (și) pe această latură: „Dacă odată și odată, după moartea mea, la mormîntul meu va veni un băiețuș și va spune: «Aici odihnește un povestitor de aventuri», voi fi cît se poate de fericit”. Într-un alt sens, operele lui Bradbury sînt niște avertismente pentru lumea grăbită în a avansa tehnic/tehnologic, ignorînd latura umană, provocînd în consecință dezastre și degradări umane. Iluzia realității transpare în toate textele, oricît de fantastice, ale acestui inventator de fantezii literare.

- Comentați capacitatea autorului de a crea iluzii prin detalii „realiste” convingătoare.
- Argumentați, în acest sens, și opinia criticului american Ihab Hassan, care spunea că Bradbury „denotă cu foarte viu talent de caracterizare și o supremă artă de a crea «iluzii»”.

Utopie – proiect imaginar, fantezie, ideal sau concepție socială, politică, tehnică promițătoare, dar irealizabilă (de la grecescul *u* „particulă negativă” + *topos* „loc”). Termenul provine de la titlul romanului *Utopia* de Thomas More.

Antiutopie este un termen relativ nou (cu referință la romanele fantastice), desemnînd situații de involuție ori dezastru (uman, social, ecologic), care pot surveni în urma unor aplicări necontrolate ale tehnicii/tehnologiei/științei ori o degradare a raporturilor sociale (utilizarea descoperirilor științifice și tehnice în scopuri meschine, criminale etc.).

3 Imaginați-vă – vizual – tabloul descris în povestire, în care mecanismele funcționează perfect (și) în lipsa proprietarilor. Definiți (argumentat) aceste scene/ tablouri drept:

a) ridice; b) absurde; c) amuzante; d) tragice; e) tragico-comice; f) triste.

4 Comparați imaginile sugerate de avantajele tehnice (și imaginile poetice) cu tablourile tragice, apocaliptice, alăturate acestora. Explicați contrastul.

Literatura SF sau literatura științifico-fantastică – literatura care implică un subiect ireal, bazat pe ipoteze științifice. Acțiunea unui text SF se desfășoară, de regulă, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat (de aici și denumirea **literatură de anticipație**).

5 Comentați opinia lui Michel Butor, care vede literatura SF ca pe „o literatură care explorează cîmpul posibilului, așa cum ne permite să-i întrezărim știința” – și care reprezintă „un fantastic încadrat într-un realism”. Explicați, în baza textului lui Ray Bradbury (sau a altor texte), sintagma „fantastic încadrat în realism”.

6 Cum ați justifica – în contextul și anturajul serios, sec, tehnologizat – prezența unor adresări glumeț-versificate ale „orologului vorbitor”?

7 Găsiți în text detalii-argumente care atestă un interes pentru artă și literatură al foștilor locatari. Încercați să explicați acest interes estetic (printr-o posibilă modă a timpului, printr-un gust estetic, printr-o sensibilitate artistică a foștilor locatari etc.).

- 8 Cîte personaje au locuit în această casă (în opinia dvs.)? Caracterizați, succint, unul dintre personaje. Descrieți o zi din viața unui locatar al „casei”.
- 9 Remarcați secvența care sugerează o stare de nedumerire a cititorului, apoi o stare de alarmă. În planul subiectului, care moment poate fi considerat intrigă?
- 10 Comentați imaginea peretelui din finalul povestirii, care sugerează un simbol al statornicieii, dar și un contrast dintre această „verticalitate” și o consecvență tehnică dusă pînă la automatism absurd și inutilitate funcțională.

LUMEA CĂRȚILOR

- 1 Ce autori de texte SF cunoașteți? Cărțile citite de dvs. sînt utopii/antiutopii? Argumentați.
- 2 Vă place literatura SF? Discutați pe marginea următoarelor întrebări:
  - Literatura SF este utilă/inutilă și citirea ei este pierdere de timp?
  - Literatura SF este dăunătoare prin impunerea unei minciuni?
  - Literatura SF este egală cu orice alt tip de ficțiune artistică?

DINCOLO DE CĂRȚI

- 1 Literatura ori cinematografia SF, de regulă, vorbește despre un posibil viitor. Ce subiecte din operele (citite/privite) cunoscute le-ați dori, în viitor, înfăptuite? De ce?
- 2 Care este filmul SF preferat? Motivați această opțiune, relatînd pe scurt subiectul ori secvențele care v-au impresionat.
- 3 Pornind de la avantajele tehnologice descrise în povestirea lui Ray Bradbury, propuneți o serie de „utilaje” necesare (pentru comoditate). Începeți cu: „Aș vrea să am...”
  - Descrieți posibilitățile tehnice de elaborare a unor utilaje/tehnologii raționale.
- 4 Care sînt, în opinia dvs., posibilele coliziuni tehnice, sociale, politice etc., care ar transforma o utopie (o idee de anticipație) în antiutopie, catastrofă, dezastru?
- 5 Construiți, imaginar, un univers utopic/antiutopic, descriîndu-l într-un eseu și/sau povestindu-l colegilor.
- 6 Priviți imaginile pictorilor suprarealiști René Magritte, Salvador Dali, Yves Tanguy ș.a. și argumentați dacă există o legătură între literatura SF și pictura suprarealistă.

La școală. „În anul 2000”.
Desen din revista *Curierul UNESCO*

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

PĂRȚILE DE VORBIRE. ORTOGRAFIA LOR

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1** Citiți textul. Identificați și extrageți toate cuvintele care numesc locul sau spațiul. Determinați partea de vorbire la care se referă aceste cuvinte.

Am luat-o pe jos, spre dreapta, cu toată căldura, să văd cum se dărîmă casele pentru deschiderea bulevardului Brătianu. Casei din dreptul Străzii Regale îi ridicaseră acoperișul și rămăsese acum așa, cu pereții tapetați între care fusese viața de familie, de s-ar fi putut uita cineva de la etajul casei Visante să vadă înăuntru, ca într-un corp omenesc, deschis pe masa de operație... Era întreagă soba la gura căreia stătuse desigur vreo femeie gînditoare, alături era soneria mică în perete. Și acum era un gol de nămiază pînă în adîncurile luminoase, arzătoare ale cerului.

Camil Petrescu

Un cuvînt cu personalitate

DREPT, STÎNG Aproape toate limbile indo-europene au pentru *drept* același radical: *deks*. În schimb, ideea de „stîng” se exprimă prin mai multe expresii distincte, cu o circulație relativ restrînsă. Puterea și dibăcia sînt darul firesc al mîinii drepte (cu ea se mînuiesc uneltele și armele). De aici, mîna dreaptă este simbolul rectitudinii și al onoarei. În latină există *dexter* „drept, dibaci”, *dextra* „mîna dreaptă”, cu pluralul *dextrae* „dar, promisiune”, care a dat în română *zestre*. *Dexter* „drept” se opunea lui „stîng” și s-a transmis tuturor limbilor romanice, cu excepția românei. *Directus*, derivat de la verbul *dirigere* „a merge drept” s-a transmis tuturor limbilor romanice și la noi a dat *drept*.

Pentru ideile contrare, raportarea se face la mîna stîngă, care, fiind situată în dreptul inimii, este de obicei neîndemînică, greoaie. Latinescul *sinister* „stîng, rău prevestitor” nu s-a păstrat; românescul *stîng* provine din latinescul *stanco*, „obosit”; franțuzescul *gauche* din verbul *gaushir* „a se abate din drum”.

Marius Sala

- 2** Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Autentic • Veridic • Obiectiv • Ireal • Virtual • Fabulos • Miraculos • Iluzoriu

- 3** Asociați ideea de plimbare/călătorie cu 30-50 de cuvinte. Confrunțați listele și discutați-le în perechi sau echipe de 4 persoane. Marcați substantivele și verbele care se repetă la mai mulți membri ai echipelor. La ce părți de vorbire se referă celelalte cuvinte?

- 4** Definiți două dintre părțile de vorbire. Exemplificați fiecare definiție prin cîte 3 cuvinte.

- 5** Citiți textul și analizați paralel afirmația poetului și argumentul adus. Este textul dat științific sau artistic? De ce credeți astfel?

Oricît ar părea de ciudat, verbul nu are memorie. E greu să ai memorie atunci cînd tu însuși ești în plină acțiune. Încheierea acțiunilor, împlinirea sau moartea lor, ea singură are memorie. A gândi în substantive înseamnă să ai o fabuloasă memorie. Cine ar putea să aibă o mai fantastică memorie decît cuvîntul *copac*, el, care își aduce aminte de toți copacii lumii? Și nu numai de copacii lumii, ci și de toate verbele pe care ei le-au stîrnit, acționînd într-un fel sau altul, existînd.

Atunci cînd verbele îmi năpădesc starea de spirit, cînd mă aflu în mijlocul lor și eu însumi sînt un verb, mă interesează tensiunile lor, le simt tensiunile, alerg direcțiile lor, citesc pe ele, ca pe cadranul unui ceas cu o infinitate de ore și de minute. Cînd starea mea de spirit se odihnește în amplele jilțuri ale substantivelor, atunci mă gîndesc tot la verbe, pentru că verbele sînt memoria substantivelor. O memorie ciudată, aș zice uneori chiar o memorie a viitorului, dar verbele însele nu au memorie, pentru că ele sînt însăși memoria.

Nichita Stănescu

- 6** Cercetați o hartă și elaborați traseul unei călătorii de 5-7 zile. Utilizați în textul pe care îl scrieți diferite indicii de timp și spațiu:

Substantive comune și proprii • Adverbe • Numerales

Toate cuvintele din limbă formează clase morfologice, numite **părți de vorbire**. La clasificarea cuvintelor în părți de vorbire se ține cont de:

- sensul cuvîntului;
- forma gramaticală pe care o are sau formele gramaticale pe care le poate lua;
- funcția sintactică pe care o are sau funcțiile sintactice pe care le poate avea.

În limba română, se atestă următoarele părți de vorbire:

substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, articolul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția, interjecția.

Diferența dintre verbul *a simți* și substantivul *simțire* este, în primul rînd, o diferență gramaticală, iar aceasta implică diferențele semantice.

- 7** Clasificați cuvintele de mai jos în părți de vorbire. Extrageți aparte cuvintele ce ilustrează cazuri discutabile.

Trecut, trecător, trecere, a întrece, întrecere, neîntrecut, a petrece, petrecere, petrecăreț, a trece, trecătoare, treacă.

- 8** Discutați cu unul dintre colegi despre probele de evaluare din acest semestru. Observați și comentați importanța utilizării diferitor părți de vorbire în comunicarea cotidiană.

Numerales   Pronume   Prepoziții   Conjuncții

- 9** Uniți formele gramaticale date astfel ca să obțineți un enunț. Observați și comentați indiciile semantice și indiciile gramaticale de combinare a elementelor.

<i>alb</i>	<i>însuși</i>	<i>alpine</i>	<i>gem</i>
<i>aș fi vrut</i>	<i>mă tem</i>	<i>care</i>	<i>pe brînci</i>
<i>cărările</i>	<i>prin spații</i>	<i>ce</i>	<i>să-l vrem</i>
<i>cînd</i>	<i>se clatină</i>	<i>de mine</i>	<i>spre piscul</i>
<i>destinul</i>	<i>și</i>	<i>din destine</i>	<i>urc, îndeplinind</i>

- Înscrieți toate variantele acceptabile.

- 10** Descrieți, în limita de o pagină, o călătorie (reală/fantastică) cu familia sau cu un prieten. Subliniați în textul propriu cuvintele care își schimbă forma.

- 11** Citiți poezia. Extrageți din ea (în șiruri) toate cuvintele care se schimbă în raport cu: genul, numărul, cazul, gradele de comparație, modul, persoana.

Atenție! Unele cuvinte vor fi incluse în mai multe șiruri. Reluați-le!

Cearta

Sufletul tău
Covârșit
Sub povara cuvintelor grele
Bate din aripi
Răpus,
Uluit,
Nesupus.
Nu dispera:
Așteptarea găsește cuvintele
Care
Restituie zborul pierdut
Mai înalt
Și mai pur.

Aureliu Busuioc

Marc Chagall. *Pe deasupra orașului*

Toate cuvintele limbii române au o formă inițială, de dicționar. Pentru substantive și pronume aceasta este forma de singular, nominativ, nearticulat: *cale, lucru, ger*; pentru adjective forma inițială este cea de masculin singular: *alb, tânăr, deștept*; pentru verbe, forma inițială este cea de infinitiv: *a spune, a cere, a veni* etc.

Părțile de vorbire flexibile își schimbă forma gramaticală în corespundere cu legăturile sintactice (inerență, acord, recțiune). În limba română sint flexibile substantivul, adjectivul, pronumele, numeralul, articolul, verbul.

- 12** Conjuțați oral un verb la toate modurile, timpurile și aspectele cunoscute. Specificăm 3 perechi de forme ale verbului la diferite moduri și timpuri, dar la aceeași persoană (persoana I plural). Comentați oral diferențele de sens între formele modale și temporale.

FORȚA CUVÎNTULUI

- 13** Rescrieți din textul de mai jos 5 substantive, 3 adjective și 3 verbe la formele inițiale. Determinați la ce formă au fost utilizate aceste cuvinte în text.

De la **gara** Rădeni pînă la Văscani nu erau mai mult de șase kilometri; lui Vasile Negrea însă i se părea mult, căci de un an de zile nu văzuse pe cei de-acasă. Și în **zdruncinăturile** trăsurii, în scrișnirile arcurilor **ruginite**, cu ochii în gol, cu fața plină de un zîmbet de vis, se gîndea la ființele iubite rămase la casa bătrînească și la frumoasele vremuri din urmă.

Mihail Sadoveanu

- 14** Alcătuiți lista de sinonime ale cuvintelor marcate în textul de mai sus.
- 15** Definiți cuvintele *gară, zdruncinătură, ruginit*, fără a recurge la sinonime.
- 16** Identificați în textul dat la exercițiul 13 toate cuvintele neflexibile.

Unele cuvinte nu se modifică. Ele au o singură formă gramaticală și se referă la părțile de vorbire neflexibile: adverb, prepoziție, conjuncție și interjecție. Cu toate că adverbul are forme pentru diferite grade de comparație (*bine, mai bine, foarte bine* etc.), iar prepozițiile și conjuncțiile apar în diferite variante fonetice (*pe/pre; dar/dară; iar/iară* etc.), cuvintele respective nu au flexiune și nu se modifică în conformitate cu cerința contextului.

Și în clasele de cuvinte flexibile se atestă unități neflexibile, de regulă, recent împrumutate: adjective ca *bleu*, substantive ca *sambo* etc.

- 17** Raportați cuvintele evidențiate în textul de mai jos la clase morfologice / părți de vorbire. Observați și comentați diferențele de funcții ale instrumentelor gramaticale: articol, prepoziție, conjuncție. Delimitați-le între ele.

Stă castelul singuratic oglingindu-se în lacuri,
Iar în umbra apei clare doarme umbra **lui de** veacuri;
 Se înalță **în** tăcere **printre** rariștea **de** brazi,
 Dînd atîta întuneric rotitorului talaz.
 Prin ferestrele arcate, după geamuri, tremur numa
 Lungi perdele încrețite **care** scînteie ca bruma.
 Luna tremură pe codri, se aprinde, **se** mărește,
 Muchi de stîncă, vîrf de arbor ea pe ceruri zugrăvește,
 Iar stejarii par **o** strajă de giganți ce-**o** înconjoară,
 Răsăritul **ei** păzindu-l ca pe-o tainică comoară.

Mihai Eminescu

Jacques Mouplain. *Lumi distruse*

- 18** În textul de mai sus, observați și comentați utilizarea pronumelor. Apreciați rolul pronumelor în construirea unei comunicări coerente. Cum ar arăta textul, dacă nu s-ar înlocui unele cuvinte prin pronume?

Ce prenume porți?

Unele prenume românești actuale preiau tradiția onomasticii romane: *Adrian, Adriana, Antoniu, Augustin, Augustina, Aureliu, Aurelia, Cezar, Cezara, Corina, Claudiu, Claudia, Corneliu, Cornelia, Emil, Emilia, Horațiu, Iuliu, Iulia, Felix, Felicia, Marcu, Marcel, Marcela, Marius, Maximilian, Patricia, Remus, Romulus, Silvia, Octavian, Ovidiu, Paul, Paula, Titus, Valeriu, Valeria, Victor, Victoria, Virgiliu*.

- 19** Plasați verbele de mai jos la formele cerute. Comentați dificultățile.

Infinitiv	Prezent, indicativ activ, persoana III sg.	Imperfect, indicativ activ, persoana III sg.	Imperativ, persoana II pl.	Prezent, conjunctiv activ, persoana III sg.
<i>A se așeza</i>				
<i>A continua</i>				
<i>A aduce</i>				
<i>A ignora</i>				
<i>A onora</i>				

- 20** Amintiți-vă 2 reguli de ortografiere a substantivelor. Ilustrați-le prin câte 5 exemple. Confrunțați exemplele proprii cu ale unui coleg și discutați dificultățile.

Pentru a scrie corect un cuvânt flexibil, trebuie să ținem cont de structura lui și de forma în care apare.

Scrierea corectă a cuvintelor și a formelor gramaticale ale acestora este prezentată în dicționarele ortografice.

Scrierea corectă într-o limbă este dirijată de un sistem de reguli de ortografie.

- 21** Comentați, cu referire la regulile date, scrierea cuvintelor de mai jos. Stabiliți ce regulă s-a respectat în fiecare caz.

Substantivele compuse se scriu împreună dacă:

- Sînt alcătuite din elemente de compunere care nu există independent în limba română: *aero-*, *auto-*, *bio-*, *foto-*, *micro-*, *termo-*, *-fon*, *-graf*, *-log*: *autobiografie*, *fotomodel*, *psiholog*.

- Sînt alcătuite dintr-un adjectiv sau adverb și un substantiv; la declinare primul termen rămîne invariabil, iar substantivul se schimbă: *dreptunghi*/*dreptunghiuri*; *botgros*/*botgroși*; *bunăstare*/*bunăstării*, *binecuvîntare*/*binecuvîntări*.

Substantivele compuse se scriu cu cratimă dacă:

- Sînt alcătuite dintr-un substantiv la cazul nominativ care se declină și unul la cazul nominativ care rămîne neschimbat la declinare: *cal-putere*/*cai-putere*; *copil-minune*/*a copilului-minune*.

- 22** Formulați regulile de scriere a adjectivelor și a adverbelor compuse. Observați structura regulilor. (*Ce? Cum se scrie? În ce condiții?*)

- 23** Recitați poezia inserată în textul *Casa* de Ray Bradbury. Rescrieți doar cuvintele care s-au ortografiat în conformitate cu regula de scriere a cuvintelor conjuncte. La ce părți de vorbire se referă aceste cuvinte conjuncte?

Și duios va ploua, născînd iz de pămînt,
Cîrîpit de lăstuni peste lume răsrînt;

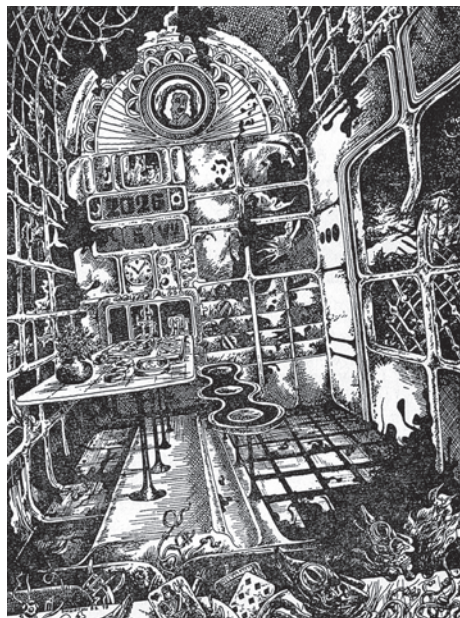
Și rulate nocturne vor veni dinspre iaz,
Prunul alb va-nflori prin livezi de olmaz,

Ghemotoc purpuriu, măcăleandru ușor,
Va urzi cu-al său tril în văzduh un ozor,

Și cu toții, cu toții vor uita de război,
Amintiri nu vor fi să pornească-napoi,

Zburătoare și salcie lacrimi nu vor vărsa,
Dacă oamenii toți se vor pierde cîndva,

Primăvara din nou va-nțîlni zori de zi
Și că nu mai sîntem nu va ști...

V. Pinighin. Ilustrație la povestirea *Casa*

- 24** Formulați în scris (pe fișe aparte) două întrebări asupra ortografiei adverbelor în limba română.
- 25** Răspundeți în scris la una dintre întrebările colegului de bancă, iar la altă întrebare – oral. În cazul când nu aveți un răspuns, readresați întrebarea colegilor.

La scrierea cuvintelor românești, în afara literelor, se utilizează câteva semne ortografice: **Cratima** se aplică, în general, la scrierea unor cuvinte compuse și la scrierea cuvintelor conjuncte: *astă-vară, l-au chemat*.

Utilizarea specială a cratimei: scrierea flexiunii sau a articolului cu substantive străine, scrierea unor cuvinte formate ocazional, scrierea pe silabe sau pe elemente de formare a unor cuvinte etc.: *site-uri, a-ten-ți-e!*

Punctul se aplică, în general, la scrierea cuvintelor abreviate în limba română și la abrevierea în scris a diferitor cuvinte obișnuite: *P.I.B., nr., dr.*

Apostroful se aplică pentru a marca dispariția în rostire a unor silabe din cadrul cuvintelor sau a unor cifre din notarea unui an: *'neața, dom' le, '74*.

- 26** Ilustrați, prin câte 3 exemple, utilizarea cratimei la scrierea diferitor cuvinte: a) substantive compuse; b) adjective compuse; c) adverbe compuse; d) cuvinte conjuncte (pronume + verbe; prepoziții + articole etc.).

MAGIA CUVÎNTULUI

- 27** Citiți textul. Descifrați abrevierile. Analizați utilizarea semnelor ortografice și a celor de punctuație.

Doi amici, Niță și Ghiță, șed la o masă în berărie și vorbesc încet despre cine știe ce. Ușa stabilimentului se deschide cu zgomot și întră foarte vesel un mușteriu nou, un om mai mult tânăr ca bătrîn. După toate aparențele, sosește dintr-un alt stabiliment similar, unde trebuie să fi stăruit mult. Noul-sosit se uită la mesele ocupate, pare c-ar căuta o cunoștință, și-și oprește în sfîrșit privirile asupra celor doi amici. Cu pas mai mult hotărît decît sigur, vine drept la masa lor.

Mușteriu! Salutare, neică.

Niță și Ghiță: Salutare.

M.: Îmi dați voie?

N.: ...Poftim.

G.: Nu.

M.: Vorbeați ceva secret?

G.: ...Aș!

(Tăcere)

M.: Frate... o fi tîrziu? ...că pe-al meu l-am dat să-l dregă...

N.: ...Unu fără un sfert.

Ion Luca Caragiale

- 28** Continuați dialogul prin 6-8 replici. Marcați prin semnele de punctuație sau prin semnele ortografice intonația.

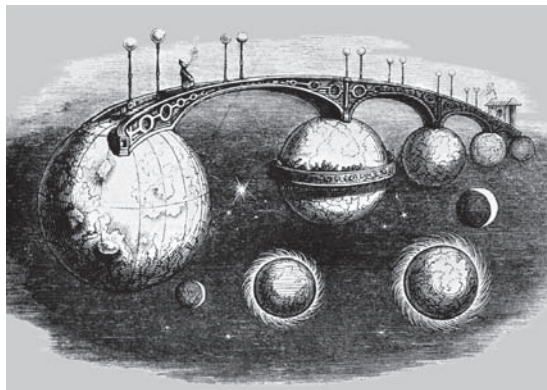
Paul Cézanne. *Jucătorii de cărți*

29 Comentați oral (cu referire la textul de la exercițiul 27):

- utilizarea semnelor ortografice;
- scrierea cuvintelor cu literă inițială majusculă.

Comentați cauzele, optînd pentru una dintre variante:

- 1) Este unica posibilitate de a scrie astfel cuvîntul dat;
- 2) Scrierea este dictată de contextul în care apare;
- 3) Scrierea este dictată de versificație/intenția autorului.

Gravură de Granville (sec. XIX). *O altă lume*

Scrierea cu literă inițială majusculă este obligatorie pentru:

- substantivele proprii de orice fel: *Mihai, Otilia, Orhei*;
- primul cuvînt dintr-un enunț sau dintr-un text: *E manualul meu!*;
- simboluri, sigle și semne din diverse domenii ale științei, după cerințele acelor domenii: *Ag, Au, H, O, Pb*.

La scrierea substantivelor proprii compuse, se respectă regulile speciale pentru fiecare tip de denumiri.

30 Extrageți din textul povestirii *Casa* 10 substantive proprii. Comentați ortografia lor.

31 Observați trecerea substantivelor comune în substantive proprii românești, în seriile de denumiri de localități, nume și prenume. Comentați schimbările de ordin gramatical care au survenit la transformarea substantivelor comune în proprii.

Model:

Substantivul comun <i>Haraba</i>	Genul feminin Numărul singular Determinarea nedeterminat
<i>Harabagiu</i>	Genul masculin Numărul singular Determinarea nedeterminat
Substantivul propriu <i>Haraba</i> <i>Harabagiu</i>	Genul comun , ca nume de familie: <i>Haraba Raisa</i> <i>Harabagiu Raisa</i> <i>Haraba Dan</i> <i>Harabagiu Dan</i> Numărul singular Determinarea nedeterminat

- 32** Înscrieți, la dictarea unui coleg, o listă de evenimente istorice importante. Motivați oral utilizarea literelor inițiale majuscule.
- 33** Analizați scrierea literei inițiale majuscule în texte de diferite stiluri funcționale:
- Un text științific (pagina de manual de chimie, fizică, geometrie etc.);
  - Un text publicitar.

Scrierea cu literă inițială majusculă este posibilă și la intenția autorului, dacă acesta vrea să evidențieze grafic un cuvânt din text, pentru a fi accentuat logic la rostire. Totuși trebuie evitat excesul de utilizare a majusculilor.

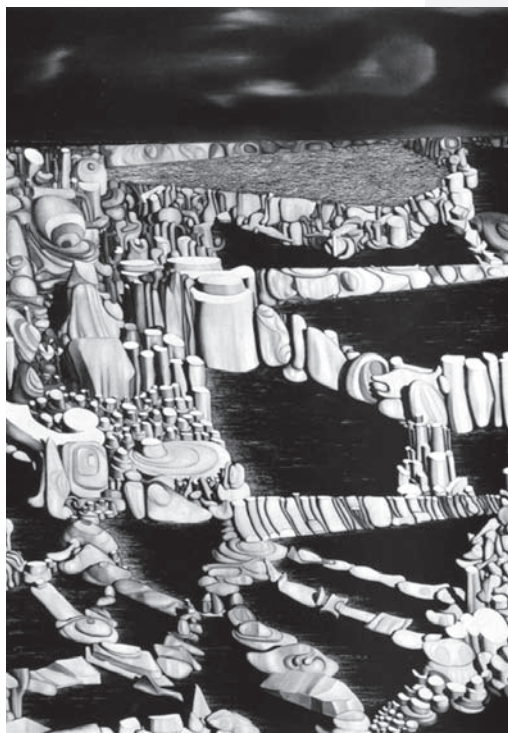
- 34** Elaborați un text prin care vreți să vă convingeți colegii să amenajeze un loc pentru odihna călătorilor. Citiți expresiv textul, comentați posibilitatea de a marca unele substantive comune prin scrierea lor specială (cu literă inițială majusculă, subliniat) în textul elaborat de dvs.

PROIECTUL. DEZBATEREA. POLEMICA

DIN PUNCT ÎN PUNCT

- Examinați itinerarul personajului central din romanul *Hronicul și cântecul vîrstelor*. Prezentați-l grafic și arătați-l pe o hartă a lumii. Utilizați, eventual, hărțile electronice.
- Numiți localitățile menționate în roman, pe care ați vrea să le vizitați. Motivați-vă alegerea în text scris, în limita de o pagină.
- Asociați îmbinările de mai jos cu diferite realități. Cum vă imaginați aceste **drumuri**?

Drumul inițiativ
Drumuri sud-est europene
Drumuri medievale
Drumul spre casă
Drumul către sine
Drum fără țință
Drum fără întoarcere
Drum de țară
Drum cu peripeții
Drum către necunoscut

Yves Tanguy. Numărul reprezentărilor

- 4** Formați perechi sau echipe de 4 persoane cu elevii care ar dori să viziteze aceeași țară din Europa. Analizați posibilitatea de a realiza legal și decent această călătorie. La încheierea discuției, completați pe foi detașabile (individual sau în grup) rubricile date mai jos.

Destinația călătoriei	Unde vreți să călătoriți?
Obiectivele urmărite, motivația	De ce ați ales anume această localitate? Ce vreți să cunoașteți sau să realizați pe parcursul acestei călătorii?
Timpul/durata călătoriei	Cît va dura călătoria? În ce perioadă a anului, de ce?
Traseul călătoriei	Ce variante de a ajunge la locul de destinație există? Care este drumul cel mai scurt? Care este drumul cel mai puțin periculos? De ce ați ales anume acest traseu?
Mijloacele de transport	Cu ce mijloace se poate ajunge la locul de destinație? Care este cea mai scumpă și cea mai ieftină variantă? Care sînt avantajele și dezavantajele călătoriei cu mijloacele de transport pe care le alegeți?
Locul de cazare	Unde veți locui? Ce alternative aveți? De ce optați anume pentru această variantă?
Resursele necesare	De ce aveți nevoie? (Estimați cheltuielile pentru călătorie și enumerați alte mijloace/materiale necesare: echipament special etc.)
Posibilități de a obține resursele necesare	Cum puteți obține/cîștiga cele necesare pentru călătorie? În cît timp?

- 5** Elaborați proiectul călătoriei și prezentați-l, din partea echipei, în fața colegilor. Completați-vă prezentarea orală prin hărți, imagini, texte publicitare ale agențiilor de călătorie.

Proiectul este o lucrare ce conține un plan de activitate, însoțit de comentarii, obiective, finalități, resurse prevăzute.

- 6** Analizați proiectele prezentate de altă echipă. Adresați prezentatorilor întrebări. Remarcați cele mai puțin valide argumente și prezentați contraargumente.
- 7** Formulați-vă în scris, în 2-3 enunțuri, decizia individuală și finală în raport cu proiectul propriu/al echipei în care ați lucrat și în raport cu unul dintre proiectele prezentate de colegi.
- 8** Formulați succint în scris o problemă care vă frămîntă, ca persoană socială. Care sînt *datele problemei*?

- 9** Analizați una dintre probleme (care prezintă interes pentru majoritatea elevilor) în plen sau în echipe de 6-8 persoane, formulând diferite soluții. Examinați soluțiile (formulate ca enunțuri afirmative) în *Graficul T*.

Model:

Problemă: Trebuie oare să se construiască automobile care au o viteză foarte mare, dacă viteza pe autostrăzi este limitată prin regulamentul de circulație și viteza exagerată cauzează numeroase accidente?

Soluție: Trebuie să se construiască automobile care pot dezvolta o viteză foarte mare.

Graficul T

Argumente pro	Contraargumente
...	...

- 10** După discuția orală, adevați la una dintre opinii și exprimați-vă în scris, în text coerent, argumentele.
- 11** Asociați proverbele date cu diferite situații din viață. Relevați problemele pe care le sugerează fiecare proverb.
Călătorului îi șade bine cu drumul.
Baba călătoare n-are sărbătoare.
Drumul bătut nu trebuie lăsat pentru cea de lângă sat.
Cui i-e frică de orice nor nici o călătorie nu face.
Să nu lași drumul mare pentru cărare.
- 12** Puneți în discuție una dintre problemele atestate la exercițiul precedent. Analizați diferite aspecte ale acestei probleme și formulați-vă atitudinea proprie.
- 13** Atribuiți diverse calificative substantivelor *discuție* și *polemică*. Cum poate fi o discuție? Prin ce se manifestă caracterul polemic al discuției?
- 14** Comparați verbele din lista dată. Rescrieți-le numai pe cele care presupun o tonalitate ridicată.
A discuta, a trata, a dezbate, a conversa, a dialoga, a polemiza, a contrazice, a se opune.

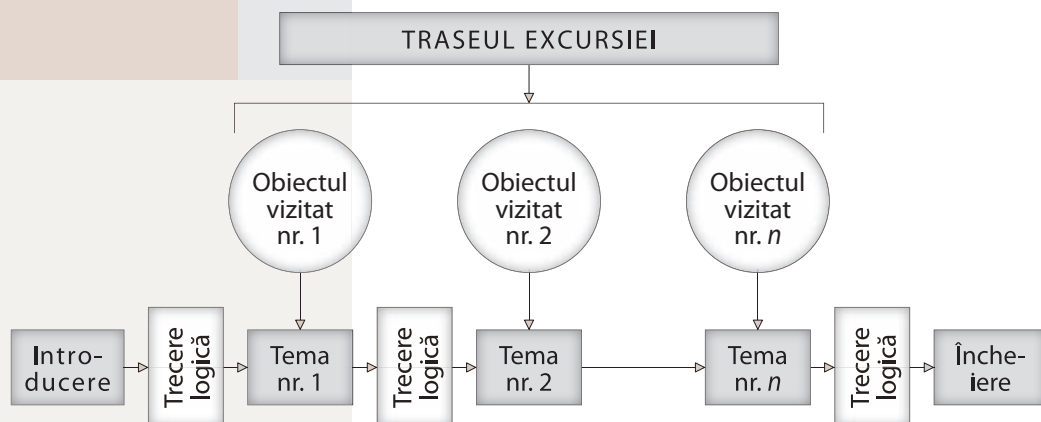
Dezbaterea este discutarea unei probleme sub toate aspectele și din diferite puncte de vedere.

Polemica este discuția în contradictoriu; controversă; luptă de idei în raport cu o problemă politică, științifică, literară.

- 15** Discutați din diferite puncte de vedere problema cunoașterii limbilor străine. Rezumați în scris discuția. Pentru discuție, adevați la una dintre opiniile de mai jos:
- *Trebuie să cunoști foarte bine limba maternă și o limbă străină.*
  - *Trebuie să cunoști superficial câteva limbi de circulație internațională (engleza, franceza, spaniola, germana ...).*
  - *Fiecare om matur trebuie să cunoască 3-4 limbi de circulație internațională.*
  - *Fiecare elev trebuie să învețe la școală 3-4 limbi străine.*
  - *Nu e nevoie să cunoști alte limbi decât limba maternă.*
  - *Studiul și cunoașterea unor limbi la modă poate afecta cunoașterea limbii materne.*

- 16** Faceți proiectul unui ghid turistic pentru localitatea unde trăiți sau studiați. Ce informații relevante trebuie să conțină? În ce limbi trebuie să fie scris textul? Discutați problema. Utilizați schema:

- 17** Examinați posibilitatea de a include în ghidul turistic imagini fotografice. Ce imagini anume ați include? Abordați problema în echipe de 4 persoane, dintre care 2 vor susține că ghidul trebuie să fie frumos, ilustrat cât mai bogat, pentru a ademeni turiștii, iar 2 elevi vor contesta necesitatea imaginilor, mai ales a imaginilor *de lux* și vor opta pentru texte informative.

- 18** Discutați problema public, în cadrul clasei, formînd 2 echipe adverse.

- 19** Citiți textul. Deduceți problema și examinați-o în contradictoriu. Relatați cazuri din experiența personală cînd ați fost ajutați să găsiți o stradă, o casă etc. sau cînd vi s-a cerut ajutorul.

– Mă, creștine, zise Moromete, unde e strada Cheia Roseti?

Omul făcu un semn deslușit cu mîna: – înainte! Și ieși din poartă și o luă într-o parte, nu atît disprețuitor, cît plictisit: să te apuci acum să-i explici unui țăran, care pe deasupra te mai trage și de brăcinar, zicîndu-ți creștine, unde e o stradă din centrul Bucureștiului, cînd el nici n-a intrat bine în oraș! Să meargă și el înainte!...

Înfuriat, Moromete înțelese parcă gîndul nerostit al aceluia și nu mai întrebă pe nimeni multă vreme, dar se vedea pe chipul lui o expresie neliniștită și țeapănă, ca a orbilor care nu văd unde merg. În cele din urmă se hotărî și opri de astă dată în dreptul unei cîrciumi în care intră. Nu sînt cîrciumile locul unde poți afla mai bine decît de la oricine ceva? Al lu' Parizianu îl văzu însă ieșind de-acolo cu biciul în mînă la fel de furios cum intrase.

Marin Preda

- 20** Apreciați, în limita de 10 rînduri, problema relevată în textul de mai jos.

Cu prietenii la drum

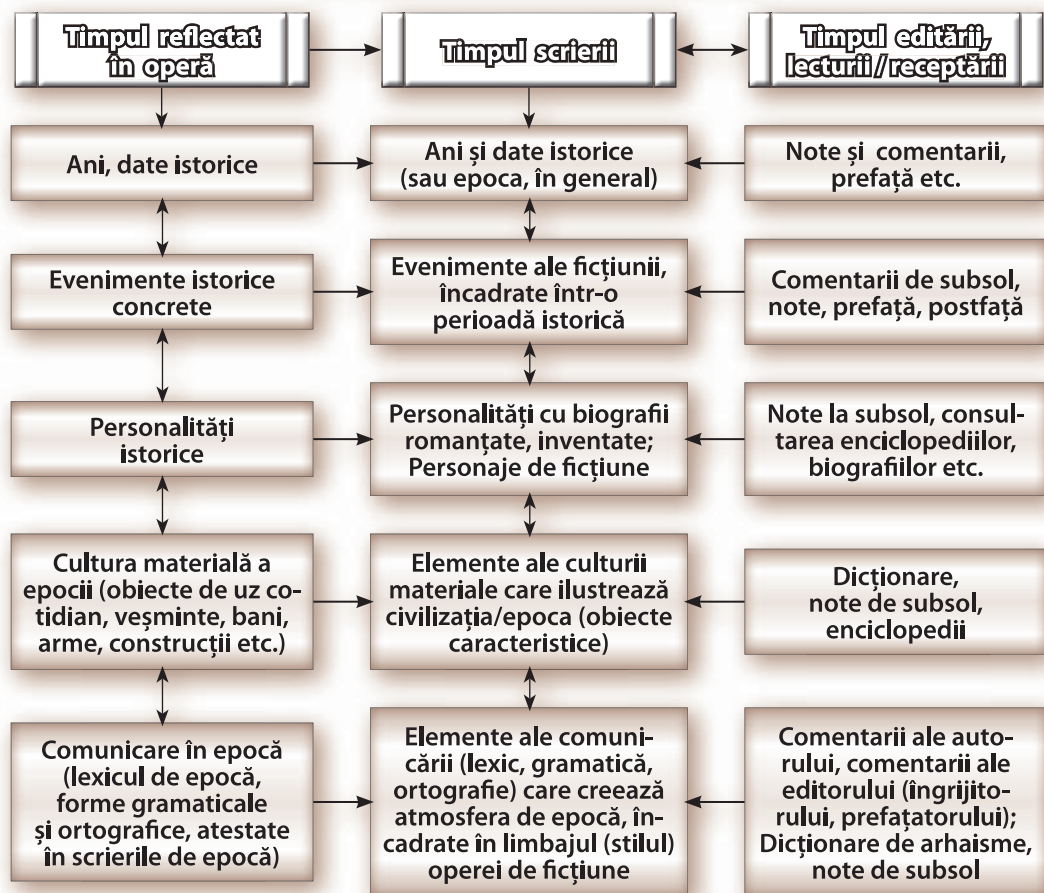
Chiar și la cei mai buni prieteni se întîmplă rareori să coincidă toate dorințele și obiceiurile. Unul mai încet, altul mai iute, unul mai trist, altul mai vesel, unul mai prost și altul mai prudent decît am vrea. Acestea toate, oricît de grave, se tolerează acasă – căci prietenia nu se destramă din cauza lor – la drum se fac și mai grave.

După Francesco Petrarca

7 UNITATEA

TIMPUL / ISTORIA

Crearea epocii în textul artistic

LITERATURĂ

ISTORIA UNUI GALBÎN

de Vasile Alecsandri

Édouard Manet.
Balconul

În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezăce, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m-au mirat foarte mult, nefiind obicinuit a auzi asemenea armonie la ceasuri atât de târzii. Acel sunet mi se părea că venea din fundul odăiei și că ieșea dintr-o cutioară de fildiş săpată, ce se zărea pe masă în razele lunii care răzbătea prin fereastră. M-am sculat iute din pat pentru ca să cunosc pricina zuruitului pomenit, am luat în mână acea cutie unde pusesem dimineața un galbîn olandez și o para mare turcească, am deschis-o cu luare-aminte, și adîncă au fost mirarea care m-au cuprins, auzind deodată două glasuri străine ieșind din cutie, două glasuri de altă lume, care zbîrniia, țiuia și se sfădea de moarte.

Să mărturisesc că m-au apucat fiori răci în fața acelei minuni, nu socot că a fi vreo rușine din parte-mi, pentru că nu sînt deprins a trăi pîntre spirite. Spun drept că atunci m-am crezut încungiurat de vedenii, fantasme, stahii, strigoi, moroi și de toate ființele fantastice cîte gioacă parola și hora cu mezul nopții, în lumina lunii. Peste puțin însă liniștindu-mă ceva, nu știu cum s-au făcut că am gîndit la A. Donici fabulistul, și aducîndu-mi aminte de fabula lui *Ferul și argintul*, în care aceste două metaluri țin un dialog atât de înțelept, deodată zic, o lumină cerească îmi trecu prin minte, și am înțales următorul adevăr: că și metalurile au suflet, mai ales aurul și argintul, de vreme ce ele însuflețează și mai de multe ori desuflețează oamenii; în urmare trebuie să aibă și grai.

Sprîjinit de această frumoasă descoperire, m-am simțit îndată cuprins de o femeiască curiozitate și, fără dar a perde vreme, m-am lungit într-un jîlț elastic, am așezat lîngă mine pe masă și, cu țigareta aprinsă, m-am pus pe ascultat. Razele lunii, precum am zis, se giuca pe covorul din odaie, zăgrăvind feliurimi de figuri, și unele, lunecînd pe cristalul călămărilor, tremura chiar deasupra galbînului și a paralei, la care mă uitam cu ochii țînțiți. Aceste două monete se afla atunci în focul cel mai înflăcărat al convorbirei, amîn-

două săltînd din vreme în vreme cu minie și bătîndu-se, zuruind, de marginele cutioarei. Iată ce zicea:

GALBÎNUL: Dar, mă mir de stăpînul meu cum de au uitat cine sînt eu, și m-au pus la un loc cu o biată para ca tine, ce nu faci acum nici trii bani, atît ești de ștearsă și de ticăloasă!

PARAUA (*plesnind de ciudă*): Rîde dracul de porumbrele negre!... Dar nu vezi, ciuntitule, cît ești de ros de chila zarafilor?... nu te vezi că ai agiuns în trii colțuri, că ai scăzut și ai slăbit cît un irmilic de cei noi?... Ți-ai pierdut toți dinții, sărmane, și vrei să mai muști pe alții?

GALBÎNUL (*cu fudulie, ridicîndu-se în picioare*): Leul deși îmbătrînește tot leu rămîne, asemenea și Galbînul tot galbîn!

PARAUA (*săltînd des și iute de rîs*): Galbîn, tu?... Cu adevărat, sărmane, ești galbîn, dar de gălbănarea morții.

GALBÎNUL: Ian ascultă, cadină bătrînă, nu te giuca cu cuvintele, că deși sînt acum în trii colțuri, pe loc înfig unul în tine.

PARAUA (*cu dispreț și cu un aer de mărire*): Eu am trecut prin degitele ienicerilor și nu mi-au fost frică! Tocmai tu vrei să mă sparii?

Ambele mele monete stătură puțin într-o poziție teatrală, ca doi dușmani viteji care se măsoară cu ochii pînă a nu să înțelea la luptă. Eu mă uitam la ele fără nici a mă răsufla, atît eram de curios a videa un duel bănesc; dar așteptarea mea fu și acum înșălată, precum au mai fost de multe ori în acest soi de întîmplări. Provocatorul, adică galbînul, vîzînd maiestatea și curajul protivnicei lui, se dămoli, se trase înapoi, și prin această mișcare aduse o nouă dovadă observării ce am făcut demult, că: fala mare ispravă n-are.

GALBÎNUL (*după o scurtă tăcere*): Nu te bucura, proasto, că eu mă voi îngiosi a te onora cu loviturile mele, și dacă te-am și amenințat dinioarea, nu spera că-mi voi uita rangul într-atîta încît să mă ating de tine. Știu, slavă Domnului! cită depărtare este între noi. Familia mea-i de aur și neamul tău de-abia de argint. Cum îndrăznești dar a socoti că eu, care am fost slăvit de cei mari și legănat

în sînul lor, eu, care sînt fruntea banilor, eu să mă măsoar cu tine? Sărmană! gîndește cît ai rămas de neînsămnată-n lume și vezi mai înainte de toate că ești de o mie patru sute douăzeci de ori mai puțin decît mine.

PARAUA: Fricosule aristocrat! se vede că ai locuit multă vreme în sînul domnului M. și că de la dînsul ai cîștigat simțirile dobitocești sub care îți ascunzi lipsa curajului. Tu, olandez, tu să rostești cuvinte de familie și de nobleță! Rușine, rușine să-ți fie! Am cunoscut mulți compatrioți de-ai tăi în deosebite rînduri și în deosebite pungi, și mărturisesc că i-am aflat curați de fire și de caracter; dar tu, negreșit ești minciunos, calp, bastard, căci îți arăți arama fără cît de puțină sfială. (*Suspînînd*.) Unde-i, unde-i frumosul și nobilul olandez cu care m-am iubit atît de ferbinte la anul 1820 în buzunarul căpitanului Costiță, pe cînd acest vestit corăbier călătorea pe Marea Neagră!... Unde-i acum să te faci una cu cutia în care ne găsim și să mă răzbune de obrăznicile tale.

GALBÎNUL (*uimit de turburare*): La anul 1820?... Căpitanul Costiță?... Marea Neagră?... Ce spui?... Tu erai atunci cu mine?

PARAUA (*într-o nespusă mirare*): Cu tine! Ce fel?

GALBÎNUL (*răpide, adunîndu-și suvenirile*): Dar... îmi aduc aminte... într-o noapte întunecoasă, marea era întărtată de furtună... corabia era să se înece la Sulina... Toți se ruga lui Dumnezeu ca să-i scape...

PARAUA: Așa este, bine zici. Eu tremuram de frică și, deodată, zuruind cu desepare, m-am aruncat și m-am lipit...

GALBÎNUL (*dîndu-se de-a dura cătră para*): Și te-ai lipit de peptul meu, care de mult ardea pentru tine în focul unei dragoste nemărginite.

PARAUA (*lunecînd cătră galbîn*): Ah!

GALBÎNUL și PARAUA (*lipindu-se într-o amoroasă îmbrățișare*): Soarele meu! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monetelor se schimbă încet-încet într-o

Coperta primei ediții în care a apărut *Istoria unui galbîn*

zuruire slabă sau, mai bine zicînd, într-o suspinare metalică care se perdu în deșerturile lumii și a cutiei. O tăcere drăgălașă urmă după aceasta, tăcere ce dovedea o mare cîtimă de simțire în sinul monetelor; tăcere scumpă și mult mai glăsuitoare decît însăși vorba; tăcere care mi-au atins până și mie, un străin, coardele inimei și mi-au adus două lacrimi de compătimire pe margina genelor.

Peste cîteva secunde ambii amorezi se traseră puțin înapoi, se uitară lung unul la altul, făcîndu-și amîndoi o dureroasă revizie, și ziseră următoarele, cu glas pătruns:

GALBÎNUL (*oftînd din greu*): Cît ești de schimbată, iubita mea!

PARAUA (*suspînînd cu durere*): Cît ne-am schimbat, dragul meu!

GALBÎNUL (*cu amărăciune*): Ce crudă și nemilostivă-i vremea! Coasa ei nu se ostenește niciodată!... Plăcere, frumusețe, tinerețe, toate sînt săcerate de dînsa!... Astăzi ele strălucesc cu tot farmecul lor și mîni se perd. Tristă soartă! Lume deșartă! Viață ticăloasă! Ah! Ah!

PARAUA (*cu blîndeță îngerească*): Nu te măhni, luce-fărul meu, că nu sîntem numai noi supuși acelor crude pravali ale soartei. Ferul că-i fer și încă ruginește, dar apoi noi care sîntem meniți prin însăși firea noastră a fi jărtfa lăcomiei oamenilor!

GALBÎNUL: Îți aduci aminte, scumpa mea, de-acea epohă fericită cînd ne-am întîlnit în buzunarul căpitanului Costiță?... Sufletele noastre erau făcute unul pentru altul, căci îndată ce ne-am zărit ne-am și simțit cuprinși de dragoste. Cît de frumoasă erai tu atunci cu fața ta rotundă și albă ce steclea și strălucea ca o tablă de dulceți. Cu cîtă grație se îndoia talia ta gîngășă și subțire! Ce glas dulce și armonios aveai tu atunci!

PARAUA: Atunci?... Dar atunci și tu erai tînră, frumos, voinic, atunci erai luciu și plin de farmec; atunci aveai pe-mpregiur o coroană cu zimți din care ieșa scînteii amoroase ce-mi pătrundea inima. Atunci eram amîndoi în vîrsta dragostei, ne iubeam și ne dismerdam toată ziua și toată noaptea, încît mi s-au ros gîmătate de față atunci... dar acum...

GALBÎNUL (*într-o deplină desperare*): Dar acum?

PARAUA (*rîzînd*): Acum sîntem ca doi tăciuni care fac numai fum făr-a da pară.

GALBÎNUL: Eu, tăciune, eu care...

PARAUA: Lasă monologul pe altă dată și-mi spune ce te-ai mai făcut din ceasul acel crud cînd am fost despărțiți? Prin care valuri, prin care pungi, prin cîte soiuri de degite ai mai trecut?

GALBÎNUL: Ah! iubita mea, câte întîmplări am avut de la 1820 încoaci!... De câte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale soțietății la cele mai de jos, din mîinile cele mai curate în labele cele mai mîrșave, de la sînurile cele mai nobile la pepturile cele mai deșarte de oricare simțire! Nu este soartă în lume mai curioasă și mai vagabondă decît a ființei nenorocite ce se numește *monetă*. În veci și peste tot locul slăviți și doriți, noi sîntem pricina celor mai multor fericiri și nenorociri pe pămînt și, cu toate acestea, rareori întîlnim suflete de acele închinat nouă și vrednice de toată lauda, care, cunoscînd prețul nostru, ne păstrează ca moaște sfinte în fundul unei lăzi de fer, ne păstrează, zic, ani întregi și ne scapă de acea frecătură neconținută a degetelor omenesci care roade podoabele noastre.

PARUA (*cu ceva nerăbdare*): Le știu aceste toate, spune-mi mai bine istoria ta.

Nu am trebuință să mai adaug cît de mult se ațîțase curiozitatea mea. Istoria unui galbîn, povestită în întunericul și în tăcerea nopții, era pentru mine o petrecere nesperată. Mi-am aprins iute o a doua țigaretă, și Galbînul începu așa:

GALBÎNUL: Istoria mea este legată cu deosebite anectode ce s-au întîmplat sub ochii mei persoanelor la care m-am aflat, anectode triste sau vesele, unde eu am giucat totdeauna rolul cel mai de căpitanie și în care mi s-au înfătoșat prilej a face multe însămnări și descoperiri asupra oamenilor. M-am folosit mult de privilegiul ce avem noi, banii de aur, a fi strînși cu scumpătate la peptul lor, pentru ca să le cercetez și să le cunosc inimile de aproape; și tu, iubita mea, știi ca și mine cîtă mîrșăvie plină de dezgust este ascunsă înlăuntrul unor bipede care se zic creștini cu frica lui Dumnezeu. Ascultă dar, și nu te supăra dacă fără voie ideile mele ți-or părea cîteodată cam posomorîte.

După ce ne-au despărțit căpitanul Costiță la Galați, dîndu-mă pe mine unui boierinaș ce-i vînduse grîu, am suspinat multă vreme gîndind la tine, la fericirile

perdute a dragostei noastre și crede-mă că dacă mi-ar fi fost cu putință mi-aș fi răpit viața de desperare; dar firea nedreaptă n-au vroit să ne deie și nouă, galbiniilor, dritul scump de a ne sinucide; în urmare am fost silit să-mi mistuiesc durerea-n suflet și să urmez pe noul meu stăpîn la moșia lui. Dar poți tu să gîcești în ce chip l-am urmat?... Ascuns, soro dragă, în ciubota lui și călcat în picioare ca un ban de nimică, pentru că boierul se temea de tîlhari. Știi că această rușine se-ntîmplă ades banilor care au nenorocire a pica în pungile boierinașilor de la țară, dar eu încă nu pățisem o asemenea îngiosire și mă înădușeam de ciudă. Ah! ziceam atunci, de ce nu am putere să-i fac o provocare, precum se cuvine între persoane bine crescute, și să-l străpung cu spaga rigăi de Olanda!... Ce folos însă! Eu ziceam, eu auzeam. În sfîrșit, acel drum plin de chinuri se săvîrși după cum dori stăpînul meu: el agiunse acasă cu toți banii în ciubotă fără să fi întîlnit nici măcar un potlogar pe drumul mare.

Gravură de Achille Déveria. O soarelă (cca 1840)

Goya. Somnul rațiunii
produce monștri

...Vai mie! nu putea ști

Că *procesu-n* a lui stare sta gata a năvăli.

PARAUA: Nu-mi spui că te-ai făcut literat?

GALBÎNUL: M-am găsit odată din întâmplare giurămate de ceas în buzunarul unui poet.

PARAUA: Urmează-ți povestirea.

GALBÎNUL: O împresurare de moșie îl sili pe bietul boier a alerga la Iași spre a să lupta cu tagma giudecătorească, însă din nenorocire în capitala asta el nu putu să întrebuințeze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbinilor lui, precum o făcuse în drumul cel mare, căci aici oarecare director de tribunal i-au luat până și ciubotele din picioare. Îi de prisos să mai adaug că eu împreună cu toți ceilalți ai mei tovarăși trecurăm în punga acestuia și că sărmanul boierinaș se întoarse acasă cu părul alb, cu giubeaua ruptă și cu buzunarele sparte. Nenorocirea lui m-au cuprins de puțină jale, dar pe de altă parte mi-au adus o mulțămire ascunsă, căci răzbunarea este una din cele mai vii mulțămiri a oamenilor și a galbinilor olandezi.

PARAUA (*oțărindu-se*): Mă îngrozești cu vorbele aceste.

GALBÎNUL (*cu fanfaronadă*): Da cum socoți?

PARAUA: Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducat venețian, pentru că aceștia cred numai în vendetta lor, dar tu, olandez...

GALBÎNUL: Nu te atinge de naționalitate, soro dragă, că mă supăr.

PARAUA: *Pardon*, scumpul meu; n-am vroit să te măhnesc.

GALBÎNUL: Te cred, iubita mea. Unde mă găsam?... La directorul de tribunal. Nu ți-oi descri figura lui, pentru că era foarte neînsămnată, dar ți-oi vorbi de buzunarul său. Știi că noi, banii, giudecăm mai totdeauna oamenii după pungile și după buzunarele lor, și eu mărturisesc că acest fel de giudecată mi se pare cea mai nimerită într-o epohă unde domnește interesul. D. Buffon, naturalistul francez, au zis că: *stilul arată omul*; eu zic că: *buzunarul arată omul*. El este cea mai sigură caracteristică a firei, a patimilor și a moralului său. De pildă, buzunariul unui cheltuitor este spart; punga unui zgîrcit e făcută de materie groasă și trainică și e legată cu nouăzaci și nouă de noduri ș.c.l.; iar buzunariul directorului putea foarte bine să deie o lămurită idee de haos, căci nu avea nici margini, nici fund.

Închipuiește-ți dar, scumpa mea, ce groază m-au cuprins când m-am rătăcit în acel sac lung și adînc! Mă credeam pierdut întocmai ca un călător în pustiurile Africii, dar mă înșalam, pentru că buzunariul sus-pomenitului director de tribunal nu sămăna nicidecum cu un pustiui; acesta

dimpotrivă era locuit de feliuri de neamuri străine și pribegite acolo din alte pungi.

Cînd am agiuns la marginele aceluia sac, am găsit o poporație foarte amestecată de galbini olandezi și nemțești, de irmilici vechi și noi, de carboave, până și de sfațigi, până și firfirici, care cu toții trăiau într-o armonie ce m-au adus în mare mirare, cunoscînd dihonniile care despart astăzi națiile.

PARAUA: Cum, frate, carboavele și irmilicii era prietini?

GALBÎNUL: Nu numai prietini, dar aș putea zice frați de cruce, dacă n-aș ști că irmilicii sînt dușmanii sfintei cruci. Și această unire eterogenă știi tu de unde se trăgea?... Din crudul obicei care silise pe fieștecăre moneta a-și lepăda naționalitatea, cînd au intrat în acel buzunar directoresc. Acole, galbinii, irmilicii ș.c.l. nu se mai numea nici galbini, nici irmilici, nici carboave.

PARAUA: Dar cum, cum?

GALBÎNUL: *Marturi!*... Înțelegi acum? De pildă, galbinii se chema marturi de triizăci și cinci de ani; irmilicii marturi de patru-sprezăce sau de șesesprezăce ani, după vrîstă; carboavele marturi de doisprezăce ani; și toți la un loc alcătuia un popor nou, cunoscut sub nume de: *nația dovezilor sunătoare*... Mă pricepi acum?

PARAUA (*oțînd*): Te pricep. (*După o mică tăcere.*) Și mult ai șezut tu acolo?

GALBÎNUL: Așteaptă. Voi, turcilor, aveți un proverb pe care nu mi-l aduc aminte, dar care se începe cu *haram*...

PARAUA: *Haram gheldi, haram ghiti.*

GALBÎNUL: Tocmai; acest proverb, precît înțeleg, vrea să zică că de banii luați nedrept nu s-alege nimic.

PARAUA: Bre! Nu te știam poliglot.

GALBÎNUL: Cum să nu fiu poliglot, soro dragă, dacă am slujit oarecînd drept plata unei subscrieri la un Tetragloson, care era să iasă... dar să venim la proverbul pomenit, pentru ca să vezi cum se adeveri înțălesul lui.

A doua sară, după intrarea mea în colonia *dovezilor sunătoare*, stam la vorbă cu cîțiva *marturi* de deosebite vrîste și povesteam pe

rînd chipurile înșălătoare ce întrebuițase stăpînul nostru pentru ca să ne tragă în sînul lui, de la răzășii, de la văduvele sărace și de la toți nenorociții impricinați, la care ne aflasem mai înainte, cînd deodată o mîna lacomă ne cuprinse grămadă în palmă și ne trînti ca vai de noi! pe o masă de cărți unde se giuca stos. Cîteva părechi de ochi se țîntiră cu dragoste asupra noastră, și după cîteva talii, o altă mîna străină se întinse spre noi și ne trase într-un alt colț a mesei. Directorul nu mai era stăpînul nostru... El ne perduse pentru totdeauna. Pare că-l aud și acum cît de tare se blăstăma, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele mai proaste pentru că giucase, în vreme ce noul meu stăpîn îi zicea din vreme în vreme cu sînge răce: *haram gheldi, haram ghiti!* De-atunci m-am pătruns de adevărul acestui proverb și am luat o mare opinie de înțălepiciunea musulmană.

PARAUA (*se închină*): Îmi pare foarte bine.

GALBÎNUL (*urmînd cu foc*): Înțălepiciunea și paralele turcești sînt două lucruri care mi-au cîștigat inima.

GALBÎNUL (*după un zîmbet*): Tînărul ce mă cîștigase în cărți era una din acele ființi a căroră nume se sfîrșește în *escu*, cînd se află la Moldova, și în *eanu* cînd merg la Valahia; ființi problematice, care trăiesc făr-a avea nici un chip de viețuire, care pică năpaste în casele și la mesele oamenilor și care astăzi se primblă în droște de Brandmaier, îmbrăcați în straie nouă, încălțați cu botine de glanț, și mîini îi vezi plămădind glodul uliților cu ciubote rupte, cu surtucul descusut și cu pălărie roasă pe cap; trîntori paraziți ce s-au introdus de o bucată de vreme în soțietatea românilor, speculînd nevinovăția și încrederea lor, și care au fost crescuți la școala vestitului Robert-Macarie (tipul banditului fanfaron – *n.a.*), de coțcărească pomenire.

Acel interesant copil al civilizației, acel nobil cavalier... de industrie, petrecea o mare parte a zilei închis în odaia lui cu o păreche de cărți în mîni, pe care le amesteca neconștient, le așeza în deosebite chipuri, le sucea,

Pablo Picasso. Poetul

le tăia, deprinzînd și iscodind fel de fel de *teșmecherii* ce întrebuița sara spre a pungi pe pontatori. Și trebuie să mărturisă că el agiunsesese la o ghibăcie atît de măiastră în măsluirea cărților, încît ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă* în soiul acelei adresate d-lui Rodolfo de d. Eliad, marele *ammiratore della prestidigitazione*.

PARAUA (*boldind ochii*): Ce cuvinte sînt aceste?

GALBÎNUL: Aceste sînt cîteva cuvinte dintr-o nouă limbă românească ce se descopere acum la București.

PARAUA: Dar *escamotofil* ce bazaconie este?

GALBÎNUL: *Escamotofil* e văr primar cu *brațulba*, cu *lungumbra* și frate de cruce cu *Broascăoietaurie* și cu *împercaicoifagi* a d-lui Aristia.

PARAUA: Nu le înțeleg.

GALBÎNUL: Te cred; dar ian întreabă pe croitorii lor dacă înțeleg cuvintele *teșmecherii* și *haram*, și să vezi că ți-or răspunde: *nu te capisc* sau: *nu te cumprind*.

PARAUA (*clătînînd capul*): Mari sînt minunile tale, Doamne!

[...] GALBÎNUL: Dar, dar, plînge-mă, scumpa mea, tînguiește-mă, luna mea, căci aici încep pentru mine durerile, ticăloșiile, chinurile unei închiziții mai crude decît acea spaniolă; bocește-mă și te îngrozește, pentru că ai să mă vezi muncit în mîni de calău, precum era muncii creștinii în vremea Păgînismului; ai să cunoști, în sfîrșit, misterul acel înfricoșat a deformării mele și chipul nelegiuit prin care eu, mîndrul și slăvitul tău odinioară amarez, am fost despărțit pentru totdeauna de podoabele mele. Neronul israelit ce mă luase în robie mă închise deocamdată într-o temniță neagră și unsă, pe care el îndrăznea a o numi pungă, și agiungînd acasă la dînsul, după ce mă arătă cu bucurie la vro șese copii strențeroși și nespălați, el mă ascunse sub o podea din odaia lui, într-o oală îngropată în năsip. Auzi tu? ... într-o oală de făcut borș, eu ce locuisem în pungi de mătăasă! eu care ținusem adeseori loc de onor pintre oameni, să mă văd ținînd locul fasolelor și pitrinjălului! Această idee mi-ar fi dat gălbănarea negreșit, dacă n-aș fi fost precum sînt galbîn de firea mea. Dar toate aceste nu sînt încă nimic pe lîngă chinurile ce mi se pregătea.

Pe la mezul nopții, călăul acel nemilostiv mă scoase la lumina unei lumînări de său și, apropiindu-mă de ea, îmi atinse zimții cu un instrument de moarte ce-i zic chilă. Durerea ce mă cuprinse dintr-o margine la alta mă făcu să sai în sus de trii palme și, scăpînd dintre degitele lui, alergai iute de-a dura sub pat unde mă ascunsei tremurînd. Ce folos însă! Iuda mă găsi peste puțin și îmi roase toți zimții cei frumoși care, după cum zici, iubita mea, îți arunca

odinioară în inimă atâte scînteii de dragoste. Într-o clipală m-am văzut ras, pilug de giur împrejur întocmai ca capul bărbierului meu; glasul mi se dogise de durere și, neputîndu-l blăstăma atunci cum se cădea, m-am răzbunat asupra lui azvîrlindu-i un zimț în ochi. De atunci el au rămas chior, și socot c-a rămînea tot așa pîn' la giudecata cea de pe urmă.

[...] PARUA: Și cum ai scăpat din mîinile calăului tău?

GALBÎNUL: În codrul Hertii!...

[...] PARUA: Cum? dragul meu, ai încăput în mîini de tîlhari și nu ți-au fost frică?

GALBÎNUL: Adă-ți aminte, scumpa mea, că trecusem mai înainte prin mîinile unui director de tribunal, a unui stosar și a unui zaraf. Deprinderea se face fire, după cum știi.

PARUA: Adevărat; oamenii și banii se deprind cu soțietățile cele mai răle.

[...] PARUA: Ce nerecoștință! Și cum ai scăpat de la acel calic?

GALBÎNUL: Poetul ce slujise de martur duelului, văzînd o astfel de nelegiuire din partea prietenului său, mă scoase din mîinile sārăcului, dîndu-i trii galbini pentru mine, și mă păstră la dînsul ca o monetă rară, care, după cum zicea el, avea meritul de a fi poetică.

[...] PARUA: Spune-mi, te rog, ce fel de lighioaie era acel poet?... Căci trebuie să știi că doresc de mult a mă lămuri asupra acestui soi de oameni ce se zic cîntăreți.

GALBÎNUL: În adevăr ei își dau acest titlu cu mare siguranție, dar crede că puțini am cunoscut care să fi știut a cînta două note. Glasul lor stă în condei. Deosebitele scîrțituri ce face acest instrument pe hîrtie produc cîteodată niște armonii poetice, care încîntă sufletul și închipuirea. De pildă aici în țările românești...

PARUA: Lasă pildele, scumpul meu, pentru ca să nu se supere acei ce merită de a fi trecuți sub tăcere.

[...] PARUA: Poetul tău n-avea nici cît de puțină simțire.

GALBÎNUL: Ba, dinprotivă, te pot încredința că avea prea multă.

PARUA: Apoi dar vroia numaidecît să adevereze proverbul ce zice: „minciunos ca un poet”.

GALBÎNUL: Zi mai bine: uitit ca un poet; căci din pricina acelei uitiri m-au depărtat pe mine de la sînul lui.

PARUA: Ce fel?

GALBÎNUL: M-au dat, făr-a băga de samă, în plata subscrierei la un jurnal ce iese acum în Iași: *Propășirea*.

PARUA: Cui te-au dat?

GALBÎNUL: Tînărului la care ne găsim acum împreună și care este unul din redactorii foaiei.

PARUA: Allah! de-a fi auzit toate cele ce-am spus în astă noapte, el îi în stare să ne puie în gazeta lui.

GALBÎNUL: Măcar de ne-ar pune, ca să ne facă nemuritori.

PARUA (*coborînd glasul*): Ce opinie ai de stăpînul nostru?

GALBÎNUL: Îmi pare un tînăr...

Deodată cînticul unui cucuș răsună în odaie, și glasul monetelor mele se curmă pe loc. Ciuda ce mă cuprinse asupra acelei păsări blăstămate nu se poate tîlmăci în cuvinte, dar mărturisesc că în minutul acela ai fi avut multă plăcere a privi într-o frigare pe acel cucuș, fiindcă glasul lui mă oprise de a cunoaște opinia galbînului asupra mea; opinie dreaptă și nepărtinitoare, căci, după socotința mea, banul este cea mai sigură peatră de cercare a firei omenești.

N.B. A doua zi, cînd m-am trezit, am avut curiozitate să văd de aproape galbînul și parua care îmi prilejiseră o noapte atît de interesantă prin convorbirea lor, dar din nenorocire am scăpat parua dintre degite și am văzut-o, cu mare măhnire, picînd între scîndurile camerei mele. Rog dar pe iubiții mei cititori ca să binevoiască a îngădui până ce voi scoate-o din locul unde s-au ascuns, pentru ca să le pot împărtăși istoria ei.

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1 Ortografați, în conformitate cu normele actuale, cuvintele de mai jos:

galbîn, douăsprezăce, obicinuit, fildiș, mezul, ferul, țin, jîlt, călămări, trii, asemenea, înșălată, a videa, a se dămoli, dinioarea, nobleță, a simți, monetă, epohă, soțietate, degite, a giuca, a gici, a agiunge, a sili, ghibăcie.

- 2 Autorul folosește un limbaj de tranziție (e vorba de perioada formării limbii române literare), în care cuvintele „vechi” alternează cu cele „noi”.

- Identificați în text câteva neologisme, barbarisme, argotisme pentru timpul respectiv.
- Motivați existența (și amestecul) lor în textul lui Vasile Alecsandri.

- 3 Clasificați secvențele de mai jos în expresii frazeologice, proverbe și zicători.

A trece prin minte. A nu face nici trei bani. Rîde dracul de porumbele negre. Ți-ai pierdut toți dinții și vrei să mai muști pe alții. Leul deși îmbătrînește tot leu rămîne. A se giuca cu cuvintele. A se măsura cu ochii. Fala mare ispravă n-are. A se măsura cu cineva. Cu buzunarele sparte. Ferul că-i fer și încă ruginește.

- Tălmăciți, cu ajutorul dicționarelor frazeologice sau de proverbe, sensul proverbelor și zicătorilor de mai sus.
- Utilizați patru dintre ele în contexte potrivite.

- 4 Scrieți forma gramaticală corectă (actuală) a cuvintelor evidențiate:

fundul odăiei; ieșa dintr-o cutioară; razele lunei; mirarea care m-au cuprins; două glasuri care [...] zbirniia, țiuia și se sfădea; focul convorbirei; nu mi-au fost frică; să mă sparii; curios a videa; toate sînt săcerate.

- 5 Precizați sensul cuvintelor:

galbîn, zinghet, para, moroi, zaraș, irmilic, cadînă, ienicer, bastard.

- 6 Explicați sensul și efectul stilistic al cuvîntului *revizie* în enunțul: „se uitară lung unul la altul, făcîndu-și amîndoi o dureroasă revizie...”

- 7 Remarcați rolul antitezelor din enunțul: „De cîte ori am trecut de la treptele cele mai nalte ale soțietății la cele mai de jos, din mîinile cele mai curate în labele cele mai mîrșave, de la sînurile cele mai nobile la pepturile cele mai deșarte de oricare simțire!”

- 8 Numiți figurile de stil la care apelează autorul și relevați funcția lor stilistică în fragmentele de text de mai jos:

somnul dulce ce gustam; lumină cerească; razele lunei... se giuca pe covorul din odaie, zăgrăvind feliurimi de figuri; focul cel mai înflăcărat al convorbirei; ai slăbit cît un irmilic; sîntem ca doi tăciuni; ceasul acel crud; mi-aș fi răpit viața; se întoarce acasă... cu buzunarele sparte; buzunariul directorului... nu avea nici margini, nici fund.

LUMEA TEXTULUI

- 1** Explicați, în context, și demonstrați în ce măsură se adevărește afirmația: „Nu este soartă în lume mai curioasă și mai vagabondă decât a ființei nenorocite ce se numește *monetă*”.
  - Citiți în întregime alineatul în care este încadrată această frază.
  - Discutați asupra valabilității opiniei personajului.
  - Expuneți-vă opiniile, alegând eventual din următoarele variante:
    - a) moneda (banul) e doar un mijloc de vânzare-cumpărare și măsurare a averii;
    - b) banul aduce întotdeauna fericire;
    - c) banul aduce întotdeauna nenorocire;
    - e) banii au apărut ca necesitate (economică), dar s-au transformat în instrumente/pretexte/premise ale neînțelegerilor și crimelor.
- 2** Citiți integral textul narațiunii lui Vasile Alecsandri.
- 3** Faceți o listă de personaje-posesoare ale buzunarelor prin care trece galbînul.
- 4** Scrieți pe caiete, alături de lista personajelor, câte o frază caracterizatoare pentru fiecare din personajele enumerate. Puteți apela la secvențe din text.
- 5** Identificați și comentați două feluri de dialog (în două niveluri narrative diferite):
  - a) între personajele naratoare (monedele);
  - b) între personajele despre care relatează galbînul (dialog în interiorul/rama dialogului).
- 6** Comparați dialogul celor două monede din primele trei perechi de replici (pe de o parte) cu secvența dialogată care începe cu: „Cît ești de schimbată, iubita mea!” (pe de altă parte).
  - Citiți pe roluri sau înscenați aceste secvențe, succesiv, urmărind modificările ce survin în relație, în atitudini și, implicit, în limbajul personajelor.
- 7** Vorbind despre directorul de tribunal, galbînul îl prezintă astfel: „Nu ți-oi descri figura lui, pentru că era foarte neînsemnată, dar ți-oi vorbi de buzunarul său”.
 Credeți că această „prezentare”:
  - a) are în vedere un anumit buzunar;
  - b) vorbește mult despre un personaj pe care îl caracterizează cu adevărat doar banii (atitudinea față de ei, felul de a-i aduna);
  - c) sugerează faptul că, pentru toate personajele lui Alecsandri, banul contează cel mai mult;
  - d) divulgă un adevăr, valabil pentru toți: banul (sau buzunarul) este „hîrtia de turnesol” pentru aflarea firii umane?

LUMEA CĂRȚILOR

- 1** Comentați maxima lui Buffon (scriitor și naturalist francez): „Stilul este omul”.
  - Comparați-o cu parafraza „Buzunarul arată (este) omul” din textul lui Alecsandri.

2 Citiți textul despre V. Alecsandri și *Istoria unui galbîn*.**Autorul și operă**

Vasile Alecsandri (1818–1890) s-a remarcat în mai multe domenii ce țin de literatură, artă, cultură, politică. Este (co-)fondator al unor importante reviste literare: *Dacia literară*, *Propășirea*, *România literară*. Alecsandri este unul dintre primii scriitori autohtoni care au valorificat și au dat strălucire folclorului; a scris poezie inspirată (care culminează cu ciclul de *Pasteluri*) și poeme eroice (incluse în ciclul de *Legende istorice*). Eminescu îl va numi „rege al poeziei”. A scris opere dramatice diverse (de la comedii și vodeviluri până la drame istorice), contribuind la crearea dramaturgiei naționale și a teatrului național.

Criticul George Călinescu va numi proza lui Alecsandri „partea cea mai durabilă” a creației scriitorului. Într-o scrisoare adresată lui Ion Ghica, scriitorul mărturisise că, după fondarea revistei *Propășirea*, absența colaboratorilor l-a constrins să înceapă povestirea, care a fost publicată în foileton în câteva numere de revistă. Revista fiind interzisă (în octombrie 1844), autorul își încheie povestirea la jumătate, astfel încât titlul inițial *Istoria unui galbîn și a unei parale* s-a redus la *Istoria unui galbîn*, autorul inventînd/improvizînd un final cu suspans. Astfel, într-o atitudine ludică, pur literară, Vasile Alecsandri (autor și narator) devine personaj al propriei scrieri.

- Povestiți, în contextul biografiei lui Alecsandri, aventura scrierii *Istoriei unui galbîn*.
- Comentați cauza și efectul apariției autorului/naratorului în calitate de personaj (vezi ultima secvență a textului, începînd cu: „Paraua: Poetul tău n-avea nici cît de puțină simțire...”).
- Relevați asemănări și deosebiri în felul diferitor autori/naratori de a se prezenta în ipostaza de personaj (repere: textele lui M. Eliade, L. Blaga, I. Creangă, V. Alecsandri).

3 Prozele lui Alecsandri reprezintă deseori tablouri și personaje ale epocii. Citiți nuvela *Balta Albă*. Caracterizați epoca în amănuntele ei picante, interesante, curioase.

- Comentați procedeul folosit de narator pentru descrierea epocii (ca și cum) privită de un călător străin.

DINCOLO DE CĂRȚI

1 Inventati o istorie similară cu cea a lui Alecsandri și descrieți o călătorie a unor bani actuali (lei, dolari, euro...) dintr-un buzunar în altul.**2** Redactați un eseu cu titlul: „Fețe și moravuri în *Istoria unui galbîn*”.

- Propuneți un „proiect” pentru buzunarul/portmoneul propriu.

3 Vi se propune să montați *Istoria unui galbîn* pe scena școlii.

- Propuneți câteva modalități pentru masca/costumul galbînului și al paralei.
- Ce sugestii pentru machiaj și costume veți propune în două cazuri diferite:
a) montînd o comedie; b) montînd un spectacol satiric/psihologic?
- Propuneți câteva schițe de decor, ce ar sugera epoca în care se desfășoară acțiunea.

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

SINONIMIA ȘI OMONIMIA SINTACTICĂ

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1 Citiți textul. Identificați verbele și determinați modul și timpul fiecărui verb. Propuneți o altă formă acceptabilă în același context.

Și deodată vocea lui Eremia se înmuie, afară parcă trecuse toamna aceea lungă și era iarnă, era seara târziu și ninge. Uite, e în seara de Ajun, moșul a pornit cu sania, urșii înhămați la ea gonesc cu labe de foc, mama Tudora a pus la fiert grâu pentru colivă și-l păzește, stînd cu tîmpla rezemată de muchia sobei și cu mîinile adunate în poală... iar Eremia cu cei trei frați mai mari și cu Aurel Geană, întinși pe rogojină, cu traistele sub cap, așteaptă să bată miezul nopții, ora cînd pornesc cetele de colindători.

Fănuș Neagu

- 2 Rezumați textul dat în limita de 30 de cuvinte, utilizînd verbele la imperfect.
- 3 Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Vetust • Arhaic • Ancestral • Preistoric • Desuet • Perimat • Neologic • Modern

- 4 Povestiți în scris despre o experiență proprie de a respecta tradiții sau ritualuri vechi.
  - Analizați, în varianta inițială a textului, posibilitatea de a spune altfel despre aceleași evenimente/acțiuni.
- 5 Amintiți-vă definiția sinonimelor. Ilustrați-o prin sinonimele cunoscute ale cuvintelor: *a respecta, a colinda, a ura, a bate*.

Posibilitatea de a exprima aceeași idee/informație în structuri gramaticale diferite se numește **sinonimie gramaticală**. Sinonimia diferitor forme (de mod și timp) ale verbului pentru exprimarea aceleiași informații, a diferitor forme de caz ale substantivului sau pronomelui, a diferitor forme de grade de comparație etc. este **sinonimie morfologică**:

am venit – venii – venisem;

citește! – să citești – de citit;

ușa cămării – ușa de la cămară;

mie – pentru mine;

foarte fericit – extrem de fericit etc.

Sinonimia sintactică este relația care se stabilește între construcții cu organizare sintactică diferită, dar echivalente din punct de vedere semantic: *De ploaie repede să nu te sperii = De ploaia care cade repede să nu te sperii*.

- 6 Citiți textul și comparați variantele date în paranteze. Comentați diferența dintre ele și optați pentru una potrivită în acest enunț.

Însoțitorul coboară scara, de pe care scară sare aproape imediat un bărbat (*care pare bine făcut; bine făcut*), (*care este îmbrăcat într-un costum mototolit; îmbrăcat într-un costum mototolit*), (*care are o mică valiză în mână; cu o mică valiză în mână*).

Aureliu Busuioc

- 7 Rescrieți fragmentul și efectuați analiza sintactică a enunțului.

Mai tare s-a înrăit Rosmarin în ultimii ani, de când trăia neconținut sub amenințarea ba să fie scos la pensie înainte de termen, ba să-l treacă în cadrul auxiliar, ba chiar să fie suprimat din serviciu pur și simplu pentru vreun motiv oarecare, și motive se găsesc destule, dacă vor să găsească cei mari.

Liviu Rebreanu

- 8 Înlocuiți în scris, unde e posibil, propozițiile subordonate de la ex. 7 prin părțile respective de propoziție.

Sinonimia sintactică se poate manifesta prin concurența propozițiilor subordonate cu părțile de propoziție, exprimate prin diferite construcții verbale.

Transformarea propoziției subordonate în parte de propoziție se numește **contragere**.

Cînd pleci la drum, ia-o mai cu domolul. = *Plecînd la drum, ia-o mai cu domolul.*
= *La drum, ia-o mai cu domolul.*

Substituirea unei părți de propoziție prin propoziție subordonată echivalentă se numește **expansiune**.

După furtună, vine și vreme bună.

După ce trece furtuna, vine și vreme bună.

Dacă trece furtuna, vine și vreme bună.

FORȚA CUVÎNTULUI

- 9 Realizați contragerea pentru 3 dintre propozițiile subordonate din textul dat.

Ștefan nu interveni decît ca să decidă care din cele două reportaje externe pe care le avea deja culesese de o săptămînă să fie preferat... Ștefan mai interveni la pagina externă, pe care o repaginară, din pricina unei știri care îi fu adusă sus și pe care, citind-o, o dădu la cules și o puse în capul paginii de patru coloane. De obicei, pagina aceasta era trimisă la calandru la sfîrșit, tocmai pentru că în ultimul moment, pînă la miezul nopții, mai putea sosi o știre senzațională, care nu putea lipsi dintr-un ziar de mare tiraj.

Marin Preda

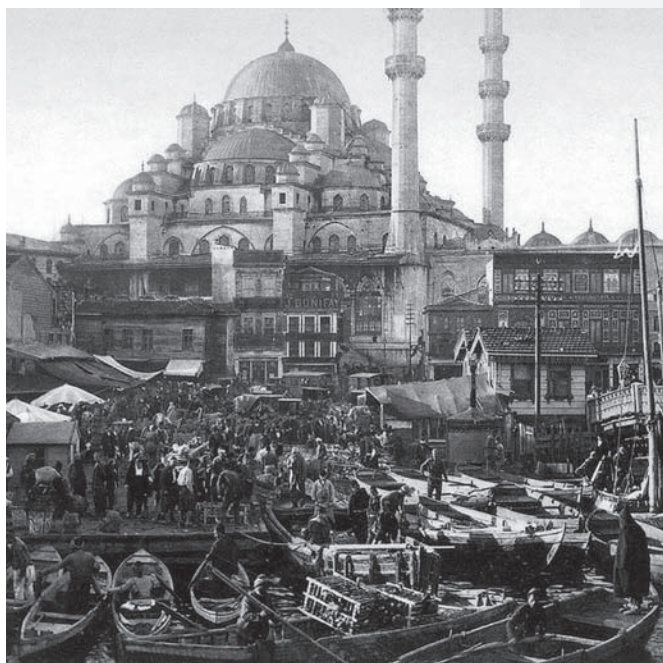
- 10 Discutați în baza textului de mai sus, presupunînd următoarele detalii (nespecificate în text):

- Cînd are loc acțiunea?
- Cum se numește ziarul?
- Ce știre a fost adăugată?
- Cum arată o pagină a acestui ziar?
- Ce imagini conține pagina cu știrea senzațională?

11 Rescrieți textul de la exercițiul 9 și adăugați 3-4 informații noi, rezultate din discuția anterioară, pe care le acceptați.

12 Citiți textul. Identificați propozițiile care pot fi transformate în părți de propoziție. Înscrieți aceste propoziții și arătați variantele de transformare.

Fanarul era o mahala a Constantinopolului, populată mai ales cu greci și cunoscută prin bogăția prăvăliilor sale, prin învâlmășeala gălăgioasă a străzilor, unde se puneau la cale afaceri dintre cele mai deocheate. Patima cea mare a fanarioților a fost dintotdeauna aurul. Era un fel de nebunie a lor, căci, odată porniți după aur, nu se mai puteau opri. Cei cărora nu le prea mergea acasă urcau pe corăbii, colindau mările, țările, continentele. Umblați fiind prin lume, fanarioții vorbeau o mulțime de limbi, și de la o vreme oamenii au început a recurge la serviciile lor, pentru a se informa despre situația în cutare sau cutare colț al lumii. Fanarioții, ajunși la curtea sultanului, nu se mai grăbeau să plece de acolo, gata fiind pentru orice slujbă, și turcii, intuind marea lor sete pentru prețiosul metal, au început să-i trimită să strângă bir în țările vasale.

Vedere a Constantinopolului vechi

Era vai și amar de țărișoara peste care se lăsau lăcustele flămînde de la periferia Constantinopolului. Moldova a fost pustiită de dînșii de atîtea ori, că e de mirare cum de-a supraviețuit. Numai denumirea impozitelor te îngrozește: văcăritul, oieritul, vinăritul, albinăritul... Cînd nu au mai avut ce lua, cînd frigul scotea de prin codri sărmanul nostru neam pribeag și oamenii se adunau tăcuți pe lîngă vetre, a apărut fumăritul, impozitul ce se lua pentru fiecare vatră încălzită.

Ion Druță

13 Rezumați în scris textul de la exercițiul 12, în limita de 50-70 de cuvinte.

Unde locuiеști?

Sufixul *-eni* din structura toponimului indică apartenența locală a unei populații. *Cogîlniceni* a însemnat „oameni originari de pe valea riului Cogîlnic”, *Săliște*ni – „oameni trăitori într-un sat numit *Săliște*”, iar *Cărpineni* – „oameni dintr-un loc numit *Carpen*”. Acest model derivativ îl urmează și nume ca *Trestieni*, *Glodeni*, *Țințăreni*, *Bozieni*, *Șerpeni* etc.

MAGIA CUVÎNTULUI

- 14** Citiți enunțul. Examinați posibilitatea de a substitui construcțiile și părțile de propoziție marcate prin subordonate echivalente. Propuneți diferite variante, comentați deosebirea dintre structuri.

Cînd renul dimineții se va trezi **la vamă**
și va călca pe ghețuri **cu pasul luminat**
purtînd pe cap coroana cu țurțuri de aramă
și soarele aparte pe care l-a visat –
noi, **răcoriți pe umeri de astre și de brize**,
ne vom urca domestici, din ultimul fiord
pe una din acele **fantastice** banchize
ce fug cu vîntu-n față spre nord, mereu spre nord.

Șt. Aug. Doinaș

- 15** Efectuați analiza sintactică a enunțurilor. Identificați părțile de propoziție subordonate, care pot fi transformate în propoziții, păstrîndu-se sensul enunțului. Înscrieți cîte o variantă pentru fiecare proverb.

*La tîrg nu se vinde peștele rămas în apă.
Printr-o crăpătură mică străbate apa în corabia cea mare.
Picătura ploii piatra găurește și funia de tei, cu vremea, marmurile despică.
În vremea războiului e mai scump fierul decît aurul.
Cu mîna închisă muște nu poți prinde.*

- 16** Transformați enunțul dat mai jos în două feluri – prin expansiune și prin contragere. Comparați rezultatele.

Astfel, fără să vrem, crescătoria iradia ca un gigantic magnet, dar se și aținea ca o imensă capcană întinsă tuturor viețuitoarelor văzduhului, pămîntului și subpămîntului, care roiau în jurul ei ca fluturii la lumină și veneau să moară în flacăra armelor noastre.

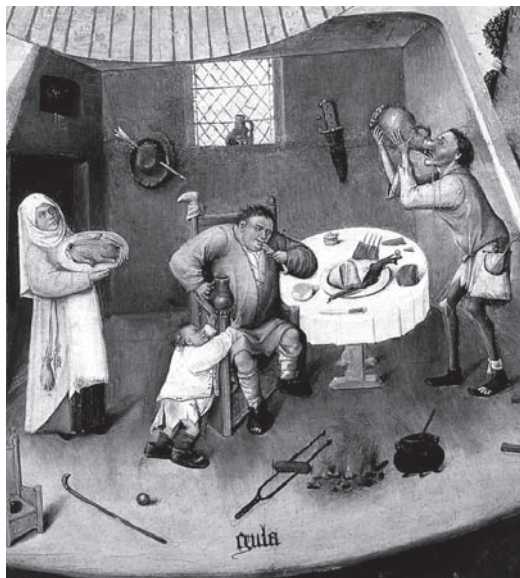
Vasile Voiculescu

- 17** Observați în proverbele ce urmează modalitatea de a numi persoana sau obiectul. Înscrieți pentru fiecare proverb substantivul echivalent cu propoziția subordonată (subiectivă sau completivă directă). Actualizați modul de delimitare a complementului direct de subiect.

Ce-a fost verde s-a uscat, ce-a fost dulce s-a mîncat.

Ce nu poate face un singur om fac mai mulți împreună.

Cine înconjoară ajunge mai curînd.

Hieronymus Bosch. Cele șapte păcate – detaliu:
Lăcomia la mîncare și băutură

Coincidența formală a diferitor funcții sintactice sau tipuri de propoziții se numește **omonimie sintactică**. Delimitarea funcțiilor sintactice ale cuvintelor se face în baza semanticii lor și în baza relației cu alți termeni.

Cu vorbe dulci, mai multă pîine mîncîci.

Cu bătaie la ușa afli de este cineva acasă.

Cu un tăciune foc nu se face.

Deși în toate 3 cazurile funcțiile sintactice sînt exprimate prin substantiv cu prepoziția **cu**, sensul substantivului delimitează un complement circumstanțial condițional, un complement circumstanțial de mod și unul indirect.

În ce condiție *mai multă pîine mîncîci*? **Cu vorbe dulci, dacă spui vorbe dulci.**

Cum, în ce mod *afli de este cineva acasă*? **Cu bătaie la ușa.**

Cu ce *foc nu se face*? **Cu un tăciune.**

În cazul propozițiilor subordonate, omonimia sintactică rezidă în coincidența elementelor de relație pentru diverse tipuri de propoziții. Delimitarea lor se face prin analiza semanticii propoziției respective, raportate la termenul regent:

Unde te-ai ars, acolo suflă: propoziția subordonată este una circumstanțială de loc (suflă unde? *Unde te-ai ars*).

Locul unde te-ai ars te doare: propoziția subordonată este atributivă, deoarece are ca regent substantivul *locul* (care loc te doare? *Unde te-ai ars*).

18 Definiți noțiunea de omonimie lexicală și aduceți exemple de omonime.

TIPURILE DE PROPOZIȚII

VIAȚA CUVÎNTULUI

19 Copiați textul. Delimitați propozițiile și subliniați subiectele și predicatelor.

În 1918 terminasem școala normală de învățători odată cu fratele mai mare, Anatolie. Nu, nu rămăsese repetent, pur și simplu tata, țăran chibzuit, dar destul de strîmtorat în mijloace, îl ținuse acasă un an întreg, să mă aștepte pe mine și în felul acesta, cu un singur schimb de cărți, cu o singură gazdă și la o singură masă, studiind aceleași materii și ajutîndu-ne astfel unul pe altul, să nu provocăm o spărtură prea mare în micul buget al familiei și totuși să ajungem oameni.

Aureliu Busuioc

20 Asociați fiecare dintre anii de mai jos cu evenimente, mișcări și personalități notorii. Prezentați oral și coerent lista asocierilor.

1359, 1457, 1859, 1918, 1945, 1991, 2001.

Model:

1848: Revoluția. Pașoptismul. Alecu Russo. Mihail Kogălniceanu.

Maurice Utrillo. Strada Saint-Vincent

21 Construiți din fiecare serie de asocieri câte un enunț.

În limba română există enunțuri cu structuri diferite, iar tipologia structurală a propozițiilor apare așa:

PROPOZIȚII

Monomembre

Bimembre

Propozițiile bimembre conțin subiect și predicat sau acestea pot fi subînțelese ușor. *Soarele răsare. Aștepti? (= tu aștepti).*

Propozițiile monomembre au doar una dintre părțile principale ale propoziției (numai subiect sau numai predicat).

Propozițiile monomembre cu subiect sînt propoziții **nominative** (ele numesc diferite obiecte, ființe, fenomene, stări etc.): *Ploaie. Vînt. Sfirșit de veac.*

Propozițiile monomembre cu predicat sînt propoziții **impersonale** (predicatul respective nu pot avea un subiect exprimat): *Ninge. Tună. Înserează.*

22 Citiți textul. Extrageți din el numai propozițiile monomembre.

Redacția ziarului *Dreptatea socială*, biroul directorului. E colțul spre Parcul Oteleşanu al unei vechi clădiri, la etajul întâi... Ferestre multe, ziduri groase, simplu văruite, o accentuată asimetrie. Un birou mare demodat, cu două fotolii de piele în față, multe dosare, cărți, ziare, telefon. Canapeaua corespunzătoare celor două fotolii e la perete. Două-trei biblioteci. Pereții sînt acoperiți cu placate colorate franțuzești, reprezentînd afișe de lansare a cotidianelor socialiste, franceze.

Camil Petrescu

23 Descrieți, la alegere, în aceeași modalitate (utilizînd propoziții nominative), cum vă imaginați un interior modern:

- a) al unei redacții;
- b) al unei contabilități;
- c) al unei biblioteci;
- d) al unei cancelarii.

24 Aduceți 3-5 exemple de propoziții monomembre cu predicat (impersonale), prin care se desemnează diferite fenomene naturale sau stări ale persoanelor.

25 Construiți 7 propoziții bimembre din substantivele și verbele propuse mai jos. Adăugați la subiectele și predicatul respective atribute și complemente.

Substantive:

epocă, vreme, timp, eveniment, întâmplare, episod, incident, caz.

Verbe:

a veni, a începe, a se încheia, a se epuiza, a se produce, a provoca, a suscita, a se deosebi.

○ sală de lectură a unei biblioteci din Danemarca

Propozițiile – atît cele monomembre, cît și cele bimembre – pot fi:

simple – dacă ele conțin numai părțile principale ale propozițiilor:

Toamnă. Întunecă. Discuția începe.

dezvoltate – dacă mai conțin și părți secundare (atribute, complemente):

Toamnă tîrzie și ploioasă. Întunecă pe la ora cinci. Discuția despre căldura din case începe la primărie peste cîteva momente.

complete – dacă sînt exprimate toate părțile de propoziție necesare:

Omul trăiește cu speranța.

eliptice – dacă unele părți de propoziție necesare au fost omise și se subînțeleg cu ușurință în context:

Trăiește cu speranța (= Omul, dînsul, cineva – sau tu – trăiește cu speranța).

- 26** Copiați proverbele și analizați structura enunțurilor, calificîndu-le drept propoziții monomembre sau bimembre, simple sau dezvoltate, complete sau eliptice.

Nimeni nu se naște învățat.

Omului cu învățătură îi curge miere din gură.

Cu capul se lucră mai greu decît cu sapa și cu lopata.

Cu mînuși pe mînă nu torci mătase.

Nu mulțimea cuvintelor umple dimerlia.

FORȚA CUVÎNTULUI

- 27** Realizați în scris comentariul unui proverb dintre cele de la exercițiul precedent, în limita de o pagină, utilizînd propoziții dezvoltate.

- 28** Citiți textul. Copiați două propoziții dezvoltate. Subliniați părțile de propoziție.

Era de cu seară. Ene Lelea, ieșit în curtea gospodăriei, asculta vuietul Buzăului scăpat din ghețuri. Sufla austrul. Luna subțire, scorojită ca o lipie arsă, văruia fruntea casei cu cerdac și două turnulețe de tablă. Un nor, ca o culme de negură, zăbovea peste livadă. Trei stele, așezate în triunghi, scînteiau cu luciri minerale în dunga de zăpadă de lîngă scara magaziei. Mirosea a mraniță, a coajă de copac și a boștină fiartă. Într-un colț al grădinii, printre frunzele putrede, destrămate, mijeia firul ierbii. Adulmecîndu-i izul înțepător și dulce, Ene Lelea zîmbi, fascinat de minunea primăverii. Fănuș Neagu

- 29** Transformați propozițiile dezvoltate extrase la exercițiul precedent în propoziții simple și comparați-le cu originalul. Comentați rolul părților subordonate în transmiterea mesajului.

- 30** Dialogați cu unul dintre colegi, în limita de 3 minute. Înscrieți dialogul. Analizați structura sintactică a fiecărei replici. Ce elemente verbale au lipsit?

- 31** Analizați un panou publicitar și un spot publicitar. Remarcați:

- Ce informații se transmit verbal?
- Cît de complete/dezvoltate sînt enunțurile?
- Prin ce se substituie lipsa unor cuvinte?

Propozițiile simple sînt sobre și creează impresia unei comunicări seci, oficiale. În textul poetic însă pot semnifica o concentrare de imagini: *Noaptea de cîmpie...*

Propozițiile dezvoltate sînt indiciile unor descrieri sau narațiuni minuțioase, cu lux de informații.

- 32** Dezvoltați prin 7-10 cuvinte semnificative fiecare dintre enunțurile date.

Timpu trece.

Lucrurile se schimbă.

Se perindă generațiile.

Apare o problemă.

- 33** Citiți textul. Delimitați propozițiile și identificați părțile lor principale. Înscriseți numai subiectele și predicatele cu elementele de relație din text. Comparați textele, apoi apreciați rolul părților de propoziție subordonate, optînd pentru una dintre variantele de mai jos:

a) textul a devenit mai clar; b) textul nu poate fi înțeles; c) textul și-a pierdut expresivitatea.

Prin plop sute de ierni și-au dus nedomolitele mîinii ale vijeliilor; prin plopul uriaș în sute de primăveri a trecut vîntul învierii; și într-o primăvară și noi ne-am oprit o clipă sub el. Ca o ființă vie își tremura necurmatul murmur, suga pămîntului riul de viață care urcă pînă-n cele mai mărunte ramuri, spre cer. Și iată că-n primăvara aceasta bătrînul a murit; izvorul vieții a secăt; frunzele n-au mai dat pe crengi; și ramurile goale au rămas negre, îndreptate spre cerul adînc, triste și pustii.

Mihail Sadoveanu

CORESPONDENȚA. CEREREA. RAPORTUL

DIN MÎNĂ-N MÎNĂ

- 1** Citiți dialogul. Identificați replicile eliptice și restabiliți oral elementele omise.

- Al cui ești tu? îl întrebă postelnicul.
- Al tatei, răspunse băiatul, uitîndu-se fără frică la călăreții ce-l încongiurară.

- Și cine-i acel tată?

- Un pui de zmeu.

- Un hoț?

- Ba hoț ești tu!

Postelnicul rădică pe copil și-l așeză înaintea sa pe cal.

- Mulți haiduci sînt aici în codru?

- Douăzeci și patru.

- Cine e căpitanul lor?

- Drăgan Bărbușă-Scurtă.

- Unde sînt ei acum?

- S-au dus în ceea parte, răspunse copilul, arătînd la dreapta.

Bogdan-Petriceicu Hasdeu

Pablo Picasso. *Cratiță cu mîner smălțuită*

- 2** Observați diferența intonațională și formală dintre replici. Presupuneți condițiile (timpul, locul, urmările posibile) adecvate acestui *interogatoriu*. Scrieți un raport imaginar (atribuit unei alte persoane, martor al acestui dialog).

Raportul este o comunicare scrisă sau orală, prezentată unei adunări, unei autorități etc., care conține o relatare oficială asupra activității personale sau colective, asupra unor fapte, evenimente.

Ce prenume porți?

Maria, cel mai cunoscut și frecvent dintre prenumele feminine românești, continuă un vechi nume biblic. Are astăzi o bogată familie de variante, derivate sau hipocoristice, împrumuturi sau creații pe teren românesc: *Mara, Mari, Marica, Maricica, Maricuța, Marieta, Marița, Marula, Marușca, Mărioara, Măriuca, Măriuța, Meri, Mia, Mica, Mimi, Mioara, Mira, Mița* ș.a.

- 3** Prezentați o informație personală (în varianta orală de raport) despre activitatea dvs. pe parcursul săptămânii trecute.
- 4** Adresați întrebări de precizare celor care prezintă și răspundeți la întrebările colegilor.

După scopul comunicării, propozițiile pot fi *informative* și *interogative*. Prin propozițiile informative, vorbitorul (emițătorul) transmite un mesaj, o știre, exprimă o părere.

Prin **propozițiile interogative**, vorbitorul (emițătorul) solicită o informație.

Propozițiile informative se deosebesc de cele interogative prin intonație (în varianta orală) și prin semnele de punctuație (în scris). Uneori, propozițiile interogative conțin și cuvinte interogative (pronomine: *cine, ce, care, unde, când, cum*; adverbe: *oare, au* etc.).

- 5** Identificați în fragmentul dat propozițiile interogative.

Domnul: Domnu-i acasă?

Feciorul: Da, dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.

D.: Dumneata spune-i c-am venit eu.

F.: Nu pot, domnule.

D.: De ce?

F.: E încuiată odaia.

D.: Bate-i, să deschidă.

F.: Apoi, a luat cheia cu dumnealui când a plecat.

D.: Care va să zică, a plecat?

F.: Nu, domnule, n-a plecat.

D.: Apoi nu ziseși c-a plecat?

F.: Nu, domnule, n-a plecat.

D.: Atunci e acasă.

F.: Ba nu, da n-a plecat la țară, a ieșit așa.

D.: Unde?

F.: În oraș.

D.: Unde?

F.: În București.

Ion Luca Caragiale

Honore Daumier. *Amatorul de stampe* (fragment)

6 Rezumați în scris dialogul, în limita unei fraze.

7 Citiți textul și formulați în scris 7 întrebări asupra lui. Confrunțați întrebările cu ale unui coleg.

În Transilvania, *portăritul*, darea pe porți, era un impozit ordinar și anual, introdus în 1336 pe gospodării, denumirea sa fiind derivată de la poarta prin care putea intra un car încărcat cu fin sau grîne.

Acest impozit era de 18 dinari la început, dar mai târziu a sporit chiar în raport cu devalorizările care au avut loc. Decretul lui Sigismund de Luxemburg din 1411 stabilea cuantumul aceleiași dări la 30 de „dinari noi” pentru o „poartă întreagă” și la 15 dinari pentru o „jumătate de poartă”, măsură fiscală care denotă fragmentarea gospodăriilor iobăgești, implicit agravarea situației țărănimii. Tot pe porți se fixau și unele dări extraordinare.

Istoria Românilor, vol. IV

Mihai Grecu. Poarta strămoșilor

8 Prezentați diferite variante de a adresa întrebări care solicită aceeași informație, în funcție de vîrsta, statutul și relația conlocutorului cu cel interogat.

Persoane interogate	Obiectivul întrebării
<ul style="list-style-type: none"> • O persoană cunoscută, în etate • Un copil mic • Un prieten • O persoană necunoscută de vîrsta dvs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Numele • Adresa • Vîrsta • Opinia (în raport cu orice realitate)

9 Redactați o scrisoare către direcția unui liceu sau colegiu la care ați vrea să vă continuați studiile. Formulați 3-5 întrebări.

10 Prezentați un raport scris al activității dvs. școlare în acest an de studii, pe care l-ați putea anexa la cererea de înscriere la liceu.

Menționați:

- Unde ați studiat în acest an;
- Succesele academice (media generală și mediile la obiecte);
- Interesele particulare;
- Activitățile extrașcolare pe care le practicați.

11 Examinați raportul scris de unul dintre colegi și adresați-i oral 3-4 întrebări de precizare.

12 Exprimați-vă atitudinea față de întrebări: Ce întrebări și cui vă place să le adresați? La ce întrebări răspundeți cu plăcere? La ce fel de întrebări nu răspundeți?

- 13** Citiți pastelul și constatați atitudinea autorului față de tabloul zugrăvit. Numiți indiciile formale ale acestei atitudini (calificative adjectivale și adverbiale, interogații, exclamații etc.).

Noaptea

Noaptea-i dulce-n primăvară, liniștită, răcoroasă,
Ca-ntr-un suflet cu durere a gândire mîngăioasă.
Ici, colo, cerul dispăre sub mari insule de nori
Scuturînd din a lui poale lungi și răpizi meteori.

Pe un deal în depărtare un foc tainic strălucește
Ca un ochi roș de balaure care-adoarme și clipește.
Sînt păstori în șezătoare, sau vreo ceată de voinici?
E vro tabără de care, sau un rond de tricolori?

Cătră munți pin întuneric un lung bucium se aude
El aminte suvenirul celor timpuri negre, crude,
Cînd din culme-n culme noaptea buciurile răsuna
Și la lupte sîngeroase pe români îi deșteptau.

Acum însă viața-i lină; țara doarme-n nepăsare!
Cînd și cînd un ciine latră la o umbră ce-i apare,
Și-ntr-o baltă mii de broaște în lung hor orăcăiesc,
Holbînd ochii cu țintire la luceafărul ceresc!

Vasile Alecsandri

Propozițiile pot fi *afective* și *neafective*.

Propozițiile afective exprimă starea emotivă a vorbitorului, care se manifestă, oral, prin intonație exclamativă și prin aplicarea semnului exclamării, în scris: *Ce zi teribilă! Ah, cît am așteptat momentul!*

Propozițiile neafective sînt neutre în raport cu emotivitatea: *Am așteptat mult timp acest moment.*

- 14** Identificați în textul povestirii *Istoria unui galbîn* 5 propoziții afective. Ce emoții exprimă aceste propoziții?

- 15** Numiți interjecțiile care ar corespunde stărilor emotive de mai jos:

Admirație	Frică
Mirare	Indignare
Nedumerire	Repulsie

- Includeți-le în enunțuri prin care să exprimați această stare emotivă.

- 16** Exprimați-vă atitudinea față de modul de viață al strămoșilor noștri din secolul XIX. Ce v-ar fi plăcut să fiți și să faceți, dacă ați fi trăit în acel secol?

- 17** Răspundeți o dată pozitiv (afirmativ) și o dată negativ la fiecare dintre întrebările de mai jos. Dați un răspuns desfășurat, cu argumente.

- *Vă place să discutați probleme actuale cu prietenii?*
- *Obișnuți să trimiteți scrisori unor oameni cunoscuți (aproși)/puțin cunoscuți?*
- *Reușiți să intrați în vorbă repede cu persoane necunoscute?*

Propozițiile pot fi *afirmative (pozitive)* și *negative*.

Propozițiile afirmative prezintă informațiile ca existente, reale sau realizabile, iar **propozițiile negative** contestă informația, neagă existența sau realizarea fenomenelor, stărilor etc.

Propoziția negativă conține adverbe sau pronume negative, forme negative ale verbului.

- 18** Delimitați, în fragmentul ce urmează, propozițiile. Identificați și extrageți propozițiile negative. Observați cum se exprimă negația.

Pe cînd nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sîmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mîine, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul era toate și totul era una;
Pe cînd pămîntul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rîndul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încît mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

Mihai Eminescu

Nicolae Tonitza.
„Liniște eternă”

- 19** Citiți proverbele. Exprimați aceeași sugestie/același sfat în propoziții afirmative.

*Nu alerga după trăsura care nu te așteaptă.
Nu da povață celui ce nu ți-o cere, căci nu te ascultă.
Nu intra în joc dacă nu vrei să joci.
Să nu tragi niciodată în gazdă la omul cu cîini slabi.*

- 20** Scrieți o listă de sfaturi sau interdicții pentru un copil care rămîne singur acasă. Comparați listele și analizați formula verbală utilizată.

- 21** Dați diferite răspunsuri (de la categoric negativ – la categoric pozitiv) la întrebările ce urmează. Analizați modalitatea de exprimare verbală a negației, intonația, mimica, gestică răspunsului negativ.

categoric negativ	incert		incert
categoric pozitiv	negativ	ambiguu	pozitiv

nu,
da,
în nici un caz

desigur

- Ați vrea să vă continuați studiile într-o altă țară?
- Ați dori să obțineți o profesie care cere muncă migăloasă?
- Ați accepta o ofertă de angajare pentru muncă necalificată, fizică?
- Ați negocia condițiile de angajare cu patronul?
- Ați solicita un spor de salariu, dacă veți considera că îl meritați?

22 Discutați oral una dintre situațiile de la exercițiul 21, realizând un joc de rol. Formulați întrebări despre condițiile de studii/muncă, solicitați alte informații.

În procesul jocului de rol, realizat de colegi, urmăriți corectitudinea expresiilor verbale, intonația interlocutorilor.

23 Amintiți-vă structura cererii. Alegeți una dintre variantele de la exercițiul 21 și redactați o cerere adecvată opțiunii dvs. Prezentați-o pe o foaie detașabilă (A 4).

24 Formați echipe din câte 4 persoane. Revizuiți cererile a 3 colegi de echipă și apreciați, pe o altă foaie detașabilă, următoarele aspecte:

- a) corectitudinea întocmirii, respectarea structurii de cerere;
- b) claritatea exprimării;
- c) corespunderea formulei verbale cu stilul oficial de comunicare;
- d) corectitudinea de limbă (ortografică, punctuațională, stilistică).

- Sugerați-le colegilor cum se poate redacta textul cererii.

25 Examinați sugestiile date de colegi și revizuiți-vă cererea.

26 Copiați textul poeziei. Delimitați propozițiile și efectuați analiza lor, alegând, pentru fiecare, câte o caracteristică din serie:

Propoziția analizată este:

- bimembră sau monomembră;
- simplă sau dezvoltată;
- completă sau eliptică;
- informativă sau interogativă;
- afectivă sau neafectivă;
- afirmativă sau negativă.

Versuri albe

Nu poți să smulgi din aer
Al mierlei cîntec spus.
De vorba mamei gura-ți
S-o depărtezi nu poți.
Nu poți din ape smulge
Un soare oglindit.
De mine chipul mamei
Să îl desparți nu poți.

Grigore Vieru

Edvard Hopper. Odaie în Brooklyn

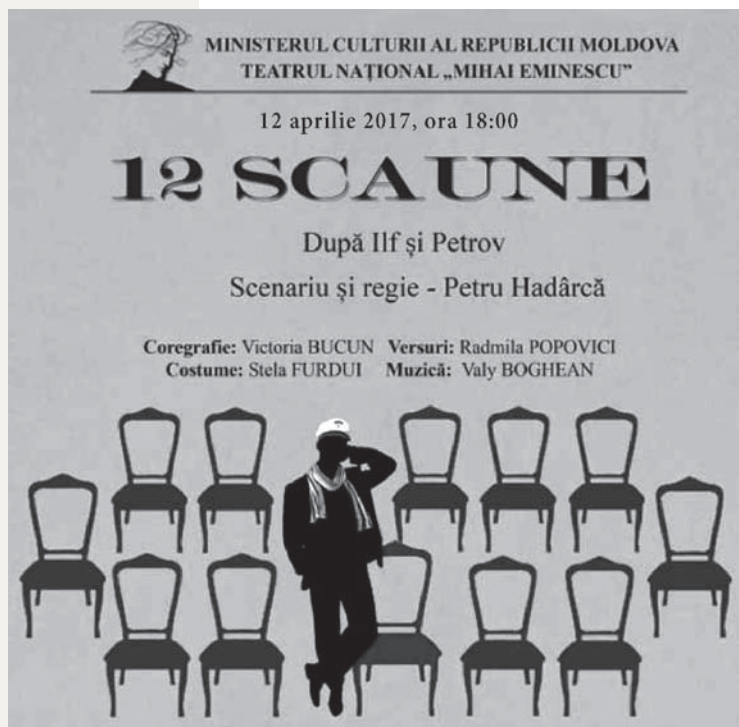

Nina Danilenco. Ilustrație la volumul de versuri
Mama de Grigore Vieru

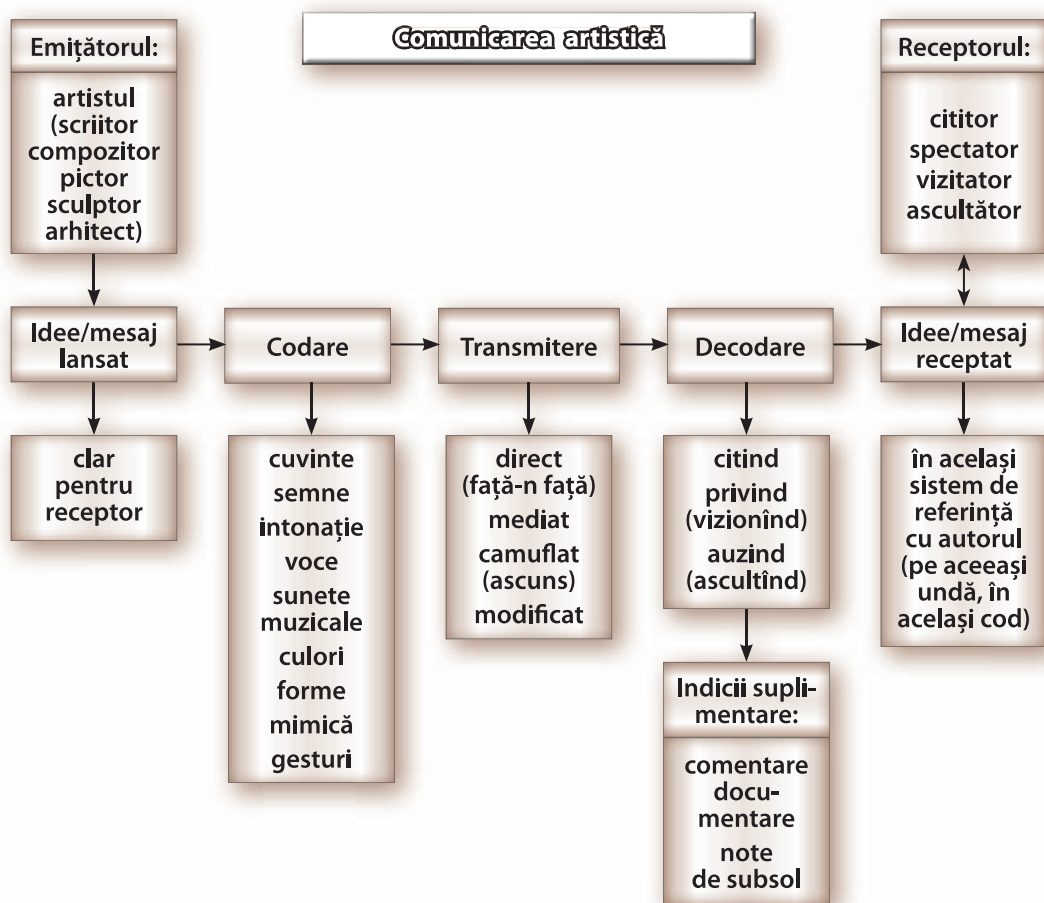
EVALUAREA COMPETENȚELOR DE LECTURĂ A UNUI TEXT FUNCȚIONAL

Examinați imaginea și realizați următoarele sarcini:

- 1** Transformați informația esențială din acest afiș într-un singur enunț.
- 2** Răspundeți la întrebările date:
  - Cine este autorul scenariului?
  - Cine a creat costumele actorilor pentru acest spectacol?
  - Ce informații utile pot fi găsite pe site-ul teatrului sau în rețelele de socializare?
  - Când va fi jucat spectacolul?
- 3** Descrieți detaliat 3 acțiuni necesare, pe care ar trebui să le întreprindeți, dacă ați dori să mergeți la acest spectacol.
- 4** Estimați costurile directe și inerente deplasării.
- 5** Calculați cât timp vă trebuie pentru a nu întârzia la spectacol și pentru a reveni acasă.

ARS POETICA

LITERATURĂ

TESTAMENT

de Tudor Arghezi
(fragment)

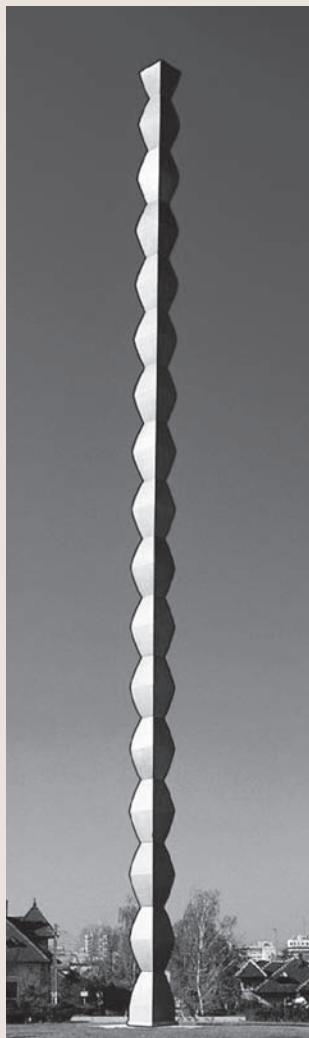
Nu-ți voi lăsa drept bunuri, după moarte,
Decît un nume adunat pe o carte,
În seara răzvrătită care vine
De la străbunii mei pînă la tine,
Prin rîpi și gropi adînci
Suite de bătrînii mei pe brînci
Și care, tînăr, să le urci te-așteaptă
Cartea mea-i, fiule, o treaptă.

Așează-o cu credință căpătîi.
Ea e hrisovul vostru cel dintîi.
Al robilor cu saricile, pline
De osemintele vărsate-n mine.

Ca să schimbăm, acum, întîia oară
Sapa-n condei și brazda-n călimară
Bătrînii au adunat, printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.
Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite
Și leagăne urmașilor stăpîni.
Și, frămîntate mii de săptămîni
Le-am prefăcut în versuri și-n icoane,
Făcui din zdrențe muguri și coroane.
Veninul strîns l-am preschimbat în miere,
Lăsînd întreagă dulcea lui putere
Am luat ocară, și torcînd ușure
Am pus-o cînd să-mbie, cînd să-njure.

[...]

Întinsă leneșă pe canapea,
Domnița suferă în cartea mea.
Slova de foc și slova făurită
Împărechiate-n carte se mărită,
Ca fierul cald îmbrățișat în clește.
Robul a scris-o, Domnul o citește,
Făr-a cunoaște că-n adîncul ei
Zace mînia bunilor mei.

Constantin Brâncuși.
Coloana infinitului

LECTURĂ INTEROGATIVĂ

LUMEA CUVÎNTULUI

1 Citiți glosarul de mai jos și rețineți sensul cuvintelor:

Hrisov – Act domnesc, care servea ca titlu de proprietate (dovada unei proprietăți).

Sarică – Manta țărănească, lungă, de lână, purtată de oamenii de la munte.

Plăvan – Bou (sau vacă) de culoare alb-gălbuie sau alb-cenușie. Aici: vită (în general).

Ușure (înv. și reg.) – Ușor.

2 Din care registru stilistic (neologisme, arhaisme, regionalisme etc.) fac parte aceste cuvinte?

- Explicați motivele pentru care autorul apelează (în opinia voastră) la acest registru.
- Găsiți în text și alte cuvinte din vocabularul vechi al limbii.

3 Scrieți o listă de cuvinte, selectate din poezie, care pot fi incluse în categoria „urîtului”, dezagreabilului. Șochează ele „auzul”, la o primă lectură? Putem să le numim „cuvinte nepoetice”? Puteți explica prezența lor în textul poetic?

4 Scrieți un sinonim care s-ar potrivi în context în locul sintagmei „cuvinte potrivite”.

5 Explicați și comentați rolul figurilor de stil din secvențele: *dulcea* (lui) putere; durerea (noastră) *surdă și amară*.

6 Explicați (cu ajutorul dicționarului) sensul cuvîntului *testament*. Ce poate fi lăsat, ca moștenire, prin testament?

LUMEA TEXTULUI

1 „Moștenirea” pe care autorul vrea s-o lase urmașilor prin „testament” e anunțată încă din primele două versuri. E o avere materială sau spirituală? Comentați formula modestiei: „Nu-ți voi lăsa...decît...”

2 Epitetul „seară răzvrătită” presupune o schimbare calitativă a evoluției neamului (o acumulare de experiență, transformată în valoare spirituală: carte). Comentați această strofă, avînd în vedere și finalul ei: „o treaptă” în evoluția neamului.

3 Comentați mesajul strofei a doua, pornind de la semnificația versului „ea e hrisovul vostru cel dintîi”. Ce înseamnă *a așeza* (ceva) *căpătîi*?

4 Mesajul esențial este concentrat în versurile: „Ca să schimbăm, acum, întîia oară,/ Sapa-n condei și brazda-n călimară,/ Bătrîni-au adunat, printre plăvani,/ Sudoarea muncii sutelor de ani”. Faceți o conexiune cu prima strofă și relevați schimbarea calitativă care s-a produs în evoluția unui neam, odată cu trecerea la o activitate intelectuală, după o acumulare de experiență existențială.

5 Comentați secvența care presupune o cizelare a limbajului și o transformare a limbii cotidiene într-un limbaj poetic, surprinsă în versurile: „Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite/ Eu am ivit *cuvinte potrivite*”.

- Sînteți de acord cu opinia că un prim pas în crearea unei opere literare/poetice ar fi selectarea „cuvintelor potrivite”? Discutați cu colegii.
- Putem să citim poezia lui Tudor Arghezi ca pe un text care definește poetic cartea/literatura/poezia?

Rețineți: **Ars poetica** (în latină: artă poetică) este un text *literar* în care se definește știința sau arta poeziei (ori a literaturii, în genere), într-o formulă poetică.

Pentru prima dată această noțiune apare în legătură cu un text al poetului latin Horațiu (65–8 î.Hr.). Poetul antic explică unele reguli care trebuie să fie respectate în producerea unui text literar. Un alt text, intitulat *L'arte poetique* („Arta poetică”), la fel de cunoscut, aparține scriitorului francez Nicolas Boileau, text scris în 1674.

În literatura română au fost considerate „arte poetice” o serie de poezii aparținînd lui M. Costin, C. Conachi, M. Eminescu, G. Coșbuc, O. Goga, T. Arghezi, L. Blaga, I. Barbu, N. Stănescu, Gr. Vieru.

În multe cazuri însă, nu e vorba de niște reguli expuse în formă poetică, ci de crezul artistic, de rolul poetului în societate.

6 Definiți poezia *Testament* ca pe o *ars poetica*, argumentînd cu secvențe din text.

7 Comentați procesul de transformare a existenței și a experienței de viață, dar și a limbajului cotidian în limbaj estetic, select, surprins în versurile: „frămîntate mii de săptămîni,/ le-am prefăcut în versuri și-n icoane”. (Rețineți faptul că „icoane” are, aici, sensul de „imagine artistică”).

8 Poetul surprinde, în următoarele versuri, două aspecte ale creației: a) transformarea artistică a unei experiențe de viață cu aspect negativ și b) utilizarea elementelor negative ale existenței ca fapt poetic (așa-zisa „estetică a urîtului”).

- Decodificați, în acest sens, ambele aspecte, în fragmentele:
„Făcui din zdrențe muguri și coroane”;
„Veninul strîns l-am preschimbât în miere”;
„Am luat ocară și [...] am pus-o cînd să-mbie, cînd să-njure”.

9 Meditați: În ce măsură limbajul poetic trebuie să fie „frumos”?

- În ce măsură sînt acceptate, la o extremă „poetismele”, iar la altă extremă – limbajul urît sau vulgar?
- Tolați opinii diferite, dar încercați să scoateți concluzii comune.

10 Explicați fenomenul poetic ca pe o îmbinare dintre inspirație și munca (de meseriaș) de perfecționare a textului, exprimată poetic prin propoziția „slova de foc și slova făurită”.

11 Comentați ultima strofă ca pe o privire asupra textului din perspectiva cititorului (Domnița care trăiește evenimentele din carte, poetul ca slugă la „Domnul” cititor sau aflat în serviciul acestuia).

1 Comparați mesajul grav și solemn al poeziei *Testament* cu un mesaj oarecum similar pe anumite secvențe, însă ludic (în formă de joc), al aceluiași autor, din poezia *Inscripția inscripțiilor*.

- Comentați efectul estetic al unui joc similar în poezia lui T. Arghezi *Prefață*.

Autorul și opera

Tudor Arghezi (1880–1967) este un scriitor român cu o operă poetică de o originalitate inconfundabilă. Putem afirma că e primul poet care a propus poeziei o paradigmă modernă, alta decât cea aflată „sub hipnoza eminesciană”. Ciclul *Flori de mucigai* impune pentru prima dată într-o formă viguroasă și convingătoare *estetica urâtului*, ca marcă a modernismului românesc. A scris teatru, proză (romanele *Cimitirul Buna Vestire* și *Ochii Maicii Domnului*), pamflete, precum și literatură pentru copii. Numele său adevărat este Ion N. Theodorescu, iar pseudonimul său, Arghezi, provine, după cum explică însuși scriitorul, din Argesis – vechiul nume al râului Argeș. Debutează în revistă în 1896, iar în volum, abia în 1927 (*Cuvinte potrivite*).

2 Citiți poezia *Prefață* de Alexandru Robot

Prefață

Am înlănțuit cuvinte, sălbătice, sfioase,
 Și le-am suit cu cerbii pe stîncile rîpoase,
 Ferindu-le de vîrful săgeților bolnave,
 Cînd am simțit primejdii în pași și în potcoave.
 Le-am dat să ciugulească amurguri și poteci
 Și setea lor am dus-o lîngă izvoare reci.
 În nopțile cu foșnet de taină, pentru ele,
 Am jefuit fîntîna de lună și de stele.
 Cînd șovăiau prin codri flori de vînătoare
 Și tresărirea frunzei trecea în căprioare,
 Eu v-am ascuns, cuvinte, sub strune de baladă
 Și-ați adormit cu visul curat ca o zăpadă.
 Iar seara întîlnirea pe culmi cu ciute șchioape,
 Care veneau să moară aici sau se adape,
 Și v-arătam cum chipul trist al durerilor
 E oglindit în ape de agonia lor.
 Cuvinte înlănțuite, tăcute, azi vă chem
 Ca să dormiți gingașe în liniști de poem,
 Din pacea voastră simplă și-a scris un trubadur
 Cartea visată leneș cu sînge și azur.

- Găsiți afinități ori elemente comune cu poezia *Testament* a lui T. Arghezi.
- Definiți poezia lui Al. Robot ca pe o *ars poetica*.
- Comentați două ipostaze ale creației, exprimate (transfigurate) artistic: a) intimitatea actului creator, a artistului izolat și protejat de limbajul și existența profană și b) actul creator ca justificare a existenței.
- Care este figura de stil pe care se construiește mesajul poetic al lui Al. Robot? Comentați rolul ei expresiv.

- 3** Comentați poezia *Testament* de Ienăchiță Văcărescu (1740–1797), în contextul opiniei lui N. Stănescu: „*Testamentul* lui Văcărescu nu suportă trivializări și nici nu poate fi interpretat ca un text simplist. Creșterea limbii românești nu înseamnă experiment lingvistic formalist și metaforă fără acoperire. Cinstirea patriei nu înseamnă lozincă festivă sau pălăvrăgeală patriotardă. Expresie a legităților istorice și sociale, testamentul lui Văcărescu are măreția solemnă a unui drapel care flutură în fruntea literaturii române”.

Testament

Urmașilor mei Văcărești,
Las vouă moștenire
Creșterea limbei românești
Ș-a patriei cinstire.

- Identificați elemente comune ale catrenului lui Ienăchiță Văcărescu cu poezia omonimă a lui Tudor Arghezi.

- 4** Citiți poezia *Criticilor mei* de M. Eminescu.

Criticilor mei

Multe flori sînt, dar puține
Rod în lume o să poarte,
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur multe moarte.

E ușor a scrie versuri
Cînd nimic nu ai a spune,
Înșirînd cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

Dar cînd inima-ți frămîntă
Doruri vii și patimi multe,
Ș-a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori în poarta vieții
Bat la porțile gîndirii,

Toate cer intrare-n lume,
Cer veșmintele vorbirii.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria-ți viață,
Unde ai judecătorii,
Nendurații ochi de gheață?

Ah! Atunci ți se pare
Că pe cap îți cade cerul:
Unde vei găsi cuvîntul
Ce exprimă adevărul?

Critici, voi, cu flori deșerte,
Care roade n-ați adus –
E ușor a scrie versuri
Cînd nimic nu ai de spus.

- Descifrați sensul metaforei din prima strofă a poeziei: „Multe flori sînt, dar puține/ Rod în lume o să poarte...”
- Comentați fraza: „E ușor a scrie versuri/ Cînd nimic nu ai a spune...”
- La care adevăr (obiectiv, filosofic, artistic) se referă poetul în întrebarea retorică: „Unde vei găsi cuvîntul/ Ce exprimă adevărul?”
- Comparați mesajul acestei poezii cu cel al *Scrisorii II* de același autor. Comentați refuzul poetului de a face versuri facile, pe placul publicului.

- 5** Citiți poezia lui L. Blaga *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*. Deduceți și comentați mesajul de artă poetică, apelînd și la explicația poetului: „Cîteodată, datoria noastră în fața unui adevărat mister nu e să-l lămurim, ci să-l adîncim așa de mult încît să-l prefacem într-un mister și mai mare”.

1 Citiți poezia *Stogul* de Paul Mihnea.**Stogul**

Și stogul e o orgă. Și nu tace.
 Și-un tub de orgă-i fiecare pai.
 Și mii de mii de naiuri într-un nai
 întotdeauna freamătă robace.

Și stogul e o orgă. Dacă ai
 auz. Și tot ce-i taină și ce-i pace –
 auzi? – ți se destaină și desface
 aieve gură veșnică de rai.

Și stogul e o orgă. Dacă încă
 mai ai și văz. Și iată stogul – vezi? –
 ți se arată muzică adîncă.

Oricum a fi, totuna-i sesizezi
 cu inima încalte sfîșierea.
 Îl cîntă vijelia. Și tăcerea.

Claude Monet. *Stoguri de fîn*

- Relevați calitățile de artă poetică.
- Comentați legăturile dintre muzică și poezie surprinse în acest text. Putem, în acest context, să vorbim despre o poezie cu referire la artă în genere?
- Examinați pictura lui Claude Monet *Stoguri de fîn* și redactați un eseu de maximum jumătate de pagină: *Imaginea stogului în poezie, muzică, pictură*.

2 Comentați cuvintele pictorului Edgar Degas: „Bunul-gust nu există! Lucrurile frumoase se fac instinctiv”. Putem afirma că această declarație se referă și la poezie?**3** Explicați ideea lui Lucian Blaga, care leagă procesul creației de politicile financiare: „Întîia și suprema lege a stilului literar ține de regulile politicii financiare. Această regulă te învață să nu emiți cuvinte pentru care nu ai acoperire în aur. Orice abatere de la această normă duce la inflație”.

- Cît de potrivită vi se pare această comparație?

4 Scrieți un eseu *Etape ale destinului de artist*, avînd ca reper balada *Mănăstirea Argeșului* și poezia lui N. Labiș *Meșterul*.**5** Tema creatorului și a creației este foarte frecventă în literatura română.

- Deduceți cîteva ipostaze comune ale vieții Artistului, avînd ca reper mitul Meșterului Manole și diverse reflectări ale lui (variante ale baladei populare, dramele lui L. Blaga, N. Iorga, O. Goga, V. Eftimiu, H. Lovinescu; nuvelele *Sania* de I. Druță și *Caloian* de G. Meniuc, poezia lui N. Labiș *Meșterul*, poezia lui I. Filip *Neîmpăcatul meșter* etc.

LIMBĂ ȘI COMUNICARE

SINTAXA FRAZEI. PUNCTUAȚIA

VIAȚA CUVÎNTULUI

- 1** Remarcați sensurile proprii și figurate ale cuvintelor de mai jos și ilustrați-le în contexte adecvate.

Genial • Exemplar • Model • Titanic • Unic • Mirabil • Magistral • Ideal • Sublim

- 2** Citiți textul. Identificați întrebările retorice și numiți personalități cărora li se pot adresa aceste întrebări.

O, voi, genii ai vremurilor trecute! Pentru ce ați distrus cu atîta migală aripile ce v-au ridicat deasupra muritorilor de rînd? Pentru ce ați nimicit cu atîta osîrdie schelele templelor voastre, că, uite, umblă lumea secole la rînd și nu se poate dumeri cum și din ce au fost zidite? Ce v-a făcut să chemați atîta lume și s-o opriți în pragul casei? Au ați vrut ca urmașii voștri, de vor căuta să intre și ei în Nemurire, să plătească aceeași vamă pe care ați plătit-o voi, bătrînii? Au, pur și simplu, ocupați cu ale voastre, nu v-ați gîndit că va veni o zi cînd ne vom aduna în jurul izvoarelor săpate de voi și nu vom ști să prindem un strop de vlagă sub cerul-gurii?

Ion Druță

- 3** Copiați ultimele două fraze și realizați analiza structurii lor, delimitînd prin numerotare propozițiile și determinîndu-le statutul. Prezentați grafic schemele frazelor.

Între propozițiile unei fraze există legături de **coordonare** și de **subordonare**.

Coordonarea se realizează între propozițiile de același nivel – între propoziții independente/principale sau între propozițiile subordonate omogene ale aceleiași regente.

Leneșul mai mult aleargă ¹ și scumpul mai mult păgubește ².

Cine se culcă tîrziu ¹ și doarme dimineața ² își scurtă viața ³.

- 4** Descifrați mesajul enunțurilor de mai jos. Comentați legătura de sens dintre propozițiile independente și consecutivitatea/dependența reciprocă a acțiunilor.

Arta este de lungă durată, viața este scurtă.

Am venit, am văzut, am învins.

Onorurile schimbă obiceiurile, dar rareori le schimbă spre bine.

- 5** Amintiți-vă conjuncțiile coordonatoare și relevați specificul lor semantic (copulative, adversative, disjunctive, concluzive). Actualizați regulile de punctuație, răspunzînd la întrebările:

- Când se aplică virgula înainte de conjuncția *și* ?
- Ce semne se utilizează înaintea jonctivelor adversative?
- Ce semne de punctuație se utilizează la repetarea conjuncțiilor disjunctive?
- Ce semne de punctuație se utilizează în lipsa conjuncțiilor?

În plan semantic, **legătura de coordonare** constă în coexistența în timp și spațiu a obiectelor, fenomenelor sau în consecutivitatea acțiunilor.

Ziua este toridă, dar la umbra copacilor din pădure este răcoare.

Ne întoarcem acasă după o absență de aproape un an și ne reluăm activitatea.

În plan formal, legătura de coordonare se face prin mijlocirea jonctivelor coordonatoare (*și, iar, dar, ci, însă, sau, ori, nici* etc.) sau prin juxtapunere.

Utilizarea unor jonctive sau lipsa lor impune aplicarea semnelor de punctuație și dictează intonația cu care se va rosti enunțul.

6 Examinați enunțurile date și remarcați posibilitatea de a le transforma, prin expansiune, în fraze.

- Care dintre părțile de propoziție pot fi transformate în propoziții subordonate?

Ne ajunse și inspecția domnului colonel, pe la sfârșitul lui februarie, pe o ploaie rece și mărunță...

Cîmpiile se cufundau tot mai mult în liniștea amurgului cald de sfârșit de martie.

Mihail Sadoveanu

Legătura de subordonare se stabilește între propozițiile regente și cele subordonate.

În plan semantic, propoziția subordonată determină unul sau mai multe cuvinte din regentă, detalizînd informația.

Mîna /¹ (care?) care nu știe a scrie /² dă vina pe condei /.¹

Propoziția subordonată nu poate exista în lipsa regentei, formal ea se introduce prin diferite jonctive sau prin juxtapunere și răspunde la o întrebare adresată de la regentă.

Nu e omul niciodată bătrîn /¹

(cînd?) cînd e vorba de învățătură /.²

7 Menționați, pentru enunțurile date la exercițiul precedent, posibilitățile de a se adăuga diferite propoziții subordonate. Propuneți subordonate atributive și circumstanțiale, înscrieți o variantă pe care o considerați reușită. Prezentați grafic schema.

8 Analizați structura frazei date, apoi schimbați locul a 3 propoziții subordonate. Confrunțați variantele și apreciați importanța topicii.

E drept că nici înainte nu-l puteai apuca de flanelă și să-l iei prin surprindere, dar te-ai fi așteptat ca școala să-i fi dat acea superioritate liniștită și modestă pe care o are orice băiat sărac căruia surorile, muncind din greu, abia izbuteau să-i plătească de la un an la altul taxele și cărțile.

Marin Preda

9 Descrieți un colț de natură în anotimpul dvs. preferat (în limita de 1,5-2 pagini de text coerent).

- Citiți expresiv textul propriu.

10 Faceți schimb de caiete cu colegii. Examinați și apreciați utilizarea, în textul scris, a semnelor de punctuație. Formulați 2-3 sugestii de redactare a textului.

Semnele de punctuație marchează pauzele de durată diferită în lansarea orală a enunțului.

Sistemul semnelor de punctuație utilizate în limba română este alcătuit din următoarele elemente:

Virgula desparte sau izolează părți de propoziție și propoziții.

Punctul desparte enunțurile finite.

Punctul și virgula desparte blocuri/serii de propoziții în cadrul unei fraze.

Punctele de suspensie marchează întreruperea unui enunț, caracterul neîncheiat al enunțului sau o rostire sacadată.

Semnul exclamării marchează intonația afectivă a enunțului rostit, se aplică la finele enunțului sau imediat după interjecții, adresări speciale, care își reclamă o intonație deosebită.

Semnul întrebării marchează intonația interogativă și se aplică la finele enunțului.

Fiecare dintre aceste semne se utilizează în cadrul textului scris, în corespundere cu norma punctuațională în vigoare.

11 Amintiți-vă regulile de punctuație cunoscute. Formulați câte o regulă de:

separare a părților de propoziție; izolare a părților de propoziție; separare a propozițiilor; izolare a propozițiilor; aplicare a semnelor de punctuație la finele enunțului.

12 Comparați două dintre regulile formulate, precizând:

Partea de propoziție	se desparte	în funcție de
Tipul de propoziție	sau se izolează	locul unde stă
Exprimarea		
Statutul sintactic		

Regulile de punctuație se edifică pe:

- structura enunțului;
- statutul propoziției sau al părții de propoziție;
- relațiile cu alte elemente constituente;
- locul elementelor în raport cu regentul și în raport cu alte elemente.

13 Copiați textul de mai jos, aplicând semnele de punctuație necesare.

Scund într-o scurtă cu guler de lutru Artur Dragomir luă loc pe scaunul din fața lui George smulse mîinile din încătușarea mănușilor înghețate slujindu-se de dinții mici deși puternici ciuli urechile la pocnetul bilelor întinerind de plăcere pe măsură ce jucătorii nevăzuți înmulțeau numărul loviturilor în plin și rosti din nou rotind ochii mici sfredelitori gălbui

Sînt în luptă acolo doi ași ai tacului

Fănuș Neagu

FORȚA CUVÎNTULUI

14 Rezumați pe o pagină un episod de film sau spectacol vizionat. Marcați pe cîmp segmentele în care apar propoziții legate prin coordonare. Cum ați realizat legătura lor formală?

15 Faceți schița unei narațiuni. Prezentați o listă a verbelor ce vor numi acțiunile preconizate. Narați episodul, legînd propozițiile independente prin coordonare copulativă sau adversativă.

- 16** Transformați, în textul produs la exercițiul precedent, unde e posibil, coordonarea în subordonare. Încercați diferite variante.

Modele:

Am venit și am constatat... = Când am venit, am constatat...

Am cerut ajutor, dar nimeni nu mi l-a acordat = Deși am cerut ajutor, nimeni nu mi l-a acordat.

- 17** Lansați oral, în cadrul grupelor mici de 4-5 persoane – *din fotoliul autorului* – narațiunea. Apreciați narațiunile citite de colegi și audiate de dvs. în următorii parametri:

Numele elevului	Conținutul narațiunii	Corectitudinea stilistică a textului	Adecvarea intonației la textul citit	Corectitudinea articulației/rostrii

- 18** Adresați întrebări de precizare autorului care și-a prezentat narațiunea. Urmăriți comunicarea celor doi interlocutori în aceeași cheie.

- 19** Scrieți un raport privind activitatea în grup.

- 20** Descifrați, într-un text coerent de o pagină, semnificația proverbului:

Cuvântul întâi să-l cioplești, apoi să-l arăți.

- 21** Numiți tipurile de propoziții subordonate. Specificați întrebările la care răspunde fiecare tip de subordonată și regulile de punctuație în legătură cu tipul respectiv.

Completați *graficul conceptual* pentru fiecare tip de propoziție:

Tipul de propoziție subordonată	Termenul regent	Întrebările la care răspunde	Locul pe care îl poate ocupa	Semnele de punctuație utilizate

- 22** Copiați fraza, delimitați propozițiile și construiți schema. Marcați jonctivele, indicați întrebările, elementele de relație și semnele de punctuație utilizate.

Cei care au trecut prin Londra cunosc, fără îndoială, Catedrala Sfântului Pavel, iar cunoscînd-o, o fi auzit de la preoții ei despre bătrînul de 80 de ani, care ruga să fie adus o dată pe an sub bolta zămislită și construită de el.

Ion Druță

- 23** Adăugați cîte 3 subordonate diferite la propozițiile date. Înscrieți frazele obținute.

Focul acoperit arde înăbușit.

La vreme de lipsă și unealta rea e bună.

Orice lucru este bun la timpul său.

LANSAREA ȘI RECEPTAREA MESAJULUI

DIN OM ÎN OM

- 1 Alegeți o descriere din *Istoria unui galbîn* și cercetați structura sintactică a textului. Ce tip de legătură – coordonare sau subordonare – este mai frecvent? Ce tipuri de propoziții subordonate sînt utilizate mai des?

- Analizați lexicul descrierii. Cum este sugerată culoarea, temperatura, anotimpul, ora?

- 2 Identificați în textul *Istoria unui galbîn* un fragment de dialog. Analizați în scris aplicarea semnelor de punctuație în replicile cele mai lungi.

- 3 Citiți expresiv dialogul. Observați aspecte speciale ale comunicării în contextul romanului istoric.

- 4 Apreciați topica elementelor constitutive ale dialogului (cuvintele autorului – vorbirea directă). Schimbați oral ordinea lor și comentați efectul topicii.

- 5 Rezumați dialogul citit, transformînd vorbirea directă în vorbire indirectă. Atenție la semnele de punctuație utilizate!

Tabel de simboluri din Windows

Linia de dialog se utilizează pentru a introduce vorbirea directă, la începutul lansării unei replici în dialog.

Semnele de punctuație aplicate la dialog pot fi reprezentate în felul următor:

a) Cuvintele autorului – **două puncte** [:] – **linie de dialog** [–] sau **ghilimele** [„”] – vorbirea directă (prima literă fiind majusculă în cadrul vorbirii directe), la încheierea ei se pune un semn de punctuație cerut de semantica și intonația enunțului: [.,], [!], [?], [...]; dacă s-au utilizat ghilimelele, la încheierea vorbirii directe acestea se vor închide.

b) **Linie de dialog** sau **ghilimele** – vorbirea directă (un semn de punctuație cerut de semantica și intonația enunțului: [.,], [!], [?], [...]) – cuvintele autorului (care se vor scrie cu literă inițială mică). Dacă replica din dialog cere aplicarea punctului la finele ei, înainte de cuvintele autorului punctul va fi înlocuit prin **virgulă**.

Linia de pauză se utilizează în cadrul enunțului, pentru a marca o pauză mai lungă decât în cazul virgulei, la suprimarea unui jonctiv sau înaintea cuvintelor generalizatoare.

Ghilimelele sînt semnele citării. Ele se utilizează pentru evidențierea citatelor și pentru marcarea vorbirii directe.

Parantezele se utilizează pentru izolarea unor secvențe din enunț, comentarii paralele la comunicarea de bază.

Cratima ca semn de punctuație se utilizează pentru marcarea caracterului alternativ al cuvintelor învecinate, cu funcții sintactice identice, care nu au statutul de cuvinte compuse.

- 6 Analizați aplicarea semnelor de punctuație într-o pagină de text artistic. Formulați întrebări asupra utilizării unor semne de punctuație. Discutați problemele în echipe sau cu toată clasa.
- 7 Examinați rolul semnelor de punctuație în textul științific (o pagină de manual de fizică sau matematică). Observați ce funcții au semnele respective în contextul dat.
- 8 Comparați inventarul semnelor de punctuație cu un sistem alfabetic. Ce este comun pentru ambele? Ce diferă?
- 9 Examinați semnele și simbolurile din tabelul reprodus pe pagina 172. Exprimați-vă asupra posibilității de a le utiliza într-un text pe care îl scrieți. Ce semne veți utiliza? Pentru ce?
- 10 Dialogați oral asupra personalităților istorice care vă servesc drept model. Înscrieți un dialog audiat. Variați verbele comunicării în cuvintele autorului.
- 11 Citiți poezia. Dialogați cu colegul de bancă despre cuvintele, semnele de punctuație și imaginile textului dat.
  - Comentați confuziile/ambiguitățile produse de discrepanța dintre intenția (lansarea) și efectul (receptarea) mesajului.

La lecție

De cîte ori sînt scos la lecție,
Răspund anapoda
La toate întrebările.

– Cum stai cu istoria?
Mă întreabă profesorul.
– Prost, foarte prost,
Abia am încheiat o trainică pace
Cu turcii.

– Care e legea gravitației?
– Oriunde ne-am afla,
Pe apă sau pe uscat,
Pe jos sau în aer,
Toate lucrurile trebuie să ne cadă
În cap.

– Pe ce treaptă de civilizație
Ne aflăm?
– În epoca pietrei neșlefuite,
Întrucît singura piatră șlefuită
Care se găsisă,
Inima,
A fost pierdută.

Știi să faci harta marilor noastre speranțe?
– Da, din baloane colorate.
La fiecare vînt puternic
Mai zboară cîte un balon.

Din toate astea se vede clar
C-o să rămîn repetent,
Și pe bună dreptate.

Marin Sorescu

PROIECT INDIVIDUAL

COMUNICAREA ÎN REȚELELE
DE SOCIALIZARE / SOCIAL MEDIA

1 Citiți argumentele autorului pro și contra *social media*.

<i>Argumente pro social media</i>	<i>Argumente contra social media</i>
Accesibilitatea: durează mai puțin de un minut să-ți faci un cont.	Activitatea cronofagă: <i>social media</i> consumă prea mult timp.
Relaționarea: cunoști mai multe persoane, îți crezi relații, păstrezi o legătură permanentă cu oamenii care te interesează.	Anonimatul: furtul de identitate este o practică pe internet depășită doar de numărul mare de identități false.
Informarea: te informezi rapid despre orice, poți să selectezi informația.	Prea mult zgomot: toată lumea publică informații, dar multe dintre ele nu sînt de calitate și nu merită atenție.
Comunitatea: găsești grupuri de persoane interesate de subiectele care te pasionează.	Reacțiile nedorite: este posibil să întâlnești reacții ale unor utilizatori care au trecut prin experiențe neplăcute.

[Selectat după Horea Mihai Bădău, *Tehnici de comunicare în social media*]

2 Alegeți unul – cel mai puternic – argument sau contraargument, în raport cu valorile și modelul comportamental pe care îl promovați.

3 Dezvoltați acest argument, construind un discurs de 3-5 minute, cu suport vizual (slide-uri, colaj, poster, scheme, notițe etc.).

- 1) Examinați cu atenție argumentul ales. Identificați problema pentru care urmează să vă pronunțați poziția.
- 2) Formulați ideea-teză: *Cred că ...*. Identificați argumentul pe care vă edificați opțiunea: *pentru că ...*.
- 3) Treceți în revistă o serie de motive pentru care acest argument este considerat primordial: a, b, c, d... .
- 4) Interpretați fiecare motiv ales: *Mă bazez pe faptul că ...*
- 5) Ilustrați motivele pentru care optați, susținându-le cu referințe la situații de viață și experiență proprie.
- 6) Examinați-vă acum pledoaria din punctul de vedere al unui oponent, anticipînd unele obiecții posibile. Răspundeți la aceste obiecții, insistînd pe contraargumentele care le-ar putea preveni: *Mi s-ar putea reproșa că ..., dar ...*
- 7) Urmăriți coerența discursului dvs., legați ideile între ele, marcați alineatele.
- 8) Formulați concluziile.

4 Țineți discursul argumentativ în fața colegilor, folosind suportul.

TEST FINAL

Citește *Interviul cu scriitorul Fănuș Neagu* și realizează următoarele sarcini:

– **Cum ați avut curajul să vă înscrieți la Liceul Militar?**

– Păi, nu era vorba de curaj, eram săraci. Și liceele militare aveau foarte multe înlesniri pentru copiii care izbuteau să treacă examenul de admitere. Te echipau militar. Casa, masa, foile de drum și vacanțele erau gratuite. Și totul pe o instrucție superbă. Vorbesc ca învățămînt. Eu de acolo am deprins latina și patima verbului. După ce le-am trecut prin căldura intimă a bibliotecii.

– **De la Liceul Militar?**

– Da. Erau profesori de elită acolo și aveau o bibliotecă uriașă.

– **Nu v-au marcat instrucția și „căprăria”, nu v-au influențat negativ existența?**

– Nu. Păi, da' ți dai seama, eram copil, am făcut primele patru clase acolo. Nu erau atît de zdruncinante pentru mine. Țineau mai mult de disciplina vieții, și nu de mînuirea armelor, pentru cei mici vorbesc, sau de zdrobirea personalității ca planton, santinelă sau căprar de schimb. Ideile tale despre armată sînt ale recrutului, ale mele despre armată sînt ale elevului, beneficiind de generozitatea unei alcătuirii a școlilor superbe, făcută de marii domni ai învățămîntului românesc. N-are nicio legătură cu „căprăria” de care vorbești tu la Liceul Militar.

– **Se poate defini poezia?**

– Nu. Este o stare de Dumnezeu, este o stare de naștere de îngeri, dacă vrei, o stare de cădere în robia dragostei și de izbucnire a țipătului alb. Nu știu ce-i poezia. Știu că îmi place la nebunie, pot să citesc și sînt fermecat să citesc și, mai ales, am puterea, fără a vrea, să rețin versuri frumoase.

1	Prezintă, într-un enunț coerent propriu, 3 avantaje ale înscrierii unui copil la Liceul Militar.	4 puncte
2	Extrage 3 substantive pe care nu le cunoști, prezintă-le în ordinea alfabetică, în formele de dicționar.	4 puncte
3	Rezumă, în limita de 15-20 de cuvinte, răspunsul la ultima întrebare	5 puncte
4	Comentează o figură de stil identificată în secvența: <i>Este o stare de Dumnezeu, este o stare de naștere de îngeri, dacă vrei, o stare de cădere în robia dragostei și de izbucnire a țipătului alb.</i>	4 puncte
5	Scrie un catren din poeziile învățate în acest an, titlul și autorul.	4 puncte
6	Exprimă-ți atitudinea susținută de 3 argumente în legătură cu traiul copiilor în internatele școlilor specializate.	4 puncte
7	Delimitează prin bare oblice și numere propozițiile din enunțul dat, subliniind cu o linie predicatele și cu două linii – subiectele. <i>Ideile tale despre armată sînt ale recrutului, ale mele despre armată sînt ale elevului, beneficiind de generozitatea unei alcătuirii a școlilor superbe, făcută de marii domni ai învățămîntului românesc.</i>	5 puncte 6 puncte

**Manualul acesta este proprietatea
Ministerului Educației al Republicii Moldova**

Gimnaziul/Liceul _____

Manualul nr. _____

Anul de folosire	Numele de familie și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la restituire
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

- Dirigințele controlează dacă numele elevului este scris corect.
- Elevul nu trebuie să facă nici un fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la restituire) se va aprecia folosind termenii:
nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător.

SETUL CUPRINDE:

- **Manualul**
- Ghidul profesorului
- Antologie de texte

Limba și literatura română

9 789975 850124